

UNGUREANU VEACESLAV ★ DIMENSIUNEA GEOPOLITICĂ A SECURITĂȚII DIN PERIOADA POSTRĂZBOI RECE

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE,
POLITICE ȘI SOCIOLOGICE

UNGUREANU VEACESLAV

DIMENSIUNEA GEOPOLITICĂ A SECURITĂȚII DIN PERIOADA POSTRĂZBOI RECE

MONOGRAFIE

CHIȘINĂU, 2025

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE, POLITICE ȘI SOCIOLOGICE

UNGUREANU VEACESLAV

DIMENSIUNEA GEOPOLITICĂ A SECURITĂȚII
DIN PERIOADA POSTRĂZBOI RECE

MONOGRAFIE

CHIȘINĂU, 2025

CZU [323:327] :351.746 (478)

U 50

Lucrarea este recomandată pentru publicare de către Consiliul Științific al Universității de Stat din Moldova, proces-verbal nr. 12 din 27 noiembrie 2024.

Monografia include cercetarea științifică interdisciplinară a geopoliticii, securitologiei și a teoriei relațiilor internaționale în contextul reconfigurării modelului de ordine mondială și schimbării structurii sistemului internațional din perioada postrăzboi rece. Drept rezultat, a fost fundamentată conceptual-teoretic o direcție științifică nouă - „Geosecuritologia”.

Lucrarea este elaborată în cadrul subprogramului 01.05.01 – Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice.

Lucrarea este destinată mediului universitar-academic, specialiștilor în domeniul geopoliticii, securitologiei, relațiilor internaționale și politicii externe, precum și tuturor celor care manifestă interes față de problemele complexe abordate interdisciplinar.

Editor: Victor Juc, doctor habilitat, profesor universitar, membru corespondent.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Ungureanu, Veaceslav.

Dimensiunea geopolitică a securității din perioada postrăzboi rece / Ungureanu Veaceslav ; editor: Victor Juc ; Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. – Chișinău : Editura USM, 2025. – 265 p. Referințe bibliogr.: p. 249-264 (336 tit.). – 30 ex.

ISBN 978-9975-62-895-2.

327:351.86(478)

U 50

© Ungureanu Veaceslav, 2025

© Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM, 2025

© Editura USM, 2025

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR	5
INTRODUCERE	6
1. ISTORIOGRAFIA CERCETĂRILOR ÎN DOMENIILE GEOPOLITICII ȘI SECURITOLOGIEI DIN PERSPECTIVA TRANSFORMĂRILOR DE SISTEM INTERNAȚIONAL DIN PERIOADA POSTRĂZBOI RECE	12
1.1. Abordarea istoriografică a dezvoltării geopoliticii, securitologiei și teoriei relațiilor internaționale	12
1.2. Evoluția reconfigurării structurii sistemului internațional din perioada postrăzboi rece	36
1.3. Concluzii la Capitolul 1.....	56
2. FUNDAMENTAREA TEORETICO-METODOLOGICĂ ȘI REPERE CONCEPTUALE DE INVESTIGAȚIE A GEOPOLITICII ȘI A SECURITOLOGIEI	58
2.1. Aspecte teoretico-metodologice și diversificarea conceptuală a geopoliticii .58	
2.2. Valențe epistemologice ale securitologiei și edificarea interdisciplinară a noii direcții științifice „Geosecuritologia”	82
2.3. Concluzii la Capitolul 2.....	109
3. CONSOLIDAREA DIMENSIUNII GEOPOLITICE A SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE ȘI A SECURITĂȚII NAȚIONALE ALE MARILOR PUTERİ ÎN PERIOADA POSTRĂZBOI RECE	111
3.1. Redimensionarea arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și reconfigurarea sistemului internațional postrăzboi rece în contextul reconturării sferelor de influență geopolitică	111
3.2. Semnificația interesului geopolitic în consolidarea sistemului național de securitate al marilor puteri	130
3.3. Concluzii la Capitolul 3.....	155
4. FORTIFICAREA DIMENSIUNII GEOPOLITICE A SECURITĂȚII REGIONALE ȘI A SECURITĂȚII NAȚIONALE ALE PUTERILOR REGIONALE ȘI ALE MICILOR PUTERİ ÎN PERIOADA POSTRĂZBOI RECE.....	157

4.1. Reconfigurarea conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională în condițiile re poziționării strategice a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est	157
4.2. Redefinirea geopoliticii a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est din perspectiva consolidării rezilienței sistemului național de securitate.....	178
4.3. Concluzii la Capitolul 4.....	199
5. GEOPOLITICA ÎN PROCESUL DE ASIGURARE A REZILIENȚEI SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA.....	201
5.1. Reconceptualizarea paradigmei geopolitice de asigurare a consolidării securității naționale a Republicii Moldova.....	201
5.2. Consolidarea dimensiunii geopolitice de valorificare a oportunităților în fortificarea rezilienței sistemului național de securitate al Republicii Moldova	222
5.3. Concluzii la Capitolul 5.....	242
CONCLUZII GENERALE.....	244
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE.....	249

LISTA ABREVIERILOR

APEC – Cooperarea Economică Asia-Pacific

BRIC – Brazilia, Rusia, India și China

BRICS – Brazilia, Rusia, India, China și Republica Sud-Africană

CAER – Consiliul de Ajutor Economic Reciproc

CSI – Comunitatea Statelor Independente

EUBAM – Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina

EUPM Moldova – Misiunea de parteneriat a Uniunii Europene în Republica Moldova

GIUK – Regiunea strategică controlată de Groenlanda, Islanda și Regatul Unit al Marii Britanii

GNL – Gaze Naturale Lichefiate

GOTR – Grupul Operativ al Trupelor Ruse

IPAP – Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO

ITPP - Programul Adaptat Individual al Parteneriatului cu NATO

KFOR – Misiunea de menținere a păcii din Kosovo

NAFTA – Acordul Nord-American de Comerț Liber

NATO – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord

OCS – Organizația pentru Cooperare de la Shanghai

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

PIB – Produsul Intern Brut

PNB – Produsul Național Brut

PSAC - Politica de Securitate și Apărare Comună

SUA – Statele Unite ale Americii

UE – Uniunea Europeană

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Monografia de față urmărește scopul de a prezenta un studiu care conjugă știința geopolitică cu securitologia, astfel fiind creată o nouă direcție științifică în domeniul cercetării securitologiei – „**Geosecuritologia**”, care are ca suport analiza dimensiunii geopolitice a securității fundamentată prin aplicabilitate având ca obiect de investigație influența fenomenului geopolitic din perspectiva evoluției transformărilor structurale de sistem internațional din perioada postrăzboi rece asupra securității abordate multinivelar, sistemic și structural-funcțional. Lucrarea pune bazele cercetării teoretico-aplicativă a dimensiunii geopolitice a securității, care se impune actualmente cu tot mai mare perspicacitate prin exploatarea dezvoltării factorilor propice necesari pentru reflecții interdisciplinare în condițiile intensificării gradului de complexitate și sporirii nivelului dinamismului relațiilor internaționale postrăzboi rece.

Reflecțiile geopolitice, în pofida perioadelor de evoluție a geopoliticii, au fost mereu prezente, într-o măsură mai mare sau mai mică, în acțiunile decidenților politici responsabili de domeniul politicii externe și al securității naționale ale marilor puteri, care fiind ghidați de conștiința geopolitică, urmăreau obiectivul asigurării securității internaționale, regionale și naționale prin consolidarea capacității geopolitice ale statului. După încheierea războiului rece, ideile geopolitice au cunoscut o puternică reafirmare și reconceptualizare, o profundă redefinire și diversificare a obiectului de cercetare, precum și o largă corelație cu alte discipline, în contextul actualizării procesului de reedificare a disciplinei geopolitice, care este acceptată în cadrul societății, inclusiv și în comunitatea academică, fiindu-i stabilit locul și rolul în cadrul sistemului științelor sociale. De asemenea, în contextul dispariției ordinii mondiale bipolare și edificării unui nou sistem internațional format dintr-o singură supraputere – Statele Unite ale Americii și mai multe puteri majore – Uniunea Europeană, China, Federația Rusă, care contestă actuala ordine mondială și supremația Statelor Unite ale Americii, invocând argumentul necesității reconturării sferelor de influență geopolitică, astfel urmărind scopul reconfigurării echilibrului geopolitic de putere în baza căruia să fie edificat un nou sistem internațional multipolar și o nouă ordine mondială, cercetării securitologiei i-a fost acordată o atenție deosebită, aceasta obținând noi valențe de cugetare în abordarea teoriei și analizei practice, iar obținerea rezultatelor a fost asigurată doar prin interacțiunea cu alte discipline, în special cu geopolitica care a elucidat multiple probleme pe dimensiunea geopolitică a securitologiei, fără de care investigarea în domeniul securității n-ar fi fost una exhaustivă. La începutul perioadei postrăzboi rece arhitectura geopolitică mondială a securității internaționale s-a schimbat, iar actualmente și conjunctura geopolitică a mediului de securitate regională continuă să treacă printr-o fază de transformare, determinând modificarea riscurilor și amenințărilor care demonstrează primordialitatea obiectului de referință „statul” în cadrul investigațiilor securității, care anterior a fost neglijat, fiind substituit fără argumente concludente, iar întâietatea în realizarea analizei securității i-a fost acordată individului, ceea ce a

generat o departajare a susținătorilor în grupul celor ce vor să extindă investigația conceptului de securitate și a grupului celor care vor să aprofundeze examinarea acestuia.

Remarcarea importanței științei geopolitice în abordarea cercetării interdisciplinare în conexiune cu securitologia asigurând suportul analitic al subiectelor, cum ar fi: relațiile geopolitice de securitate dintre state; arhitectura geopolitică de securitate; geopolitica mediului de securitate; interesele geopolitice de securitate ale statelor; sfera de influență geopolitică de securitate din perspectiva prevenirii, identificării și combaterii riscurilor și amenințărilor sub aspectul asigurării și stabilității securității internaționale; constituirea și consolidarea complexelor de securitate regională; sporirea rezilienței componentelor securității naționale, s-a dovedit a fi una pertinentă și de semnificație majoră pentru a înțelege plurivalența fenomenului de securitate, care a evoluat și el odată cu dispariția ordinii mondiale bipolare, necesitând asigurarea unei cercetări noi, exhaustive a dimensiunii geopolitice în cadrul investigației riscurilor și amenințărilor la adresa securității internaționale, regionale și naționale. Evenimentele geopolitice din Ucraina, din 2014 când Federația Rusă a anexat Peninsula Crimeea și, în special din 24 februarie 2022, când Federația Rusă a comis o agresiune militară pe întreg teritoriul împotriva statului vecin, au sfidat teoriile securității elaborate în perioada postrăzboi rece în care dimensiunii geopolitice nu i s-a acordat o atenție semnificativă în calitate de concept sau chiar a fost ignorată deliberat din cauza noilor condiții de existență a mediului de securitate, iar după tentativa Federației Ruse de a recontura sferele de influență geopolitică regională aplicând forța militară, dimensiunea geopolitică a securității a revenit în forță, prefigurând condiții pentru realizarea unor noi cercetări, determinând noi reflecții epistemologice, noi abordări empirice și noi dezbateri de idei în procesul de investigație a securitologiei.

Aranjamentele arhitecturii geopolitice mondiale ale securității internaționale care se manifestă prin reconturarea sferelor de influență geopolitică, fiind exprimate în forma unor interese și valori geopolitice promovate de marile puteri, au determinat redimensionarea structurii geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece, fiind edificate trei perioade a acesteia cu organizare structurală diferită a sistemului internațional și s-au prefigurat condiții pentru edificarea unui nou sistem internațional după perioada postrăzboi rece. În același timp, redefinirea geopoliticii a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est în contextul necesității consolidării rezilienței sistemului național de securitate a fost determinată de evoluția reconturării sferelor de influență geopolitică dintre marile puteri prin redimensionarea intereselor geopolitice ale acestora în scopul asigurării propriei securități naționale și exercitării influenței asupra politicilor de securitate ale statelor din regiune. Acceptarea parcursului geopolitic euroatlantic și a cel eurocomunitar de către puterile regionale și micile puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, în baza politicii „ușilor deschise”, a intensificat confruntarea geopolitică dintre Occident și

Federația Rusă și mai mult, astfel Occidentul a intervenit în sfera de influență geopolitică a Federației Ruse, pentru a contracara acțiunile acesteia de a-și realiza interesele geopolitice în regiunea Europei Centrale și de Est orientate spre erodarea securității și apărării colective euroatlantice și fisurarea solidarității europene, iar Federația Rusă neacceptând un asemenea aranjament geopolitic regional, considerându-l în detrimentul securității sale naționale, a declanșat un război împotriva Ucrainei, care este doar un element al unui scenariu geopolitic mult mai amplu și mai extins asupra micilor puteri din regiunea Europei de Est, pentru a nu permite integrarea acestora în sfera de influență geopolitică euroatlantică și totodată, impunându-se ca o mare putere împotriva Statelor Unite ale Americii, care poate determina securitatea pe întreg continentul european.

Reconceptualizarea paradigmei geopolitice de asigurare a rezilienței securității naționale a Republicii Moldova din perspectiva fortificării sectorului de securitate și apărare conferă cercetării o actualitate și importanță cu mult mai pronunțată, mai ales în contextul noilor reconfigurări ale conjuncturii geopolitice ale mediului de securitate regională, determinate de tentativa Federației Ruse de a-și consolida poziția geopolitică în sfera de influență a spațiului postsovietic prin utilizarea metodei „hard” de realizare a intereselor geopolitice, declanșând un război neprovocat împotriva Ucrainei, astfel subminând securitatea europeană care va necesita o nouă abordare geopolitică mult mai profundă și mult mai consistentă în edificarea unui nou sistem de securitate europeană. Realizarea imperativului geopolitic al politicilor contemporane de asigurare a securității naționale este unul vital pentru Republica Moldova, deoarece el oferă un cadru analitic mai profund al situației la zi privind evoluția proceselor geopolitice regionale și internaționale, ce definesc mediul de securitate care generează o serie de riscuri și amenințări cu repercusiuni asupra securității naționale a Republicii Moldova.

Importanța abordării discursului geopolitic în domeniul securității naționale a Republicii Moldova este determinat de necesitatea cunoașterii obiective de către societate în general și clasa politică în particular a poziției geopolitice a Republicii Moldova de „stat-tampon” și a statutului geopolitic de neutralitate permanentă, care nu asigură securitatea națională, ci generează multiple vulnerabilități la adresa acesteia. Fortificarea dimensiunii geopolitice de asigurare a rezilienței sistemului național de securitate și apărare a Republicii Moldova va reliefa rezultatele analizelor geopolitice și vor demonstra existența provocărilor de ordin extern în adresa securității naționale cu care se confruntă actualmente Republica Moldova, dar și cu cele eventuale, pe termen mediu și lung, accentuând oportunitățile și soluțiile pentru consolidarea securității naționale prin aderarea la valorile de securitate cooperativă și apărare colectivă euroatlantică, care sunt oferite de contextul geopolitic regional, utilizând strategic amplasarea sa geopolitică regională importantă în realizarea intereselor geopolitice ale actorilor majori. Însă, deocamdată, tentativele Republicii Moldova de a părăsi zona de coliziune dintre Occident și Federația Rusă sunt timide, iar perspectiva de redimensionare a poziției geopolitice de „stat-tampon”, care este determinată de

neutralitatea permanentă, ce exercită o influență majoră asupra securității naționale și provoacă o reflecție conștientă referitor la accentuarea dimensiunii geopolitice care este una determinantă și necesară în procesul de consolidare a capacității instituționale și a fortificării capabilității militare a sistemului național de securitate și apărare a Republicii Moldova, poate fi valorificată prin necesitatea de utilizare a dimensiunii geopolitice ca element fundamental în reconceptualizarea noii paradigme de asigurare a securității naționale, în contextul agresiunii militare a Federației Ruse împotriva Ucrainei și a reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională.

Lucrarea cuprinde cinci blocuri mari de subiecte investigate care întrunesc un grad înalt de complexitate, plurivalență și o încărcătură deosebită atât în plan conceptual-teoretic, cât și sub aspect aplicativ, fapt care imprimă cercetării științifice realizate actualitate și relevanță majoră.

Capitolul întâi este consacrat cercetării istoriografice a disciplinelor geopolitica, securitologia și teoria relațiilor internaționale, precum și investigației teoretico-analitică a evoluției științifice a procesului de redimensionare a structurii sistemului internațional. Subcapitolul întâi pune în lumină cele mai relevante elaborări științifice care au fost perfectate de cercetătorii din străinătate și din Republica Moldova, cea mai mare parte fiind rezervată elucidării proceselor de reedificare și consolidare a disciplinelor geopolitica, securitologia și teoria relațiilor internaționale în perioada postrăzboi rece și se încheie cu reliefa stării de lucruri în domeniile cercetate în Republica Moldova. Subcapitolul al doilea include cercetări ale trăsăturilor și particularităților structurale ale „sistemului internațional” și „ordinii mondiale”, noțiuni de sinteză care sunt definite prin ajustare la obiectul de cercetare, precum și investigației interacțiunii dintre caracteristicile distinctive în procesul de edificare a structurii, din perspectiva teoriei sistemelor, care este integrată în analiza aplicării altor componente ale metodologiei în procesul de investigație, fiind încheiat cu atribuirea structurii sistemului internațional caracteristici geopolitice determinante pentru organizarea sistemului, dar și pentru edificarea ordinii mondiale.

Capitolul al doilea este dedicat investigației procesului de fundamentare teoretico-metodologică și diversificare conceptuală a științelor geopolitica și securitologia. Subcapitolul întâi cuprinde cercetarea teoriei științei geopoliticii, evidențiind evoluția conceptelor în cadrul școlilor de gândire geopolitică la diferite etape de dezvoltare a acesteia, fiind prezentate și definițiile de sinteză a „geografiei politice”, și a „geopoliticii”. Subcapitolul al doilea înglobează investigația științei securitologia, reliefa suportul metodologic în procesul de examinare a problemei propuse spre cercetare și pluralismul conceptual al teoriei securității, accentuând ajustarea la obiectul de cercetare a definițiilor de sinteză ale noțiunilor „securitate internațională”, „conceptul complexelor de securitate regională”, „securitate regională”, și „securitate națională”, totodată, demonstrând prin dezbateri epistemologice interdisciplinare oportunitatea fundamentării unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia” și precizând aspectul teoretic prin reliefa definiției a acesteia.

Capitolul al treilea include cercetarea proceselor de transformare ale dimensiunii geopolitice a securității internaționale și a securității naționale ale marilor puteri, care sunt abordate în interconexiune, perioadei postrăzboi rece revenindu-i o semnificație deosebită în cadrul investigațiilor. Subcapitolul întâi este dedicat analizei procesului de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și examinării reconfigurării sistemului internațional postrăzboi rece în contextul acțiunilor marilor puteri de reconturare a sferelor de influență geopolitică incluzând ajustarea la obiectul de cercetare a definițiilor de sinteză ale noțiunilor „arhitectură geopolitică mondială a securității internaționale”, „sferă de influență geopolitică” și „mare putere”, fiind totodată, supusă investigației și perioada postrăzboi rece, în urma căreia s-a constatat existența a trei etape, fiecare fiind exprimată printr-o organizare structurală separată a sistemului internațional. Subcapitolul al doilea încorporează cercetarea privind identificarea, realizarea și apărarea intereselor geopolitice ale marilor puteri și semnificația acestora asupra gradului de asigurare a securității naționale, promovate în diferite regiuni de importanță strategică care determină statutul geopolitic în relația cu altele mari puteri, puteri regionale sau micile puteri și, totodată, definirea noțiunii de „interes geopolitic” care reprezintă un element important în geopolitica securității naționale ale marilor puteri.

Capitolul al patrulea cuprinde cercetarea acțiunilor întreprinse de către puterile regionale și micile puteri, pe filiera politicii externe, pentru intensificarea cooperării multilaterale prin participarea la procesele de integrare în structurile regionale ce contribuie la asigurarea fortificării dimensiunii geopolitice a securității regionale și a securității naționale fiecărui stat în parte. Subcapitolul întâi integrează investigația reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională din perioada postrăzboi rece prin analiza repoziționării strategice a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, manifestată prin aderarea la Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, adaptând la obiectul de cercetare a propriilor definiții de sinteză ale noțiunilor „conjunctură geopolitică a mediului de securitate regională”, „spațiu geopolitic al Europei Centrale și de Est”, „putere regională”, „mică putere”. Subcapitolul al doilea include investigarea redefinirii geopoliticii a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est în contextul necesității consolidării în perioada postrăzboi rece a rezilienței sistemului național de securitate și apărare prin acceptarea valorilor euroatlantice și eurocomunitare.

Capitolul al cincilea înglobează investigarea situației geopolitice a Republicii Moldova care determină oportunități și constrângeri în procesul de asigurare a rezilienței securității naționale, precum și necesitatea realizării obiectivelor intereselor geopolitice ale Republicii Moldova de asigurare a securității naționale. Subcapitolul întâi este consacrat cercetării procesului de reconceptualizare a paradigmei geopolitice de asigurare a consolidării securității naționale a Republicii Moldova, accentuând

intensificarea relațiilor de cooperare politico-militare cu Alianța Nord-Atlantică și elucidarea celor trei curente de opinii cu privire la impactul exercitat de către statutul geopolitic de neutralitate permanentă asupra asigurării securității naționale a Republicii Moldova. Subcapitolul al doilea conține investigarea realizată cu predilecție în identificarea problemelor geopolitice cu care se confruntă Republica Moldova în procesul de consolidare a dimensiunii geopolitice de valorificare a oportunităților în fortificarea rezilienței sistemului național de securitate, reglementarea cărora va contribui la edificarea statutului geopolitic de stat furnizor de securitate regională în contextul noile aranjamente de securitate regională pe continentul european.

Concluziile prezentate în lucrare reprezintă totalizarea rezultatelor, ca urmare a realizării procesului de cercetare, cel mai important fiind necesitatea creării unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „**Geosecuritologia**”, având ca suport analiza dimensiunii geopolitice a securității fundamentată prin aplicabilitate având ca obiect de investigație influența fenomenului geopolitic din perspectiva evoluției transformărilor structurale de sistem internațional din perioada postrăzboi rece asupra securității abordate multinivelar, sistemic și structural-funcțional.

Geosecuritologia deschide largi perspective pentru noi elaborări de pronosticare a eventualelor evoluții ale proceselor din cadrul relațiilor internaționale, cu implicarea fenomenului geopolitic în transformarea structurală a sistemelor de securitate la nivel internațional, regional și național.

1. ISTORIOGRAFIA CERCETĂRILOR ÎN DOMENIILE GEOPOLITICII ȘI SECURITOLOGIEI DIN PERSPECTIVA TRANSFORMĂRILOR DE SISTEM INTERNAȚIONAL DIN PERIOADA POSTRĂZBOI RECE

În acest capitol sunt incluse unele repere istoriografice, aspecte ale teoriei sistemelor și abordări conceptuale. Pentru valorificarea subiectelor ce urmează a fi supuse investigațiilor științifice acestea au servit drept suport introductiv necesar. Primul subcapitol este de factură istoriografică, în care sunt analizate mai multe lucrări științifice elaborate la tema subiectelor abordate în cadrul științelor geopolitice, securitologia și teoria relațiilor internaționale de către cercetătorii și analiștii atât din străinătate, cât și din Republica Moldova. Al doilea subcapitol include realizarea investigațiilor științifice prin analiza evoluției a proceselor de redimensionare a structurii sistemului internațional în perioada postrăzboi rece, determinând semnificația teoretică a contextului subiectelor cercetate, fiind prezentate unele abordări contemporane ale proceselor de redistribuire a puterii geopolitice mondiale de către marile puteri din perspectiva asigurării securității tuturor actorilor sistemului internațional.

1.1. Abordarea istoriografică a dezvoltării geopoliticii, securitologiei și teoriei relațiilor internaționale

Într-o lume din ce în ce mai globalizată și interdependentă între componentele sale, gândirea geopolitică în domeniul securității determină formarea unei culturi științifice de abordare interdisciplinară, complexă și multilaterală privind asigurarea păcii și stabilității în plan internațional, regional și național. În contextul intensificării dinamicii relațiilor internaționale și de reconfigurare a sistemului internațional, statele rămân în continuare actorii de bază care impulsionează aceste procese internaționale. Interesul sporit față de *geopolitică* mereu a constituit obiectul discuțiilor, într-o măsură mai mare sau mai mică, în special în cadrul conferințelor științifice internaționale și naționale, iar după 2014, și mai cu seamă după 24 februarie 2022, când geopolitica a revenit în forță în politica internațională s-a amplificat organizarea dezbaterilor în cadrul mediului academic, cercului universitar și în spațiul societății civile privind oportunitatea recunoașterii unanime a importanței și necesității identificării statutului de știință în cadrul sistemului științelor politice.

Considerăm că în pofida tuturor deosebirilor teoretice și de multe ori, contradicțiilor practice, în cadrul operelor numeroșilor reprezentanți ai școlilor geopolitice, știința geopolitică formează totuși, o singură imagine generală, care permite să constate existența obiectului de cercetare în sine ca fiind unul definit și indiscutabil. Lucrările diferitor cercetători și experți se deosebesc prin determinarea principalului obiect de studiu al acestei științe. La fel și în ceea ce privește principiile metodologice

fundamentale aplicate în cadrul geopoliticii. Această divergență își are originea în condițiile istorice, în legăturile strânse ale geopoliticii cu politica internațională, cu problemele puterii și cele de securitate. Înglobarea a unor aspecte a mai multor discipline suplimentare presupune caracterul sintetic al acestei discipline, cum ar fi: geografia, relațiile internaționale, politologia, istoria, demografia, geostrategia, arta militară, sociologia, etnografia, religia, ecologia, culturologia etc. Întrucât aspectul de securitate, în special cel militar, se regăsește în cadrul disciplinei *geopolitica* în calitate de subdisciplină cu denumirea *geostrategia*, ne-am propus ca cercetarea în cadrul acestei teze să se bazeze pe ideea fundamentală care prevede includerea științei geopolitice în știința securitologiei completând-o sub aspectul teoretico-aplicativ cu dimensiunea geopolitică, abordând impactul fenomenului geopolitic asupra procesului de asigurare a securității internaționale, regionale și naționale, astfel fundamentând o nouă direcție științifică în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”.

Pentru realizarea cercetării științifice în cadrul tezei, în calitate de suport teoretico-practic au servit materialele examinate în cadrul monografiilor elaborate de renumiții cercetători teoreticieni, documentarea în baza studiilor ale analiștilor de talie internațională și națională, precum și consultarea publicațiilor cercetătorilor și experților din străinătate și autohtoni din domeniul geopoliticii, securitologiei și relațiilor internaționale. Totodată, efectuarea unei investigații științifice mai detaliate a temei propuse spre cercetare a determinat utilizarea în calitate de material empiric articolele științifice ale cercetătorilor și experților publicate în reviste periodice, broșuri și culegeri științifice, în care a fost abordată tematica cercetată.

Luând în considerare caracterul interdisciplinar a procesului de cercetare a problemei abordate în cadrul lucrării, ceea ce a determinat utilizarea publicațiilor științifice din domeniile geopoliticii, securitologiei și relațiilor internaționale, a fost necesară stabilirea unei ordini de precădere a efectuării analizei surselor empirice pentru a accentua semnificația investigației dimensiunii geopolitice a fenomenului de securitate.

Z. Brzezinski în monografia *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice* [1], modelează posibilele variante de comportament al marilor puteri și al statelor-satelit în viitorul apropiat și recomandă strategii raționale pentru Statele Unite ale Americii în scopul perpetuării statutului geopolitic de unica supraputere în lume. Expertul susține că în ultimul deceniu al sec. XX au avut loc unele răsturnări dramatice în politica mondială. Pentru prima dată în istorie o putere non-urasiatică s-a impus nu numai ca principal arbitru geopolitic în relațiile de putere din Eurasia, dar și ca supraputere în lume. Destrămarea și prăbușirea Uniunii Sovietice a fost ultima treaptă în ascensiunea rapidă a unei puteri din emisfera vestică, Statele Unite ale Americii, ca singura și de fapt prima putere cu adevărat globală. Cu toate acestea, Z. Brzezinski îi păstrează Eurasiei importanța geopolitică, nu numai că extremitatea ei vestică, Europa, deține încă o mare parte din puterea economică și politică a omenirii, dar și din cauza că partea sa estică, Asia, a devenit, în ultima vreme, un centru concurent

de creștere economică și de sporită influență politică. Prin urmare, problema fundamentală, în opinia lui Z. Brzezinski, este dacă Statele Unite ale Americii, angajate la scară planetară, prin capacitatea și modul de a-și exercita supremația geopolitică mondială pot face față relațiilor complexe de putere din Eurasia și, în special, dacă pot preîntâmpina apariția unei puteri geopolitice eurasiatice dominante și potrivnice ei. Pe lângă preocuparea pentru dezvoltarea diferitelor noi dimensiuni ale puterii, politica externă americană trebuie să se preocupe în continuare de dimensiunea geopolitică. Statele Unite ale Americii în calitate de arbitru geopolitic va influența Eurasia în așa fel, încât să creeze un echilibru continental stabil. Eurasia rămâne a fi continentul pe care continuă să se dea bătălia pentru supremația geopolitică mondială, care implică realizarea strategică a intereselor geopolitice. Z. Brzezinski este de părerea că obiectivul fundamental al geopoliticii Statelor Unite ale Americii este modelarea unei comunități mondiale cu adevărat cooperante, în conformitate cu tendințele pe termen lung și cu interesele fundamentale ale omenirii. Dar, în același timp, este imperios necesar ca să nu apară nici un stat eurasiatic capabil să domine Eurasia și astfel, să concureze cu Statele Unite ale Americii [1, p. 102-134].

H. Kissinger în renumita sa operă *Diplomația* [2], relevă punctul de vedere al Statelor Unite ale Americii referitor la replierile strategice care s-au produs la începutul perioadei postrăzboi rece ori care urmau să se producă, urmărind conservarea hegemoniei geopolitice americane pe termen scurt și mediu. Arealul investigațiilor sale cuprinde toate regiunile globului, expertul înclinând mai degrabă spre multipolaritate decât spre o structură unipolară, în sens de extindere a numărului responsabililor prin gestiunea sectorială și georegională în comun a lumii. H. Kissinger consideră că partenerul principal al Statelor Unite ale Americii trebuie să fie Eurasia, deși situația se dovedește a fi una paradoxală, dat fiind că nu pot nici să se retragă din lume, nici s-o domine. În accepția lui H. Kissinger, eforturile Statelor Unite ale Americii trebuie canalizate pe vectorul georegionii atlantice care rămâne a fi centrul global. Expertul este preocupat în lucrarea sa, aproape în exclusivitate de analiza dimensiunii geopolitice a securității prezentului și de previziunile viitorului imediat, urmărind conservarea dominației geopolitice a Statelor Unite ale Americii, dar în cooperare cu alte centre de putere, mai ales cu Uniunea Europeană. H. Kissinger în spiritul teoriei realismului politic continuă să acorde prioritate conceptelor de putere și securitate, fiind axat pe determinarea caracterului replierilor geopolitice care s-au produs după încheierea conflagrației bipolare. Expertul este de părerea că Statele Unite ale Americii dispun de potențial geopolitic suficient pentru a modela evenimentele pe continentul Eurasia, urmărind, mai degrabă în spirit instituționalist, edificarea unor regimuri de securitate.

În același timp, nu poate fi trecută cu vederea lucrarea lui R. Kaplan *Răzbușunarea geografiei. Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului* [3], în care cercetătorul evidențiază importanța rolului factorului geografic în analiza relațiilor internaționale, care în opinia cercetătorului este puțin convingătoare dacă nu

apelează și la datele geografiei sau la datele mediului natural, ceea ce oferă studiilor un alt nivel de complexitate convenționale de politică externă. Pentru a înțelege evenimentele geopolitice actuale manifestate prin conflicte religioase, războaie, instabilitate politică este suficient de a examina harta, readucând la viață teoriile unor cunoscuți geopolitologi, care susțin că harta este un atribut al geopoliticii ce prezintă primele indicii pentru a discerne o logică istorică legată de ce are să urmeze și aplicând aceste idei la crizele regionale și mondiale de securitate. R. Kaplan în monografia sa, pornește de la ideea globalizării și consecințele acesteia, combătând supoziția lui Th. Friedman potrivit căreia globalizarea va crea o *lume plată*, susținând că globalizarea va crea noi amenințări și va face diferențele și mai vizibile, și mai frapante. În acest context, cercetătorul consideră că este nevoie de o *nouă hartă* care să descrie mai adecvat ceea ce urmează să se întâmple în sec. XXI, utilizând noțiunea de geografie în sensul cel mai larg, incluzând demografia, clima, resursele și topografia, toate alcătuind cadrul natural în care au loc diferite evenimente și procese, ce nu vor putea fi înțelese viața lor istorică sau conturarea tendințelor, dacă nu vor fi luate în considerare acest cadru natural. R. Kaplan sistematizează gândirea unor mari experți, ale unor strategii și istorici care au plasat geografia în centrul analizelor, atribuindu-i rolul modelator *pivot al istoriei* pe care l-a exercitat de-a lungul evoluției omenirii, indiferent de ideologiile care vin și se sting, istoria a fost condusă de fapte și realități geografice. De asemenea, R. Kaplan examinează contribuția geografiei la identificarea, promovarea și realizarea opțiunilor strategice ale Statelor Unite ale Americii, Europei, Federației Ruse, Chinei, Indiei și statelor din Orientul Mijlociu, accentuând ideea fundamentală exprimată în această lucrare, care constă în rolul geografiei sau rolul dimensiunii geografice, spațiale în realizarea analizelor din domeniul relațiilor internaționale.

Un alt promotor al geografiei ca parte indispensabilă în analiza relațiilor internaționale este T. Marshall care în monografia *Prizonierii geografiei. Zece hărți care îți spun tot ce trebuie să știi despre politica globală* [4], specifică că geopolitica se ocupă de modul în care afacerile internaționale pot fi înțelese prin intermediul factorilor geografici care includ nu doar relieful munților ca bariere naturale sau legăturile dintre rețelele cursurilor de apă, dar și accesul la alte resurse naturale, care pot avea un impact deosebit asupra multor aspecte ale civilizației noastre, de la strategia militară și politică, până la evoluția socială, inclusiv limba, comerțul și religia. Expertul este de părerea că geopolitica afectează orice țară din lume, fie că aceasta se află în război sau, fie că este în stare de pace, cercetând regiunile care reflectă reperele principale în cadrul lucrării, abordând subiecte de geopolitică care includ cele mai importante evenimente geopolitice ale prezentului și ale viitorului. Ideea fundamentală a acestei monografii constă în faptul că geografia este considerată de T. Marshall drept factorul decisiv de-a lungul istoriei umanității care poate fi interpretată ca o viziune sumbră asupra lumii, teorie care sugerează că natura este mai puternică decât omul, dar există și alți factori care pot influența evenimentele, acestea fiind tehnologia contemporană ce forțează regulile ale

geografiei. Istoria modului în care s-au adaptat națiunile la această geografie, rămâne a fi una crucială pentru înțelegerea lumii de azi și a viitorului.

G. Friedman în lucrarea *Următorii 100 de ani. Previziuni pentru secolul XXI* [5], abordează trecutul și realizează unele previziuni privind viitorul relațiilor geopolitice dintre marile puteri și apariția unor noi actori majori cu ambiții geopolitice mondiale care vor provoca conflicte regionale. În contextul haosului aparent al istoriei, expertul încearcă să identifice ordinea prin anticiparea evenimentelor, tendințelor și tehnologiilor, care vor determina această ordine în cadrul relațiilor internaționale în următorii 100 de ani, fiind un proces rațional, fezabil și pragmatic. G. Friedman în această monografie exprimă sensul viitorului prin realizarea scopului de a constata tendințele majore geopolitice, tehnologice, demografice, culturale și militare, în sensul lor cel mai general și de a stabili evenimentele importante care ar putea avea loc în cadrul relațiilor internaționale, demonstrând cum funcționează lumea în prezent și explicând în mod credibil evoluția lumii în viitor.

În același context al elaborărilor științifice se înscrie și monografia lui R. Săgeată *Geopolitică* [6], în care cercetătorul prezintă un spectru complex teoretico-aplicativ structurat în trei nivele de bază ale organizării spațiului geografic: microteritorial (corespunzător în planul analizei geopolitice, celui statal); mezoteritorial (regional) și macroteritorial (global). Concepția fundamentală a analizei teoretice a evoluției gândirii geopolitice, este consacrată impactului pe care aceasta l-a avut în structurarea ordinii politice statale, regionale și chiar mondiale. Componenta aplicativă a geopoliticii ocupă un loc distinct în configurarea lucrării, elucidând subiectele de geopolitică aplicată prin evaluarea profundă a ideilor și viziunilor menite să sprijine și să argumenteze tendințele geopolitice privind evoluția relațiilor internaționale. Consistența demersului științific de ansamblu este asigurat epistemologic de studiile geopolitice de caz ale unor state la diferite etape de dezvoltare ale acestora, de analiza spațiilor structurate în plan economic, religios și ideologic având la bază componenta de securitate și de investigare a fenomenului globalizării care determină riscuri și amenințări geopolitice ce pot degenera în conflicte regionale sau chiar mondiale.

Lucrarea lui D. Frăsineanu *Geopolitica* [7], elucidează evoluția geopoliticii, reliefând că după o lungă perioadă de *anatemizare*, schimbările profunde survenite la sfârșitul sec. al XX-lea au permis *renașterea* domeniului științific geopolitic. Cercetătorul este de părere că geopolitica, a revenit în actualitate din necesitatea explicării anumitor probleme impuse de evoluția generală a societății omenești. Totodată, influența crescândă a modificărilor permanente politico-economice asupra conștiinței omului și a întregului sistem al vieții social-politice, contribuie, în prezent, la edificarea geopoliticii ca disciplină științifică. D. Frăsineanu în monografie realizează o sinteză a aspectelor geopolitice majore ce caracterizează lumea contemporană. Confruntarea de opinii a diferitor cercetători, experți și analiști asupra unor probleme de mare actualitate din domeniul geopoliticii vin în sprijinul clarificării acestora în

contextul schimbărilor geopolitice majore ale perioadei contemporane. Cercetătorul abordează și domeniul de securitate din perspectiva geopolitică examinând stările conflictuale, cauzele conflictelor armate, regiuni caracteristice de tensiune și conflict, precum și tensiuni și conflicte majore în epoca bipolară și în perioada actuală. D. Frăsineanu acreditează supoziția de bază a lucrării că sfârșitul războiului rece și a ordinii geopolitice bipolare a impus reconfigurarea sistemului internațional în toate componentele sale, inclusiv în domeniul de securitate. Schimbările profunde petrecute într-un ritm fără precedent indică o transformare geopolitică radicală nu numai a realității, ci și a percepțiilor și reprezentărilor lumii contemporane, de aceea geopolitica, mai mult ca altă dată și poate mai mult ca alte științe, este chemată să participe la interpretarea și rezolvarea acestor probleme inclusiv cele de securitate la nivel internațional, regional și național.

Considerăm necesar de menționat monografia lui Gh. Văduva *Geopolitica. Teorii. Areale. Falii. Conexiuni* [8], în care noțiunea de *geopolitică* este supusă unor deliberări științifice profunde în urma cărora cercetătorul prezintă propria viziune, susținând că geopolitica nu este strategie, nici geostrategie, ci știință și metodă de analiză și de expertiză a unor decizii politice și strategice. Paralel, are loc un proces de *specializare* a geopoliticii nu doar pe situații și areale, ci și pe domenii, interese și acțiuni. Geopolitica oferă o anumită expertiză, date, informații și judecăți apreciative despre un spațiu, în funcție de interesele care se proiectează în acel spațiu și este foarte important ca o astfel de expertiză să fie coerentă, consistentă și mai ales, competentă. De aceea, geopolitica contemporană capătă aspecte noi: energetice, de cooperare, de aprofundarea falilor strategice, de parteneriat și de opoziție, de conexiune și de confluență, de falii flexibile și de fluide, precum și de securitate. Geopolitica, în calitatea ei de știință, practică, experiență, metodă și artă de identificare și analizare a presiunilor din relațiile dintre state, este unul dintre acele spații de consonanță dintre mediul uman și mediul geospațial. În opinia cercetătorului, aceste analize sunt, de fapt, analize ale unor raporturi care au determinări complexe și efecte numeroase pentru statele și entitățile care definesc mediul geopolitic internațional, cu toate componentele sale, ce se află mereu față în față, dar și la adăpostul unor alte state, care sunt parte din alianțe și coaliții, din organizații și organisme internaționale, fiind greu de presupus că raporturile ce fac obiectul analizei geopolitice vor fi simple, ușor de identificat și ușor de analizat. Gh. Văduva consideră că simetria, asimetria și flexibilitatea geopoliticii sunt modalități importante de analiză, de cunoaștere și de înțelegere a dimensiunii geopoliticii a violenței, a conflictualității, a crizei, a conflictului armat și a războiului, chiar dacă teoria geopolitică nu le-a acordat până acum prea multă atenție.

C. Hlihor în lucrarea *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane* [9] tratează geopolitica ca o realitate obiectivă în câmpul relațiilor internaționale. Geopolitica s-a manifestat în evoluția umanității de când un stat/actor a avut forța și capacitatea de a-și impune suveranitatea sau controlul în alte spații [9, p. 19]. În opinia sa, geopolitica, deși nu este o știință, are propriile paradigme care pot

furniza instrumente valide pentru a cunoaște evoluțiile de putere și interes din lumea contemporană. Oricât de tentante sunt formulele șablon folosite de adepții geopoliticii clasice, acestea nu pot să ajute la descifrarea posibilelor evoluții dintr-un câmp geopolitic, dar cel mult să convingă opinia publică în legătură cu un comportament sau altul al actorilor angajați în acel spațiu geopolitic. Eroarea fundamentală a tuturor geopolitologilor care au îmbrățișat determinismul geografic în explicarea evoluțiilor din relațiile internaționale, de la H. Mackinder la A. Dughin și de la N. Spykman la Z. Brzezinski, a constat în ideea că nu au luat în calcul faptul că *spațiul-țintă* în formula propusă de ei este locuit. Potrivit acestora, necesitatea realizării interesului geopolitic ca un anume spațiu să fie controlat/dominat este mai presus decât voința populației care există pe acel spațiu. C. Hlihor propune și o altă viziune asupra geostrategiei precum și a raporturilor în care această disciplină se găsește cu geopolitica. Geopolitica prin metodele sale de analiză poate să dea răspuns la întrebarea *de ce* un actor intră în raporturi de rivalitate într-un spațiu geografic. Geostrategia va răspunde întotdeauna la întrebarea *prin ce* mijloace (strategii) actorul își poate realiza interesul în acel spațiu. În accepția cercetătorului, actualmente confruntările de interese dintre actorii clasici (statele) nu se mai manifestă, în principal, prin violența armată, însă strategiile militare în pofida faptului că sunt tot mai des înlocuite de strategii diplomatice, financiare, politice, imagologice, își păstrează locul de bază în realizarea intereselor geopolitice. Prin urmare, un actor pentru a-și impune interesul într-un spațiu poate desfășura o acțiune geostrategică de mare amploare, în care dimensiunea militară este una foarte redusă sau lipsește în totalitate [9, p. 15-17], ipoteză combătută, în opinia noastră, de războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei.

Considerăm în același context de idei că de o relevanță științifică deosebită se dovedește a fi monografia lui V. Naumescu *Politica Marilor Puteri în Europa Centrală și de Est. 30 de ani de la sfârșitul Războiului Rece* [10], în care expertul realizează obiectivul esențial propus spre investigare ce constă în identificarea, explorarea, compararea și evaluarea situației prezente geopolitice și intereselor geopolitice ale marilor puteri în regiunea Europei Centrale și de Est, la 30 de ani după căderea regimurilor comuniste și sfârșitul oficial al războiului rece. Cercetătorul definește pârgghiile și instrumentele specifice de acțiune ale actorilor geopolitici globali în spațiul de referință, precum și conturează perspectivele regionale, cel puțin pe termen scurt și mediu. În opinia lui V. Naumescu, Uniunea Europeană, Statele Unite ale Americii, Federația Rusă și China sunt principalii actori globali prezenți în regiunea Europei Centrale și de Est, în timp ce Japonia are o prezență mai degrabă discretă și nu a manifestat, până recent, interes de această zonă. De asemenea, expertul îi oferă Marii Britanii un statut aparte în Europa specificând perspectiva pe termen mediu și lung a implicării acesteia după Brexit în Europa Centrală și de Est ca o putere distinctă care are potențialul și dorința de a-și asuma un rol activ în regiune. Fiecare dintre actorii globali menționați de V. Naumescu dispun de pârghii de acțiune semnificative, de resurse și oportunități, de argumente și platforme de promovare,

totodată, confruntându-se cu acțiunile concurențiale și uneori ostile ale celorlalte forțe. În prezent implicarea actorilor globali în regiunea Europei Centrale și de Est în formate instituționalizate, consacrate sau emergente, explicite sau implicite, convenționale sau hibride, este caracterizată de V. Naumescu ca fiind una dinamică accelerată, a cărei descifrare și mai ales perspectivă se impune de cercetat în cadrul acestei lucrări, ceea ce ne va ajuta să înțelegem sensul și semnificația transformărilor din ultimele decenii, precum și direcția posibilelor evoluții din anii care urmează. Dinamica geopolitică a regiunii Europei Centrale și de Est face parte din dinamica geopolitică de ansamblu a unei Europe care se redefinește, atât pe plan intern, cât și în relațiile externe în contextul interacțiunii cu actorii globali precum Statele Unite ale Americii, Federația Rusă și China, cu puteri regionale sau cu alte zone ale lumii.

H. Нартов în monografia *Геополитика* [11], constată că geopolitica este știința care cercetează procesul globalizării ca un fenomen ce poartă un caracter obiectiv, firesc și istoric, care, la rândul său, este o sinteză a necesităților obiective și intereselor subiective. Necesitățile obiective sunt: aerul, apa și resursele naturale. De aceste componente naturale dispune Federația Rusă și de aceea ea este atât de atractivă pentru vecinii din Occident și Orient, totodată, oferindu-i pondere substanțială în procesul de reconfigurare a polarității sistemului de relații internaționale postrăzboi rece. Ideea fundamentală promovată de N. Nartov în lucrarea sa, constă în controlul asupra spațiului geografic, bazelor militare strategice și rețelelor de transport ale resurselor naturale. Aceasta trebuie să fie o prioritate strategică a Federației Ruse în *vecinătatea apropiată*. Dezintegrarea Uniunii Sovietice a avut consecințe semnificative pentru Federația Rusă, și anume: teritoriale, economice, politico-militare, demografice, culturale etc. Cu toate acestea, Federația Rusă rămâne, în opinia cercetătorului și în continuare obiectul strategiilor atât din partea Occidentului, cât și din partea Orientului privind dezmembrarea ei ulterioară.

A. Тузиков reflectând în lucrarea *Основы геополитики* [12], exprimă supoziția potrivit căreia rolul Federației Ruse constă în echilibrul geopolitic de putere mondială, datorită faptului că ea se află în zona axei mondiale *Hearthland*, o așezare geografică unică din punctul de vedere al doctrinei geopolitice a lui H. Mackinder, totodată, menționăm că ea puțin se deosebește de aserțiunea promovată de N. Nartov [12, p. 66-72]. A. Tuzikov identifică locul Federației Ruse în conjunctura geopolitică contemporană și analizează puterea și slăbiciunea Federației Ruse în actuala situație geopolitică, precum și interesele național-statale ale acesteia. Cercetătorul relevă faptul că la etapa actuală de reconfigurare a polarității sistemului de relații internaționale postrăzboi rece există probleme geopolitice între marile puteri pe seama evenimentelor dramatice care au avut loc în ultimii ani pe teritoriul Europei de Est și Uniunii Sovietice [12, p. 60-62]. A. Tuzikov accentuează convingerea că modificarea structurii geopolitice a sistemului internațional, schimbarea liniei de demarcare a hotarelor și procesul dezintegrator care a prevalat asupra celui integraționist sunt subiectele de pe agenda relațiilor geopolitice ale marilor puteri [12, p. 62-66].

A. Dughin în monografia *Bazele geopoliticii. Viitorul geopolitic al Rusiei. Volumul 1* [13], evidențiază că metodele prezentate în fundamentarea științei geopolitice sunt în măsură să identifice un proiect geopolitic nou *Eurasia*. Geopolitica este în măsură să răspundă la întrebările *ce* și *unde*, făcând ca răspunsurile să fie cât mai precise. Totodată, predicțiile în ceea ce privește anumite momente din viitor, nu pot fi chiar atât de riguroase. Cercetătorul susține că geopolitica descrie cadrele de manifestare a evenimentelor în relație cu spațiul, dar și condițiile și limitele proceselor în desfășurare. După cum știm, istoria este o chestiune mereu deschisă și, prin urmare, evenimentele ce pot avea loc în aceste cadre se vor petrece și manifesta în moduri diferite, deoarece evenimentele urmează întocmai vectorul logicii geopolitice, pentru ca uneori să se abată de la el sau chiar să se deplaseze în direcția opusă. Dar și aceste abateri poartă, în ele însele, sens și explicație geopolitică, implicând o sumă de forțe, iar fiecare dintre aceste forțe tinde să-și asume procesele, evenimentele, în propriul avantaj. A. Dughin subliniază că pentru aceasta se folosesc metode diferite, cu excepția armatei. În deceniile trecute armata avea un rol esențial, acum capătă o utilizare mai eficientă *rețeaua* armată (războiul rețelelor). Stabilirea unui control asupra adversarului încă înainte de confruntarea directă, prin intermediul așa-zisei *operări a efectelor de bază*, reprezintă obiectivul esențial.

B. Колосов și Н. Мироненко în lucrarea *Геополитика и Политическая География* [14] abordează două seturi de subiecte majore – geopolitica și geografia politică, constatând caracterul independent al acestor două științe, precum și identificând gradul de interacțiune și interdependență în cadrul realizării cercetărilor științifice interdisciplinare. În opinia lui V. Kolosov și N. Mironenko, producerea schimbărilor revoluționare în societate și transformările structurale geopolitice radicale ale lumii au determinat reedificarea a două discipline – geopolitica și geografia politică. Pe fundalul multor altor științe sociale, ele au deja un fundament științific destul de solid, însă, totodată, foarte controversat. Sarcinile studiului sunt centrate pe conexiunea dintre problemele politice globale și regionale, impactul activității politice asupra schimbărilor din mediul socio-economic și geografic al țărilor și regiunilor. Cercetătorii au încercat să ofere o proprie viziune nu numai despre originea și istoria ambelor discipline, ci și despre caracteristicile stării lor actuale în lume și în Federația Rusă, ca fiind cele mai semnificative reprezentări de idei și concepte teoretice. Lucrarea nu vizează o analiză specifică mai mult sau mai puțin exhaustivă a imaginii geopoliticii moderne a lumii sau a implicării geografiei politice în soluționarea problemelor ale unor țări sau a Federației Ruse, dar fiind concentrată în primul rând pe teorie ca cheie a înțelegerii disciplinelor geopolitica și geografia politică, s-a reușit să se realizeze caracteristica diferențelor și elementelor comune ale acestora. V. Kolosov și N. Mironenko au reușit să combine situația teoretică cu exemple din practicile geopolitice ale țărilor occidentale, ale Federației Ruse și ale țărilor din spațiul postsovietic, reliefând fundamentarea teoretică și conținutul geopoliticii și geografiei politice, care sunt interconectate genetic, dar se diferențiază după obiect, subiect și scara de cercetare a disciplinei.

Mediul de cercetare a domeniului geopolitic este prezent și în Republica Moldova care se dovedește a fi unul cu rezultate modeste, dar care este într-un proces de identificare și prefigurare a subiectelor de cercetare de importanță majoră cu valențe naționale și internaționale.

În această ordine de idei lucrarea perfectată de A. Burian *Geopolitica lumii contemporane* [15] se înscrie în calitate de prima elaborare semnificativă din Republica Moldova în materia geopoliticii. Suportul de curs include mai multe subiecte, cum ar fi: istoria și teoria geopoliticii, globalizarea, care este abordată în plan multidimensional, sistemul internațional, ordinea mondială, actorii internaționali și perspective ale statului Republica Moldova precum și vectorul priorităților strategice de dezvoltare, situația geopolitică și geostrategică a țării, lista partenerilor strategici, evoluții militaro-strategice. Cercetătorul exprimă supoziția că geopolitica s-a constituit deja în calitate de sistem, însă o asemenea disproporție între instituționalizarea și actualizarea sa în calitate de doctrină conceptuală și anumit tip de practică se explică prin faptul că geopolitica, în calitate de știință nu putea să anticipeze dezvoltarea geografiei fizice și politice, economiei politice, geografiei militare și a altor științe umanistice a căror sinteză a devenit reprezentând prin sine științe sociale calitativ noi. A. Burian susține că în esență, geopolitica este una dintre principalele științe sociale în perioada actuală, deoarece grație mai multor circumstanțe, anume sec. XXI-lea pare să devină epoca unor noi distribuiri geopolitice expansioniste a lumii, mult mai radicale decât cele cunoscute în istoria omenirii. Cercetătorul nu este de acord cu opinia, potrivit căreia geopolitica și-ar fi pierdut actualitatea, întrucât majoritatea concluziilor sale, formulate încă în prima jumătate a sec. XX, nu mai pot fi aplicate în era armelor nucleare, însă geopolitica continuă să se dezvolte, avansând în analizele și previziunile care clarifică procesele, fenomenele și tendințele în cadrul relațiilor de securitate dintre state în calitate de actori internaționali principali. Referindu-se la situația din perioada postrăzboi rece în plină conturare, cercetătorul califică structura sistemului internațional ca fiind multipolară, iar configurația ordinii mondiale policentristă, lumea contemporană se distinge prin instabilitate și dezechilibru, dar care trebuie lipsite de conotații negative, deoarece „asigură un grad relativ înalt al dinamismului proceselor mondiale și coexistă cu stabilitatea și echilibrul”, împreună stimulând dinamica actorilor acestor procese, în sensul că turbulența, aplicând termenul propus de J. Rosenau, stimulează modificarea.

Monografia lui O. Serebrian *Despre geopolitică* [16] elucidează problema teoretică a științei geopoliticii, fiind considerată înainte de toate o metodă de analiză și explicare a evenimentelor politice ale istoriei contemporane prin prisma interacțiunii realităților geografice, care generează concluzii teoretice și elaborează instrucțiuni și linii directoare pentru politica reală. Totodată, de geopolitică se poate face abuz, în special atunci când importanța factorilor naturali este exagerată, legile acțiunii politice fiind prezentate doar ca o consecință a realităților geografice. În lucrare cercetătorul nu apelează la tradiția geodeterminismului politic, deoarece actul politic fiind dictat nu atât de factori de ordin

naturgeografic, cât de interacțiunea acestora cu fenomene de natură socială, culturală și economică. O. Serebrian tratează subiectele foarte variat, accentul logic al studiilor coerente este axat pe geopolitica regiunii Mării Negre și pe cercetarea relațiilor geopolitice dintre statele din această zonă. Un loc aparte îi revine examinării cazului Republicii Moldova în care cercetătorul realizează o analiză a situației curente și a perspectivelor geopolitice ceea ce reprezintă nucleul conceptual al soluționării problemelor-cheie de securitate națională. Printre provocările la adresa securității naționale a Republicii Moldova, O. Serebrian relevă problemele frontierelor, resursele naturale limitate, ritmul lent al reformelor socio-economice, starea geopolitică de zonă-tampon între Federația Rusă, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică, pe de altă parte. Cercetătorul divizează amenințările la adresa securității naționale în două categorii – de natură internă și de ordine externă, susținând că toate problemele și conflictele nu pot fi analizate separat, ele având în geneza și evoluția lor multiple puncte de interferență. Convingătoare este analiza realizată în monografie privind conflictul din raioanele de est ale Republicii Moldova, pe care îl percepe ca pe unul geopolitic, și nu ca pe unul interetnic, interconfesional sau chiar de natură politică. Una dintre concluziile principale care rezultă din monografie este că nesoluționarea problemei transnistrene determină un viitor incert pentru Republica Moldova [16, p. 6-7, 12-14].

Elaborarea de către V. Teosa, G. Vasilescu și V. Croitoru a compartimentului *Geopolitica în sistemul științelor politice* pentru *Politologie: manual pentru specialitățile nonprofil* [17], coordonat de V. Moșneaga, Gh. Rusnac și V. Sacovici, se înscrie în șirul realizărilor de cercetare autohtonă a domeniului geopoliticii, în care cercetătorii au examinat principalele noțiuni, concepte și probleme cu care se confruntă știința geopoliticii în cadrul sistemului științelor politice. Totodată, reliefând abordarea conceptuală a geopoliticii cercetătorii prezintă definiția acesteia, specificând locul și rolul geopoliticii în sistemul științelor politice. În contextul examinării aspectului teoretic al geopoliticii este menționată evoluția principalelor idei, doctrine, concepte și strategii geopolitice din perspectiva proceselor politice de transformare globală din perioada contemporană. V. Teosa, G. Vasilescu și V. Croitoru acordă o atenție deosebită investigației privind problemele geopolitice de securitate ale Republicii Moldova care sunt generate de poziția și statutul geopolitic al acesteia, în condițiile noilor realități geopolitice regionale postrăzboi rece. De asemenea, de către cercetători sunt formulate concluzii referitor la necesitatea de realizare a intereselor naționale ale Republicii Moldova în contextul oportunităților oferite de procesul de reconfigurare geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece.

Monografia elaborată de B. Buzan *Popoarele, statele și frica. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece* [18], se înscrie într-un set de lucrări consacrate securitologiei, în care cercetătorul reliefează rolul central al școlii de la Copenhaga în procesul de investigație, ce s-a bazat pe analiză nivelurilor și sectoarelor de securitate, ambele fiind enunțate exhaustiv și coerent. B. Buzan afirmă că trei cercetări ale

școlii au fost fundamentate pe niveluri. Prima a promovat argumentul că securitatea internațională nu poate și nu ar trebui să fie redusă doar la securitate internațională, susținând ideea că există ceva mai important și distinctiv în raport cu securitatea colectivelor umane, fie ele state, națiuni sau orice altceva, confruntând teoriile școlii de la Copenhaga cu cercetările de pace, cu cele din studii de securitate critică și teoreticieni politici normativi, care vor să privilegieze individul ca ultim obiect de referință în securitate. De asemenea, cercetarea se situează în aceeași linie cu argumentele relațiilor internaționale sau de securitate internațională stato-centrice, și în mod evident realismul, însă doar parțial, pentru că cercetarea școlii de la Copenhaga e deschisă și pentru alte entități colective decât statele. Prin cea de-a doua cercetare pe niveluri, a scos în evidență faptul că școala a devenit un susținător al importanței nivelului regional în analiza de securitate, demonstrând relevanța empirică a teoriei complexe de securitate regională, care e fundamentată pe ideea că cele mai multe tipuri de amenințări traversează mai ușor distanțe scurte decât distanțe lungi, interdependențele din securitate țin să se concentreze în formațiuni regionale, cu poziții ontologice și analitice distincte de cele ale nivelurilor de stat sau de sistem. Examinarea teoriei complexe de securitate regională a intersectat cea de-a treia cercetare pe niveluri a școlii de la Copenhaga, specificând limitele teoriei polarității în analiza securității, accentuând supoziția că numărul de mari puteri într-un sistem este o variabilă crucială. Teoria complexă de securitate regională abordează polaritatea ca variabilă structurală în cadrul complexelor de securitate și ca mod de gândire despre efectele reciproce ale nivelurilor regionale și globale, unde regional se referă la puterile regionale, iar global la marile puteri și supraputeri. B. Buzan este de părerea că polaritatea nu este pentru a determina simpatiile sau ostilitățile ca variabilă independentă alături de nivelurile globale și regionale, în care mecanismul unipolarității la nivel regional ca formă de complex de securitate centrată este unul argumentat. Extinzând critica teoriei polarității, B. Buzan punctează că distincția dintre marile puteri și supraputeri este atât de substanțială, încât subminează supoziția centrală a teoriei polarității precum că este necesară o singură distincție dintre marile puteri și alte state mai slabe [18, p. 2-4]. De asemenea, B. Buzan subliniază că într-o lume în care statele eșuate sau fiind pe cale de eșec, precum și politicile de identitate care sunt în topul agendei internaționale, formează o distincție ce este una esențială, servind drept bază, atât ca opoziție a loialității neorealiste pentru unități asemănătoare, cât și ca examinare a suveranității și anarhiei în cadrul sistemului internațional [18, p. 11].

R.-S. Ungureanu în lucrarea *Securitate, suveranitate și instituții internaționale* [19] abordează modul în care se conjugă instituțional acțiunea internațională în gestionarea securității. Cercetătorul analizează în acest sens o perioadă istorică în care aceste schimbări sunt atât de dramatice, încât evidențiază faptul că a existat o demarcare clară între o lume înainte și una după acest moment. Sfârșitul războiului rece a surprins mediul politic și pe cel academic, deoarece relațiile dintre cele două supraputeri ai ordinii bipolare au stabilit o lume a confruntării și stabilității. Când această epocă s-a finalizat entuziasmul s-a îmbinat

cu incertitudinea. Entuziasm pentru că riscul unei conflagrații fierbinți în epoca nucleară se îndepărtaseră, iar cooperarea era din nou posibilă. Incertitudine, fiindcă mașinăria politico-instituțională a bipolarismului prin care conflictele fuseseră controlate și deplasate spre periferia sistemului internațional și-a pierdut din importanța sa strategică. R.-S. Ungureanu investighează dinamica atitudinilor instituționale ale gestionării securității internaționale în perioada postrăzboi rece edificată pe poziții constructiviste, ale cărei idei importante sunt tratate în monografie. Lucrarea încearcă să demonstreze că în orice analiză este necesară considerarea atât a factorilor materiali, cât și a celor ideatici, unii amplificându-se căpătând înțeles prin ceilalți. O altă idee fundamentală abordată de către cercetător este de a percepe drept constitutive interesele și identitățile actorilor. Problema agent-structură este tratată din perspectiva că acești doi termeni sunt considerați ca un tot întreg, iar încercările de a le separa sau de a introduce o relație ontologică clară sunt sortite eșecului. R.-S. Ungureanu este de părere că prin permanentul schimb de semnificații între actori, este imposibilă fixarea unor înțelesuri a conceptelor, ideilor sau practicilor actorilor. Statul ocupă o poziție centrală în orice discuție despre securitate, indiferent de rolul acordat, obiect de referință sau sursă a amenințării. Prin conjugarea acțiunii actorilor suverani, în mediul anarhic există o legătură între agenți și instituții. Conform cercetătorului perspectiva unei discuții despre *securitate* este completată cu una asupra *suveranității*, prin care se deschide calea examinării *instituțiilor* internaționale dedicate securității.

Lucrarea care reprezintă un studiu de securitate elaborată de către reprezentanții a mai multor institute din mediul de cercetare occidental și românesc este *Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese* [20], coordonată de L. A. Ghica și M. Zulean, conține unele probleme, cum ar fi: Politica de securitate națională ca domeniu al politicilor publice; Strategia de securitate națională; Relațiile internaționale între istorie, teorie și politici publice. Lecția americană; Conceptul de securitate; Securitatea regională. Contexte, agende, identități; Studiile strategice; Gestionarea crizelor și a conflictelor internaționale; Gestionarea reactivă a conflictelor. Uniunea Europeană în Balcanii de Vest, ce sunt abordate la un înalt nivel științific propunând puncte de reper pentru dezbateri și aspecte de referință tuturor interesați de securitologie. Lucrarea este produsul unei noi generații, socializată cognitiv într-un mediu academic competitiv. Volumul reprezintă o contribuție valoroasă pentru cercetarea securității naționale în statele din Europa de Est. Deși nu exista formule miraculoase, studiile de securitate necesită, în mod fundamental, dezbateri inteligente. De asemenea, calitatea de stat membru al Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene a impus în România, specializarea în *studii de securitate*. Lucrarea comprehensivă, contribuie atât la înțelegerea principalelor teorii privind politicile și mediul de securitate contemporane, cât și a instituțiilor de securitate națională.

Un accent special în cercetarea securitologiei este exprimat de către cercetătorii autohtoni, care în pofida lipsei unei abordări unice a viziunii privind asigurarea

securității naționale, consideră că este imperios necesară aplicarea unor noi politici efective și relevante de asigurare a consolidării rezilienței securității naționale, însă realizarea acestui deziderat este înțeleș și formulat diferit în dependență de atitudinea științifică față de poziția geopolitică de *stat-tampon* și de statutul geopolitic de neutralitate permanentă.

V. Juc în monografia *Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece* [21] susține că în condițiile bipolarității, situația internațională s-a caracterizat printr-un grad înalt de centralizare, exprimată prin monopoliile aplicării violenței și al armamentului nuclear, ultimul alcătuind factorul determinant care n-a permis ciocnirea frontală dintre cele două supraputeri. În perioada postbipolară are loc descentralizarea relațiilor internaționale prin apariția sau reactualizarea unor factori generatori de conflict. V. Juc exprimă supoziția că dezintegrarea Uniunii Sovietice a pus punctul final războiului rece. Însă, apariția unor state independente, inclusiv Republica Moldova, trebuiau în regim de urgență să-și găsească locul în cadrul relațiilor internaționale, definindu-și interesele naționale. Recunoașterea diplomatică, afirmarea și consolidarea pe arena mondială, cu precădere în spațiul european, angajarea și participarea în cadrul proceselor și mecanismelor de cooperare bilaterală și multilaterală, soluționarea unor probleme de caracter intern prin eforturi internaționale pe motivul caracterului lor complex (conflictul din raioanele de est), edificarea statului de drept și a societății democratice, aceste și alte obiective cu titlul de noutate trebuiau codificate, asumate, susținute și implementate. Însă comparativ cu multe state ex-sovietice, situația geopolitică a Republicii Moldova s-a dovedit a fi mai complicată. Calitatea de stat membru al Comunității Statelor Independente nu a contribuit la dezvoltarea Republicii Moldova din cauza că nu-și exercită suveranitatea și jurisdicția pe întregul său teritoriu. De asemenea, a întârziat în angajarea și realizarea proceselor de integrare europeană și n-a fost capabilă să contracareze riscurile și amenințările la adresa securității naționale. [21, p. 5-9].

Lucrarea lui V. Moraru *La République de Moldova: les enjeux du passé, du présent et de l'avenir* [22], reprezintă o valoare deosebită pentru procesul de cercetare, deoarece abordează o serie de probleme actuale, cum ar fi: situația politică actuală din Republica Moldova; caracterul și tendințele politicii externă ale Republicii Moldova; evoluția relațiilor dintre Republica Moldova cu diverse structuri și organizații internaționale, inclusiv NATO; avantajele și dificultățile procesului de integrare europeană al Republicii Moldova; realizările obținute în cadrul Programului Parteneriatul pentru Pace; situația politică a țărilor vecine, precum România și Ucraina; impactul relațiilor NATO – Federația Rusă asupra procesului de integrare europeană a Republicii Moldova. Potrivit lui V. Moraru, procesele fundamentale care au avut loc în statele din Europa Centrală, de Est și spațiul postsovietic la sfârșitul anilor 1980 – începutul anilor 1990, ce au condus la conștientizarea faptului că principiile democratice, statul de drept și apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului reprezintă valori inerente, pe care societatea

occidentală, le-a promovat, în calitate de repere sigure pentru edificarea viitorului ex-staților membre al Pactului de la Varșovia și statelor din spațiul postsovietic. Cercetătorul consideră că în dezvoltarea societății postcomuniste s-au impus cu viteză spectaculoasă, realizarea modelelor occidentale ale democrației și ale economiei de piață, fapt care a însemnat că orientarea către paradigmele universale ale Occidentului a constituit acel vector geopolitic de mișcare, concentrat pe depășirea crizelor [22, p. 7], susținut, în opinia lui V. Moraru, de Republica Moldova prin vocația sa europeană care este una perenă și constantă, acest fapt justificând pe deplin dorința de a deveni stat membru al Uniunii Europene, care constituie în prezent unul dintre dezideratele principale ale politicii externe a Republicii Moldova, fiind abordate argumentele *pro* și *contra* în ipoteza cercetării: integrarea europeană a Republicii Moldova – o cale sigură care contribuie la securitatea și stabilitatea regiunii [22, p. 9-11].

Monografia *Organismul militar al Republicii Moldova, construcția militară și securitatea statului* [23], elaborată de C. Manolache elucidează problema organismului militar al Republicii Moldova, care constituie o parte componentă a statului, ce se formează, funcționează și se dezvoltă în cadrul concret al relațiilor și valorilor sociale. Organismul militar contemporan al Republicii Moldova are, un caracter situațional și accidental, componentele lui de bază fiind formate și funcționând fără o conducere și o coordonare necesare la nivel statal. În opinia cercetătorului, din aceste considerente, nici relațiile și interdependențele constituite în cadrul sistemului de organizare militară a Republicii Moldova nu pot fi considerate stabile, ceea ce are repercusiuni directe asupra securității militare. Actualitatea problemei asigurării securității militare a Republicii Moldova este determinată de factori de natură obiectivă. Acest lucru demonstrează creșterea rolului organismului militar în procesul de realizare a obiectivelor de politică externă a statului. În opinia cercetătorului organismul militar are obligația de a apăra societatea de agresiunea externă prin orice mijloace, inclusiv prin cele militare. În plus, organismul militar rămâne în continuare garantul stabilității orânduirii de stat și a securității naționale. Prin urmare, problema asigurării securității militare a Republicii Moldova este actuală prin necesitatea determinării locului și rolului ei în cadrul organismului militar [23, p. 239-240, 248]. C. Manolache afirmă că pentru estimarea nivelului de asigurare a securității militare, se iau în calcul indicatori care într-o măsură suficientă caracterizează starea organismului militar al statului (potențialul de luptă și de mobilizare, nivelul de dotare cu armament modern și cu tehnică militară, asigurarea cu resurse financiare și tehnico-materiale, nivelul pregătirii profesionale și moralul unităților militare), starea relațiilor internaționale (nivelul de tensionare a situației politico-militare, economico-militare și militar-informaționale), nivelul de stabilitate internă economică și social-politică, situația ecologică și demografică. Cercetătorul subliniază că securitatea militară constituie o componentă importantă a securității naționale a Republicii Moldova, care necesită o monitorizare permanentă și o analiză a situației interne și externe, prognozarea apariției unor situații de criză și adoptarea de

măsurile argumentate, cu luarea în considerare a realităților geopolitice, economice, demografice și sociale [23, p. 267-268].

Altă culegere de articole tematice structurată într-un ghid metodic *Riscuri și amenințări la adresa securității naționale: tehnici de analiză și evaluare* [24], coordonat de N. Albu, care are drept scop să asigure un cadru conceptual de referință, atât pentru cercetătorii și experții din domeniu, cât și pentru cei interesați de securitologie din societatea civilă. În cadrul lucrării cercetătorii analizează conceptele de securitate, tehnicile de evaluare a stării de securitate națională și aspectele politico-juridice ale securității naționale, specificând existența laturii tradiționale a securității naționale care prevede supraviețuirea fizică a statului, prin apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale ale țării, precum și capacitatea de a reacționa adecvat la orice pericol potențial sau real de factură externă. Latura contemporană de abordare a securității naționale presupune că problemele de securitate interacționează cu cele mai diverse aspecte ale dezvoltării sociale, totodată, fiind conectată cu domeniul militar, cu activitatea politicii externe, cu sectorul economic și cu problemele democrației și a drepturilor omului. De asemenea, cercetătorii investighează riscurile și amenințările la adresa securității naționale, procedurile și etapele a managementului riscurilor, precum și procesul de evaluare a riscurilor, subliniind că deseori înțelegerea noțiunilor de *vulnerabilitate*, *risc* și *amenințare* sunt utilizate diferit, reieșind din specificul stării de securitate națională a fiecărui stat aparte. Totodată, în cadrul lucrării sunt reliefate mai multe metode de analiză a evaluării riscurilor de securitate și perspectiva stilului de management proactiv, care trebuie implementat în orice sistem de securitate, în contextul gestionării riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale. Examinarea riscului ca element fundamental operațional al actului managerial, fenomenului terorist în contextul asigurării securității naționale a Republicii Moldova, riscurile și amenințările în condițiile mediului geopolitic regional de securitate și impactul lor asupra securității naționale, aspectele ale războiului informațional, precum și insecuritatea umană în contextul securității naționale, sunt subiecte care potrivit cercetătorilor accentuează modul în care vulnerabilitățile, riscurile și amenințările determină obiectivele și direcțiile de acțiune menite să combată aceste provocări la adresa securității naționale a Republicii Moldova [24, p. 5-6].

N. Popescu în monografia *Politica externă a Uniunii Europene și conflictele post-sovietice* [25] îi atribuie Uniunii Europene un rol important în soluționarea conflictelor din spațiul postsovietic, deoarece Uniunea Europeană este pe cale să devină un actor cu drepturi depline pe scena politicii externe. Dificultățile acestui proces sunt foarte vizibile, dar insuficient explicate în politicile Uniunii Europene față de spațiul postsovietic. Ideea fundamentală abordată de cercetător în această lucrare este examinarea implicării sau neimplicării a Uniunii Europene în soluționarea conflictelor, acordând o atenție deosebită conflictelor postsovietice din Caucazul de Sud și Republica Moldova, explicând modul în care politica externă a Uniunii Europene a influențat aceste conflicte, contribuind la reglementarea acestora. Bazându-se pe o serie de cercetări amănunțite realizate pe teren,

N. Popescu relevă reticența Uniunii Europene de a se implica în conflictele postsovietice, care provine dintr-o relație dihotomică între instituțiile comunitare și unele state membre care doresc să evite anumite antagonisme cu Federația Rusă. Cercetătorul susține că acest fapt demonstrează că instituțiile europene folosesc politici de *intervenție din umbră*, prin care urmăresc consolidarea rolului de mare putere cu implicarea în spațiul postsovietic, realizând acțiuni relativ anonime, necontroversate și depolitizate, pentru a evita o opoziție din partea Federației Ruse. Explorând o serie de chestiuni legate de politica externă a Uniunii Europene în calitate de actor major al relațiilor internaționale, N. Popescu urmărește în această monografie cercetarea politicii de intervenție a instituțiilor europene în conflictele din spațiul postsovietic, folosind date originale empirice, legate de procesul de elaborare și adoptare a deciziilor în cadrul Uniunii Europene, perfectând de fapt, un ghid fundamental al politicilor Uniunii Europene de gestionare a conflictelor din spațiul postsovietic.

H. Bull în celebra sa operă *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială* [26], fiind considerată lucrare clasică în domeniul relațiilor internaționale, abordează elementul de cooperare și interacțiune reglementate dintre state. Conform lui H. Bull, fiecare sistem internațional poate fi analizat în astfel de termeni, totodată, subliniind că în sistemul internațional există, și elementul războiului și luptei pentru putere geopolitică între state, precum și elementul solidarității și conflictului transnațional traversând hotarele dintre state. H. Bull și K. Waltz acceptă cadrul anarhiei accentuând faptul că relațiile internaționale înseamnă politica statelor autonome fără un superior comun, fiind domeniul autoajutorării. Experții evidențiază importanța împărțirii puterii și, îndeosebi, a distincției dintre marile puteri și cele mai mici, H. Bull ajungând la o distincție a tipurilor de comportament al marilor puteri în sferile de influență geopolitică, iar K. Waltz, preocupat aproape exclusiv de *starea de război*, nu trece dincolo de o clasificare binară a sistemelor bipolare contra celor multipolare în analiza geopolitică a sistemului internațional. Investigația lui H. Bull conduce spre o tipologie bazată pe câtă *societate* există în fiecare sistem, distincția dintre cele bipolare și cele multipolare își pierde, din importanța pe care i-au dat-o K. Waltz și R. Aron, iar natura relațiilor geopolitice dintre puternici și cei slabi este văzută ca fiind, în mare, dependentă de cât de mult societate determină sistemul, prin caracterul reglementărilor sale și prin conținutul intereselor comune ale statelor. Totodată, examinând interacțiunea dintre state, H. Bull este interesat și de alte aspecte, decât relațiile geopolitice de putere, cum ar fi, reglementări și instituții comune care îi permit să analizeze războaiele nu doar ca rezultate frecvente ale luptei pentru putere, ci și ca posibile instrumente ale ordinii, menite să limiteze ambițiile și excesele celor ce creează probleme, precum și modele de ordine care nu sunt nici balanța geopolitică a puterii, nici războiul, dar diplomația și dreptul internațional [26, p. 5-9].

K. Waltz în monografia *Teoria politicii internaționale* [27], susține că teoriile analitice care tind să studieze elementele ansamblului și relațiile dintre ele nu sunt

adecvate. În opinia sa, domeniul politicii internaționale trebuie cercetat într-o manieră sistemică. Totodată, rezultatele sunt afectate nu doar de proprietățile și interconexiunile variabilelor, ci și de modalitatea în care ele sunt organizate [27, p. 72]. Structura sistemului este cea care acționează constrângător asupra agenților considerând că sistemul trebuie definit prin trei elemente fundamentale: unitățile componente, interacțiunea dintre ele și respectiv structura. Teoria lansată de K. Waltz, care explică politica internațională prin referirea la structură ce are un caracter sistemic este contrazisă de A. Wendt, precizând că teoriile reduționiste oferă explicații prin evidențierea agenților [27, p. 12]. K. Waltz precizează că în domeniul relațiilor internaționale este important numărul marilor puteri care este determinant în edificarea sistemului internațional bipolar sau multipolar, în timp ce sistemul unitar, nu reprezintă decât faza tranzitorie [27, p. 140]. Cercetătorul respinge definiția conform căreia polaritatea se fundamentează pe puterea formulată în termeni de capabilități, totodată, confruntând și tendința, larg răspândită în științele politice, de a defini puterea prin controlul asupra comportamentului altcuiva, de a-l determina pe celălalt să-și modifice comportamentul în funcție de propria sa aspirație [27, p. 258]. Conform lui K. Waltz, este nevoie de o definiție care să precizeze cine influențează mai puternic pe cine, iar pentru aceasta este nevoie de formularea puterii în termeni de capabilități, pornind de la următorii determinanți: mărimea populației și a teritoriului, înzestrarea cu resurse, capabilitatea economică, forța militară și stabilitatea politică [27, p. 183], care în opinia noastră, pot servi drept baza potențialei puteri geopolitice a unui stat pentru realizarea intereselor sale, deoarece, în relațiile internaționale, puterea geopolitică este mijlocul pentru asigurarea securității naționale. K. Waltz enunță în teoria sa constrângerile structurale care vor face ca statele să adopte comportamente de tip *balansare*, iar la nivel de sistem se vor forma balanțe de putere, nu în sensul că o balanță, odată creată, va fi menținută, ci în acela că odată perturbată, va fi refăcută [27, p. 167-179]. Teoria se bazează pe asumția că statele sunt actori unitari aflați într-un mediu de tip autoajutorare și care, la nivel minim, intenționează să supraviețuiască, dar pot avea și alte obiective, care să reflecte intenția de a exercita o dominație geopolitică universală [27, p. 167].

St. Hoffmann este unul dintre specialiștii de marcă în materie care a dezvoltat teoria relațiilor internaționale supunând analizei tipurile de structură a sistemului internațional și a ordinii mondiale în monografia *Ianus și Minerva. Eseuri asupra teoriei și practicii politicii internaționale* [28]. Cercetarea de bază în această lucrare este elaborarea unui anumit tip de abordare teoretică a relațiilor internaționale din perspectiva istorică și a filosofiei politice, concepția centrală fiind axată pe aserțiunile dezvoltate de T. Hobbes și J. J. Rousseau. În accepția lui St. Hoffmann, politica internațională este o *stare de război* care presupune o competiție a unităților într-o stare de natură care nu cunoaște alte constrângeri decât acelea pe care le impun necesitățile schimbătoare ale jocului și avantajele jucătorilor. Cercetătorul sugerează că există oaze de pace reală și perioade în care competiția dintre actorii internaționali este mai puțin crâncenă, dar a încercat să

inspire în lucrare că *starea de război* este un aspect dominant al relațiilor internaționale. St. Hoffmann acreditează ideea că conceptul central al relațiilor internaționale *starea de război* subliniază diferența fundamentală dintre politica internă și politica externă, totodată, fiind conștient de criticile aduse de experții care confruntă această supoziție, considerându-le ca obiecții care se bazează fie pe: 1) cazuri marginale a căror existență nu prezintă interes pentru a fi contestate, dar pe care continuă să le perceapă ca excepții față de regulă; 2) faptul că într-o eră revoluționară a politicii mondiale în care granița între cele două domenii este în general încălcată, ceea ce contribuie deseori la considerarea politicii interne drept tip ideal al relațiilor internaționale, dar nu determină transformarea relațiilor internaționale în tipul ideal al politicii interne. Cercetările de bază realizate de St. Hoffmann în această lucrare sunt centrate pe cauzele războiului și locul războiului în sistemele internaționale și în politica externă, subliniind că conflictul dintre state se transformă inevitabil în război.

Cea mai relevantă lucrare științifică prin intermediul căreia se anunța criteriile și axe noi de conflict global, este monografia lui S. Huntington *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale* [29] în care sunt invocate principiile universale ce desemnează victoria lumii liberale și a valorilor liberale în proiectarea unor linii de democrație și de conflict dintre civilizații utilizând conceptul de georeligie. Cercetătorul este de părerea că nu există alternativă economiei liberare și normelor democratice, totodată, abordând ordinea mondială din alte perspective, cu precădere de factură realistă, una dintre acestea fiind polaritatea. S. Huntington se pronunță asupra evoluției ordinii mondiale postrăzboi rece, susținând că după un moment de unipolaritate, lumea va traversa câteva decenii de uni-multipolaritate, urmând ca sec. XXI să fie al multipolarității. Sesizăm că S. Huntington, ca de altfel și unii realiști, inclusiv K. Waltz, consideră unipolaritatea ca fiind de scurtă durată și va evolua imanent spre o structură multipolară, aserțiune care a devenit magistrală și este aproape general acceptată academic. În același timp observăm că S. Huntington în monografia sa invocă multipolaritatea ordinii mondiale postrăzboi rece, pe când în ale lucrări creditul este acordat mai degrabă uni-multipolarității. Asemenea evoluții concepționale, care, de altfel, nu figurează cu titlul de raritate, s-ar explica prin regândirea criteriilor de evaluare, în sensul unor abordări sectoriale și diferențiate ale configurației ordinii mondiale, identificându-se actorii majori și cu influență pe domenii de activitate la nivel atât global, cât și regional. Considerăm că teza lui S. Huntington cu privire la ciocnirea civilizațiilor având la bază religiile în cea mai mare parte a fost infirmată, principala cauză fiind primordialitatea interesului național în raport cu alți factori, inclusiv solidaritatea fondată pe apartenența comună civilizațional-religioasă.

În același context al elaborărilor științifice se înscrie și lucrarea lui M. Wight *Politica de putere* [30], care este o monografie fundamentală a teoriei relațiilor internaționale ce creează o lume aparte și evocă epoci anterioare radicalei artificialei separări pozitivistice a științelor umane, în care cercetătorul a fost preocupat nu de a

furniza un ghid relativ al politicii internaționale, ci de a reliefa acele caracteristici ale politicii internaționale care sunt esențiale și de durată. M. Wight consideră că istoria politică este disciplina care determină apariția studiului relațiilor internaționale la sfârșitul primului război mondial. Fiind reprezentant al școlii realiste, constituită ca reacție la crearea instituțiilor internaționale, cercetătorul folosește istoria drept criteriu de validitate pentru demonstrarea permanenței unui comportament al statelor în relațiile internaționale care contravine principiilor Pactului Ligii Națiunilor. Utilizând istoria pentru a teoretiza relațiile internaționale, M. Wight sesizează riscul finalității istoriei, totodată constatând că puterile revoluționare sunt periculoase pentru că încearcă extinderea ideologiilor la scară universală. Cercetătorul nu se lasă sedus de realismul german al școlii lui Machtpolitik, identificând implicit ceea ce R. Aron punctează explicit în analogia pe care o realizează între idealismul german al politicii de putere și idealismul juridic al păcii universale. În opinia lui M. Wight, geopolitica este o pseudoștiință, iar teoria lui H. Mackinder despre avantajul strategic al puterii continentale bazată pe sistemul antichității clasice este infirmată de istoria modernă. Cu toate acestea, geopolitica îl apropie pe M. Wight de reprezentanții școlii postmoderne ai teoriei relațiilor internaționale. Pentru M. Wight, caracteristica esențială a relațiilor internaționale prezentată în monografia sa, care de fapt este similară cu viziunea lui R. Aron, dar și cu supoziția lui K. Waltz, este fundamentată pe concepția anarhiei internaționale care specifică lipsa unui sistem de guvernare central. Ceea ce individualizează figura lui M. Wight este conservatorismul său, prin care exprimă puternica convingere de existență a ordinii naturale și a lucrurilor în care sistemul de state ar trebui să fie o lume ierarhizată, iar alianțele naturale sunt expresia ordinii naturale ierarhizate sau pe ordine orizontală.

Considerată drept cea mai importantă operă din domeniul politicii internaționale, monografia *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace* [31], elaborată de H. Morgenthau, oferă câteva coordonate privitoare la natura relațiilor internaționale. Cercetătorul evidențiază politica internațională ca luptă pentru putere și problematica păcii la începutul sec. XX. Lucrarea include abordarea realistă a lui H. Morgenthau cu privire la teoria și practica politicii internaționale și politica internațională ca luptă pentru putere. H. Morgenthau în această monografie prezintă o teorie a relațiilor internaționale, care ar pune în evidență câteva reflecții. Conform lui E. Carr, cercetătorul evidențiază natura politicii internaționale și cele două școli ale relațiilor internaționale, realismul și idealismul, sau utopismul. H. Morgenthau structurează lucrarea în jurul conceptelor de *putere* și *pace*, exprimând părerea că politica internațională se bazează pe lupta pentru putere între națiuni, iar puterea este principalul obiectiv pe scena relațiilor internaționale. Totodată, cercetătorul identificând patru distincții privind natura puterii: distincția între putere și influență, distincția între putere și forță, distincția între putere utilizabilă și putere inutilizabilă și distincția între putere legitimă și putere nelegitimă [31, p. 64]. În accepția realiștilor, instaurarea păcii prin limitarea folosirii armamentului, prin tehnica dezarmării sau stabilirea de instrumente internaționale de asigurare a securității națiunilor este o iluzie. De

aceea, H. Morgenthau apelează la teoria conform căreia restaurarea păcii se poate realiza prin eliminarea tendințelor distructive și anarhice ale politicii internaționale. În această ordine de idei, H. Morgenthau scoate în evidență rolul statului în menținerea păcii interne și în problematica statului mondial a comunității globale. În opinia sa, pacea internațională nu poate fi atinsă prin transformarea societăților-națiuni într-un stat global și atunci apelează la restaurarea păcii între națiuni. Rolul diplomației, ca element esențial al puterii naționale, nelipsit din politica externă a statelor, este exprimat prin împăcarea intereselor divergente.

Lucrarea *Manualul de relații internaționale*, coordonatori A. Miroiu și R.-S. Ungureanu [32], incluzând trei blocuri de probleme, istoria și teoria sistemelor internaționale, teorii clasice și contemporane ale relațiilor internaționale, concepte și procese de securitate, reprezintă o adevărată analiză sistemică a istoriei relațiilor internaționale începând cu anul 1648 și încheind cu formarea ordinii mondiale postrăzboi rece. A. Miroiu susține că sfârșitul războiului rece a condus la crearea unui mediu internațional ce se întâlnește pentru prima dată în istorie la nivel sistemic. Unipolaritatea exprimată de o singură supraputere ce și-a formulat interese globale și dispune de capacități militare apte să le susțină. Totodată sistemul suferă gradual o serie de schimbări importante precum balanța de putere dispare la nivel sistemic, pe fundalul hegemoniei americane politica statelor suferă un proces de orientare cu preponderență către nivelul subsistemic, tendință care este marcată de apariția și dezvoltarea unor structuri internaționale de cooperare multilaterală și de trecerea la o *lume postwestfalică*, pe care globalizarea o transformă în sensul multiplicării interdependenței și ascensiunii actorilor transnaționali, acești și alți vectori contribuind la consolidarea multipolarității; preluând clasificarea lui A. Tanaka a sistemului internațional în premodern, modern și postmodern, D. Biro și S. Secrieru, la rândul lor, îl divizează în două: sfera westfalică dominată de state moderne și periferia westfalică, ce include state pre- și postwestfalice, ultimele, potrivit lui L. Weiss, caută să-și valorifice obiectivele bazându-se mai puțin pe propriile resurse și mai mult pe asumarea unui rol dominant în coaliții interstatale, instituții transnaționale sau grupuri din sectorul privat, menținându-și independența relativă în condițiile interdependenței complexe, exprimate prin interconectarea piețelor financiare, uniformizarea regulilor în mediul financiar-bancar și reacția în lanț la orice dereglare în această zonă. Conform lui R. Cooper și L. Weiss, statele postwestfalice se caracterizează prin respingerea violenței ca mijloc de soluționare a disputelor și codificarea normelor de comportament respectate benevol, irelevantă sporită frontierelor, securitate bazată pe transparență, deschidere reciprocă, interdependență și vulnerabilitate mutuală.

Lucrarea lui V. Pușcaș *Relațiile internaționale/transnaționale* [33] elucidează cu precizie chiar prin definiție transformările care se produc pe arena mondială, în sensul că raporturile interstatale „nu reprezintă exprimarea totală a interacțiunilor din cadrul sistemului internațional”, împreună cu formula tradițională westfalică, pe scena mondială contemporană un rol important revine actorilor nestatali, care „nu explică

expresia tradițională, dar au dovedit că prezintă o logică proprie în cadrul relațiilor transnaționale”. Acest volum este inedit prin forma de realizare, dat fiind că schemele prezentate se dovedesc a fi utile pentru mai buna cunoaștere și explicare a relațiilor internaționale, abordate prin metoda istoricului și logicului, iar în context sunt puse în circulație mai multe metodologii de cercetare a relațiilor internaționale.

Monografia redactată de C. Vlad, *Relații internaționale politico-diplomatice contemporane* [34], înscriindu-se într-un set de elaborări consacrate istoriei relațiilor internaționale, pune în lumină unele concepte de teorie a relațiilor internaționale, securitate internațională, interes și putere, trece în revistă principalii actori internaționali, după care urmează reliefaarea mai multor trăsături ale ordinii mondiale din perioada postrăzboi rece. Cercetătorul consideră că după încheierea bipolarității lumea devine unipolară, dar evoluează spre multipolarism din cauza că un anumit număr de state sfidează direct sau indirect pozițiile unice care sunt deținute de Statele Unite ale Americii ca supraputere, acestea fiind, Federația Rusă și China care aspiră la statutul de puteri globale. În același timp C. Vlad continuă să investească mari speranțe în potențialul de cooperare provenit din partea ONU și de pe urma respectării principiilor și normelor dreptului internațional public, realizând în asemenea manieră reîntoarcerea la stările de spirit din perioada interbelică, dar cu valențe realiste.

Мировая политика и международные отношения [35], под. ред. В. Ачкасова и С. Ланцова înglobează trei blocuri mari de probleme – concepții teoretice ale relațiilor internaționale, procesul politic mondial la etapa contemporană și politica externă a Federației Ruse în contextul relațiilor internaționale contemporane. În Rusia, accentuează S. Lanțov, este destul de populară ideea lumii multipolare, care provine din atitudinea negativă față de dominația Statelor Unite ale Americii pe arena mondială, această formă de protest împotriva unipolarității poartă o încărcătură emoțională și nu ține cont de unele aspecte cu pericol potențial. Deși sistemul nou de relații internaționale nu s-a constituit deplin, unele ierarhii structurale sunt sesizabile precum prezența unei singure supraputeri, existența unor centre de putere în contextul că polul devine o noțiune ce ține de trecut, când relațiile internaționale au fost reglementate de legea echilibrului de forță. Considerăm că tentativa cercetătorului de a determina conținutul și diferența dintre categoriile *relații internaționale*, *politică internațională* și *politică mondială* este puțin fructuoasă și practic nu a clarificat aproape nimic, ultimele două noțiuni fiind abordate ca instrumente de investigație. Concluzia magistrală a cercetătorilor, pe care o împărtășim, este că statul rămâne actorul principal al relațiilor internaționale.

Lucrarea *Международные отношения* [36], elaborat de П. Цыганков evidențiază în spiritul sociologiei relațiilor internaționale incluzând mai multe aspecte precum fundamentele conceptuale, istoria și teoria, metodologia și epistemologia relațiilor internaționale, ordinea, sistemul și mediul internațional, conflictele și cooperarea în cadrul relațiilor internaționale. Cercetătorul mai puțin supune analizei perioada postrăzboi rece, dar insistă asupra stării de destabilizare a sistemului internațional, care

presupune că omenirea se află într-o etapă de cotitură a dezvoltării sale, imperativele supraviețuirii, securității și progresului solicitând un model mai sigur al ordinii internaționale, care ar corespunde tendințelor noi, derivate din dedublarea *lunii stat-centriste* și coexistența ei cu alta, a actorilor netradiționali. Urmărind să determine caracterul legilor și conținutul legităților în evoluția relațiilor internaționale, P. Țăgankov remarcă lipsa în acest domeniu a unor conexiuni esențiale, durabile și repetabile, ordine care a alimentat scepticism și interpretări neesențiale ale istoriei și, implicit, dificultăți în formularea legilor în științele sociale.

Введение в теорию международных отношений [37], отв. редактор А. Манькин cuprinde două seturi de subiecte majore valorificate cu precădere sistemic – teoria relațiilor internaționale ca domeniu al științei și factorii formatori de sistem internațional. A. Manâkin referindu-se la realitățile noi, postrăzboi rece, subliniază că globalizarea politicii mondiale și sporirea gradului de complexitate a lumii solicită creșterea calitativă a nivelului de cercetare a acestor procese și fenomene, una dintre metodele noi, care permite de a extinde esențial orizontul investigațiilor fiind analiza sistemică. Prioritatea analizei sistemice constă în faptul că oferă posibilitatea de a examina în complex raporturile interstatale, permițând de a cerceta mai profund motivele comportamentului țărilor sau blocurilor politico-militare, a identifica ponderea diferitor factori care determină acțiunile lor și a investiga mecanismul definitoriu al dinamicii comunității mondiale în ansamblu, iar în ideal, de a pronostica dezvoltarea ei. Concluziile formulate prevăd că s-au format câteva zone geopolitice extinse, în cadrul cărora are loc ciocnirea acută dintre tendințele naționale și supranaționale în dezvoltarea civilizației umane. Alte două tendințe aflate în competiție vizează lumea unipolară – lumea multipolară, iar ciocnirea iminentă dintre ele va determina configurația comunității mondiale în sec. XXI. În același timp, A. Manâkin precizează că *mișcările tectonice* soldate cu dispariția bipolarității s-au dovedit a fi favorabile pentru dezvoltarea tendințelor către pluralizarea relațiilor internaționale. Considerăm că urmărind să contribuie la dezvoltarea analizei sistemice a relațiilor internaționale, cercetătorii mai degrabă identifică problema, decât oferă răspunsuri, invocând gradul înalt de complexitatea lor.

Cercetarea teoriei relațiilor internațional reprezintă un subiect de interes major și pentru cercetătorii din Republica Moldova, astfel fiind publicate numeroase monografii, culegeri și articole în domeniu, precum și organizate conferințe științifico-practice naționale cu participare internațional.

Monografia *Dimensiuni ale relațiilor internaționale contemporane* [38], elaborată de V. Juc reprezintă relevanță științifică deosebită prin faptul că constituie o modalitate complexă, echidistantă și autentică de abordare a relațiilor internaționale, care include cercetarea științifică a unor aspecte filosofice și conceptual-teoretice ale științei teoria relațiilor internaționale, a unor repere structural-funcționale și sistemice ale evoluției internaționale postbipolare și a proceselor de instituționalizare și evoluție a politicii externe a Republicii Moldova pe dimensiunea integraționist-europeană, reflectată ca

mecanism de modernizare politico-juridică și social-economică a statului în general și a societății în particular. V. Juc reliefează cele mai relevante elaborări științifice perfectate de unii cercetători din străinătate și autohtoni, cu privire la definiția relațiilor internaționale, totodată, elaborând o proprie definiție a noțiunii relațiilor internaționale, exprimând convingerea că relațiile internaționale abordate în plan disciplinar-științific reprezintă prin statutul lor un metadomeniu, al cărui obiect complex de studiu este valorificat prin concursul mai multor discipline academice și cu ajutorul unui spectru ierarhic diversificat de metode de investigație, incontestabil fiind caracterul lor interdisciplinar, pluridisciplinar și transdisciplinar. Cercetătorul confruntă teoria cu paradigma, susținând afirmațiile lui R. Boudon și F. Bourricaud, că paradigma este un set de enunțuri ancorate nu pe anumite aspecte ale realității sociale, dar pe maniera de care cercetătorul face uz pentru a elabora o teorie explicativă a acestei realități. Realismul politic a fost atât o teorie, cât și o paradigmă, pe când idealismul politic s-a dovedit a fi numai o teorie. Vom puncta că V. Juc accentuează extinderea, sporirea gradului de complexitate și fragmentarea domeniului de investigație al relațiilor internaționale care au contribuit la diversificarea lor teoretică, favorizând mai multe dezbateri în cadrul comunității științifice, acreditând supoziția că investigațiile științifice în materia relațiilor internaționale s-au desfășurat și se desfășoară, cu precădere, în contextul paradigmelor realiste, liberale și behavioriste, neomarxiste și structuraliste, iar în ultimele două-trei decenii și în baza elaborărilor constructiviste, postpozitiviste și postmoderniste, urmărindu-se fundamentarea unor matrice metateoretice de cercetare.

În contextul investigații de către cercetătorii autohtoni a conceptului de *interes național*, menționăm articolul *Instrumente de realizare a interesului și securității naționale în contextul integrării europene (cazul Republicii Moldova)* [39], perfectat de V. Beniuc, în cadrul căruia precizează că interesul național este cel mai complex proiect care poate fi realizat de către o țară. Elaborarea și dezbaterea interesului național reprezintă un act extrem de necesar și responsabil, care urmărește o edificare conceptuală, dar și o mobilizare socială pentru realizare. Cercetătorul susține că națiunea, comunitatea unui stat care nu-și conștientizează clar interesele, nu poate conta pe o existență și dezvoltare durabilă. Conform lui V. Beniuc, esența interesului național, este determinată de factorii ce asigură continuitatea și calitatea statului în mediul concurențial intern și internațional. Interesul național include sursele și nivelul dezvoltării economice, potențialul intelectual și științific al comunității tentate să construiască o economie bazată pe cunoștințe, capacitățile statului de a-l realiza pe teritoriul întreg al țării într-o concordanță constructivă cu vecinii și cu partenerii strategici, nivelul conștiinței naționale, consolidării identității și unității naționale.

În articolul *Considerații privind structura interesului național în condițiile tranziției spre democrație* [40], V. Saca evidențiază semnificațiile specifice ale transformării democratice a interesului național, determinate de criteriile în parte și în ansamblu ale obiectivității și subiectivității politice, accentuând caracterul limitat, nedezvoltat, instabil

al țesutului social-transformațional care condiționează doar un cvasiinteres național, ce nu se înscrie în definiția celui clasic. Cercetătorul pornește de la interesul național în sens propriu, ca necesitate conștientizată a națiunii de a spori resursele naționale, de a reacționa și a se opune pericolelor securității naționale, fără a afecta prin aceasta valorile dominante ale societății. V. Saca susține că interesul național în devenire, nu este acoperit îndeajuns de exigențele teoriei politice, de metodologii speciale prin care să se testeze la justa valoare un astfel de interes. Cercetătorul acreditează supoziția că interesul național al societăților postcomuniste are semnificațiile sale specifice, care întruchipează în sine stări dihotomice de evoluție-involuție, progres-regres, stabilitate-instabilitate, ceea ce îl face să fie un focar permanent al crizelor și conflictelor sociale.

Așadar, este important de accentuat că sursele bibliografice invocate și cele care vor urma pun în lumină noțiunile și conceptele din domeniile geopoliticii, securitologiei și teoriei relațiilor internaționale necesare pentru valorificarea științifică a subiectelor abordate în lucrare, care au servit drept baza teoretică în procesul de analiză a evenimentelor geopolitice de securitate în contextul transformărilor structurale de sistem internațional din perioada postrăzboi rece și determinând necesitatea fundamentării unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”. Totodată, venim cu propriile abordări de conținut ale unor componente din cadrul aportului categorial-ideatic, în sensul că sunt propuse definiții perfecționate în cadrul noii direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, ale unor noțiuni și concepte valorificate științific în cadrul disciplinelor geopolitica și securitologia, pe care le estimăm ca fiind valide și operaționale în condițiile actuale, care demonstrează interacțiunea unilaterală și dominantă a fenomenului geopolitic asupra proceselor de destabilizare și de asigurare a securității multinivelare.

1.2. Evoluția reconfigurării structurii sistemului internațional din perioada postrăzboi rece

Edificarea noului sistem internațional după încheierea războiului rece s-a dovedit a fi un proces complex și multiaspectual, care și-a găsit expresie în mai multe elaborări și scenarii globale propuse de către diferite școli științifice, lideri de opinie și reprezentanți ai diverselor culturi și religii. Chiar dacă se exprimă oportunitatea identificării unor forme mai constructive și mai puțin violente de interacțiune ale actorilor internaționali, multe modele poartă amprenta logicii conflictuale dintre poluri, acestea din urmă primind alături de tratarea tradițională, în spirit realist, altă dimensiune, extrasă fie din reflectarea noilor realități, fie din speculații intelectuale. Cert este că polaritatea rămâne problema de bază a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, totodată, determinând și configurația structurii sistemului internațional, polul fiind abordat în sens geopolitic, dar și dintr-o perspectivă mai largă, incluzând aspecte geosecuritologice, geostrategice,

geoeconomice, geoenergetice, georeligioase, geoculturale și de altă sorginte, care în totalitatea lor, sau în parte, imprimă acestui concept un conținut nou [41, p. 53]

Suntem de părerea că termenul geopolitic de sorginte realistă *polaritate* continuă să fie utilizat pe larg în realizarea cercetărilor din domeniul securitologiei, dat fiind faptul că geopolitica și-a păstrat rolul determinant în competiția pentru supremația mondială. Considerăm că una dintre cele mai explicite tipologii ale ordinii mondiale prin aplicarea polarității a fost realizată de S. Huntington, care deosebește *ordinea geopolitică multipolară*, când trei și mai mulți actori majori se află în raporturi geopolitice de cooperare și de competiție, iar soluționarea problemelor majore de securitate internațională solicită efortul conjugat al tuturor marilor puteri și balanța de forțe neadmițând unilateralitatea; *ordinea geopolitică bipolară* este asigurată de două supraputeri aproximativ egale prin potențial geopolitic, aflate în raporturi de alternare a perioadelor de cooperare și de conflict, relațiile geopolitice bilaterale determinând în totalitate agenda internațională, iar extinderea sferelor de influență geopolitică se realizează fie prin formarea coaliției de state satelite, fie în forma războaielor prin procură în cazul statelor nealinate, fiind folosiți interpuși; *ordinea geopolitică unipolară* este asigurată de o singură supraputere, iar celelalte state nu se dovedesc a fi decât puteri minore, fiind imposibilă o formulă de coaliție care ar fi în măsură să împiedice supraputerea să acționeze unilateral [42, p. 35-38].

E.-O. Czempiel susține că termenii de *unipolaritate și multipolaritate* sunt aplicați conceptual ca teorie și ca fapt, menționând că Statele Unite ale Americii au acționat în mod unilateral, în cazul Irakului, dar, în realitate, au acționat în mod multilateral, printr-o coaliție. În opinia sa, termenii pot fi abordați în sens dublu, de strategii și atitudini și de distribuire a puterii, în ultimul caz figurând și bipolaritatea, din condițiile războiului rece. E.-O. Czempiel subliniază că actualmente Statele Unite ale Americii dețin o anumită hegemonie geopolitică, totodată sunt prezente și alte centre de putere ce se dovedește a fi foarte dificil de determinat dacă avem o lume geopolitică unipolară sau o lume geopolitică multipolară, evidențiind că unipolaritatea geopolitică nu este frecventă, iar în perioada geopolitică postbipolară Statele Unite ale Americii acționează multilateral, însă decid în mod unilateral.

V. Juc reliefează că *polul* interpretat în sens îngust, geopolitic, reflectă parțial realitățile din lumea contemporană, cu atât mai mult că lui îi revine un statut conceptual și organizațional elevat în tentativele de explicare și de înțelegere a conținutului arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și a structurii sistemului internațional postrăzboi rece. Abordarea tradițională a polarității, exprimată prin confruntarea geopolitică dintre puterile majore, la nivel global, este prezentă în continuare în elaborările științifice din perioada postrăzboi rece, chiar dacă și-a pierdut parțial caracterului important și relevant în actualitatea cercetărilor empirice de structură a sistemului internațional postrăzboi rece din cauza diminuării prestanței ideilor conflictului planetar linear pe motivul creșterii ponderii mai multor niveluri și ierarhii în organizarea relațiilor

internaționale. Prin urmare, când se insistă asupra structurii unipolare a sistemului internațional, ar fi justificat de a identifica mai degrabă un *centru* decât un *pol*, chiar dacă mai mulți cercetători, cum ar fi: Zb. Brzezinski, Ch. Krauthammer, P. O'Brien au indicat asupra tipului imperial-unipolar de sistem, care, în ultima instanță, se reduce la hegemonia geopolitică globală a Statelor Unite ale Americii [38, p. 158-159].

În opinia cercetătorului, ordinea mondială postrăzboi rece prin conținut și caracter nu a fost unipolară, din simplu motiv că nu existau poli în sensul tradițional-geopolitic al termenului, care presupune că relațiile internaționale sunt reglementate de echilibrul de puteri. Dispariția inopinată a unui pol a generat replieri strategice atât pe plan numeric, cât și sub aspecte calitative ale stării relațiilor internaționale [38, p. 174].

În accepția noastră, agenda geopolitică întotdeauna a fost prezentă în politica externă ale marilor puteri, care a determinat existența rivalității geopolitice în relațiile dintre marile puteri pe continentul Eurasia, dar nu numai, redimensionând conceptul *polarității* postrăzboi rece în cadrul arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale în contextul reconfigurării structurale a sistemului internațional postrăzboi rece. Drept dovadă a confruntării polurilor sub aspect geopolitic în scopul remodelării sistemului internațional postrăzboi rece pot servi evenimentele politico-militare din 27 februarie 2014 în urma cărora Federația Rusă a anexat o parte din teritoriul suveran al Ucrainei Peninsula Crimeea și declanșând un conflict militar în estul Ucrainei în regiunea Donbas, iar ulterior pe data de 24 februarie 2022 Federația Rusă a intensificat conflictul militar transformându-l într-o nouă fază convențională activă a războiului hibrid împotriva Ucrainei, demonstrează faptul că geopolitica a revenit în forță devenind dimensiunea principală de cercetare și de analiză în domeniile securitologiei, relațiilor internaționale și politicii externe. De remarcat că, după încheierea războiului rece dimensiunii geopolitice nu i s-a acordat o atenție potrivită sau chiar era ignorată deliberat în investigațiile științifice cu privire la securitatea multinivelară, deoarece era considerată o reminiscență a confruntării dintre două supraputeri pentru sferele de influență geopolitică din perioada războiului rece, ceea ce a fost, în opinia noastră, o eroare majoră, consecințele căreia sunt resimțite actualmente în diferite regiuni ale mapamondului ce afectează direct securitatea internațională.

Considerăm absolut fondată supoziția lui S. Huntington, care definește structura geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece în cadrul ordinii mondiale ca fiind *uni-multipolară*, aceasta prezentându-se în forma unui hibrid complex ce include o supraputere și câteva puteri majore fiind determinată de procesul de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale postbipolare a securității internaționale [29, p. 35-36]. În acest context internațional postrăzboi rece, afirmăm că soluționarea problemelor fundamentale în domeniul securității internaționale reclamă acțiunea fermă a supraputerii, însă în combinație cu unele puteri majore, vulnerabilitatea tiparului de ordine geopolitică uni-multipolară se face resimțită din plin în tensiunile geopolitice dintre aspirațiile către unipolaritate geopolitică (de către unica supraputere) și tendințele

către multipolaritate geopolitică (în special din partea unor puteri majore). S. Huntington deosebește trei nivele de realizare a obiectivelor geopolitice stabilite de către actorii sistemului internațional postrăzboi rece uni-multipolar. În primul nivel se regăsește unica supraputere, care are potențial intern și capacitate externe, fiind în măsură să exprime și să exercite interesele sale geopolitice în plan global; în al doilea nivel sunt incluse marile puteri care dispun de resurse interne și capacități externe de promovare a intereselor geopolitice doar în anumite regiuni; în al treilea nivel sunt încorporate puterile regionale secundare, interesele geopolitice ale cărora frecvent se află în conflict (deschis sau latent) cu interesele geopolitice ale puterilor majore din proximitate.

Dezvoltând binomul *unipolaritate – multipolaritate*, vom întreprinde o succintă radiografie a unor elaborări mai puțin elucidate în literatura de specialitate, dar care vin să întregesc tabloul investigațiilor în favoarea unui sau altui tip de structură geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece. Printre exegeții lumii unipolare îi vom menționa pe P. O'Brien, care prezintă Statele Unite ale Americii drept singurul hegemon veritabil din istoria sistemului internațional [42, p. 37], J. Ikenberry, în a cărui opinie a fost instaurată Pax America cu extensie geopolitică globală ce nu caută să ocupe noi teritorii [43, p. 50-53], Ch. Krauthammer, care descrie dominația geopolitică fără precedent a unei singure puteri [44, p. 7] sau R. Art, care dezvoltă ideea cu privire la atractivitatea culturală americană [45, p. 3-15].

J. Nye structurează sistemul internațional global în societăți agricole preindustriale, societăți industriale și societăți postindustriale, o tipologie de conținut aproximativ identic fiind elaborată de A. Toffler și H. Toffler prin teoria celor *trei valuri*. În aceeași ordine de idei, T. Barnett și H. Gaffney deosebesc state care formează *nucleul funcțional* al globalizării și state *neintegrate*, cauzele neconectării la acest proces fiind de factură politică, economică sau culturală. C. Vlad invocă, în condițiile evoluției de la unipolaritate la multipolaritate, asimetria structurală a arhitecturii geopolitice în raporturile de forță dintre marile puteri pe plan mondial, în sensul că vidul geopolitic de putere apărut în unele zone geostrategice se transformă într-un vid de securitate, devenind astfel inevitabile realinieri de poziții geopolitice, redistribuiri de roluri geopolitice, zone de interes geopolitic și sfere de influență geopolitică ceea ce determină gradul de stabilitate/instabilitate a mediului de securitate internațională [34, p. 79].

A. Burian a catalogat ordinea geopolitică mondială postrăzboi rece ca fiind una policentristă, parametrii acestui tipar de ordine sunt determinați de creșterea gradului de concretizare sectorială și, implicit, de transformare în relațiile dintre diferiți factori, pe de o parte, iar pe de alta, de reducerea gradului de simetrie și subordonare [15, p. 181].

A. Tuzikov de asemenea descrie o structură policentristă în devenire, dar cu pronunțate caracteristici de unipolaritate de tip hegemonist geopolitic, iar statele care nu doresc sau nu se dovedesc a fi în măsură să se alinieze la noul model de ordine geopolitică mondială manifestă aspirații deschise pentru a deține arme nucleare, asociate cu garantarea suveranității, această situație poate degenera în relansarea cursei

înarmărilor cu arsenalul de distrugere în masă [12, p. 86]. Totodată, cercetătorul consideră că modelul de ordine geopolitică mondială postbipolară s-a format în contextul redimensionării arhitecturii geopolitice mondiale și intensificării proceselor de globalizare, ideile sale, subliniem noi, înscriindu-se, în mare măsură, în logica edificiului conceptual fundamentat de H. Kissinger privind conflictul dintre fragmentare și globalizare, conflict care marchează sistemul internațional de la începutul sec. XXI.

Subliniem că agresiunea militară deschisă din partea Federației Ruse împotriva suveranității, independenței și integrității teritoriale ale Ucrainei confirmă necesitatea utilizării termenului de *pol* în cercetările din domeniul securitologiei și relațiilor internaționale, care reflectă realitățile structural-geopolitice ale procesului de asigurare a securității internaționale și sistemului internațional postrăzboi rece, deoarece lui îi revine un statut conceptual-organizațional în explicare și înțelegere a conținutului relațiilor internaționale postrăzboi rece [41, p. 53].

Încercând să readucem importanța gândirii geopoliticii și necesitatea aplicării acesteia în analiza redimensionării arhitecturii geopolitice a securității internaționale în contextul reconfigurării sistemului internațional postrăzboi rece, nefiind de acord cu supoziția irelevanței aplicării noțiunii de *pol* în actualul sistem internațional, ne pronunțăm în favoarea utilizării termenului de *pol* de sorginte geopolitică ca element fundamental de organizare a structurii sistemului internațional în cadrul arhitecturii securității internaționale, precizând că această abordare exprimă o viziune mai complexă prin extinderea conceptului geopolitic care înglobează dimensiuni ce justifică actualitatea acestei supoziții, chiar și din perspectiva termenului de *centru*, care este ancorat pe geoeconomie, aceasta fiind în corelație cu geopolitica, precum și pentru consolidarea puterii regionale de către *centre*, statele membre ale acestor actori internaționali identifică, promovează și realizează interesele geopolitice atât de grup, cât și cele naționale [41, p. 54].

Ch. Krauthammer a motivat configurația *unipolară a sistemului internațional postbipolar* și *dominația geopolitică fără precedent a singurei puteri* prin faptul că forța economică a Japoniei a cunoscut o perioadă de declin, Germania a stagnat, Uniunea Sovietică a dispărut, transformându-se într-o Rusie mai mică și mult mai slăbită, Uniunea Europeană s-a orientat în interior pe aprofundarea integrării și construcția infrastructurii sociale, neglijând dezvoltarea într-o mare măsură capacităților militare și doar potențialul Chinei a crescut, însă recuperarea handicapului va solicita mai multe decenii, respectându-se condiția continuării creșterii curente și, prin urmare, cea mai extraordinară trăsătură a lumii după încheierea războiului rece constă în unipolaritatea ei [44, p. 5-7].

Zb. Brzezinski este de părerea că imperiile precedente, Roman, Chinez și Mongol, au fost de nivel regional, chiar dacă dominația lor s-a dovedit a fi deplină, pe când Statele Unite ale Americii au edificat un sistem geopolitic global fără concurenți, depășind hotarele teritoriale, reflectând experiența internă și acordând atenție deosebită metodelor cooptării [1, p. 28, 32, 36-37], ceea ce, în opinia noastră, poate fi

catalogată ca o extindere geopolitică *soft-power* pe care Statele Unite ale Americii au promovat-o și au realizat-o pe tot parcursul perioadei postrăzboi rece, inclusiv și în domeniul politico-militar implementând un proces transparent de extindere al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord asigurând securitatea internațională, iar Federația Rusă frustrată de pierderea calității de *pol* după dezintegrarea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste în cadrul structurii sistemului internațional postrăzboi rece, aplică metoda *hard* cu utilizarea forțelor armate pentru a-și păstra influența în sfera geopolitică din spațiul postsovietic, astfel condiderând că își va redobândi statutul geopolitic anterior și își va impune propria agendă în cadrul noii arhitecturi geopolitice ale securității internaționale determinând o noua structură geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece.

Punând sub semnul întrebării ideile lui F. Zakaria despre *lumea postamericană*, în sensul că Statele Unite ale Americii trebuie să acorde sprijin Federației Ruse, Chinei, Indiei și Braziliei, după cum au susținut restabilirea Germaniei și a Japoniei în perioada postbelică, V. Kremeniuk menționează că *secolul american*, contrar mai multor opinii, nu s-a încheiat din cauzele potențialului geopolitic, militar, tehnologiilor avansate de care dispune, rețelei de relații care include state democratice, state care s-au lansat recent în realizarea reformelor, organizații internaționale și *state eșuate*, ultimele având nevoie de asistență urgentă, sursa principală fiind Statele Unite ale Americii. Plus la acestea, Statele Unite ale Americii au creat un sistem flexibil de raporturi și de obligațiuni care înglobează fluxuri financiare, fluxuri de mărfuri, precum și legături culturale, științifice și informaționale” [46, p. 9-10].

I. Moiseev, fiind în acord cu supozițiile lui K. Waltz, consideră că lumea unipolară nu poate să dureze mult timp, iar Iu. Kașlev, trecând în revistă opțiunile geopolitice de politică externă ale Statelor Unite ale Americii îndreptate spre a-și conserva hegemonia geopolitică globală, în consonanță cu Zb. Brzezinski și H. Kissinger, dar din altă perspectivă, a indicat asupra Europei Occidentale tratată în calitate de partener geopolitic minor, Statele Unite ale Americii urmărind edificarea nu Pax Americana, ci Pax Atlantica. Zb. Brzezinski susținea că Organizația Tratatului Atlanticului de Nord reprezintă principala verigă de legătură dintre America și Europa, fiind asigurate nu numai mecanismele de bază în realizarea influenței geopolitice americane în afacerile europene, ci și prezența militară în Europa Occidentală [1, p. 65, 66].

În opinia lui P. de Senarclens, ordinea internațională se referă în primul rând la cultura diplomatică, deoarece actorii internaționali statali, în mare parte a lor, nu acceptă în exclusivitate agresiunea militară, ci sunt disponibili la negocieri în cadrul forurilor internaționale pentru a identifica soluții în reglementarea diferendelor regionale și internaționale [47, p. 105].

V. Juc propune următoarea definiție a sintagmei „ordine mondială”, susținând că: ordinea mondială se exprimă prin totalitatea modelelor de interacțiune și interdependență economică, socială și demografică, politică, geopolitică și militară, cultural-

civilizațională, ecologică și informațional-tehnologică dintre actorii relațiilor internaționale și transnaționale în cadrul sistemului internațional global [38, p. 103].

Cercetătorul justifică utilizarea termenilor de *actori ai relațiilor internaționale și transnaționale*, în definirea ordinii mondiale, precizând că: sintagma *actori ai relațiilor internaționale și transnaționale* este aplicată pentru a reflecta situația relațiilor internaționale contemporane de pe arena mondială și pentru a evidenția diferența dintre tipurile de relații internaționale și realitățile ale mediului internațional [38, p. 104].

În opinia noastră, St. Hoffmann a fundamentat o metodologie complexă de investigație a ordinii interstatale. Abordarea tipologică sub aspect istoric în baza mai multor criterii de departajare, deosebesc următoarele tipuri de structuri ale ordinii mondiale, cum ar fi: natura mediului internațional; starea ordinii și asigurarea ordinii internaționale.

Accentuăm că relațiile interstatale pe verticală, se referă la relațiile ierarhice dintre statele puternice și statele slab dezvoltate. Ordinea fiind asigurată în cadrul sistemului internațional multipolar de echilibrul de forțe aplicat însă numai în Europa. În raporturile cu alte teritorii, cu unele mici excepții, s-au format imperii coloniale. În cazul bipolarității din jumătatea a doua a sec. XX ierarhia se modifică din cauza neutralizării reciproce relative a supraputerilor. Totodată, și fricii fiecărei dintre ele că eventuala intervenție brutală într-o țară terță ar putea provoca contraintervenția celeilalte părți. De asemenea, șantajarea supraputerilor de unii dintre sateliți cu trecerea în tabăra opusă în caz dacă nu primește asistența cerută. Consolidarea statelor mici și a celor mijlocii prin asociere, predominând în țările occidentale a sentimentului postimperial de vinovăție față de aplicarea forței împotriva celui slab și cultivării în spațiul socialist a ideilor păcii și prieteniei între popoare.

Punctăm asupra importanței aspectului *funcțional* din cadrul sistemului internațional, care vizează activitățile economice ale actorilor statali și celor nestatali. Schimburile comerciale au avut în calitate de suport ideologic mai întâi ideile liberalismului, fiind urmate ulterior de concepțiile neomercanteliste și imperialiste. Este de notat că în accepția liberalilor, ordinea este asigurată, potrivit opiniei lui N. Angell, de interdependența economică a statelor. Aceasta face războiul irațional, conform estimărilor lui J. Hobson, relațiile dintre state fiind legate printr-o reciprocitate de interese.

În același timp, considerăm că unii conservatori, precum B. Disraeli sau S. Rhodes, au afirmat că securizarea comerțului și a piețelor, canalizarea conflictelor sociale către alte teritorii se dovedesc necesare pentru a păstra ordinea în statele dezvoltate. Conform asumției lui H. Morgenthau, imperialismul este o manifestare a echilibrului de putere și un proces prin intermediul căruia statele încearcă să realizeze o schimbare favorabilă a statu-quoului. Potrivit lui J. Hobson, extinderea este o luptă pentru reîmpărțirea lumii și o necesitate de a investi surplusul în străinătate. J. Schumpeter în general nu identifică un anumit scop derivat din expansiune. Însă nu este mai puțin adevărat, în acord cu

asumpțiile lui R. Aron, că speranțele pacificării lumii prin progres economic practic n-au fost realizate până în 1945.

St. Hoffmann consideră că tipul de structură geopolitică bipolară se dovedește a fi mai instabil în comparație cu multipolaritatea. În opinia sa, sistemele geopolitice bipolare comparativ cu structura geopolitică multipolară, sunt caracterizate prin sporirea gradului de ostilitate dintre supraputerile dominante. De asemenea, St. Hoffmann constată că sistemul bipolar contemporan s-a caracterizat prin eterogenitate de valori și prin mai multe niveluri de competiție de rivalitate geopolitică, fiind compus din centrul care cuprindea taberele geopolitice ale supraputerilor și periferia neomogenă, fragmentată în subsisteme în funcție de gradul de prezență și de influență geopolitică ale celor doi actori majori [28, p. 81, 111].

Considerăm că în contextul anexării Peninsulei Crimeea din 2014 și a evenimentelor militare ce au urmat ulterior în regiunea Donbas din Ucraina, precum și a acțiunilor de agresiune militară din partea Federației Ruse împotriva Ucrainei din 2022, noțiunile geopolitice *centru* și *periferie* devin tot mai relative, dat fiind că structurile și spațiile geopolitice cu statut de *centru* dintr-un context se dovedesc a fi *periferie* în alt aspect și viceversa. Din această perspectivă, M. Ceșkov menționează că reprezentările despre posibilitatea existenței într-un termen mai mult sau mai puțin îndelungat a centrului geopolitic unic global de putere nu pot fi catalogate altfel decât forțate logic și naive, dar nu și arhaice, după cum afirmă cercetătorul.

În cadrul lumii bipolare, ordinea instaurată, potrivit protagoniștilor teoriei dependenței, cum ar fi A. Frank sau J. Galtung, se dovedește a fi mai degrabă un imperialism economic modernizat. Deoarece, țările subdezvoltate continuă să fie exploatate de statele industrial avansate, rămânând, cu predilecție, exportatoare de materie primă și fiind create, cu precădere, industriile de care sunt interesate corporațiile transnaționale. În acest sens, un număr mic de state industrial dezvoltate sunt subvenționate de țările în curs de dezvoltare, care se află, de facto, într-o dependență colonială și obțin, în schimb, o compensație minimală [38, p. 110].

Unul dintre fondatorii teoriei dependenței a fost P. Prebisch, care, conform opiniei lui M. Vernengo, a elaborat o variantă (a teoriei dependenței), structuralismul latino-american, alta fiind marxismul american, reprezentat de P. Baran și A. Frank, care precizează că creșterea economică în țările bogate nu provoacă decât probleme suplimentare pentru statele sărace, structuralismul latino-american respingând teza cu privire la preeminența factorului extern asupra subdezvoltării și insistă că forțele interne sunt determinantele exclusive ale dezvoltării [38, p. 110].

În accepția lui J. Galtung, *interacțiunea verticală* formează sursa majoră a inegalității din lume, potrivit opiniei expuse de T. Dos Santos, dependența prezintă în sine o relație causală dintre economii, din care rezultă o dezvoltare inegală, deoarece este produs al diviziunii internaționale a muncii, dat fiind că obiectivul urmărit vizează satisfacerea cerințelor metropolei [38, p. 110-111].

A. Frank pronunțându-se în același context de idei, consideră că în continuare este dezvoltată subdezvoltarea, soluția propusă pentru depășirea acestei stări presupunând ca statele din *lumea a treia* să rupă legăturile cu piața mondială pentru a-și asigura dezvoltarea. Prin urmare, conform teoriilor dependenței, diferențele în dezvoltare sunt determinate de relațiile inechitabile dintre actori, cu precizarea că se includ statele și corporațiile transnaționale și multinaționale, trăsătura definitorie a raporturilor de inegalitate fiind edificarea lor pe verticală și exclusiv în interesul atât al țărilor economice și informațional-tehnologic avansate, cât și al corporațiilor transnaționale, care în majoritatea lor sunt plasate în aceste țări [38, p. 111].

R. Keohane și J. Nye din contra, se pronunță în sensul că ordinea internațională este asigurată de compatibilitatea pe termen lung a intereselor economice. Fragmentarea funcțională și specializarea în cadrul sistemului internațional, interdependența variabilelor economice îl face pe fiecare actor să fie interesat de susținerea dezvoltării celorlalți, subliniază cercetătorii. St. Krasner afirmă că interdependența economică este subordonată echilibrului de putere economică și politică dintre state. În opinia sa, nivelul de deschidere a economiei mondiale depinde de distribuția puterii între state. În același context se includ și ideile *regimurilor internaționale* elaborate din diferite perspective de R. Keohane, St. Krasner și alți protagoniști ai interdependenței. Regimurile fiind asociate, conform primului, cu instituții, pe când potrivit celui de-al doilea, cu principii și reguli care reglementează interacțiunea statelor naționale și a altor actori pe un spectru larg de probleme. Totodată, conferă un anumit grad de guvernare a sistemului internațional, urmărind nu atât transferul, ci unirea suveranităților în vederea facilitării și promovării negocierilor [38, p. 111].

K. Waltz exprimă o opinie diametral opusă, susținând că interdependența presupune proximitate de contact, cauză din care, în opinia noastră, se dovedește a fi vulnerabilă. St. Hoffmann, ca și A. Frank sau J. Mearsheimer, dă dovadă de un vădit pesimism intelectual și insistă că ordinea interstatală întotdeauna a fost ordinea puterii geopolitice, fapt care i-a determinat în ultimă instanță, precaritatea și vulnerabilitatea ei [38, p. 111-112].

Considerăm că ordinea mondială se asociază cu un model de interacțiuni din cadrul sistemelor internaționale care se produc într-un interval de timp. Modalitățile de structurare ale relațiilor dintre actorii internaționali/transnaționali și procesele care se desfășoară determină atât trăsăturile definitorii, cât și particularitățile. Conform asumției lui T. Knutsen, dinamica competițiilor și rivalităților atribuie ordinii mondiale un caracter fluid și schimbător. În opinia sa, în sistem capacitățile sunt distribuite în mod inegal.

Este important de notat că noțiunea de sistem sau, în termenii folosiți de St. Hoffmann, *ideea sistemelor* a fost pe larg explorată în plan teoretico-metodologic, istoric și tipologic. În marea majoritate a cazurilor nu este definită și investigată relația dintre ordinea mondială și sistemele internaționale. Cauza fiind, considerăm noi, alt conținut imprimat conceptului de ordine mondială decât cel pe care îl avansăm. V. Juc afirmă că D. Easton este unul dintre cercetătorii, care a supus analizei fundamentale sistemul

politic. Ph. Braillard a investigat conexiunea dintre sistemele sociale și sistemele internaționale. G. Modelski și R. Rosecrance au studiat istoria sistemelor internaționale. K. Waltz și M. Kaplan au elaborat conceptul de structură, iar schimbările de sistem sunt elucidate de R. Aron și R. Gilpin [48, p. 75]. B. Buzan și R. Little sunt de altă părere, afirmând că sistemul internațional rămâne un concep vag, descris în termeni unidimensionali, preocupările teoretice fiind canalizate pe modelul wesfalic [49, p. 19].

În opinia noastră, „ordinea mondială” poate fi definită ca *starea relațiilor internaționale determinată de procesul de transformare structurală a sistemului internațional, având un aranjament geopolitic a puterii stabilite în cadrul relațiilor dintre actorii internaționali și acreditând anumite reguli și principii generale de comportament al acestora pentru a păstra pacea și securitatea internațională.*

Referindu-ne la conceptul de structură geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece, subliniem că relevanța abordării din punct de vedere al sistemului echilibrului geopolitic de putere în funcție de numărul polurilor este una actuală, deoarece un set de condiții de constrângere geopolitică în relațiile dintre marile puteri pot afecta și determină stabilitatea ordinii mondiale. Conform lui K. Waltz, structura geopolitică reglementează, dar nu determină comportamentul statelor, fără a ține cont de atribuții și interacțiunii [27, p. 130-143], în caz contrar s-ar demonstra reduționismul, atribuit de fondatorul cercetărilor neorealismului care explică funcționarea sistemelor internaționale prin focusarea asupra unităților, cum ar fi St. Hoffmann sau R. Aron. În contextul abordării structurii geopolitice a sistemului internațional, teoria lui M. Kaplan, care a excelat prin elaborarea fundamentală având ca bază distribuția puterii geopolitice, caracterul relațiilor internaționale fiind determinat, în această ordine de idei, de constrângeri în formă de reguli imuabile de comportament pentru actorii majori în domeniul asigurării securității naționale. Rămânând pe aceeași filieră conceptual-teoretică, vom invoca lapidar teoria constructivistă a lui A. Wendt, construcție care prevede că statele se dovedesc a fi unitățile principale de analiză a relațiilor internaționale în domeniul securității, structurile edificatoare în cadrul sistemului sunt de caracter intersubiectiv, iar interesele și identitățile de stat sunt construite de aceste structuri sociale [50, p. 326], în timp ce constrângerile geopolitice structurale se exercită prin modificarea costurilor și beneficiilor în funcție de diferite strategii.

Conform lui B. Hughes, complexitatea și diversitatea elaborărilor cu privire la tipul de structură sistemică și tiparul de ordine geopolitică mondială postrăzboi rece a format o adevărată *ciocnire a perspectivelor* [51, p. 411, 422], care fiind sintetizate constituie, în opinia cercetătorului trei perspective geopolitice: *optimistă*, care prezintă lumea geopolitică contemporană la apogeul dezvoltării tehnologice și al triumfului rațiunii geopolitice pașnice în afacerile internaționale, cea mai bună ilustrare a acestor stări de spirit regăsindu-se în elaborarea lui F. Fukuyama privind *sfârșitul istoriei*, asociat cu victoria democrației liberale de sorginte occidentală ca formă finală de guvernare umană realizată prin promovarea intereselor geopolitice de către marile puteri, viitorul constând

în crearea unei piețe comune a geopoliticii mondiale, care va diminua posibilitatea războiului și confruntărilor ideologice, fiind preocupată în primul rând de rezolvarea problemelor de securitate la toate nivelele [52, p. 3-18]; *pesimistă*, care presupune că lumea geopolitică contemporană este dominată de haos și anarhie cronică, în calitate de exemple servind asumțiile lui R. Kaplan privind haosul geopolitic regionalizat și clivajul Nord-Sud, manifestându-se prin prăbușirea echilibrului geopolitic de putere al arhitecturii de securitate internațională la nivel global fondat pe bipolaritate, procese complementate de criza economică din fostul *lagăr socialist*, sărăcia *lumii a treia* și conflictele profesionale perpetuate istoric, nu contribuie decât la aprofundarea stării de anarhie [53, p. 37]; *moderată*, este ancorată pe problematica stabilității geopolitice relative mondiale și gestiunii sistemului internațional prin diferite forme de interacțiune geopolitică dintre marile puteri pentru a identifica, preveni și soluționa problemele din domeniul securității, iar supoziția care atestă ideea *sfârșitul geopoliticii*, prin cedarea întâietății sale în raport cu geoeconomia, edificată pe competitivitate, susținută de conceptul *triadei comerciale* definit de P. Hirst și G. Thompson, include următoarele regiuni extinse: America de Nord (cu implicarea eventuală a Americii de Sud); Uniunea Europeană (cu eventuala conectare a Europei de Est și Africii de Nord); Japonia (cu extinderea arealului asiatico-pacific) [54, p. 164-165].

Luând ca bază diversitatea trăsăturilor sistemelor internaționale, J. Huntzinger deosebește cinci abordări în investigarea lor științifică, aflate în interconexiune:

1. Tradițional-istorică: este aplicată, mai cu seamă, de către exegeții tradiționalismului englez, prin sisteme internaționale se subînțeleg, cu predilecție, relațiile diplomatice interstatale, în special dintre marile puteri, raportate la o regiune într-o anumită perioadă de timp. M. Wight consideră că politica mondială este compusă, în principal, din relațiile dintre puteri, chiar dacă Iu. Motoc susține contrariul, refuzând programatic descrierile mecaniciste și reduționiste;
2. Istorico-sociologică: este aplicată pe larg de sociologia franceză în domeniu, ca în anii '80- 90 ai sec. XX, să apară al doilea val, incluzându-i pe T. Skocpol, M. Mann, Ch. Tilly și J. M. Hobson. Aceasta urmărește să definească unele legități generale în evoluția relațiilor internaționale în baza cercetării experienței istorice pentru a determina unele criterii ce se repetă. Potrivit accepției lui R. Aron, cursul relațiilor internaționale rămâne, în cel mai înalt grad, istoric în toate înțelesurile termenului, exigența academică a analistului francez fiind ca teoria să nu depășească istoria, ci s-o completeze;
3. Euristică: este aplicată de promotorii structuralismului, cu predilecție de către moderniști, prin analiza circumstanțelor și a condițiilor de existență și de transformare ale sistemelor internaționale sunt elaborate modele teoretice chemate să contribuie la înțelegerea mai bună a realităților internaționale, dat fiind că fiecare tip, conform opiniei lui M. Kaplan, include cinci variabile, dintre care primele trei sunt definatorii: regulile de bază, regulile de transformare, regulile de clasificare a actorilor, regulile de clasificare ale potențialului actorilor și regulile informației. Este de precizat că analistul american utilizează pe larg metoda

modelării relațiilor internaționale, construind situații ideale abstracte care să corespundă fenomenelor și proceselor reale pentru a explica și a prezice comportamentul internațional. St. Hoffmann supunând analizei modelul lui M. Kaplan, acreditează supoziția, nelipsită de teme, că acesta nu poate cuprinde esența politicii internaționale din cauza că este fondat pe generalizări abstracte;

4. Mixtă sau complexă, elaborată prin sinteza abordărilor istorico-sociologică și euristică: este aplicată, de asemenea, de structuraliști, dar de altă factură – urmărind evoluția istorică a relațiilor internaționale, R. Rosecrance definește două tipuri de sisteme internaționale, identificând factorii care fie asigură stabilitatea (accesibilitatea elitelor la resurse), fie provoacă destabilizarea lor (instabilitatea internă); E. Luard, la rândul său, identifică șapte tipuri de sisteme internaționale prin analiza influenței unor variabile sau instrumente conceptuale (ideologia, motivarea, stratificarea, elitele, structura, normele, rolurile) asupra funcționării și transformării lor; J. Frankel cercetează particularitățile structurii, dar fără a defini tipuri distincte de sisteme, motivând prin precaritatea metodelor de investigație și complexitatea obiectului studiat. B. Korany dimpotrivă, consideră că această abordare se distinge printr-un grad mai înalt de concretețe din cauza că se bazează pe date empirice solide și realizările științelor sociale;
5. Empirică: este utilizată pe larg pentru a fundamenta teoria sistemelor internaționale – relațiile internaționale, susțin Ph. Braillard și M.-R. Djalili, se desfășoară atât la nivel global, cât și la nivel regional, divizarea în subsisteme producându-se datorită apartenenței geografice comune, iar comportamentul actorilor internaționali este determinat de anumite legități care includ raportul geopolitic interregional de forțe, realitățile socioculturale, procesele integraționiste realizate de organizațiile internaționale regionale, etc. [38, p. 112-114].

Prin urmare, caracterul sistemic al relațiilor internaționale nu este altul decât unul istoric. Mai mulți cercetători considerând că apariția primelor state a condus expres spre stabilirea unor contacte între ele. B. Buzan și R. Little susțin că primul sistem internațional cunoscut datează aproximativ cu anul 3500 î. Hr., când orașele-state sumeriene au început să interacționeze în zona dintre Tigru și Eufrat. E. Luard identifică sistemul de state din China antică din sec. al VIII-lea î. Hr. și din Grecia antică din sec. VI - IV î. Hr. H. Bull le completează cu cel din India antică și cu sistemul interstatal format de regatele elenistice în perioada dintre dezintegrarea imperiului macedonean și cucerirea romană. În același timp, A. Manâkin susține, nu fără teme, că nu orice contacte dintre state se soldează expres cu formarea unui sistem durabil al relațiilor internaționale. Cercetătorul fiind de acord că debutul constituirii sistemului internațional datează cu mijlocul sec. al XVII-lea. E. Pozdneakov a precizat că sarcina abordării sistemice constă nu în analiza politicii externe a statelor în parte, ci în depistarea mecanismelor de funcționare și dezvoltare ale sistemului în ansamblu [55, p. 18]. De fapt, J. Rosenau

menționa încă la sfârșitul anilor '60 ai sec. XX că abordarea lumii ca sistem internațional este o tendință în creștere, iar R. J. Lieber considera că tratamentul de acest tip oferă perspective mai largi de investigație și cuprinde o conexiune mai extinsă de fenomene.

M. Wight exprimă opinia că S. Pufendorf a fost, după toate probabilitățile, primul cercetător care a folosit conceptul de sistem în studiul relațiilor internaționale. În accepția lui S. Pufendorf, sistemul este o asociere de state suverane legate între ele pentru a forma un singur corp în cadrul sistemului european de state suverane. H. Bull, preluând această opinie, acreditează ideea că în perioada napoleoniană un rol important în elaborarea termenului *sistem de state* revine lui A. H. L. Heeren. În opinia sa, sistemul este o uniune a mai multor state învecinate care se aseamănă prin maniere, religie și grad de dezvoltare socială și sunt strâns legate printr-o reciprocitate extinsă de interese. În acest sens de idei, sistemul european de state a fost cel mai sofisticat. Conform lui H. Bull, sistemul internațional se formează când două sau mai multe state au stabilit un contact reciproc suficient și un impact asupra deciziilor celuilalt pentru a le face să se comporte, cel puțin într-o oarecare măsură, ca părți ale întregului [26, p. 8].

R. Aron menționează că sistemul internațional presupune interacțiuni dintre comunități politice independente care sunt capabile să mențină relații mutuale permanente și să se implice într-un război general [56, p. 94]. A. Manâkin propune o definiție mai amplă, conceptul sugerând relații stabile și interdependente de durată dintre state și grupuri de state [37, p. 12].

V. Juc se pronunță în favoarea supoziției că dimensiunile ordinii mondiale raportate la sistemele internaționale sunt exprimate prin două tipuri de structuri: 1. Polaritatea – asociindu-se cu dimensiunea orizontală, definește relațiile dintre actorii principali din cadrul sistemului internațional, marile puteri fiind ierarhic structurate și prin componența lor variază de la o perioadă istorică la alta; 2. Stratificarea – vizează funcționalitatea pe verticală a relațiilor dintre actori și caracterul eterogen al raporturilor asimetrice, cu precădere dintre marile puteri, care formează *centrul* sistemului internațional și celelalte state, poziționate la *semiperiferie* și la *periferia* lui [38, p. 116].

La rândul ei, polaritatea se rezumă la trei tipuri clasice de structuri ale sistemului internațional și respectiv, la trei configurații ale ordinii mondiale: unipolară, bipolară și multipolară. Conform lui W. Wohlforth, susținut de J. Mearsheimer, unipolaritatea nu este altceva decât o structură în care capacitățile unui stat se dovedesc a fi prea mari pentru a fi contrabalansate [57, p. 35].

Potrivit opiniei lui S. Huntington, aceasta presupune, o supraputere, nici o putere majoră semnificativă și multe puteri minore. Supraputerea fiind în stare să soluționeze eficient problemele internaționale de una singură și nici o combinație de alte state, prin realizarea coaliției de puteri regionale sau minore, nu dispune de potențialul necesar pentru a-i impune condiții să-și modifice acțiunile [57, p. 35].

Bipolaritatea fundamentează două supraputeri, aflate într-un conflict multiaspectual, fiecare dominând o anumită parte din sistemul internațional. Rivalitatea

acestora se manifestă fie prin concurența pentru extinderea influenței geopolitice, incluzând aplicarea diferitor tipuri de mijloace, inclusiv, potrivit lui P. de Senarclens, războaiele dintre sateliți, fie degenerază, conform lui K. Holsti, într-o conflagrație generală care include ambele alianțe. Multipolaritatea, precizează S. Huntington, presupune trei și mai multe mari puteri aflate în relație de concurență și de cooperare în condițiile unui echilibru geopolitic relativ de forțe, soluționarea problemelor internaționale de importanță majoră reclamând efortul conjugat al actorilor. Considerăm că evenimentele din 11 septembrie 2001 au demonstrat că nici concepția lumii geopolitice multipolare nu prezintă în sine o construcție geopolitică destul de solidă a sistemului internațional postrăzboi rece, din cauza că polurile de putere nu se dovedesc a fi în stare să se autoprotejeze fiecare în parte, fiind vulnerabile în aceeași măsură, iar structurile abilitate cu asigurarea securității internaționale, precum Organizația Națiunilor Unite sau Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, s-au arătat a fi nesolicitate în plină măsură unanim de comunitatea internațională [41, p. 65-66].

Din punctul de vedere al tratării multipolarității în calitate de alternativă sau a unipolarității, sau a bipolarității, dar reflectând aceeași oportunitate globală de căutare a reperelor geopolitice pentru asigurarea securității internaționale, A. Bovin remarcă, nu fără temei, că în general comunitatea mondială fondată pe interacțiunea și pe echilibrul geopolitic a câtorva centre de putere este incomparabil mai complexă și potențial mai periculoasă decât lumea geopolitică monocentristă sau cea bicentristă și nu este întâmplător că ambele războaie mondiale au rezultat din încălcarea balanței geopolitice multidimensionale. Logica se dovedește a fi simplă, cu cât este mai mare numărul elementelor geopolitice independente care formează sistemul, cu atât se dovedește a fi mai dificil de a le contrabalansa geopolitic și a le menține în asemenea condiție [58, p. 176].

Raționamentul lui A. Bovin de factură mecanicistă, pe care îl susținem, se înscrie în spiritul conflictului tradițional-geopolitic exprimat prin împărțirea lumii în spații de influență geopolitică și prin competiția geopolitică dintre poluri. În opinia noastră, argumentul evenimentelor politico-militare din Ucraina din 2014 și ulterior agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei din 24 februarie 2022 demonstrează concludența și relevanța supoziției a lui A. Bovin, combătând ideea că confruntarea dintre centrele geopolitice de putere nu mai poate fi abordată ca fiind un joc *cu suma zero*, modelul geopolitic multipolarității presupunând prioritatea relațiilor fondate pe logica pragmatismului. K. Waltz consideră că o schimbare structurală practic se dovedește a fi o revoluție produsă în principiul ordonator al sistemului sau o modificare în distribuția capacităților între unitățile lui. Referindu-se la aceste poziții J. Ruggie este de părerea că teoria lui K. Waltz ignoră deosebirile dintre sisteme alcătuite din diferite tipuri de unități. R. Keohane o apreciază ca fiind una atât de generală încât trece cu greu testele dificile pe care ea însăși le stabilește pentru o asemenea construcție teoretică [27, p. 108, 141].

M. Kaplan din contra, susținea că schimbările sunt determinate de comportamentul actorilor, statele fiind surse perturbatoare din afara sistemului. R. Rosecrance a numit și

el statele drept o *sursă perturbatoare*. Într-o măsură mai mare, dacă elitele lor sunt revoluționare și nu dețin control sigur asupra unei cantități mari de resurse disponibile, fie într-o măsură mai mică, dacă elitele lor sunt conservatoare și posedă control sigur asupra unei cantități restrânse de resurse. Cercetătorul definește patru determinante inerente oricărui sistem: 1) atitudinea elitei; 2) gradul de control exercitat de elită asupra resurselor; 3) accesibilitatea resurselor controlate de elită; 4) capacitatea elitei de a ține sub control factorii perturbatori. În opinia lui V. Juc, instabilitatea internă amenință existența elitei și se răsfrânge direct asupra structurii sistemului internațional și implicit, îi sporește gradul de vulnerabilitate prin amplificarea turbulenței interne [38, p. 117].

K. Waltz subliniază că abordarea sistemică concepe sistemul internațional în forma conexiunii directe dintre structura internațională și unitățile de interacțiune. Cercetătorul supune analizei critice elaborările științifice sus-menționate, insistând că M. Kaplan prin tentativa sa teoretică, numită *sistem de acțiune*, practic a suferit eșec. Cauza fiind incapacitatea de a concepe în mod util sistemul internațional în relațiile cu mediul său, ori să traseze o limită între ele și să se solidarizeze cu Ch. McClelland, care exprimă opinia că M. Kaplan în egală măsură a popularizat, dar și a ocultat teoria sistemică. K. Waltz refuză deopotrivă și elaborării lui R. Rosecrance dreptul de a se numi teorie, catalogând-o că nu este mai mult decât o schiță. Demersul lui istoric fiind considerat a fi unul reduționist pe motivul că sistemele n-au nici un impact asupra acțiunilor și interacțiunilor statelor naționale. Tentativa de a corela insecuritatea internă a elitelor cu instabilitatea internațională se dovedește a fi nefondată, deoarece se extrage neîntemeiat concluzia că politica internațională din perioadele 1789-1814 și 1918-1945 ar fi fost bipolară. Statutul de *gânditor sistemic* este negat de K. Waltz și lui D. Singer, care și-a propus să dezvolte o perspectivă sistemică asupra relațiilor internaționale, relevând posibilitatea de a analiza realitatea fie din perspectiva sistemului, fie a unităților, prin aplicarea metodelor statistice de investigație. B. Bazan și R. Little subliniază că potrivit lui D. Singer, sistemul internațional este *dominant subsistemic*, în timp ce K. Waltz consideră că acesta este *dominant sistemic*. Pentru D. Singer comportamentul statelor nu este dictat de structura sistemului, pe când pentru K. Waltz - este determinat de structură [49, p. 53-56].

La rândul său, K. Waltz este culpabilizat de A. Wend de teoretizare slabă a concepției sistemului internațional, provenită din insistența de caracter metodologic de a distinge între structura sistemului și structura unităților. În cazul constructivismului, acestea sunt identice din cauza că se constituie reciproc și practic nu este posibil de a aborda structura fără identitatea și interesele unităților componente [38, p. 118-119].

Într-adevăr, concluziile lui R. Rosecrance, care presupun că tipul de comportament al actorilor determină rezultatele internaționale, în unele cazuri sunt forțate logic și vin în contradicție cu realitățile. Cei mai mari distrugători ai sistemelor internaționale definite de cercetătorul american au fost Napoleon și A. Hitler. Însă nu este mai puțin adevărat că acești conducători n-au avut frică de răsturnarea constituțiilor interne din perioadele care i-au precedat. În plus, este îndoielnic și dificil de confirmat ideea, precum

că în primii cincisprezece ani postbelici rolul de reglator de sistem a fost exercitat de Organizația Națiunilor Unite. V. Juc consideră că mai degrabă a servit în calitate de tribună pentru propagandă ideologică și blamare a adversarilor de sistem. Nu este mai puțin adevărat, că au fost adoptate mai multe documente importante privind dezvoltarea comunității umane, în ansamblu și a relațiilor internaționale, în particular [38, p. 119].

Conform teoriei lui R. Gilpin, statul hegemon trebuie să stabilizeze relațiile monetare și comerțul internațional, pentru ca un anumit tip de ordine economică internațională să funcționeze. Realizarea redistribuirii capitalului prin asistență externă necesită un mecanism de sancționare a actorilor care abuzează de sistem [59, p. 274-275].

St. Hoffmann conchide că aceasta oferă o expunere mai bună a sistemului economic internațional decât a celui politic, pe când în accepția lui R. Keohane, teoria nu reflectă ascensiunea unității hegemonice. În același timp, R. Keohane subliniază că structurile ale sistemului internațional, dominate de o singură supraputere hegemonică, contribuie la dezvoltarea regimurilor internaționale puternice și stabile [59, p. 271].

Specificăm că sistemul echilibrului de forțe se caracterizează prin următoarele trăsături: statele naționale sunt unicii actori internaționali, din care cauză lipsesc subsisteme politice și diferențierea rolurilor; obiectul de bază al preocupării actorilor rezidă în asigurarea securității optime, fiecare urmărind să-și rezerveze mai multă securitate decât cota-parte care îi revine din potențialul militar comun al sistemului; are loc creșterea stocastică și imprevizibilă a producției, lipsa acțiunilor compensatorii sporind pericolul micșorării gradului de stabilitate a sistemului; fiecare actor, inclusiv marile puteri, numărul cărora nu trebuie să fie mai mic de cinci, are nevoie de aliați pentru a-și valorifica scopurile și este vital cointerestat în menținerea potențialilor parteneri de coaliții.

Suntem de părerea că regulile de comportament pentru actorii din cadrul acestui sistem multipolar sunt următoarele: să-și extindă posibilitățile, de preferat prin negocieri decât utilizând războaiele, dar, în același timp, este mai bine să poarte un război decât să nu fie în stare să-și lărgască posibilitățile; mai bine să termine războiul decât să distrugă marea putere; să opună rezistență oricărei coaliții sau națiuni care urmărește să predomine în sistem; să considere marile puteri ca fiind parteneri acceptabili, să permită țării învinse să se includă în sistem cu dreptul de partener acceptabil. În cazul în care marile puteri se conduc de aceste reguli, sistemul echilibrului de forțe funcționează în maniera următoare: coalițiile având ca suport interese concrete, sunt de caracter provizoriu și de scurtă durată din cauza că cele permanente pot submina echilibrul necesar pentru asigurarea securității tuturor membrilor sistemului; statele urmăresc în războaie scopuri limitate, respectă regulile și nu se implică în afacerile altor actori.

Considerăm că ordinea neamestecului în afacerile interne ale altor state se referă numai la relațiile dintre marile puteri, care, mai ales după Congresul de la Viena din 1815, au utilizat pe larg principiul echilibrului de putere și diplomația în comun. Aceste elemente au devenite instituții ale concertului european, asumându-și, potrivit lui D. Armstrong, un rol managerial deosebit în sistemul internațional. Afirmarea cărora s-a realizat prin

însușirea dreptului și responsabilității exercitării unei forme de tutelaj cu caracter geopolitic asupra actorilor minori, tutelaj care le-a oferit prerogative extinse de intervenție în afacerile lor interne, inclusiv în domeniul securității naționale, și de a le ține într-o anumită măsură sub control politica externă în cadrul sferei de influență geopolitică.

Sistemul internațional bipolar flexibil se distinge prin următoarele caracteristici: existența a două blocuri, fiecare fiind condus de un actor-lider; diferențierea rolurilor în interior, eterogenitatea sistemului fiind amplificată de formarea țărilor din lumea a treia și a organizațiilor internaționale guvernamentale; prezența armamentului nuclear. Regulile de funcționalitate ale blocurilor constau în predominarea tendinței de extindere a propriilor posibilități în comparație cu posibilitățile celuilalt bloc; este mai bine să poarte război cu orice preț decât să permită blocului advers să ocupe poziție dominantă; devine evidentă tendința de a supune scopurilor sale obiectivele actorilor universali supranaționali, iar obiectivele blocului opus să fie subordonate scopurilor actorilor universali; este omniprezentă năzuința de extindere a blocului, dar manifestând toleranță față de țările nealinate în cazul în care intoleranța ar conduce direct sau indirect spre îndreptarea lor către celălalt bloc.

M. Kaplan susține că în funcție de gradul de ierarhizare a relațiilor în interior, funcționarea blocurilor se apropie de tipul bipolar rigid în cazul existenței ierarhiei sau de multipolaritate. Referitor la celelalte tipuri, notăm lapidar că sistemul bipolar rigid de asemenea întrunește două blocuri, dar se deosebește de tipul precedent prin următoarele trăsături: țările nealinate și organizațiile internaționale guvernamentale fie dispar, fie încetează să mai aibă vreo importanță; blocurile sunt organizate strict ierarhic, în cadrul fiecărui pol conflictele fiind reglementate efectiv; nu sunt dezvoltate funcții integratoare, fiind omniprezent un grad înalt de tensionare disfuncțională și lipsă de stabilitate.

În opinia noastră, sistemul universal este asemănător unei federații de state și se definește prin unele trăsături, precum: rolul predominant revine actorului universal; relațiile internaționale se desfășoară în baza unor reguli în contextul că responsabilitatea pentru funcționalitatea lor revine actorului universal; stabilitatea sistemului internațional este determinată de raporturile dintre potențialele militare ale actorului universal, pe de o parte, și ale actorilor naționali, pe de altă parte. Condițiile indispensabile de funcționare ale sistemului prevăd un grad înalt de omogenitate politică a mediului internațional. Aceasta se manifestă prin: solidaritate dintre actorii naționali și actorul universal, existența unui sistem bine organizat de integrare politică, administrativă și economică. Sistemul ierarhic nu este altceva decât un stat mondial, care poate fi sau de caracter democratic, când se formează în baza actorului universal, sau autoritar, când este impus de blocul învingător ori de actorul cel mai puternic.

Considerăm că trăsăturile definiției ale acestui tip de sistem vizează un grad înalt de integrare și stabilitate, precum și partajarea sistemului în subdiviziuni funcționale, numite *sisteme politice*. Totodată, statele naționale își pierd din importanță, devenind

simple unități teritoriale, tendințele centrifuge fiind imediat contracarate. În ceea ce privește sistemul cu drept de veto individual, considerăm că poate fi blocat de fiecare actor prin mijloace de șantaj, însă, orice actor poate să se opună cu vehemență șantajului, fiind în măsură să se apere de adversari.

Prin urmare, majoritatea modelelor elaborate de M. Kaplan poartă amprenta unor construcții teoretice fundamentate în baza modelării. Prin analiza comparată a comportamentului actorilor cercetătorul urmărește să identifice sursa schimbării sistemelor internaționale și factorii structurali care sunt în măsură să asigure stabilitatea lor. În accepția sa, spre deosebire de K. Waltz, structura nu explică absolut toate aranjamentele din cadrul sistemelor internaționale. Cercetătorul subliniază că atribuirea teoriei rolul important în pronosticarea și elaborarea unor scheme de comportament în interiorul unui anumit tip de sistem, trebuie să fie în măsură să prevadă condițiile în care sistemul rămâne stabil și în care se va transforma. St. Hoffmann susține, în ordinea reliefată de idei, că modelul lui M. Kaplan nu poate cuprinde *esența politicii* din cauza că se bazează pe generalizări.

Lumea descrisă de J. Mearsheimer include și state revizioniste, considerând că raporturile dintre marile puteri din perioada 1792-1990 au luat forma conflictului dintre actorii de această factură. Pentru comparație, K. Waltz din contra, nota că puterile majore tind către menținerea statu-quoului, în timp ce Ch. Glaser, susținea că statul trebuie să-și fortifice capacitate de descurajare și apărare, dar fără a submina capacitățile similare ale altor actori. Cazuri multiple de nonexpansiune s-au datorat, potrivit lui J. Mearsheimer, descurajării reușite, transpusă mai ales prin contrabalansarea eventualilor agresori. De asemenea, într-o măsură mai mică, prin pasarea responsabilității, un rol important de echilibrator revenindu-i, puterii blocante și particularităților de comportament ale hegemonului regional [59, p. 132-133]. Ch. Kupchan supunând analizei construcția lui J. Mearsheimer, a identificat unele contradicții între prescripțiile teoretice. Dobândirea de către Statele Unite ale Americii a hegemoniei continentale în sec. al XIX-lea, care nu s-a realizat nici prin război și nici prin lipsa contrabalansării din partea altor state din lumea nouă.

Limitându-se doar la cercetarea relațiilor internaționale contemporane și fiind de părerea că ritmul schimbării regulilor fundamentale de funcționarea lor a sporit în sec. XX, J. F. Guilhaudis a divizat sistemul internațional bipolar în trei perioade distincte: în anii 1945-1962 s-a desfășurat războiul rece; în perioada 1963-1979 se produce relaxarea; în intervalul de timp 1980-1989 are loc entropia bipolarismului [33, p. 73].

Notăm că periodizările bipolarității în interior prin identificarea unor limite cronologice asemănătoare sunt frecvente. În accepția noastră, începutul perioadei a treia ar putea fi devansat în anii 1977-1978, pornind de la desfășurarea rachetelor nucleare moderne sovietice din partea europeană a țării și ca măsură de răspuns, apelul cancelarului vest-german H. Schmidt de a amplasa rachete americane cu rază medie de acțiune și de croazieră în unele state din Europa de Vest. Accentuăm că în cadrul

bipolarității soluționarea oricărui conflict internațional necesită aprobarea cel puțin a unei dintre cele două supraputeri. Însă, care se dovedesc a fi și cele mai mari donatoare de asistență externă și exportatoare de armament. Totodată, marile puteri se limitează la realizarea intereselor fie de nivel regional, fie de caracter sectorial.

Considerăm necesar de a preciza că structurile de sistem internațional de tip hibrid treptat au câștigat teren, înlocuindu-le pe cele clasice, de caracter strict și rigid, fiind aplicate, cu predilecție, pentru a pune în lumină trăsăturile specifice ale sistemului internațional postrăzboi rece. În opinia noastră, edificarea sistemului internațional *uni-multipolar echilibrat geopolitic* din primele două etape a perioadei postrăzboi rece, precum și *uni-multipolar neechilibrat geopolitic* din etapa a treia a perioadei postrăzboi rece, vor determina sfârșitul acestei perioade, care se va solda cu o reconfigurare geopolitică structurală a sistemului internațional în cadrul unui nou război rece, ce va fi una *bipolară militar-asimetrică neechilibrată geopolitic*, cu o vădită dimensiune geopolitică de securitate promovată de marile puteri în cadrul relațiilor internaționale [60, p. 26-27].

În această ordine de idei, definim „sistemul internațional” ca *fiind rezultatul care reprezintă redistribuirea puterii geopolitice mondiale prin interacțiunea de cooperare sau de violență dintre state în calitate de actori principali ai relațiilor internaționale, care dețin statute de supraputere sau de mari puteri, sau dintre organizații internaționale, alianțe, blocuri cu interese geopolitice, manifestând capacitatea de autoorganizare, autoreglare și de autoregenerare în lipsa unei autorității centrale.*

Potrivit lui V. Juc, polaritatea se referă la aspectul cantitativist al sistemelor internaționale, tipurile de structură fiind determinate de numărul polilor de putere și relațiile dintre acestea. Fiind, prin esența sa, un termen de nuanță realistă, polaritatea definește structura relațiilor dintre actorii geopolitici principali din cadrul sistemului internațional. Aceștia având misiunea să asigure menținerea unei anumite configurații a ordinii mondiale, iar relațiile lor reciproce scot în evidență ierarhia puterilor majore într-o perioadă istorică [61, p. 42].

În opinia noastră, polurile reprezintă subsisteme geopolitice care formează puncte extreme ale axei globale pe care este edificat sistemul internațional, iar E. Batalov precizează că ele pot avea diferite valori și orientări. De asemenea, polurile structurează sistemul prin potențialul său geopolitic, fapt care le permite să se echilibreze reciproc, totodată, îndeplinind și rolul de garant al configurației ordinii geopolitice mondiale pe care au edificat-o și o reflectă, având nevoie unul de altul, pentru a menține situația internă și externă stabilită, dar, în același timp, fiind și concurenți geopolitici, care urmăresc scopul să se anihileze mutual unul pe altul sau să contribuie prin extindere la diminuarea sferei de influență geopolitică a adversarului, astfel reducându-i din spațiul geopolitic de manevră și micșorându-i valoarea statutului geopolitic în cadrul sistemului internațional. Axiomatic, în acest sens de idei, este faptul că prin dispariția unui *pol*, acțiune care se manifestă printr-un proces de reconfigurare a structurii geopolitice a sistemului internațional, dar și a ordinii mondiale, demarată de *polul* concurent într-un

context de confruntare geopolitică, se surpă întreaga construcție geopolitică mondială pe care au zidit-o.

Prin urmare, teoriile cantitativiste sunt fundamentate preponderent prin cercetarea relațiilor strategico-diplomatice, adică se preocupă, în special, de raporturile dintre puterile majore, iar actorii mai puțin importanți rămân în planul secund, axa de conflict global exprimându-se pe orizontală, pe coordonata Vest – Est, în timp ce elaborările teoretice calitativiste se referă prioritar la relațiile economice internaționale și abordează centrul și periferiile sistemului mondial în formă de totalități distincte puțin diferențiate în interior, axa de conflict global se exprimă pe verticală prin binomul *centrul hegemonic/periferiile exploatare*. Demersurile teoretice fundamentate prin cercetarea polarității sunt ancorate pe analiza legăturilor dintre actorii principali și deci, relațiile internaționale nu sunt tratate în plenitudinea și diversitatea lor, pe când elaborările edificate pe analiza raporturilor dintre puterile majore și statele minore din sistemul mondial fiind în marea lor parte deterministe, lasă în umbră relațiile pe orizontală, considerate mai puțin conflictuale decât pe verticală, dar fără a nega existența unei puteri-hegemon.

Așadar, vom sublinia că fiind un proces și o stare, ordinea mondială se rezumă la anumite aranjamente din cadrul sistemului internațional, determinate de arhitectura geopolitică mondială a securității internaționale. Structura sistemului internațional este un proces, datorită faptului că se manifestă prin succedare în plan istoric a diferitor configurații ale relațiilor internaționale, dar este și o stare, deoarece se exprimă în forma unor interese geopolitice și valori comune, cuprinzând totalitatea actorilor care prin acțiunile și interacțiunile lor formează structura. Mai multe teorii ale sistemelor internaționale atribuie structurii, acestui element abstract, rolul definitiv, însă tradițiile realiste sunt preocupate preponderent de dimensiunea ei geopolitică, iar elaborările neomarxiste se canalizează pe aspecte economice, puține fiind intențiile de a le integra. Sistemele internaționale reflectă și totodată, condiționează diferite tipuri de configurații geopolitice ale ordinii mondiale, iar schimbările s-au produs, ca regulă, prin războaie. „Ordinea internațională” a reflectat caracterul relațiilor internaționale în condițiile *stat-centrismului*, fiind sinonimă cu relațiile interstatale, pe când „ordinea mondială” este expresie a sporirii gradului lor de complexitate, exprimate prin descentralizarea și multiplicarea numărului actorilor, prin extinderea unor procese provenite din amplificarea globalizării și informatizării. Sfârșitul lumii bipolare a pus sub semnul întrebării mai multe aserțiuni teoretice considerate drept axiomatice în trecut, precum *schimbarea de sistem se produce prin război* și a provocat discuții controversate privind tipul de structură a sistemului internațional și la configurația ordinii mondiale postrăzboi rece aflată în proces de reedificare, însă războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei a schimbat accentele abordării sistemului internațional prefigurându-se o altă problemă pentru dezbateri, aceasta fiind viitoarea structură a sistemului internațional în cadrul unei noi perioade de relații internaționale, cea postrăzboi rece se va finaliza odată cu războiul dintre Federația Rusă și Ucraina.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

1. Evoluția relațiilor internaționale în perioada postrăzboi rece au impulsionat demararea unor noi cercetări științifice în domeniile geopoliticii, securitologiei și teoriei relațiilor internaționale rezultatele cărora au fundamentat apariția noilor etape de dezvoltare a acestor discipline lăsând în urmă etapele clasică și cea de repudiere a geopoliticii, etapa abordării securității nucleare și a păcii din perioada războiului rece și etapa bipolară a sistemului internațional. Cercetarea impactului geopoliticii asupra securității abordată multinivelar, sistemic și structural-funcțional din perspectiva evoluției transformărilor structurale de sistem internațional din perioada postrăzboi rece, reflectată atât în literatura de specialitate din străinătate, cât și din Republica Moldova a acumulat în timp un volum semnificativ de izvoare, însă dimensiunea geopolitică a securitologiei ca entitate științifică interdisciplinară – „Geosecuritologia” nu a fost identificată în circuitele academice valorificate. Implicarea plenară a mediului universitar-academic în cercetarea științifică a „Geosecuritologiei” ar contribui la o mai bună înțelegere a influenței fenomenului geopolitic asupra securitologiei.
2. Sfârșitul războiului rece a provocat numeroase controverse cu privire la caracterul proceselor care se produceau, luările de poziție și evaluările distingându-se printr-o diversitate foarte mare din cauza complexității și dinamismului lor, însă valorificarea contextului geopolitic, securitologic și cel internațional postrăzboi rece de către cercetători a diferitor școli și curente de gândire în cadrul investigațiilor a determinat apariția noilor teorii, concepte și idei, care au diversificat aparatul categorial-ideatic prin fundamentarea aspectelor conceptual-teoretice contribuind la amplificarea progresului științific al acestor domenii.
3. Polurile reprezintă subsisteme geopolitice care formează puncte extreme ale axei globale pe care este edificat sistemul internațional, structurând sistemul prin potențialul său geopolitic, fapt care le permite să se echilibreze reciproc, totodată, îndeplinind și rolul de garant al configurației ordinii geopolitice mondiale pe care au edificat-o și o reflectă, având nevoie unul de altul, pentru a menține situația internă și externă stabilă, dar, în același timp, fiind și concurenți geopolitici, care urmăresc scopul să se anihileze mutual unul pe altul sau să contribuie prin extindere la diminuarea sferei de influență geopolitică a adversarului, astfel reducându-i din spațiul geopolitic de manevră și micșorându-i valoarea statutului geopolitic în cadrul sistemului internațional. Dispariția unui *pol*, acțiune care se manifestă printr-un proces de reconfigurare a structurii geopolitice a sistemului internațional, dar și a ordinii mondiale, demarată de *polul* concurent într-un context de confruntare geopolitică, se surpă întreaga construcție geopolitică mondială.
4. Structurile de sistem internațional de tip hibrid, cercetate prin aplicarea teoriei sistemelor, treptat au câștigat teren, înlocuindu-le pe cele clasice, de caracter strict și

rigid, fiind abordate, cu predilecție, pentru a pune în lumină trăsăturile specifice ale sistemului internațional postrăzboi rece. A fost identificată evoluția structurii geopolitice a sistemului internațional prin constatarea etapelor perioadei postrăzboi rece, fiind stabilită în primele două etape ale perioadei postrăzboi o structură *uni-multipolară echilibrată geopolitic* a sistemului internațional, în etapa a treia a perioadei postrăzboi rece o structură *uni-multipolară neechilibrată geopolitic*, finalizarea căreia va condiționa o nouă reconfigurare geopolitică a structurii sistemului internațional într-o nouă perioadă de dezvoltare a relațiilor internaționale.

5. Sfârșitul lumii bipolare a pus sub semnul întrebării mai multe aserțiuni teoretice considerate drept axiomatice în trecut, precum *schimbarea de sistem se produce prin război* și a provocat discuții controversate privind tipul de structură a noului sistem internațional și reflecții privind configurația ordinii mondiale postrăzboi rece aflată în proces de reedificare, însă războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei a schimbat accentele abordării sistemului internațional, prefigurându-se o altă problemă pentru dezbateri științifice, aceasta fiind viitoarea structură geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece în cadrul unei noi perioade de relații internaționale, cea postrăzboi rece se va finaliza odată cu războiul dintre Federația Rusă și Ucraina.

2. FUNDAMENTAREA TEORETICO-METODOLOGICĂ ȘI REPERE CONCEPTUALE DE INVESTIGAȚIE A GEOPOLITICII ȘI A SECURITOLOGIEI

Analiza complexă a proceselor de fundamentare teoretico-metodologică și de abordare conceptuală a cercetării științelor geopolitice și securitologia, precum și tentativa de constituire a Geosecuritologiei în calitate de nouă direcție științifică în domeniul cercetării securitologiei, își găsește reflectare în acest capitol. Primul subcapitol reprezintă cercetarea aspectului teoretico-metodologic și diversificarea conceptuală a științei geopolitice în cadrul cărora sunt supuse analizei problemele definirii termenului *geopolitica*, obiectul de cercetare al geopoliticii și statutul științific al acesteia, totodată, fiind reliefate teoriile geopolitice ale principalelor reprezentanți ai școlilor de gândire geopolitică în diferite perioade a evoluției științei geopoliticii. Al doilea subcapitol conține baza epistemologică a dezbaterilor interdisciplinare a securitologiei, accentuând dimensiunea geopolitică în cercetarea securității internaționale, securității regionale și securității naționale, definind fundamentarea teoretică și necesitatea edificării unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”. Totodată, sunt descrise metodele, principiile și conceptele științifice care au servit drept suport teoretic pentru realizarea investigațiilor problemelor propuse pentru a fi explorate științific, fiind valorificate direcțiile de soluționare a acestora.

2.1. Aspecte teoretico-metodologice și diversificarea conceptuală a geopoliticii

Pe parcursul evoluției de edificare a științei geopolitice, teoria acesteia s-a confruntat cu multiple contradicții privind gândirea, înțelegerea și abordarea fenomenului în sine, astfel că eșichierul de catalogare a fost și continuă să fie unul destul de vast, începând de la știință sau disciplină științifică, până la teorie, doctrină sau metodă, ceea ce a provocat multiple dezbateri în contradictoriu în comunitatea științifică, proces care nu s-a finalizat, nici până în zilele noastre, cu o configurație teoretică acceptată de către marea majoritate a cercetătorilor și a școlilor geopolitice care investighează fenomenul geopolitic. Cu toate deosebirile a operelor numeroșilor reprezentanți ai școlilor geopolitice se prefigurează, totuși, o singură imagine generală a obiectului definit și caracterul incontestabil al acestuia. Divergența de opinii a diferitor cercetători în examinarea și determinarea principalului obiect de studiu al științei geopolitice și a principiilor metodologice fundamentale, își are originea în condițiile istorice, dar și în legăturile strânse ale geopoliticii cu politica mondială, cu problemele obținerii, exercitării și menținerii puterii în plan internațional, cu doctrinele de asigurare a securității internaționale și naționale și cu ideologiile dominante.

Geopolitica, ca multe alte științe, a fost și este subiectul a numeroase interpretări sub aspectul definirii obiectului de studiu. Pentru o mai bună înțelegere a complexității

acestei discipline și a numeroaselor domenii de cercetare ce au abordat cunoașterea geopolitică, vom relua în sinteză o serie de definiții și reflecții asupra obiectului geopoliticii. Autorul termenului și unul din fondatorii disciplinei, R. Kjellen, definea geopolitica drept știința care se ocupă de studiul pătrunderii organizării politice în teritoriu și de studiul mediului politic al poporului. Tot lui R. Kjellen îi aparține și aserțiunea conform căreia geopolitica este „învățătura despre stat ca organism geografic realizat în spațiu” [62, p. 68]. K. Haushofer, reprezentantul școlii geopolitice germane, completează definiția lui R. Kjellen acordându-i semnificații și precizări doctrinar-ideologice, specificând că geopolitica devine știința care se ocupă de analiza statului din punct de vedere al instinctului lui de expansiune, izvorât dintr-un complex de temeuri mai ales geografic. În același timp, K. Haushofer, caracterizează geopolitica drept știința despre formele de viață politice în spațiile de viață naturale, ce se străduiește să înțeleagă dependența lor geografică și condiționarea lor de-a lungul mișcării istorice [62, p. 111]. Ulterior, cercetătorul revine în abordarea termenului de geopolitică cu noi definiții afirmând că geopolitica nu este o știință ca atare, ci o metodă de cercetare, o cale spre cunoaștere, iar mai apoi subliniind că conceptul de geopolitică este un instrument de înregistrare și de măsurare a repartiției puterii în spațiu, permițând sesizarea forțelor care transformă lumea [63, p. 97-101]. D. Touret definește geopolitica drept o știință umană, realistă, care are ca obiectiv să determine, dincolo de aparențe, care sunt caracteristicile obiective ale geografiei fizice, ce condiționează deciziile strategice ale actorilor internaționali din viața politică și economică mondială [64, p. 1]. Conform lui Y. Lacoste, geopolitica are ca obiect de studiu descrierea și explicarea rivalităților de putere privind teritoriile și rivalitățile naționale. În opinia sa, geopolitica este un alt mod de a vedea lumea și complexitatea conflictelor sale [65, p. 286-287].

Alți promotori ai ideii științifice în cadrul geopoliticii au fost I. Conea și A. Golopenția, care defineau termenul de geopolitică diferit reliefat în lucrările sale, dar fundamentat în totalitate pe componenta epistemologică. Prin urmare, I. Conea considera că geopolitica este o știință în devenire care își propune să cerceteze viața politică planetară condiționată și explicată prin geografie reprezentând expresia politică a unui ansamblu de elemente geografice ce converg în ea cunoașterea stării de lucruri planetare la un moment dat [66, p. 385-418], iar A. Golopenția subliniază că geopolitica este informativă și urmărește lămurirea faptelor în individualitatea lor, a întâmplărilor și împrejurărilor actuale dintr-o anumită țară, obiectul ei de studiu științific constituind potențialul statelor” [67, p. 105-106]. M. Popa-Vereș afirmă că geopolitica, ca știință, are drept scop primordial de a fundamenta principiile teleologice ale politicii statului, în relație cu celelalte state și de a investiga interesele politice ale unui stat, sub aspectul spațiului geografic contribuind la identificarea unor răspunsuri optime privind evoluția statului [7, p. 12], pe când H. Weigert susține că geopolitica reprezintă aplicarea principiilor geografice în jocul dorinței de putere [68, p. 15-17]. E. Taylor accentuează că geopolitica este o geografie politică încărcată de emoție și, ca urmare,

cuprinzând, implicit ori explicit, o chemare la acțiune [69, p. 106-107]. În același timp, L. Kristof, a încercat să restabilească domeniul geopolitic prin reintegrarea în sistemul științific, specificând că geopolitica este o știință care are în centru atenției investigarea fenomenelor politice și încearcă să le dea o interpretare geografică și, totodată, studiază aspectele geografice ale acestor fenomene [70, p. 36-37]. O serie de cercetători își aduc contribuția în definirea termenului de geopolitică prin a evidenția fenomenul impactului geografiei globale asupra relațiilor de putere dintre state, menționând importanța geopoliticii în edificarea sistemului științelor sociale, cum ar fi, S. Cohen, în opinia căruia geopolitica este studiul relației dintre politica internațională de putere și caracteristicile corespondente ale geografiei [71, p. 59-62], C. Gray care este de părerea că geopolitica reprezintă interpretarea politică a unei realități geografice globale [72, p. 4-7], precum și M. Glassner considerând că geopolitica este știința care studiază statul în contextul fenomenului spațial global, în încercarea de a înțelege atât bazele puterii statului, cât și natura interacțiunilor dintre state [73, p. 5-8].

Convingerea lui P. O'Sullivan privind existența chintesenței științifice a termenului de *geopolitică* poate fi explicat prin faptul că geopolitica este o disciplină universitară care studiază geografia relațiilor dintre deținătorii puterii, fie că sunt șefi de state, fie organizații transnaționale [74, p. 4-6]. M. Fourcher nu este de acord cu supoziția că geopolitica este o știință combătând-o susținând că geopolitica este o metodă globală de analiză a unor situații socio-politice concrete privite după modul în care sunt localizate și după reprezentările obișnuite pe care le descriu [75, p. 8-9]. P. Taylor discerne termenul de geopolitică, pornind de la *realismul politic dur*, ca fiind o disciplină științifică care tratează rivalitatea dintre două mari puteri (puteri centrale sau puteri emergente din semiperiferie) și imperialismul ca dominație exercitată de statele puternice (ale centrului) asupra statelor slabe (de la periferie). În spațiu, geopolitica este asociată relațiilor Est-Vest și imperialismului relațiilor Nord-Sud [76, p. 12-16]. De aceeași părere este și P. Gallois, în opinia căreia geopolitica reprezintă studiul științific al relațiilor care există între conduita unei politici de putere dusă pe plan internațional și cadrul geografic în care aceasta se exercită [77, p. 20-23]. F. Joyaux reliefează unele necesități de cercetare în obiectul de studiu a științei geopolitice specificând că geopolitica trebuie să examineze acele raporturi internaționale care au ca efect și care influențează direct echilibrul politic și strategic al planetei, în primul rând raporturile dintre marile puteri și supraputeri [78, p. 7-10]. Ch. Daudel este promotorul ideii că geopolitica este o știință în devenire care se construiește deschizându-se, înainte de toate, problematicilor contemporane și de amploare mondială: cele având legături cu politica statelor și cu influențele reciproce, cu dreptul internațional, cu relațiile diplomatice, cu securitatea și apărarea și cu raporturile de putere în lume [79, p. 301].

H. Coutau-Bégarie se pronunță expres în favoarea conceptului că geopolitica nu este o știință, ci o consideră a fi doar o metodă deoarece geopolitica sau geostrategia nu

există nici ca substanță, nici ca esență, prin urmare, acești doi termeni nu acoperă o realitate, ci reprezintă doar o modalitate de abordare a acesteia [80]. D. Toret acreditează ideea că geopolitica este știința umană, realistă, care are ca obiectiv să determine, dincolo de aparențe, care sunt caracteristicile obiective ale geografiei fizice și umane care condiționează deciziile strategice ale actorilor internaționali din viața ideologică, politică și economică mondială [81]. C. Jean se înscrie de asemenea în lista susținătorilor opiniei privind geneza și caracterul științific al geopoliticii afirmând că geopolitica este o reflecție, un sistem de raționament, o conceptualizare a spațiului, nu numai fizică (fizico-geografică), ci și umană și, în același timp, multidimensională, care precede și care este finalizată prin individualizarea intereselor naționale [82, p. 25-32]. Ch. Jones opinează subliniind că geopolitica este modul de abordare a politicii apărute la sfârșitul sec. al XIX-lea în Germania și care pune accentul pe constrângerile impuse politicii externe de poziția geografică și de mediu [6, p. 21]. În a doua jumătate a sec. XX, H. Kissinger susținea că geopolitica presupune analiza echilibrului de putere și a controlului exercitat de marile puteri asupra unor zone geografice, totodată, pronunțându-se și în favoarea aspectului științific al geopoliticii, afirmând că: cercetează influența factorilor geografici asupra relațiilor de putere în practica internațională; examinează constrângerile exercitate de către subiecții geopolitici asupra unor zone importante ale globului din punct de vedere strategic; analizează comportamentul statelor în funcție de factorii geografici; investighează statutul și potențialul geopolitic al statelor ce determină rolul și locul acestora în arhitectura geopolitică mondială [2, p. 612-638].

A. Chauprade și F. Thual și-au propus să definească noțiunea de geopolitică din perspectiva complexității acesteia argumentând că geopolitica este în primul rând o practică, aceea a realității popoarelor și statelor, ea fiind însă și o metodă a căreia geografii trebuie să-i confere întreaga rigoare a științei, fără a cădea în tentația de a formula legi generale [83, p. 163-165]. G. Dussouy, exponentul conceptului potrivit căruia geopolitica este parte integrantă a relațiilor internaționale, analizează evoluția studiilor de geopolitică reliefând distincția dintre doctrina geopolitică și teoria geopolitică, concluzionând că geopolitică este o disciplină științifică menită să studieze contextualizarea actorilor în sistemul relațiilor internaționale [84, p. 25-28]. Deși, G. Csurgai nu consideră geopolitica o știință, ci un demers, expertul îi acordă acesteia statut de disciplină științifică pentru a înțelege rivalitățile de putere pe un spațiu geopolitic [85, p. 1]. În accepția lui S. Tămaș termenul de geopolitică constituie analiza geopolitică care oferă temeuri pentru o interpretare ce poate fundamenta strategii adecvate în raport cu oportunitățile sau amenințările ce privesc un stat [86, p. 61]. P. Claval exprimă tranșant supoziția că geopolitica ia în considerare totalitatea preocupărilor actorilor prezenți pe scena internațională, fie că este vorba despre politicieni, diplomați, militari sau de organizații nonguvernamentale. În același timp, geopolitica este interesată de calculele unora sau altora și de ceea ce îi determină să acționeze, precum și de interesul față de obiectivele ce vizează cooperarea sau deschiderea relațiilor, dar și de utilizarea forței

[87, p. 13-15]. Potrivit lui D. Frăsineanu, geopolitica este o disciplină științifică aparținând domeniului științelor sociale, obiectul de studiu constând în interpretarea relațiilor internaționale din trecut, prezent și viitor, din perspectiva influenței factorilor geografici, în complexitatea lor sistemică, asupra politicii mondiale [7, p. 15].

A. Miroiu se pronunță asupra termenului de geopolitică într-un cadru mai larg, abordat în contextul domeniului relațiilor internaționale, susținând opinia că geopolitica nu se substituie evaluării raporturilor de putere pe plan regional sau mondial, ci intersectează planul politicii externe al statului. Din punct de vedere al relațiilor internaționale cercetătorul accentuează că geopolitica face legătura între lupta pentru putere a actorilor internaționali și geografia politică [88, p. 71-72]. În definiția sa despre geopolitică V. Kolosov și N. Mironenko relevă gradul de interacțiune, dar și diferența fundamentală dintre geopolitică cu geografia politică susținând că geopolitica cercetează entitățile spațiale mari existente în mod obiectiv care au semnificație politică și poate fi considerată în același timp geografie politică, care examinează aceleași probleme, dar la o scară globală, pe când geografia politică este mai degrabă o geografie regională care studiază legile organizării teritoriale și politice ale societății la nivelul statului și al regiunilor sale [14, p. 19, 24].

C. Hlihor nu pune la îndoială caracterul integrant al geopoliticii în procesul de analiză a evenimentelor din domeniul relațiilor internaționale, susținând că geopolitica, deși nu este o știință, are propriile paradigme care pot furniza instrumente valide pentru a cunoaște evoluțiile de putere și interes din lumea contemporană [9, p. 15]. M. Stănciulescu contestă aspectul științific al geopoliticii subscriind la ideea că geopolitica nu este o preocupare cu finalitate academică, ci un instrument de acțiune pus în serviciul elaborării detaliilor în plan politic, economic, militar [89, p. 24]. S. Neagu este de părerea că geopolitica poate fi definită drept o disciplină științifică interdisciplinară, la granița dintre geografie, istorie, știința politică și științele sociale, care stabilește relația dintre evenimentele politice și spațiul geografic, precum și distribuția puterii pe glob [90, p. 7]. În viziunea lui R. Săgeată, termenul de geopolitică poate fi definit ca știința statului: atât din perspectivă externă, a mediului politic internațional și regional, a relațiilor dintre state, într-o lume din ce în ce mai globalizată și interdependentă, cât și din perspectivă internă, a dinamicii endogene a statului, privit ca rezultat al echilibrului dintre forțele centripete, coezive și cele centrifuge, secesioniste [6, p. 21].

Potrivit estimărilor lui G. Văduva geopolitica reprezintă o modalitate de studiere a determinărilor geografice care intervin în politica internă și externă a statului și mai ales a posibilelor efecte [8, p. 17]. E. Pozdneakov subliniază că geopolitica este o știință care acordă principala atenție descoperirii și cercetării oportunităților de utilizare activă a factorilor de mediu de către aceasta în scopul asigurării securității militare, politice, economice și ecologice a statului [91, p. 46]. A. Dughin acreditează supoziția că geopolitica este concepția despre lumea puterii, este știința despre putere și pentru putere, care pe măsura apropierii omului de vârfurile sociale, geopolitica începe să își

descoperire pentru el importanța, sensul și beneficiu, în timp ce până la acest moment ea era percepută doar ca o abstracție [13, p. 21-23].

În accepția lui N. Nartov, geopolitica este știința care include în sine două curente de dezvoltare: *geopolitica prescriptivă* sau *doctrinară-normativă*, căruia poate fi atribuită școala germană a lui K. Haushofer și *geopolitica evaluativ-conceptuală*, ce încorporează școala anglo-saxonă cu reprezentanții de vază H. Mackinder, N. Spykman și S. Cohen, deși o diferențiere clară între aceste două școli este dificil de realizat. În acest context, N. Nartov propune următoarea definiție, susținând că obiectul geopoliticii ca știință este spațiul planetar, procesele și fenomenele geopolitice din comunitatea mondială ca sistem, iar subiectul geopoliticii este relația dintre actorii geopolitici în rezolvarea problemelor globale și regionale [11, p. 12-23]. În opinia lui F. Encel, geopolitica nu este o știință și de fapt, ea nu constituie o disciplină propriu-zisă, considerând-o în calitate de raționament intelectual, geopolitica este capabilă să contribuie la dezvoltarea studiilor relațiilor internaționale și de securitate, să ajute, în timp de criză, pe diplomați și pe responsabilii de realizarea politicilor de securitate să adopte decizii fundamentate pe interesele geopolitice ale statului [92, p. 63].

A. Tuzikov exprimă opinia că subiectul geopoliticii este relația dintre caracteristicile spațiale ale stărilor și formarea politicii interne și externe a statului în baza percepției despre obiectivitatea și condiționalitatea spațială privind asigurarea intereselor naționale și securității naționale [12, p. 9-10]. S. Șubin acceptă supoziția reliefată de A. Tuzikov specificând că geopolitica contemporană este o știință care studiază în complexitate factorii geografici, economici, militari, istorici, politici etc., care interacționează și determină potențialul strategic al statului [93, p. 8, 11]. S. Proskurin afirmă cu toată certitudinea că în noul mileniu, geopolitica nu numai că nu își va pierde, dar își va spori impactul asupra proceselor politice mondiale, prin justificarea dreptul celor bogăți și puternici de a avea mai multe resurse, în contextul doctrinei despre spațiul vital care a fundamentat politica externă ale marilor puteri [94, p. 39].

Studierea științifică a geopoliticii de către cercetătorii autohtoni din domeniul științelor politice poartă un caracter insignifiant în pofida faptului că deseori este folosit în discursul politicienilor și formatorilor de opinii, în comunicatele și reportajele din mass-media, în rapoartele și relatările societății civile, precum și în discuțiile ai diferitor reprezentanți ai societății. Conform lui A. Burian, geopolitica este o știință care studiază particularitățile de desfășurare a proceselor politice în marile sisteme sociale prin prisma landșafturilor geografice [15, p. 13]. O. Serebrian este de părerea că în sens restrâns, geopolitica este știința politică ce studiază impactul factorilor spațiali asupra politicii interne și externe a statelor, în particular, și asupra politicii internaționale, în general. În sens larg, expertul consideră că geopolitica reprezintă orice acțiune de politică internă, externă sau internațională în caz că implică problema teritorială. Chiar dacă, actualmente nu există o unanimitate de poziții referitor la ceea ce este geopolitică, expertul punctează că este o știință politică sau geografică independentă, o denumire sinonimă a teoriei

relațiilor internaționale sau a geografiei politice ori un curent de gândire în științele sociale [95, p. 106-107]. În viziunea lui O. Serebrian, geopolitica se manifestă în două feluri – la nivel de inconștient, când evenimentele politice sunt influențate de realitățile spațiale și la nivel de conștient, atunci când calitățile spațiale sunt mai mult sau mai puțin simțite [96, p. 15, 21]. Suntem de acord cu afirmația expertului că toate definițiile și elementele caracteristice prezentate pe parcursul evoluției istorice a termenului *geopolitica*, surprinde cu desăvârșire prezența constantă a aspectului relațional dintre mediul geografic și politică [95, p. 107].

W. Heller contestă ideea prin care geopolitica este recunoscută ca fiind o știință care și-a regăsit locul în sistemul științelor sociale susținând că geopolitica este o metodă de analiză și explicare a evenimentelor politice ale istoriei contemporane prin prisma realităților geografice: dimensiuni, frontiere, configurație și structură a teritoriului, forme de relief, resurse naturale sau factori climaterici [16, p. 6]. F. Tonol acceptă părerea lui W. Heller considerând că geopolitica ne permite doar descifrarea evenimentelor actuale din cadrul politicii internaționale în cazul unei relații de criză dintre două sau mai multe state [7, p. 13], la fel și D. Ball, solidaridându-se afirmă că geopolitica este o modalitate de examinare a relațiilor dintre practica unei politici de putere și mediul geografic [7, p. 14].

S. Cebotari acreditează aserțiunea că în privința geopoliticii sunt exprimate diverse puncte de vedere, fapt ce indică că geopolitica a fost și rămâne a fi un domeniu foarte dinamic, care s-a cristalizat într-o disciplină științifică, ce reprezintă o știință autonomă cu provocări intelectuale complexe [97, p. 66, 68]. În opinia lui V. Croitoru, geopolitica este știința care analizează influența factorilor geografici asupra relațiilor de putere în politica internațională; vizează controlul exercitat asupra unor zone ale globului, importante din punct de vedere strategic; examinează comportamentul statelor în funcție de factorii geografici (teritoriu, climă, localizare în spațiu), precum și în funcție de activitățile umane (populație, economie, structuri politice, cultură); se ocupă de studiul configurației relațiilor internaționale în care se încadrează un stat; analizează *echilibrul de putere* și controlul exercitat de marile puteri asupra unor anumite zone geografice [98, p. 122-123]. G. Parker, la rândul său, a dezvoltat o paradigmă științifică a procesului geopolitic nu ca o interacțiune spontană a multiplilor factori, dar ca un proces evolutiv determinat de legi obiective ale formării spațiului geopolitic, cu un grad sporit de dificultate multifactorială a istoriei omenirii [99, p. 155-167]. K. Sorokin relevă un alt aspect important de cercetare în cadrul științei geopolitice, cum ar fi, categoria expansiunii, considerând-o una fundamentală în determinarea influenței și exercitării puterii asupra unor regiuni ale spațiului geografic, fiind derivată din categoria intereselor statului [100, p. 31-32].

În contextul confruntărilor de opinii a multor cercetători privind diferența sau analogia particularităților domeniilor de investigație a științelor geopolitice și geografie politică, considerăm absolut necesară realizarea unei analize comparative a obiectului de

studiu a acestor două discipline care a provocat multiple dispute în comunitatea științifică. N. Mironenko identifică o corelație consolidată dintre geopolitică și geografia politică precizând doar termenul de geografie politică care a determinat edificarea unei noi discipline științifice diferite, dar cu unele elemente comune. Prin urmare, geografia politică studiază interacțiunile cu spațiul integral al domeniului politic, care este una dintre cele patru domenii ale activității umane – economică, socială, politică și spirituală, iar obiectul de cercetare al geografiei politice îl constituie sistemele teritorial-politice în interacțiunea lor cu spațiul geografic [14, p. 242-243]. Conform lui A.-L. Sanguin, geografia politică își focalizează demersul metodologic pe relația dintre formele de organizare socială și politică, pe de o parte, și mediul geografic, pe de altă parte, încercând să stabilească și să explice legăturile dintre formele politice și mediul natural [101, p. 5-7]. I. Conea susține că geografia politică se ocupă de aspectul împărțirii politice a statelor într-un moment dat, iar geopolitica se ocupă cu mișcările și rezultatele acestora din procesul de devenire a statelor, mișcări care duc la transformarea, înlocuirea sau deplasarea stărilor la un moment dat [6, p. 14]. R. Muir punctează că geografia politică este o geografie descriptivă a statelor, pe când geopolitica este o geografie dinamică, a statelor în mișcare [102, p. 195-198]. V. Bodocan consideră că geografia politică studiază interacțiunea dintre om sau comunitate umană și mediu, în timp ce geopolitica studiază cu precădere interacțiunea dintre state și puterea acestora, rezultată din oferta factorilor de mediu. [103, p. 219-220].

J. Ancel exprima părerea că geopolitica este o geografie pusă în serviciul politicii care își însușea rolul ținut de istorie în vremea lui Bismarck [9, p. 149], iar A. Demangeon afirma că geopolitica nu este altceva decât o geografie politică de viață, războiă, dar în fond tot geografie politică [9, p. 149]. P. Claval accentuează că procesele înregistrate în știința geografică, mai ales prin perfecționarea instrumentelor, mijloacelor și procedeele de cercetare a geografiei politice, precum și identificarea problemei de investigație, teoretizarea, conceptualizarea și modelarea ei, au rezultat în diferențiere și departajare a obiectului de studiu al geografiei politice în raport cu geopolitica [104, p. 15-19]. E. Pozdneakov menționează că geografia politică este definită drept disciplina care studiază diferențele dintre fenomenele politice în funcție de locul în care se află oamenii [91, p. 44-45]. Ch. Daudel susține că geografia politică este o știință a teritoriilor, a organizării și a diferențierii locurilor [79, p. 300], iar D. Whittlesey opinează că nucleul geografiei politice este spațiul politic [91, p. 46]. Conform asumției lui O. Mauhl geografia politică se ocupă de studiul naturii geografice și a fenomenelor geografice ale unui stat, sau, cu alte cuvinte, de studierea statului în unicitatea sa geografică și în dependența față de peisajul natural și cultural [91, p. 47]. L. Kristof scoate în evidență particularitățile și elementele comune ale obiectului de studiu al geopoliticii și geografiei politice, susținând că geografia politică este geografie modificată de interesul și efectul fenomenelor politice în raport cu suprafața pământului, pe când geopolitica nu este studiu al geografiei ci al politicii influențată doar de factori

geografici [70, p. 31]. O. Serebrian precizează că geografia politică este o știință geografică ce studiază harta politică a lumii și impactul activităților politice interne și internaționale asupra ei [95, p. 105].

În opinia noastră, analizând definițiile geopoliticii și geografiei politice putem afirma că un șir de elemente comune, precum: spațiul geografic; fenomenul politic; statul; poziționarea geografică a statului (dimensiunile, forma, frontierele etc.); factorii geografici; factorii climaterici, se regăsesc la baza procesului de cercetare ale acestor două științe, dar fiecare din ele își identifică subiecte separate de investigație utilizând modalități diferite de abordare care generează rezultate specifice fiecărei discipline în parte. Prin urmare, definim geografia politică ca *fiind o știință care studiază staticitatea existențială a poziționării geografice ale statelor ca fenomen natural pe harta politică a lumii, precum și influența proceselor politice externe asupra dezvoltării potențialului geografic al statelor și reconfigurării spațiului politico-geografic mondial.*

Multiplele interpretări și definirii a termenului de *geopolitică* au determinat numeroase dezbateri științifice dintre reprezentanții curentului de opinii care susțin că geopolitica este o știință ce face parte din sistemele științelor sociale sau științelor politice și experții din cadrul celuilalt curent care resping această paradigmă considerând că geopolitica este doar o metodă, concept, mijloc, procedeu pentru a realiza o analiză complexă a evenimentelor care sunt determinate de interacțiunea actorilor internaționali prin realizarea politicii externe într-o anumit spațiu geografic. Suntem de acord și ne raliem curentului de opinii care susține și promovează ideile și supozițiile științifice ale disciplinei geopolitice și apartenenței acesteia la domeniul științelor politice. În această confruntare de idei aducem și noi aportul în consolidarea statutului științific al geopoliticii subliniind că *geopolitica este știința care cercetează fenomenul influenței factorilor spațiali geografici asupra tuturor formelor, aspectelor și mijloacelor de comportament exercitate de către actorii geopolitici în cadrul proceselor complexe politice la nivel internațional, regional și național, totodată, prin investigațiile sale geopolitica contribuie și la elucidarea intereselor de rivalitate în contextul securității internaționale manifestate de către subiecții geopolitici în cadrul relațiilor de putere, la clarificarea transformărilor structurale geopolitice ale mediului de securitate regională și la descifrarea disputelor primordiale privind paradigma de asigurare a securității naționale.*

Considerăm absolut necesară consolidarea aparatului categorial-ideatic prin aprofundarea cercetării teoretico-metodologice și conceptual-teoretice a științei geopolitice prin abordarea problemelor științifice investigate în perioadele de evoluție a gândirii geopolitice, specificând constituirea școlilor naționale de geopolitică și fundamentarea disciplinei geopolitice în sistemul științelor politice și examinând detaliat principalele teorii și concepții ai celor mai remarcabili reprezentanți ai școlilor naționale de geopolitică evidențiind contribuția lor în procesul de promovare a științei geopolitice. Prezentarea teoriilor geopolitice va fi realizată într-o ordine cronologică în cadrul celor două direcții fundamentale ale gândirii geopolitice: categoria teoriilor geodeterministe,

care include teoria statului organic și teoria spațiului vital și categoria teoriilor geostrategice care încorporează teoria puterii continentale și teoria țărmurilor.

Precizăm că geopolitica a urmat, cum era și firesc, ca oricare altă știință același parcurs al acumulărilor de date și a precizării metodelor de lucru, al definirii obiectului de studiu și al determinării poziției în cadrul sistemului științelor sociale. Într-o perspectivă istoriografică, geopolitica cunoaște trei perioade importante în evoluția ei, de la un domeniu al cunoașterii cu o sferă limitată de interes la o disciplină științifică cu o largă deschidere interdisciplinară. Prima perioadă este cea *clasică*, care cuprinde sfârșitul sec. XIX și prima jumătate a sec. XX, până în anul 1945, reprezintă etapa apariției primelor idei, concepte, teorii și a formării primelor școli de gândire geopolitică pe continentul european și în spațiul euroatlantic. Cea de-a doua perioadă este cea de *repudiere* a geopoliticii, care include sfârșitul celui de-al doilea război mondial până la sfârșitul anilor '70, etapă în care geopolitica cunoaște o perioadă de declin, datorată în special evoluției negative a gândirii geopolitice în perioada interbelică în cadrul școlii geopolitice germane. A treia perioadă este cea a *renașterii* geopoliticii, care debutează la începutul anilor '80 sub forma reluării ideilor geopolitice în discursurile politice, ulterior după sfârșitul războiului rece a cunoscut o puternică reafirmare și o largă acceptare în cadrul societății, inclusiv și în comunitatea academică.

În contextul identificării perioadelor de evoluție a științei geopolitice, reliefăm principalele acțiuni care s-au desfășurat având în centru atenției preocupările de cercetări ale fenomenului geopolitic. Un rol determinant în elaborarea primelor concepții geopolitice și în consacrarea noii discipline îi revine *școlii geopolitice germane*, percepție condiționată de numeroasele preocupări în acest domeniu ale oamenilor de știință germani, chiar dacă în ideile inițiale F. Ratzel nu a utilizat termenul de geopolitică ci doar a operat cu cel de geografie politică, el este perceput ca întemeietorul geopoliticii, însă primul care a folosit termenul de geopolitică în discursurile sale științifice a fost R. Kjellen, iar primul profesor universitar pentru această disciplină este considerat K. Haushofer. Geograful german F. Ratzel (1844-1904), creatorul disciplinei *Antropogeografiei*, acordă o importanță deosebită raporturilor dintre grupurile umane și mediul geografic înconjurător, completând concepția deterministă cu idei organiciste. Inspirat din naturalismul și scientismul epocii sale, F. Ratzel fundamentează geografia politică, creând în același timp baza de cercetare a unei alte discipline denumită ulterior Geopolitica.

În opinia lui S. Neguț, prin faimoasa sa lucrare *Politische geographie* (Geografia politică), F. Ratzel pune practic bazele geopoliticii elaborând *Teoria statului organic* în cadrul curentului științific organicist, prezentând statul drept un organism care reunește o fracțiune a umanității într-o fracțiune a teritoriului planetei [90, p. 12]. A. Burian evidențiază că F. Ratzel atribuie o importanță deosebită proprietății dimensionale caracterizată prin, așezarea geografică și frontierele statului, caracterul și forma pământului cu vegetația și apele sale, precum și raportarea statului la alte părți ale suprafeței terestre [15, p. 37]. Mai târziu F. Ratzel realizează *Teoria spațiului vital*

(lebensraum), care a fost mult speculată de A. Hitler, începând chiar cu a sa lucrare „Mein Kampf”, iar ulterior parțial contestată de comunitatea științifică mondială [90, p. 12]. Conform lui S. Mehedinți, F. Ratzel afirma că statul nu este o ficțiune cartografică, ci o realitate biologică [89, p. 12]. În accepția M. Stănciulescu, F. Ratzel, nu privea statul ca un obiect static, în perimetrul unor frontiere cartografice, ci îl studia asemenea unui organism însuflețit și dinamic, subordonat acelorasi influențe ca tot ceea ce viețuiește. Însăși procesul de extindere a statelor este cauza *simțului spațiului*, pe care unele state îl au, iar altele nu [89, p. 12].

În viziunea noastră, F. Ratzel este primul cercetător, care conceptualizează termenul spațiul vital dezvoltând teoria conform căreia evoluția oricărei specii, inclusiv umane, depinde, în primul rând, de adaptarea acesteia la condițiile de mediu, considerând necesară expansiunea teritorială în procesul de evoluție a unei națiuni, spațiul inițial devenind insuficient odată cu creșterea numărului populației. Astfel, pentru F. Ratzel spațiul vital devine un teritoriu geografic delimitat de granițe în interiorul căruia o populație își produce și reproduce mijloacele necesare vieții, se formează ca etnie și își afirmă personalitatea istorică. Odată cu creșterea numărului populației și dezvoltarea civilizației teritoriul devine insuficient, fiind necesare noi spații pentru o dezvoltare sănătoasă.

Conform lui R. Săgeată, F. Ratzel abordează raportul dintre populația și suprafața unui stat, evidențiind caracterul logic al creșterii acestuia, stabilind legile de expansiune ale statelor, concluzionând că doar câteva din statele lumii au posibilitatea de a deveni mari puteri. În altă ordine de idei, I. Sava menționează că rezultatul construcției teoretice ratzeliene se concretizează în fundamentarea conceptului politico-geografic *Europa Centrală* (Mitteleuropa), Germaniei fiindu-i atribuită cea mai mare parte a acestei regiuni, căreia F. Ratzel i-a acordat frontierele geografice de la munții Alpi până la Marea Nordului și de la Canalul Mânecii până pe culmile munților Carpați și de-a lungul marilor fluvii europene Rhinul și Dunărea [62, p. 56].

A. Dughin consideră că o influență considerabilă asupra lui F. Ratzel a avut cunoașterea Americii de Nord, pe care a studiat-o dedicându-i două lucrări științifice: *Hărțile orașelor și civilizațiilor nord americane* și *Statele Unite ale Americii de Nord*, în care a fost formulată o nouă concepție geopolitică, concepția *puterii mondiale* (Weltmacht). F. Ratzel era convins că fiecare popor și fiecare stat își au propria *concepție spațială*, iar vulnerabilitatea sau lipsa acesteia va conduce inevitabil la degradarea statului [13, p. 34]. Potrivit lui A. Burian, spațiul geografic ce se poate manifesta ca o forță politică a fost pusă de F. Ratzel la temelia unei noi științe – geopolitica. Prin elaborarea *teoriei ciclului oceanic*, precursorul geopoliticii a demonstrat, în cadrul acestei teorii, ideea deplasării ascendente a centrelor strategice ale lumii din Marea Mediterană în Oceanul Atlantic, iar mai apoi în Oceanul Pacific, pe care l-a numit ocean al viitorului [15, p. 39-40].

Un alt exponent al școlii geopolitice germane este R. Kjellen (1864-1922) care descoperă geopolitica studiind statul din perspectiva politologică, definind-o știința despre stat ca organism geografic, întruchipat în spațiu [13, p. 35] și asigurându-și

meritul de a se impune în mediul științific prin introducerea termenului de *geopolitică*, utilizat pentru prima dată într-o prelegere publică în 1899 și ulterior folosit în premieră în monografia *Inledning till Sveriges Geografi* (Introducere în geografia Suediei), publicată în 1900 și preluat la scurt timp în 1903 de literatura de specialitate germană. Însă adevărata consacrare internațională a termenului de *geopolitică* va începe abia în 1916 odată cu publicarea lucrării lui R. Kjellen *Problemele științifice ale războiului mondial*. R. Săgeată precizează că de la început R. Kjellen n-a considerat geopolitica o nouă disciplină sau știință care să se adauge geografiei, istoriei sau diplomației, ci doar un capitol al științelor politice, ce studiază statul ca așezare, formă și teritoriu, ulterior apreciind-o ca știință autonomă [6, p. 37].

Aflat sub puternica influență a culturii germane [105, p. 19], R. Kjellen preia concepția lui F. Ratzel despre stat ca o formă de viață, dezvoltând abordarea acestuia din multiple perspective, care să poată explica mai bine funcționalitatea sa, una fiind cea geopolitică care ar urma să se ocupe de suportul geografic, natural al statului [6, p. 37]. A. Dughin este de părerea că în lucrarea sa fundamentală *Statul ca formă de viață*, publicată în 1916, R. Kjellen a dezvoltat postulatele expuse în lucrarea lui F. Ratzel, considerându-se la fel ca și F. Ratzel, discipolul *organicismului* german care respingea abordarea mecanicistă a statului și a societății [13, p. 35-36]. E. Pozdneakov punctează că reluând ideile lui F. Ratzel despre stat ca ființă vie, R. Kjellen afirma că statul nu este un conglomerat întâmplător sau artificial al laturilor diverse ale vieții umane, menținute în același trunchi doar de formulele legiuitoare, el este înrădăcinat în realitățile istorice și aspectele concrete, având o proprie creștere organică [91, p. 22]. În aceeași ordine de idei, G. Hayden reliefează supoziția lui R. Kjellen că statele, ca și organismele vii, duc o luptă pentru existență în care înving cei mai puternici [106, p. 108].

I. Conea evidențiază ideea promovată de R. Kjellen în care fiecare putere a fost concepută ca unitate politică cu cinci componente, putând fi privită: din punct de vedere geografic, etnic, economic, social și juridic, totodată, având și cinci fețe ale ființei ei: țară, neam, gospodăria țării, structura socială și guvernământ [66, p. 3-36.]. Potrivit lui S. Neguț, R. Kjellen aplică această analiză cu precădere marilor puteri, privite ca *organisme politice*, supuse imperativului creșterii, accentuând vocația statelor mici, în epoca marilor puteri, manifestată prin interpunerea între acestea realizând rolul de *state tampon* și supraviețuind, dacă promovează o politică de echilibru sau devine *satelitul* unei mari puteri, altminteri statul dispare [105, p. 19]. Acceptând ideea că statul este o formă de viață, R. Kjellen consideră că marile puteri sunt, înainte de toate, întruchipări ale vieții. Totodată, susținând că politica este știința statului, iar geopolitica este o componentă a sa, ce se ocupă cu analiza statului din punct de vedere geografic. R. Kjellen realizează o deosebire clară între poziția geografică și poziția geopolitică, afirmând că prima este fixă și poate fi determinată cu exactitate prin măsurare fixă, iar cea de-a doua este mereu fluctuantă, deoarece se referă la poziția unui stat în raport cu statele înconjurătoare, deci implică raportarea la un mediu politic conjunctural [6, p. 38].

Instituționalizarea ideilor, conceptelor și teoriilor inițiate și dezvoltate de F. Ratzel și R. Kjellen ce au contribuit substanțial la dezvoltarea geopoliticii germane, fără a fi însă creatori de școală, s-a datorat generalului și profesorului K. Haushofer (1869-1946), care a înființat în 1924 o catedră de geopolitică la Universitatea din München, metropolă care a jucat un rol major în lansarea dezbaterilor despre geopolitică, iar ulterior în 1939 a devenit Institut de Geopolitică, ce a constituit un veritabil simbol al școlii geopolitice germane. M. Stănculescu afirmă că din punct de vedere teoretic, K. Haushofer face distincție între geografia politică, al cărei obiect este studierea distribuției puterii statale în spațiile terestre, și geopolitică care este știința preocupată de studierea dependenței dintre viața politică a unui stat și condiționările naturale ale spațiului statului respectiv [89, p. 13].

La baza sistemului său geopolitic, K. Haushofer a pus *Teoria Spațiului Vital*, preluată de la F. Ratzel, care în opinia lui R. Săgeată, a fost dezvoltată prin convingerea situației dificile a Germaniei după Primul Război Mondial ce se datora lipsei de spațiu. K. Haushofer stabilind o relație directă între populație și teritoriul locuit a lansat ideea frontierelor în mișcare, care rezultă din tendința de expansiune a statelor mari, politica externă a căroră va trebui să țină seamă de cerințele natural-geografice, demografice, economice sau culturale ale spațiului vital [6, p. 40]. În acest context, geopolitica germană era gândită de K. Haushofer, ca o modalitate de a preîntâmpina și exclude în viitor conflictele și ca unul dintre cele mai bune mijloace de a evita pe viitor catastrofe mondiale [63, p. 164].

În această ordine de idei, geopolitica germană s-a dorit a fi înainte de toate o disciplină științifică și nu o abordare subiectivă, K. Haushofer, demonstrând reticența în a o defini, preocuparea de fond fiind de a nu dogmatiza prematur noua disciplină. C. Hlihor punctează că viziunea geopolitică a lui K. Haushofer a fost influențată de concepțiile și teoriile geopolitice a școlii anglo-saxone, îndeosebi de teza *Heartland-ului* elaborată de H. Mackinder, în care a observat posibilitatea ca Germania să-și poată reocupa locul pierdut în urma încheierii Primului Război Mondial în ecuația de putere de pe continentul european [9, p. 51, 53]. S. Tămaș relevă că transpunerea în practica relațiilor internaționale a scenariului geopolitic elaborat de K. Haushofer ar fi făcut imposibilă orice tentativă de blocare din partea puterilor maritime, însă evoluția istorică a demonstrat că în analiza geopolitică nu pot fi aplicate concepții și scheme logice de tip mecanicist, deoarece interesul unui actor poate să conducă la realizarea unor alianțe care să nu se încadreze în astfel de logici [86, p. 83].

Gh. Văduva este de părerea că K. Haushofer considera, în contextul fidelității geopoliticii lui F. Ratzel, că spațiul vital pentru un stat este constituit din țările a căror demografie este viguroasă, iar puterea economică a acelor țări este slabă. În accepția lui K. Haushofer, hegemonia, este singurul mod de a realiza autarhia, dar o astfel de hegemonie asupra lumii nu este realizabilă, deoarece, în zonele de interes strategic major, se intră în competiție cu alte state puternice, ajungând la ideea că, este necesar să fie elaborate mari zone de hegemonie ale Nordului asupra Sudului, pe care ulterior le-a

numit zone *Pan-Ideen* (pan-idei), concept care include cel puțin două viziuni: 1. Unitatea geografică, etnică și culturală concretizată în noțiuni precum pan-germanismul, pan-slavismul, pan-elenismul, pan-turcismul, pan-islamismul etc.; 2. Dominarea grupurilor etnice și culturale asupra spațiului lor vital [8, p. 36-38].

În perioada clasică își face apariția o altă școală geopolitică independentă de cea germană și evoluează în opoziție puternică cu promotorii gândirii geopolitice germane, aceasta fiind *școala geopolitică anglo-americană* care s-a fundamentat pe surse mult mai variate, asociind mulți gânditori ai fenomenului geopolitic, principalii fiind: britanicul H. Mackinder și americanii A. Mahan și N. Spykman care au avut o viziune orientată predominant strategică în abordarea geopolitică a valorificării oportunităților de mobilitate de către statele maritime în fortificarea pozițiilor sale de mari puteri în raport cu statele continentale. Potrivit lui C. Hlihor, lucrărilor semnate de H. Mackinder, A. Mahan și N. Spykman, au fundamentat cercetările teoretice ce justifică menținerea și consolidarea poziției geopolitice de mare putere pentru țările lor. În cadrul curentului geostrategic, geograful britanic H. Mackinder (1861-1947) se distinge ca cel mai cunoscut susținător al teoriei continentaliste, în accepția căruia Marea Britanie trebuie să-și mențină poziția de mare putere în noua conjunctură internațională de la începutul sec. al XX-lea. Teza centrală a gândirii geopolitice a lui H. Mackinder, a fost enunțată pentru prima dată în 1904 în fața Societății Regale de Geografie într-o prezentare *Pivotul geografic al istoriei*, care oferă o concepție largă asupra istoriei mondiale, elementul central de analiză constituindu-l lumea ca întreg și conflictele ei, care dintotdeauna au opus puterea continentală celei maritime [9, p. 43].

Prin urmare, *puterea continentală*, considera H. Mackinder, își are originea în centrul Eurasiei, de aici realizându-se toate dinamicele geopolitice ale planetei, totodată, acest spațiu, reprezentând aria pivot a istoriei și centrul insulei mondiale care este plasată în reprezentarea cartografică europocentristă în partea centrală a planisferei. H. Mackinder accentua că orice mare putere continentală care ar cuceri o poziție dominantă în zona *pivotului geografic*, poate învălui de la flancuri lumea maritimă, avertizând puterile talasocratice împotriva unei apropieri a puterilor telurocratice ruso-germane sau chiar a uneia chino-japoneze, care să înlocuiască Rusia și zona pivot, deoarece s-ar produce un dezechilibru geopolitic de putere în favoarea statului pivot, subliniind confruntarea centru-periferie, în contextul exercitării în permanență a presiunii geopolitice din centrul Heartland-ului asupra periferiei continentale sau ceea ce numea H. Mackinder centura insulară [9, p. 44].

R. Săgeată punctează că *Teoria pivotului geografic al istoriei* elaborată de H. Mackinder prevede organizarea spațiului planetar într-un sistem din două cercuri concentrice, în centrul cărora se află *axa geografică a istoriei* (pivot area) sau *inima pământului* (Heartland). Primul spre exterior urmează *semicercul interior* (inner crescent), care se suprapune pe spațiul litoral al continentului eurasiatic, caracterizat prin dezvoltarea cea mai intensă a civilizației cuprinzând Germania, imperiul Austro-Ungar, imperiul Otoman, India și China, iar al doilea este *semicercul exterior sau insular* (outer

crescent) și include Canada, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Africa de Sud, Japonia, și Australia [6, p. 53]. C. Hlihor relevă că ulterior această teorie a fost completată cu o nouă idee, *insula lumii* (world island), care a fost publicată în 1919 în lucrarea *Idealurile democratice și realitatea*. Acest concept precizează că insula mondială este o masă continentală compactă, înconjurată de Oceanul planetar, de Europa, de Asia și de Africa, ceea ce îi atribuie un statut geopolitic special datorită poziției geografice și strategice, devenind în mod inevitabil locul principal de dispunere pe planeta noastră [9, p. 44-45].

Menționăm că în acest nou studiu, H. Mackinder aduce modificări atât în ce privește denumirea de zonă pivot, care este înlocuită cu conceptul de *Heartland*, cât și poziției acesteia, care este extinsă spre vest incluzând bazinele Mării Baltice, Mării Negre precum și întreaga Europă centrală și de est până la insula Elba din Marea Adriatică, investind Europa de Est cu o poziție geopolitică cheie în controlul Eurasiei. În această ordine de idei, considerăm elementul fundamental al teoriei lui H. Mackinder este cine stăpânește Heartland-ul” (inima pământului), numai acel stat are o bază suficient de solidă pentru a concentra forțele care pot să amenințe libertatea lumii din interiorul insulei mondiale. R. Săgeată reliefează că H. Mackinder a stabilit o formulă care a devenit legitate geopolitică: *Cine conduce Europa de Est stăpânește Heartland-ul; Cine stăpânește Heartland-ul conduce Insula lumii (world island) Eurasia; Cine conduce Insula lumii stăpânește lumea*. Descifrând această formulă ar însemna că cea mai favorabilă poziție geografică pentru un stat este cea de mijloc, centrală, deoarece centralitatea este o noțiune relativă în funcție de contextul geografic concret, însă la nivel planetar, în centrul lumii, se află continentul Eurasia, iar în centrul acestuia se află *inima pământului* sau *Heartland-ul* [6, p. 53]. În opinia lui A. Burian, teoria lui H. Mackinder presupunea următoarele ipoteze: 1. Factorii geografici exercită o influență nemijlocită asupra evoluției procesului istoric; 2. Așezarea geografică determină în mare măsură forța sau vulnerabilitatea potențială a statului; 3. Progresul tehnic modifică mediul de trai al statelor și în același timp, influențează pozitiv sau negativ forțele lor potențiale; 4. Eurasia este centrul proceselor politice globale. Cercetătorul afirmă că totalizarea acestor idei a fundamentat o concepție despre harta geopolitică a lumii [15, p. 47].

Un alt reprezentant al școlii geopolitice anglo-americană este celebrul amiral american A. Mahan (1840-1914), care oferă geopoliticii o nouă abordare privind structura și obiectivele acesteia. Noul statut științific al geopoliticii promovat de A. Mahan constă în cercetarea tezelor fundamentate pe geostrategie, îmbinând experiența practică militară cu informațiile istorice. Potrivit lui R. Săgeată, conceptul geopolitic elaborat de A. Mahan în termeni strategici a fost utilizat pe larg de către SUA la acea vreme. A. Mahan fiind considerat primul geopolitolog de formare americană care a dezvoltat o teorie geopolitică opusă celei promovate de H. Mackinder, ce a revoluționat gândirea geostrategică din domeniul naval, argumentând avantajele de care pot să beneficieze puterile maritime în raport cu cele continentale, prin controlul rutelor de

transport și prin condițiile oferite de natură pentru a preveni agresiunile, demonstrând că SUA nu se pot baza doar pe protecția conferită de distanțe [6, p. 55-56].

R. Săgeată precizează că opera lui A. Mahan poate fi caracterizată drept o pledoarie pentru constituirea de către SUA a unei puternice flote navale, indispensabile noului său statut de mare putere. Prin aceasta se urmărea extinderea frontierelor defensive până la țărmul opus al oceanelor care scaldă litoralul SUA, prin instalarea unor baze strategice în insulele din Atlantic și Pacific, precum și controlul bazinului Mării Caraibilor și în special a Istmului Panama, ceea ce A. Mahan numea edificarea unui *imperiu al oceanului*, iar pentru a deveni o mare putere, o țară trebuie să întrunească trei condiții:

1. Să fie învecinată pe o lungime considerabilă cu oceanul planetar sau să aibă acces printr-o mare deschisă spre oceanul planetar; 2. Să nu aibă în vecinătatea imediată state puternice; 3. Să dispună de o capacitate navală și de un potențial sporit al flotei militare maritime. [6, p. 56]. S. Neguț relevă părerea lui A. Mahan că principalul instrument al *puterii maritime* este comerțul maritim, iar garantul asigurării comerțului este flota militară maritimă. Mai mult ca atât, el aprecia că *forța maritimă*, reprezintă un tip distinct de civilizație, predestinată pentru dominația mondială [105, p. 32].

E. Pozdneakov susține că A. Mahan a luat ca ipoteză de lucru ideea potrivit căreia emisfera nordică a mapamondului în raport cu cea sudică este cheia în politica mondială și în lupta pentru supremație. Totodată, o eventuală alianță între Rusia și Germania, la care s-ar fi adăugat și Japonia, era considerată de A. Mahan o mare primejdie pentru puterile maritime ale SUA și Marii Britanii. C. Hlihor punctează că pentru a asigura supremația puterilor maritime, A. Mahan a conceput un scenariu geopolitic cunoscut sub denumirea de *politica Anaconda*, care prevedea acțiuni de încercuire a masei continentale eurasiatice, unde se află puterile terestre Rusia, China și Germania considerându-le drept pericol pentru evoluția *civilizației maritime*, printr-un lanț de baze maritime, blocând teritoriile dușmane dinspre mare și pe liniile de țărm, strivind-o pe seama scoaterii de sub controlul ei a zonelor de țărm și închizându-i, după posibilități, ieșirile spre spațiile maritime, ceea ce duce la epuizarea strategică a adversarului [9, p. 46].

A. Burian reliefează condițiile identificate de A. Mahan, care influențează asupra forței națiunilor maritime, acestea fiind: așezarea geografică; structura fizică incluzând productivitatea naturală și clima; dimensiunile teritoriului; numărul de populație; trăsăturile poporului; caracterul guvernului și a instituțiilor naționale [15, p. 49]. A. Dughin susține că A. Mahan considera că pentru a deveni o putere mondială, SUA trebuie să întrunească următoarele condiții: să colaboreze activ cu puterea maritimă britanică; să se împotrivescă pretențiilor de putere maritimă ale germanilor; să urmărească vigilent expansiunea Japoniei în Oceanul Pacific și să i se opună; să coordoneze, împreună cu europenii, acțiunile comune împotriva statelor asiatice [13, p. 45].

O nouă perspectivă în studiile geopolitice ale școlii anglo-americane este introdusă de reprezentantul curentului geostrategiei N. Spykman (1893-1943), care a inoculat în analiza geopolitică conceptul de *securitate de stat*, ca fiind unul dintre cele

mai importante obiective pe care le urmărește geopolitica, afirmând că există trei mari categorii de factori ce determină securitatea unui stat în cadrul relațiilor internaționale: factori geografici (mărimea teritoriului, poziția geografică), factori economici (resurse agricole, industriale și demografice) și factori politici (stabilitatea politică internă și gradul de integrare socială). N. Spykman a dezvoltat teoriile lui H. Mackinder și A. Mahan elaborând propriile concepții prin care a încercat să coreleze geografia cu politica globală, păstrând același curent pragmatic ce a caracterizat gândirea geopolitică anglo-americană. R. Săgeată este de părerea că contribuțiile geopolitice ale lui N. Spykman se fundamentează pe concepția că geopolitica este cel mai important instrument al politicii internaționale, dar și o metodă analitică ce permite elaborarea celei mai eficiente strategii [6, p. 58].

În opinia lui A. Burian, N. Spykman fiind discipolul operelor lui H. Mackinder recunoștea meritele teoriei Heartland-ului. Apreciind perspectiva globală în abordarea relațiilor dintre state și modul în care se confruntă tipurile de putere maritimă cu cele continentale în cadrul relațiilor internaționale, N. Spykman a elaborat propria teorie, încadrată în curentul geostrategic, pornind de la o poziție critică față de rolul geopolitic mondial al Heartland-ului care este reprezentată în demersul *Teoriei Rimland-ului* (teoria țărmurilor). Teza principală a lui N. Spykman în această teorie este că H. Mackinder a supraestimat importanța geopolitică a Heartland-ului, însă în reflecțiile sale N. Spykman nu elimină și nici nu diminuează rolul geopolitic al Heartland-ului, oferindu-i ca alternativă, în construcția strategică a relațiilor internaționale, un teritoriu aflat la exteriorul zonei centrale a Eurasiei, un spațiu al țărmurilor, prin controlul căruia se asigură dominarea Heartland-ului. N. Spykman păstrează divizarea lumii în trei sfere: *Heartland* (inima pământului); *Rimland* (semicercul interior, care include: țările de pe continentul Europa, țările din regiunea Orientul Apropiat și Mijlociu și unele țări din regiunea Orientul Îndepărtat) și *Semicercul exterior* (cu continentele: America de Nord, America de Sud, Africa și Australia), totodată, confruntând Heartland-ul cu Rimland-ul se pronunță în favoarea Rimland-ului ca spațiu dominant asupra Heartland-ului [15, p. 53].

Suntem de părerea că N. Spykman utilizând argumentele teoretice, dar și practice demonstrează identificând spațiul *Rimland* ca o nouă zonă pivot a geopoliticii mondiale, fiind reprezentată de o regiune intermediară, oferindu-i-se calitatea de spațiu tampon dintre *Heartland* și mărilor riverane ale acesteia, în care se definește adevăratul raport de forțe între puterea continentală (*telurocratică*) și puterea maritimă (*talasocratică*). R. Săgeată precizează că ideea lui N. Spykman nu se contrazice cu teoria lui H. Mackinder, dar și cu reflecțiile lui A. Mahan, relevând următoarele argumente în sprijinul teoriei sale: 1) masa continentală compactă eurasiatică este prea întinsă și deci foarte greu de controlat; 2) zona de coastă dispune de numeroase căi de acces spre regiunea eurasiatică propriu zisă, inclusiv albiile râurilor; 3) aproximativ două treimi din populația lumii locuiește în zonele de coastă ale Eurasiei; 4) fâșia de pământ care încercuiește Eurasia este mult mai ospitalieră, în comparație cu alte regiuni din interiorul Eurasiei, greu

accesibile și cu o climă aspră. N. Spykman reformulează în spiritul teoriei sale pașii spre o dominație globală: *Cine domină Rimland-ul domină Eurasia; Cine domină Eurasia deține destinul lumii în mâinile sale* [6, p. 58-59].

A. Burian subliniază ideea lui N. Spykman, potrivit căreia SUA ocupă o poziție extraordinar de favorabilă, atât în raport cu Heartland-ul, cât și cu Rimland-ul: traversând oceanele Pacific și Atlantic controlează două părți opuse ale Rimland-ului, iar dincolo de Oceanul Înghețat de Nord, apar chiar în inima Heartland-ului. N. Spykman evidențiază zece criterii în baza cărora trebuie determinată puterea geopolitică a statului: 1) suprafața teritoriului; 2) caracterul frontierelor; 3) volumul populației; 4) prezența sau lipsa bogățiilor minerale; 5) dezvoltarea economică și tehnologică; 6) puterea financiară; 7) omogenitatea etnică; 8) nivelul integrării sociale; 9) stabilitatea politică; 10) spiritul național [15, p. 53-54].

În perioadele repudierii și renașterii geopoliticii școala geopolitică anglo-americană a cunoscut o ascensiune teoretico-metodologică bazată pe evenimentele din cadrul relațiilor internaționale îmbunătățind și diversificând cadrul ideatic al științei geopolitice. V. Bodocan susține că demersul lui S. Cohen (1925-2021) reflectă aserțiunea fundamentată pe o ierarhizare în ordine descrescătoare, în raport de mărimea spațială a structurilor regionale. Cercetătorul propune un nou model de structurare a realității internaționale bipolare, împărțind lumea în două regiuni geostrategice, fiecare dominată de către o supraputere, și regiuni geopolitice, insistând asupra distincției dintre cele două tipuri de regiuni, explicând că primele au o extindere globală și un rol strategic, iar celelalte, au o extindere regională și un rol tactic [7, p. 62].

În opinia lui R. Săgeată, S. Cohen își nuanțează teoria sa prin detalierea structurii spațiilor ca urmare a introducerii unor noi concepte, ce definesc zone cu importante resurse geostrategice, denumindu-le *shatterbelts* care sunt fragmentate din punct de vedere geopolitic, situate la interferența dintre marile spații continentale și maritime, supuse implicit unor mari presiuni geopolitice, asigurând legătura între aceste regiuni. Cel de-al doilea concept major introdus de S. Cohen este cel de *gateway*, ce desemnează zone distincte din punct de vedere cultural și istoric, ce joacă un rol integrativ între regiuni, fiind mai dezvoltate economic decât zonele din jur, iar din punct de vedere geografic, statele situate în asemenea zone sunt, ca întindere și populație, mici sau cel mult medii, însă ocupă poziții ce leagă de obicei două căi comerciale importante, cel mai adesea maritime [6, p. 64-65].

Una dintre cele mai prestigioase personalități ale diplomației cu viziuni geopolitice în soluționarea problemelor de securitate, în promovarea intereselor geopolitice ale SUA prin intermediul politicii externe și un susținător al conceptelor geopolitice ale școlii anglo-americane, în special a teoriei atlantismului elaborată de N. Spykman, rămâne a fi H. Kissinger (1923-2023). În perioada activității sale diplomatice a promovat o politică de deschidere a SUA către China, de asemenea, implicându-se activ în problemele Orientului Mijlociu, după războiul de Yom Kippur din 1973 dintre

Israel și coaliție de națiuni arabe condusă de Egipt și Siria, precum și în negocierile cu URSS privind armele nucleare. H. Kissinger și-a expus principiile de politică externă în lucrarea *Diplomația*, care reprezintă o sinteză a istoriei relațiilor internaționale din epoca modernă și contemporană. A. Burian punctează că H. Kissinger promovând ideea *centurilor discontinue*, considera că strategia politică a SUA constă în unificarea zonelor disparate de coastă într-un tot întreg, inserând acele sectoare de țărm care și-au păstrat neutralitatea sau au gravitat spre Eurasia, ceea ce le va permite atlantiștilor să obțină un control deplin asupra Eurasiei și asupra spațiului postsovietic. Concepțiile lui H. Kissinger erau strâns legate de doctrina reținerii nucleare a SUA și NATO, care s-a realizat prin amplasarea armelor nucleare luându-se în considerare particularitățile geopolitice ale zonelor [15, p. 60-61].

Semnificația geopolitică majoră a Eurasiei, care își păstrează importanța și în zilele noastre, a fost reliefată și de Z. Brzezinski (1928-2017), ce revine asupra temei, într-un nou context geopolitic postrăzboi rece în lucrarea sa *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice* evidențind liniile generale ale geopoliticii americane în spiritul ideilor lui H. Mackinder conturând o imagine a spațiului eurasiatic din care rezultă rolul său esențial în rivalitatea dintre marile puteri pentru edificarea statutului de supraputere. În opinia sa, Eurasia fiind cel mai mare continent de pe glob și totodată, o axă geopolitică, reprezintă o necesitate a dominării acestuia în lupta pentru puterea globală prin controlul a două din cele trei zone cele mai avansate și mai performante sub aspect economic din lume [1, p. 43-48].

Actualmente, în perioada renașterii geopoliticii, gândirea geopolitică a școlii anglo-americane este divizată în două curente distincte, *neoatlantismul* promovat de S. Huntington (1927-2008) și *sfârșitul istoriei* susținut de F. Fukuyama. Conform lui R. Săgeată, teoria *neoatlantistă* a fost descrisă de S. Huntington în monografia *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale* care a apărut ca răspuns la elaborarea și dezvoltarea de către F. Fukuyama în lucrarea *Sfârșitul istoriei și ultimul om* a bazei de idei a noii teorii *neomondialismul*. S. Huntington evidențiază că ideea centrală a teoriei *neoatlantiste* constă în faptul că succesul strategic al Occidentului împotriva ideologiei comuniste nu presupune și o victorie civilizațională, considerând că civilizației occidentale i se opun alte șapte civilizații și în consecință este necesar ca Occidentul să nu permită tendințelor centrelor geopolitice antiatlantiste să se coalizeze într-o alianță continentală periculoasă celei maritime [6, p. 67].

În opinia noastră, concepțiile lucrării *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale* care au fundamentat teoria *neoatlantistă* s-au dovedit a fi nerealistice și nerealizabile, deoarece identificarea civilizațiilor pe criteriul religios, considerat cel mai important în această clasificare, nu a edificat civilizații cu caracter unitar în domeniul geopoliticii, mai mult ca atât, acestea împărțindu-se aceleași valori religioase, culturale, lingvistice aflându-se într-o proximitate geografică regională nu se pronunță solidar în favoarea unei conflict militar cu alte civilizații. Prin urmare, baza teoretică a teoriei

neoatlantiste necesită regândită în contextul acțiunilor geopolitice inconsecvente de politică externă a statului-nucleu.

A. Dughin subliniază că F. Fukuyama propune următoarea versiune a procesului istoric, considerând că din epoca întunecată a *legii forței*, a *obscurantismului* și a *manageriatului nerațional al realității sociale*, omenirea se îndreaptă spre o societate mult mai rațională și mai logică, întruchipată în capitalism, în civilizația occidentală contemporană, în economia de piață și ideologia liberal-democrată [13, p. 90]. În accepția lui A. Burian, F. Fukuyama a preluat ideile pozitiviștilor T. Hobbes, A. Comte și H. Spencer susținând că *noua ordine* este fondată pe universalizarea sistemului atlantic, aceasta trece dincolo de limitele atlantismului, iar toate regiunile lumii încep să se reorganizeze după un model nou, în jurul centrelor sale mai dezvoltate din punct de vedere economic [15, p. 66-67].

Constituită în perioada clasică școala de geografie politică și geopolitică franceză se identifică prin studiile de cercetare vizând problematica internă a spațiului francez, revendicându-se din geografia umană și dezvoltându-se, pe de o parte, ca o reacție de ripostă în confruntarea cu creșterea expansionismului german, mai ales după înfrângerea Franței de către Prusia, în 1871, iar pe de altă parte, necesitatea extinderii influenței franceze asupra noilor spații de pe continentul african și din regiunea asiatică, cu scopul de a forma un mare imperiu colonial, a accentuat concurența cu Marea Britanie. Principalii precursori, ideile cărora au stat la baza formării curentului de gândire geopolitică franceză fundamentat pe coordonatele necesității de a face față rivalităților pe continent împotriva Germaniei și pe mare împotriva Marii Britanii, au realizat în plan teoretico-metodologic printr-un curent de reacție la determinismul promovat de F. Ratzel favorizat de formația geografică a celor mai importanți reprezentanți ai școlii franceze de geopolitică: P. Vidal de la Blache, E. Réclus și J. Ancel.

Termenul de geografie politică este creat și folosit inițial în 1750 de economistul francez A.-R.-J. Turgot, pentru care acest termen acoperă o arie apropiată celei a geografiei umane actuale, dar cu o componentă de reflecție asupra unor condiții mai bune de viață, iar termenul de geopolitică, este utilizat pentru prima dată, în cadrul școlii franceze de J. Ancel în lucrarea sa *Geopolitique* (Geopolitica), publicată în 1936. Ca și în cazul școlii geopolitice germane, unde F. Ratzel este considerat fondatorul acesteia, aportul substanțial în întemeierea școlii geopolitice franceze este realizat de P. Vidal de la Blache (1845-1918), care pe lângă poziția de precursor are și un rol de formator al viitoarelor concepții geopolitice, construcția teoretică ale cărora este bazată pe analiza critică a geografiei politice a lui F. Ratzel, dar și pe reliefația a mai multor aspecte contradictorii ale școlii geopolitice germane. Potrivit lui A. Dughin, P. Vidal de la Blache în lucrarea sa *Tabloul geografic al Franței*, publicată în 1903, apelează la teoria solului, atât de importantă pentru geopoliticienii germani, fiind de acord cu factorul geografic și influența lui asupra culturii, totodată, considerând că F. Ratzel a supraapreciat, factorul natural, ca fiind unul determinant. P. Vidal de La Blache subliniază că omul este și el un

factor geografic de cea mai mare importanță dar, totodată, el mai este înzestrat și cu inițiativă [13, p. 47-48].

A. Dughin insistă pe critica lui P. Vidal de la Blache a supraaprecierii excesive a lui F. Ratzel a factorului spațial, care l-a determinat să elaboreze o concepție geopolitică deosebită intitulată *posibilismul*. Conform acesteia, istoria politică are două aspecte – spațial (geografic) și temporal (istoric). Factorul geografic este reflectat în mediul înconjurător, iar cel istoric – în omul însuși. Conceptul *posibilismului* a lui P. Vidal de la Blache a fost acceptat de către majoritatea școlilor geopolitice, fiind considerat ca o modificare a determinismului geografic dur al cercetătorilor școlii geopolitice germane [13, p. 48].

Un alt renumit reprezentant al școlii geopolitice franceze din perioada clasică a fost E. Réclus (1830-1905), care și-a fundamentat demersul său științific geopolitic prin exprimarea adeziunii la conceptul geografic reflectând rezultatele observațiilor realizate cu ocazia mai multor călătorii în lume împărtășind principiului naturalist ce a fost dezvoltat în Germania de K. Ritter. R. Săgeată este de părerea că E. Réclus a constatat că geografia nu este altceva decât istorie în spațiu, tot așa cum istoria este geografie în timp, precizând că o viziune asupra Terrei este ca o totalitate complexă în permanentă schimbare, iar acțiunea omului asupra mediului este văzută ca o sursă de progres și regres [6, p. 69]. Cercetătorul de marcă al aceleiași perioade a geopoliticii franceze este J. Ancel (1879-1943), care a continuat cercetările ipotezelor susținute de P. Vidal de la Blache și E. Réclus dezvoltându-le, fiind adeptul unor analize și sinteze foarte riguroase, pornind de la datele istorice și geografice, dar și a metodei combinate dintre analiza inductiv-deductivă cu cea istorică, care rămâne în actualitatea construcției teoretice a geopoliticii în explicarea evenimentelor geopolitice, plecând de la anumite *constante geografice*, a ripostat ideilor lui F. Ratzel și K. Haushofer. R. Săgeată punctează că principala preocupare a lui J. Ancel este reprezentată de problematica frontierei, într-un context oferit de propria viziune geopolitică în care realitățile geopolitice trebuie analizate pornind de la relațiile de interdependență existente între grupurile umane și teritoriile pe care le ocupă [6, p. 71].

Revenirea geopoliticii în perioada renașterii s-a făcut simțită îndeosebi în Franța, când a fost constituită cea mai puternică școală contemporană de geopolitică din spațiul european. Dintre cele mai reprezentative contribuții la dezvoltarea geopoliticii moderne și cu un aport substanțial la refondarea acestei științe la avut Y. Lacoste, care prin conținutul lucrărilor sale a marcat noi direcții și moduri de abordare a științei geopolitice. Remarcăm că geopolitica lui Y. Lacoste este puternic centrată pe două dimensiuni, cea statală care include analiza problemelor naționale și cea socială care încorporează investigația problemelor minorităților etnice, fiind considerate printre factorii principali ai scenei politice. În opinia lui R. Săgeată, Y. Lacoste și-a concentrat atenția în a repune în drepturi ideile geopolitice valoroase ale perioadei interbelice, considerându-le puncte de plecare pentru demersurile contemporane, readucând în gândirea geopolitică opera

lui E. Réclus, evidențiindu-i valoarea geopolitică, și totodată, a eliberat geopolitica germană interbelică de imaginea *știință nazistă* supunând-o unei analize obiective. În susținerea concepției sale geopolitice, Y. Lacoste se bazează pe hartă, pe care o consideră *prima formă de percepere a spațiului*, pe istorie, în măsura în care se poate explica evoluția actuală și pe analiza frontierelor, ca expresie a raportului de forțe [6, p. 74-75].

Un alt exponent al școlii geopolitice franceze contemporane este H. Coutau-Bégarie (1956-2012), care în opinia lui S. Neguț, relevă motivele revenirii în forță a științei geopolitice, precizând că declinul ideologiilor în general și al marxismului, în special, care nu mai putea oferi explicații credibile ale evenimentelor internaționale, precum și faptul că lumea a devenit foarte complexă, în care totul este complicat și imaginile sunt distorsionate și este nevoie de o anumită logică pentru a le descifra. În același timp, H. Coutau-Bégarie abordează bulversarea extraordinară a sistemului internațional remarcând dilatarea sistemului internațional și a sistemului strategic [90, p. 31-32]. O. Serebrian evidențiază activitatea științifică notorie a geopolitologului M. Foucher, care a analizat evoluția fenomenul frontierei în timp în perioada contemporană, precum și locul frontierei în reflecția geopolitică, introducând noțiunea de *horogeneză*, acea parte a geopoliticii care studiază originea și dezvoltarea frontierelor [95, p. 95]. S. Neguț reliefează afirmațiile lui F. Thual că geopolitica ne învață să descifrăm actualitatea, și anume în cazul unui eveniment de tensiune, de criză, de conflict, de război, necesitând identificarea actorilor, analiza motivațiilor, cercetarea intențiilor, investigarea alianțelor în curs de formare sau pe cale de dezintegrare, la nivel subregional, regional, continental sau internațional. La rândul său, P. Claval consideră că geopolitica acționează în mai multe direcții, principalele fiind: identificarea puterilor prezente pe scena internațională care decid utilizarea forței și a factorilor care-i influențează; determinarea intereselor vitale ale actorilor internaționali și studierea ideologiilor pe care le legitimează; demonstrarea modului în care mijloacele fiecăruia sunt aplicate prin geostrategii pentru realizarea scopurilor comune [90, p. 32-33].

O altă școală geopolitică importantă care a contribuit substanțial la dezvoltarea științei geopolitice este școala geopolitică rusă, în cadrul căreia s-au realizat cercetări fundamentate pe două coordonate majore ale gândirii geopolitice: 1) la nivel național, orientată spre interiorul țării; 2) la nivel internațional, orientată spre exteriorul țării.

Conform lui R. Săgeată, deschiderea geografiei ruse la începutul sec. XX a creat premisele interacțiunii cu cercetările și studiile realizate în țările occidentale, ceea ce a determinat evoluția geopoliticii ruse abordate în baza criticismului și determinismului de către S. Soloviev (1820-1879) și G. Plehanov (1856-1918), istorici de formație, ce și-au fundamentat demersurile pe explicarea istoriei prin geografia locului unde aceasta s-a derulat. Principalul exponent al primei tendințe a fost P. Kropotkin (1842-1921), renumit geograf, care a preluat elemente din gândirea geopolitică a lui K. Haushofer și le-a adaptat circumstanțelor politice din Rusia, promovând o linie anarhistă de la care s-

au inspirat multe dintre sloganurile și acțiunile politice ale lui V. Lenin [6, p. 77]. Primul geopolitolog rus este considerat P. Savițkii (1895-1968), economist de formație, care împreună cu cneazul N. Trubețkoi (1890-1938) au pus bazele mișcării eurasiatice fundamentată pe concepția de *panslavism*, specificând istoria *velikorușilor*, care afirmă că Rusia este un stat civilizațional, definit prin centralitatea poziției sale, prin apartenența sau chiar prin identificarea sa cu Heartland-ul, subliniind că Rusia are mai multe argumente, decât China să se numească stat central. Mai mult ca atât, P. Savițkii considera că spre deosebire de centralitatea Germaniei, limitată la nivelul Europei, catalogată ca o peninsulă vestică a Eurasiei, Rusia deține poziția centrală în cadrul întregului bloc continental eurasiatic [6, p. 77]. Succesorul concepției eurasiatice a lui P. Savițkii a fost istoricul și etnograful L. Gumiliov (1912-1992), care a pornit de la abordările organicisto-deterministe preluate din geopolitica germană și de la vechile popoare din spațiul eurasiatic, formulând propria sa teorie despre etnogeneză, oferind o nouă imagine a istoriei politice a Orientului eurasiatic, pe care îl reprezintă ca un centru distinct de etnogeneză, cu o cultură și o dezvoltare statală proprie [6, p. 77-78].

Un alt reprezentant al școlii contemporane de geopolitică rusă, considerat și fondator al acesteia este A. Dughin, care a promovat și dezvoltat *curentul neoeurasianismului*, preluând concepția lui H. Mackinder despre *Heartland*, punând semnul de egalitate între Eurasia și Rusia. Analizând linia bipolarității, A. Dughin accentuează că procesului geopolitic presupune confruntarea dintre polul oceanic (talasocratic), identificat prin SUA și cel terestru (telurocratic), identificat prin Rusia, totodată, stabilind principiile fundamentale ale gândirii neoeurasiatiste care constau în: 1) păstrarea influenței asupra *străinătății sale apropiate* (spațiul postsovietic) care este necesară pentru reafirmarea Rusiei ca mare putere; 2) cooperarea cu Occidentul pentru dezvoltarea economică și tehnologică a Rusiei, cât și pentru evitarea izolaționismului în cadrul sistemului internațional; 3) păstrarea unicității culturale și geografice a Rusiei pentru conservarea statutului de mare putere eurasiatică [13, p. 105-111].

Alături de celelalte școli de gândire geopolitică, menționăm prezența și rolul școlii geopolitice românești în sistemul mondial de cercetare a științei geopolitice prin contribuția substanțială adusă la dezvoltarea științei geopolitice oferind un ansamblu teoretic și aplicativ al lucrărilor elaborate de numeroși oameni de știință, care sunt fundamentate pe revendicarea necesităților vremii, identificând și orientarea pur defensivă a studiilor. Fondatorul școlii geopoliticii românești este considerat S. Mehedinți (1868-1962), care potrivit teoriei sale susținea că, înțelegerea geopolitică a unui popor trebuie să se fundamenteze pe două repere: cea legată de dinamica spațiilor și cea legată de dinamica popoarelor, specificând în ideea centrală a studiului său că, istmul ponto-baltic, strâmtorile ponto-mediteraneene, Dunărea și Carpații sunt de importanță strategică pentru statul național român în raport cu vecinătățile sale. Ulterior, în contextul necesității supraviețuirii și continuității etnice și politice a poporului român, S. Mehedinți și-a axat demersul său științific pe argumentarea geopolitică, susținând

ideea *geopoliticii națiunii și a statului național cu caracter defensiv*, centrată pe apărarea pământului și neamului românesc [6, p. 83].

Un alt reprezentant celebru al școlii geopolitice românești este I. Conea (1902-1974), care este considerat primul teoretician al geopoliticii românești, ce a formulat o concepție proprie, unitară, asupra noii științe. R. Săgeată subliniază că I. Conea a corelat apariția geopoliticii cu permanentul proces de îngustare a frontierelor, acestea devenind în timp din fâșii largi, din ample spații de interferență etnică și culturală, niște linii simbolice. Totodată, aplicând modul său de abordare a științei geopolitice, cercetătorul a afirmat că geopolitica studiază jocul politic dintre state. În studiile sale, axate îndeosebi pe spațiul montan carpatic, I. Conea combate teza *hotarelor naturale*, demonstrând că nici munții și nici fluviile nu despart, ci mai curând unesc, precizând că munții au rolul de conservator al elementului național, în vreme ce mările și stepele sunt artizanii schimbului intercultural, al nivelării civilizațiilor. De asemenea, pornind de la teoria spațiului vital a lui F. Ratzel, I. Conea susține că Transilvania este nucleul etnic și cultural al românilor, care este un veritabil *mittelpunkt* al României [6, p. 83].

În viziunea lui R. Săgeată, ideile geopolitice ale lui I. Conea au fost ulterior dezvoltate de către N. Rădulescu (1905-1989) analizând poziția geostrategică a României pornind de la statutul geopolitic al Dunării, denumit *drum fluvial* reprezentând graniță între Europa Centrală, Europa Orientală și Europa Balcanică. Preluând și analizând opiniile mai multor cercetători ca, J. Ancel, E. Martonne, G. Wirsing și J. Cvijič, N. Rădulescu susține apartenența României la spațiul central-european, fapt argumentat prin convergența dintre elementele fizico-geografice, economico-sociale și etno-culturale [6, p. 84].

Un alt promotor al ideilor lui I. Conea este V. Mihăilescu (1890-1978), care a studiat rolul României la interferența geografică și geopolitică, precum și capacitatea sa de absorbție, de atenuare și neutralizare a conflictelor, abordând frontiere pacifice și frontiere conflictuale, susținând teza efectelor difuze ale deplasărilor de frontieră. V. Tufescu (1908-2000) a analizat poziția geopolitică a României prin prisma rețelelor economice continentale, respectiv a plasamentului economic al țării în raport cu relația dintre Europa și Asia. M. Popa-Vereș la fel prin abordarea în studiile sale a aspectului economic a adus în discuție unitatea pământului românesc, punând în centrul atenției sistemul de comunicații, ca factor determinant în viața economică și socială a statului [6, p. 85-86].

Conform lui R. Săgeată, discursul geopolitic a lui Gh. Brătianu (1898-1953) fundamentează teza *spațiului de securitate*, care reliefează diferențierele între spațiul etnic, teritoriul național și spațiul de securitate. În opera sa geopolitică Gh. Brătianu evidențiază rolul geostrategic al celor trei componente definitorii ale spațiului românesc: Munții Carpați, Râul Dunărea și Marea Neagră, susținând că există două poziții geopolitice cheie, pe care România trebuie să le includă obligatoriu în calculele sale geostrategice, acestea fiind: sistemul de strâmtoare Bosfor și Dardanele și Peninsula Crimeea, ca un avanpost peste tot complexul maritim al Mării Negre. În analizele sale

A. Golopenția (1909-1951) a pornit de la distincția dintre frontierele etnografice (realitățile din teren) și frontierele politice (rezultatele decise în urma negocierilor politice), în care abordează fenomenul forme fără fond, care reprezintă acele entități statale ce nu conțin componenta etnică corespunzătoare, ale căror granițe sunt trasate necorespunzător în raport cu factorul etnic [6, p. 87].

Așadar, geopolitica a evoluat de la primele tentative de a se separa de la geografia politică prin elaborarea teoriilor generale care viza cu predilecție determinarea edificării curenților științifici în cadrul școlilor de gândire geopolitică, până la conceperea geopoliticii în calitate de știință atotcuprinzătoare și integratoare, identificând și utilizând totalitatea de metode și concepții de cercetare teoretică a geopoliticii, atât în manifestările relaționale concrete dintre subiecții geopolitici și obiectele geopolitice, cât și a factorilor obiectivi geografico-spațiali care determină politicile în plan intern și extern ale actorilor geopolitici, contribuind la promovarea pluralismului teoretic și metodologic în domeniu ce a devenit o normă general acceptată a investigațiilor în materie. Abordarea geopoliticii sub aspectul disciplinar-științific, reprezintă prin statutul său un domeniu al cărui obiect de studiu este valorificat prin interacțiunea mai multor discipline academice și cu ajutorul unui spectru diversificat de metode investigative, incontestabil fiind prezent și caracterul interdisciplinar, pluridisciplinar și transdisciplinar al materiei cercetate. Geopolitica în plan epistemologic, ca obiect de investigație, urmărește direct descrierea, descifrarea, explicarea, interpretarea și înțelegerea complexității fenomenelor și proceselor geopolitice, care este în măsură să contribuie la definirea statutului disciplinar al geopoliticii, atât sub aspect ontologic, cât și în plan epistemologic, ca în ultimă instanță să se asigure demarcarea cadrului științific precum și să se definească identitatea academică a domeniului.

2.2. Valențe epistemologice ale securitologiei și edificarea interdisciplinară a noii direcții științifice „Geosecuritologia”

În pofida multiplelor dezbateri teoretico-științifice a conceptului de securitate care își propune să abordeze problematica securității pe verticală (ierarhizare multinivelară relativă) și pe orizontală (asigurarea simetriei multicomponentiale), rămâne a fi în continuare unul confuz, fiind deseori utilizat ca pretext sau justificare pentru diverse măsuri politice sau strategice mai mult sau mai puțin îndreptățite, ceea ce determină și mai multă motivare în rândul cercetătorilor de a elucida complexitatea acestui fenomen. Examinarea teoriei securității nu poate fi realizată într-un vid intelectual acceptând doar o singură viziune subiectivă în cadrul unei discipline limitate care generează incoerență la nivel de gândire și percepere, ea trebuie cercetată în contextul mai larg al transformărilor raționale a disciplinelor geopolitica, teoria relațiile internaționale, politologia, globalistica, instituții și organizații internaționale etc., care dezvoltă, îmbunătățesc și susțin noțiunea de securitate. Considerăm că dezbaterile teoretice pe

marginea conceptului de securitate vor determina o înțelegere mai corectă a problematicii securității, dacă va fi realizată o analiză în profunzime a dimensiunii geopolitice a acesteia, ea având un rol determinant în reflecția și clarificarea securității din perspectiva cercetării securității internaționale, securității regionale și securității naționale, care trebuie investigate în contextul asigurării securității statului, *statul* continuând să fie obiectul de referință de bază a mai multor teorii de securitate, în pofida încercărilor de a modifica paradigma de gândire și de percepere a securității, fiind delimitate epistemologic curente importante de gândire care fundamentează empiric identitățile obiectului de cercetare în cadrul științei securitologia. Totodată, pentru realizarea unei investigații complexe și exhaustive a dimensiunii geopolitice a securității termenul de *securitate* va fi substituit cu noțiunea de *securitologie* care presupune o abordare multinivelară, sistemică și structural-funcțională a securității.

Cercetarea dimensiunii geopolitice a securitologiei în contextul transformărilor de sistem internațional este realizată în baza *principiului continuității*, care a asigurat o abordare în dinamică, din perspectiva continuității și discontinuității, care coexistă și se completează reciproc, degajând generalul și desecând particularul, identificând diferite modele de cunoaștere, explicare și înțelegere a științei geopolitice și a științei securitologia, precum și impactul relațiilor geopolitice, arhitecturii geopolitice, mediului geopolitic, intereselor geopolitice, sferelor de influență geopolitică asupra procesului de asigurare a securității, de asemenea, clarificarea caracterului actorilor geopolitici, structurii și principiilor de funcționalitate a sistemului internațional. Examinarea evoluției dimensiunii geopolitice în procesul de analiză a securității este realizată prin aplicarea metodelor filosofice de investigație, care oferă sistemul de principii universale și de strategii generale, utilizate în conexiune cu alte metode, general-științifice și particular-științifice: *metoda metafizică* a asigurat analiza profundă a renașterii științei geopolitice, mai ales în perioada postrăzboi rece a sistemului internațional, abordată în cadrul securitologiei; *metoda dialectică* bazată pe determinism, pe raporturile cauză-efect, a permis de a cerceta în dinamică dimensiunea geopolitică a securitologiei, evidențiind caracterul imperativ al fenomenului geopolitic în abordarea securității la diferite nivele internațional, regional și național; *metoda sinergetică* a oferit posibilitate de a cerceta geosecuritologia ca pe un sistem de valori a cărei dimensiune se autoorganizează și se organizează, asigurând explicarea și înțelegerea mai bună a caracterului geopolitic al relațiilor internaționale, al arhitecturii sistemului internațional, al mediului de securitate, al intereselor naționale, al sferelor de influență, dar și a proceselor de edificare, redimensionare și încheiere a sistemului internațional postrăzboi rece, reflectând asupra tendințelor și perspectivelor evoluționiste mondiale.

Cercetările au fost realizate prin valorificarea mai multor metode general-științifice, printre care nominalizăm următoarele: *metoda structural-funcțională* a asigurat o cercetare de ansamblu a sistemului internațional și a ordinii mondiale prin analiza structural-sistemică a relațiilor internaționale și a securității abordată multinivelar, reliefând

elementele definiției și principiile de funcționalitate ale contextelor mediului internațional și regional, examinând funcțiile actorilor în totalitate și în parte ca formatori de sistem; *metoda comparativă* a permis de a supune analizei subiectele abordate prin raportul general-particular, urmărindu-se determinarea trăsăturilor comune și elucidarea celor specifice, identificarea repetabilității și specificarea ineditului în promovarea dimensiunii geopolitice în cadrul securitologiei; *metoda behavioristă* a asigurat investigarea reacțiilor și comportamentului marilor puteri angajate în competiția de promovare a intereselor geopolitice în sferile de influență determinând acțiunile și politicile de securitate a statelor din regiune; *metoda instituțională* a fost utilizată pentru a studia procesele de fundamentare și de consolidare a rezilienței instituționale a sistemelor naționale de securitate și apărare ale altor state, dar și în mod special care vizează subiectul Republica Moldova; *metoda istoriografică* a fost folosită pentru punerea în lumină și analiza celor mai importante elaborări monografice, culegeri de materiale și articole științifice la tema subiectelor abordate, fiind utilă și pentru cunoașterea, explicarea și înțelegerea disciplinelor geopolitica și securitologia, abordate contextual, discursiv, analitic și istoric; *metoda prospectivă* a oferit posibilitatea de a elabora unele macroipoteze ce vizează eventuale evoluții ale fenomenului geopolitic în determinarea procesului de asigurare a securității internaționale și a securității regionale pe termen scurt și mediu; *metoda descriptivă* fiind fundamentată pe anumite categorii și concepte contemporane, a fost invocată pe larg pentru a trece în revistă evenimente ce țin de istoria geopoliticii, istoria securitologiei, istoria relațiilor internaționale și activitățile de politică externă, asigurând cu material factologic investigațiile proceselor de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională. În același context se include și *observația* acțiunilor de realizare a intereselor geopolitice ale actorilor statali în vederea asigurării securității naționale, informație necesară din raționamente nu numai gnoseologice, dar și teoretico-metodologice; tabloul cercetărilor realizate este întregit de *metoda analiză și sinteză* și *metoda inducție și deducție*, cărora le-a revenit un rol important în valorificarea științifică a problemelor supuse investigațiilor în plenitudinea lor.

Investigațiile au fost efectuate și prin aplicarea metodelor particular-științifice, printre care menționăm următoarele: *metoda analizei evenimentelor* a asigurat prin identificarea, sistematizarea și cercetarea informației empirice, expertizate și pronosticate, evidențierea revenirii geopoliticii pe agenda securității internaționale, fiind utilizată metoda politico-militară de către o mare putere nucleară cu interese teritorial-revizioniste împotriva unui stat vecin invocând argumentul asigurării securității naționale pentru a reedifica arhitectura geopolitică a unui nou sistem internațional; *metoda analiza conținutului documentelor* a permis elucidarea obiectului de cercetare prin investigarea științifică a actelor normative ce reglementează procesul de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova; *metoda studiu de caz* a asigurat investigarea impactului fenomenului geopolitic asupra securității naționale a Republicii Moldova, a permis examinarea în profunzime a statutului

geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, precum și cercetarea implicării factorului geopolitic în intensificarea relațiilor de cooperare bilaterală și multilaterală sub aspectul reformării și modernizării sistemului național de securitate și apărare; subiectul Republica Moldova a fost valorificat și prin aplicarea *metodei retroalternativistă*, prin intermediu căreia a fost supusă evaluării probabilitatea de a deveni realitate a unor posibile variante de soluționare a mai multor probleme geopolitice din domeniul securității și apărării naționale, dar care în ultimă instanță au fost ratate, iar construcția scenariilor și modelarea strategiilor pe termen imediat și mediu au contribuit la elaborarea unor linii directorii în realizarea obiectivelor geopolitice de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova; *metoda abordării sistemice* a făcut posibil cercetarea relațiilor internaționale ca sistem în care actorii interacționează sau rivalizează pe diferite dimensiuni, inclusiv pe cea geopolitică pentru asigurarea securității internaționale, regionale sau naționale, instituțiile cărora de asemenea, au fost supuse investigației ca elemente a abordării sistemice; *metoda construcția scenariilor* a asigurat procesul de investigație cu analiza prospectivă în modelarea probabilistică a implicațiilor unor posibile evenimente actuale și/sau anterioare asupra viitorului, oferind posibilitate de selectare, conturare și proiectare a unor scenarii asupra pronosticării eventualelor evoluții privind asigurarea securității internaționale, regionale și naționale, bazate pe elemente geopolitice cunoscute și validate din trecut și prezent, precum și încercarea minimizării gradului de incertitudine în examinării posibilelor scenarii privind organizarea structurală a sistemului internațional și viitorul perioadei postrăzboi rece; *metoda delfică* a oferit probabilitatea de a constata unele divergențe în aprecierile primare generalizate sau particularizate în comunicarea structurată de previziune sistematică, interactivă bazată pe consultarea unui grup de experți, asigurând identificarea aspectelor neobservate, fixând atenția pe consecințele atât cele probabile cât și cele improbabile a dezvoltării problemei cercetate și a servit drept suport metodologic în elaborarea recomandărilor aplicative; *metoda diacronică și sincronică* a asigurat realizarea procesului de cercetare a geopoliticii, securitologiei și teoriei relațiilor internaționale din perspectiva dimensiunilor evolutive și statice ale elementelor structurale interdependente ale trecutului și viitorului, care interacționând sincronic au determinat caracterul dinamic al sistemului prin înlocuirea „sistemului imuabil” cu „sistemul în mișcare”, fiind valorificată în cadrul investigației existența mișcării în interiorul sistemului.

Valorificarea subiectului propus spre cercetare a fost posibilă de asemenea și prin aplicarea *principiului interdisciplinarității*, în baza căruia investigațiile efectuate cuprind prin caracterul lor un spațiu larg de interferență a diferitor științe, tratat în sens de aplicare a metodelor proprii unei discipline pe câmpul altui demers științific, *principiului pluridisciplinarității*, care presupune studiul simultan realizat de mai multe demersuri al unui obiect ce aparține unei discipline academice, fiind folosite prin definiție, făcându-se uz de un sistem complex diferențiat în interior de instrumente de cercetare; *principiului transdisciplinarității*, ce vizează o interacțiune a mai multor discipline, care fundamentează

o abordare holistică, a contribuit la formarea unității cunoașterii teoretice, prin examinarea nivelurilor și spațiilor dintre discipline; *principiul determinismului* a oferit posibilitatea identificării principalul și secundarul stabilind o succesiune corelativă de subordonare, de interdependență și de interacțiune în procesul de unificare a subiectelor de cercetare a două discipline geopolitica fiind determinantă, iar securitologia determinată; *principiul interdependenței* a permis realizarea cercetării prin conexiunea dintre teorie, angajată în definirea conceptuală a problemei, investigată prin operații logice de analiză-sinteză și de generalizare-particularizare, și practică, angajată în rezolvarea problemei prin comparare, clasificare, ierarhizare a soluțiilor posibile, care conduc la soluționarea logică a problemei la nivel de concretizare logică a rezultatelor obținute; *principiul obiectivității* este un principiul metodologic, care a fost utilizat în cadrul cercetării pentru a respingere orice fel de subiectivitate în procesul de investigație a problemei științifice operând doar pe fapte, fără a recurge la speculații și manifestări ale unei atitudini personale, asigurând un studiu adecvat; *principiul unității teoriei și practicii* a contribuit la exprimarea îmbinării a componentei ideatice a actului de asimilare a cunoștințelor teoretice cu componenta aplicativă a actului de însușire a cunoștințelor practice în procesul de cercetare; *principiul complementarității* a favorizat cercetarea prin completarea cunoștințelor noi cu cele existente determinând coexistența diferitor abordări și teorii științifice; *principiul conformității* a asigurat încadrarea în sistemul existent și recunoscut a rezultatelor obținute care au determinat crearea unei noi direcții științifice, pentru a asigura înțelegerea și aprecierea din partea comunității științifice.

Explorarea subiectelor anunțate a fost realizată și prin aplicarea următoarelor instrumente de cercetare științifică: *concepția paradigmatică* a servit în calitate de suport științific pentru realizarea fundamentării teoretice a Geosecuritologiei, dar și la raportarea construcției teoretice a modelului geopolitic de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova; *concepția programelor de cercetare* a oferit posibilitate de a supune analizei critice concurența științifică dintre diferite școli de gândire, teorii, idei și ipoteze; *concepția microrevoluției* a făcut posibilă cercetarea fiecărui subiect abordat în parte, ca subsistem aflat în interconexiune și totodată în raport de interdependență relativă cu alte componente din cadrul sistemului complex, evoluția științifică corelativă a geopoliticii și securitologiei nefiind altceva decât o activitate intelectuală de succedare a *microrevoluțiilor științifice*, soldată cu fundamentarea unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”.

Suntem de părerea că dezvoltarea teoretică insuficientă a securității în calitate de concept al relațiilor internaționale se datorează faptului generalizării termenului de securitate nu doar în cadrul relațiilor internaționale, dar și în alte discipline, totodată, fiind acceptat de teoreticieni ca un concept central organizator, totodată, considerăm fondată supoziția lansată de L. A. Ghica și M. Zulean că teoria securitologiei se află într-o criză profundă generată de transformările radicale ale arhitecturii geopolitice a mediului de securitate în perioada postrăzboi rece [107, p. 27]. În acest context, M. Zulean

punctează că cercetarea academică a conceptului de securitate nu a dus la formularea unei definiții unanim acceptate [108, p. 38], iar R. Smoke reiterează imposibilitatea admiterii generale unei astfel de definiții [109, p. 301], la fel ca și W. B. Gallie, care demonstrează că securitatea este un concept esențialmente contestat și greu de definit [18, p. 19]. Însă, în pofida acestor viziuni au fost realizate acțiuni de a defini conceptul de securitate începând cu ideile de *pace pozitivă*, enunțat de J. Galtung [110, p. 109-114], și *pace stabilă*, al lui K. Boulding [111, p. 47], precum și de la definiția lui W. Lippmann, până în zilele noastre, conceptul a suferit multe modificări, unele dintre ele contribuind la îmbunătățirea prin diversificarea spectrului teoretic al securitologiei, iar altele au imprimat o viziune conservatoare reducionista, realizarea cărora au demonstrat un interes sporit din partea comunității academice privind cercetarea subiectului de securitate, dar și o necesitate științifică în înțelegerea acestui fenomen [112, p. 8].

Înainte de apariția preocupărilor economice și ambientale, din perioada anilor '70, conceptul de securitate era tratat în alți termeni decât cei ai intereselor politice particulare ale actorilor statali, și chiar până la sfârșitul anilor '80 abordarea încă mai avea un puternic accent militar, ceea ce s-a reflectat în ideea lui J. Herz de *dilemă a securității*, la începutul anilor '50. J. Herz afirma că dilema de securitate este o noțiune de structură în care încercările de autoajutorare ale statelor de a-și asigura propriile nevoi de securitate tind, indiferent de intenție, să ducă la o sporire a insecurității celorlalți actori [113, p. 231-243]. Precizăm că la începutul perioadei războiului rece ideea de dilemă de securitate n-a fost acceptată de majoritatea experților din domeniul securității care explica dinamica acțiune-reacțiune între puterile rivale, ca la sfârșitul anilor '70, R. Jervis, să abordeze subiectul securității fundamentat pe elementele neintenționate și de interdependență dintre relațiile de securitate [114, p. 58-76].

Potrivit lui J. Mearsheimer, concertul de putere este elementul central al asigurării securității internaționale și o modalitate de luptă pentru putere, care este în esență, o formulă stabilită de marile puteri, prin care acestea încearcă să ajungă în comun la soluții acceptabile în relațiile internaționale [115, p. 35]. R.-S. Ungureanu acreditează opinia că un concert de putere poate fi format pentru gestionarea întregii problematice internaționale, fie pentru una specifică, limitată doar pentru anumite situații internaționale, oferind concertului de putere aplicabilitatea regională sau sistemică, iar perioada temporală este decisă de marile puteri [19, p. 100]. În această ordine de idei, M. Wight evidențiază condițiile de accedere în interiorul unui concert de putere, prima fiind ca participanții să-și recunoască reciproc statutul de *mare putere*, iar a doua este recunoașterea interesului statului în soluționarea problemei, pentru un loc într-un concert de putere [30, p. 50]. R. Jervis relevă momentul în care se constituie un concert de putere, susținând că, de regulă, la sfârșitul unui război se formează o coaliție pentru a opri ascensiunea unei puteri revizioniste cu ambiții hegemonice [116, p. 60].

R.-S. Ungureanu subliniază că formalizarea relațiilor nu este un element fundamental al eficienței concertului de putere în gestionarea securității internaționale.

Formalizarea statutului a membrului permanent cu drept de veto al Consiliului de Securitate al ONU, prin Carta ONU, nu a fost un imbold suficient pentru marile puteri de a negocia situațiile conflictuale în perioada războiului rece [19, p. 101]. Conform lui M. Wight, chiar dacă concertul de putere este considerat un concept perimat, spiritul său de responsabilitate și gestionare în comun de către marile puteri a problemei securității internaționale a rămas actuală și în prezent [30, p. 65].

J. Mearsheimer subliniază că concertul de putere există ca o formă a balanței de putere [115, p. 38-40], iar, Ch. Kupchan și C. Kupchan punctează că concertul de putere este prezent în calitate de element fundamental al securității colective [117, p. 54-57], idee împărtășită și de R. Jervis [116, p. 65-68], care o completează cu abordarea concertului de putere în cadrul dezbaterilor dedicate regimurilor de securitate ca formă primară a acestora [118, p. 358-363]. Considerăm, concertul de putere trebuie abordat în cadrul cercetărilor teoretice ale securității, punând accent pe valorificarea caracteristicilor orientate spre elucidarea problemelor epistemologice determinând identificarea și asigurând funcționalitatea unor formule de natură edificatoare a unei logici specifice în domeniul securitologiei.

În perioada războiului rece promotorii curentului de gândire a școlii realiste de relații internaționale A. Hamilton, H. Morgenthau, H. Bull, E. Carr, N. Spykman, J. Herz, R. Aron, M. Wight, A. Wolfers, M. Kaplan, K. Waltz, R. Gilpin, N. Graebner, G. Kenan, W. Lippman, R. Niebhur, R. Ashley, R. Rosecrance, D. Singer, K. Deutsch, B. Russett etc. abordau securitatea prin intermediul realizării puterii, în dezacord cu gândirea liberală a școlii idealiste, susținând *conceptul de securitate balanța de putere* și acceptând aserțiunea că puterea nu doar exprimă trăsăturile de bază ale capacităților sistemului internațional, ci totodată, scoate în evidență un motiv principal al comportamentului actorilor statali. În opinia noastră, *conceptul de securitate balanța de putere* este o formă de gestionare a securității internaționale concepută în perioada formării sistemului internațional de state suverane, realizându-se ca logică fundamentală într-un proiect cu esență antihegemonic, ceea ce presupunea un echilibru relativ între minimum două alianțe de state cu interese contrare, descurajându-se reciproc prin mijloace militare determinând o redistribuire a puterii în cadrul sistemului internațional. A. Vagts acreditează ideea că doar statele sunt participante la balanța de putere, care este percepută ca un instrument de utilizare numai de către și între actorii internaționali [119, p. 100]. E. Haas identifică mai multe sensuri ale termenului de *balanță de putere*, cum ar fi: distribuție de putere, echilibru, hegemonie, stabilitate și pace, instabilitate și război, politica de putere, legea universală a istoriei, sistem și ghid al politicii [120, p. 446-458]. N. Spykman subliniază că balanța de putere manifestată în calitate de hegemonie poate fi interpretată de un stat ca o realizare în momentul în care are o minimă superioritate militară față de potențialul adversar, în contextul necesității depășirii balanței de putere [121, p. 21-25].

Susținătorii curentului de gândire realist consideră că balanța de putere este un factor de abținere de la război, pe când D. de Pradt exprimă părerea că doar pacea

înseamnă rezolvarea disputelor, iar balanța de putere presupune război. R. Gilpin este parțial de acord cu D. de Pradt afirmând că hegemonia necontestată înseamnă pace, iar acțiunile de provocare realizate prin edificarea unei balanțe de putere înseamnă confruntare dintre hegemon și puterea revizionistă, ceea ce ar însemna că hegemonia presupune pace, iar balanța de putere război [122, p. 67-70]. Eterogenitatea de idei dintre D. de Pradt și R. Gilpin este exprimată în dezbaterile teoretice privind balanța de putere, în care D. de Pradt susține că pacea înseamnă rezolvarea disputelor, iar pentru R. Gilpin înseamnă hegemonie manifestată în formă de război [123, p. 601-602].

În contextul procesului de cercetare privind identificarea unei noțiuni a conceptului balanței de putere, H. Bull susține afirmația că balanța de putere ar fi o stare de lucruri în care nici o putere nu este într-o poziție preponderentă și poate face legea pentru alții [26, p. 93], iar M. Wight exprimă opinia că echilibrul puterii fusese ca niciodată asumat ca o lege cunoscută și comună a Europei [30, p. 182]. În accepția noastră, au fost create condiții pentru ca conceptul balanței de putere să se transforme într-o instituție care va realiza interesele de securitate acceptate de toate marile puteri. A. Miroiu și S. Soare au identificat trei dimensiuni fundamentale ale conceptului balanței de putere care implică concomitent latura descriptivă, latura acțională și latura normativă [124, p. 200-205]. J. Mearsheimer, la rândul său consideră că conceptul balanței de putere este un condominiu al marilor puteri care reflectă o balanță de putere dintre membrii săi care stau la baza acesteia. În opinia sa, mecanismul conceptului este determinat de balanța de putere și nu de norme comune [115, p. 35-37]. Prin urmare, analizând concertul de putere constatăm o dihotomie în teoria de securitate a curentului de gândire realist, pentru unii aceasta reprezintă o balanță, iar pentru ceilalți o lege la care se raportează nu numai marile puteri, ci întreaga comunitate internațională.

H. Kissinger exprimă aserțiunea privind dubla natură a concertului de putere, care a determinat edificarea ordinii internaționale fundamentată pe ideea echilibrului de putere, deoarece echilibrul era atât de bine gândit, încât nu putea fi răsturnat decât printr-un efort de o amploare prea dificil de realizat [2, p. 68]. M. Griffiths exprimă aserțiunea că H. Kissinger, fiind în tabăra *tradiționalistă* și nu în cea *behavioristă* în interiorul realismului, constată una dintre diferențele fundamentale dintre realiștii clasici și neorealiști, remarcând faptul că primii oferă spațiu moralei în arhitectura concepției echilibrului de putere, pe când cei care i-au urmat contestă utilitatea abordării normative, poziționând concertul de putere la baza gestionării securității internaționale [50, p. 56-64].

R.-S. Ungureanu este de părerea că dezbaterile privind dimensiunea normativă a balanței de putere trebuie completată cu una acțională, care va analiza comportamentele statelor în momentul în care este stabilită o balanță de putere ce determină dinamica relațiilor de putere din sistem [19, p. 108]. S. Walt a enunțat definiția securității ca studiul amenințărilor, utilizării și controlului forței militare precum și care examinează condițiile în care poate fi utilizată forța militară, felul în care aplicarea forței afectează indivizii, statele, societățile și politicile de asigurare a securității pe care statele le adoptă în vederea

prevenirii sau a participării în război [125, p. 212]. M. Doyle [126, p. 79-80] și D. Philpott [127, p. 87-91] susțin că elemente care definesc viziunile realiste și neorealiste în cadrul relațiilor internaționale sunt determinate de ideile ce stau la baza percepției că statele sunt actorii principali în relațiile internaționale. Conform lui H. Morgenthau, K. Waltz și R. Gilpin teoria balanței de putere este una esențială în edificarea alianțelor militare în contextul asigurării securității internaționale, susținând aserțiunea formării alianțelor prin distribuția de putere din sistem, pe când S. Walt evidențiază ideea *teoriei balanței amenințărilor* care în opinia sa, este o formă a balanței de putere ce specifică modul în care statele constituie alianțe pe baza pericolelor pe care le percep [128, p. 34-37], iar R. Schweller insistă asupra supoziției *teoriei balanței intereselor*, fiind de părerea că aceasta precizează alegerea taberei de către state în baza identificării priorităților de realizare a intereselor de putere și de securitate [129, p. 84-89]. În opinia noastră, există o a patra balanță, care vine să elucideze epistemologic problematica securității internaționale, să asigure un nivel de calitate în realizarea cercetărilor interdisciplinare și să completeze șirul balanțelor, aceasta fiind *balanța geopolitică*, care garantează un echilibrul geopolitic al securității internaționale și edifică o arhitectura geopolitică a sistemului internațional.

Considerăm pertinentă analiza critică a similitudinilor și deosebirilor a balanțelor ce determină securitatea internațională în contextul că balanța de putere reprezintă, prin esență, comportamentul doar a marilor puteri de aliniere prin asumare sau neacceptare prin cedare temporară a responsabilității pentru sistemul internațional în care evoluează. Balanța amenințărilor și balanța intereselor identifică nivelul de capacitate a micilor puteri de a adopta decizii în favoarea unei alegeri care să le asigure o politică de securitate raportată la cea a marilor puteri, iar balanța geopolitică, în care rolurile primordiale le revin supraputerilor și/sau marilor puteri, determină nivelul de stabilitate al securității internaționale și funcționalitatea sistemului internațional. Astfel, reflectând asupra interacțiunii și interdependenței a *cvadri balanței* putem constata că perspectivele balanțelor amenințărilor, intereselor și geopolitică constituie o înglobare în balanța de putere formând, în accepția noastră *sistemul de balanțe*, echilibrul căruia fundamentează sistemul internațional, iar în cazul dezintegrării acestuia fiecare balanță poate servi drept alternativă celei de putere.

Suntem de acord cu afirmațiile că *puterea* unui stat comportă, prin esență, o dimensiune obiectivă și una subiectivă, iar comportamentul unui actor manifestat prin acceptarea de participare la o balanță de putere, prin alegerea taberei, necesită perceperea propriei puteri, dar și a celorlalți participanți. R.-S. Ungureanu se pronunță în favoarea ipotezei privind abordarea empirică a conceptului balanței de putere ca o instituție privilegiată de către state în asigurarea propriei securități prin identificarea poziției sale în cadrul sistemului internațional și determinarea nivelului de garantare a securității internaționale [19, pag. 110-111].

În această ordine de idei, se încadrează și supoziția lui B. Buzan, conform căreia securitatea internațională poate fi definită dacă întrunește trei elemente fundamentale.

Potrivit cercetătorului, mai întâi de toate, statele trebuie să fie considerate obiecte de referință, în al doilea rând, securitatea internațională trebuie să fie determinată de condițiile sistemice în care evoluează statele și în al treilea rând, securitatea internațională se impune nu doar ca o problemă de relaționare, ci și una care poate fi soluționată temporar, în condițiile naturii anarhice a mediului în care există statele [130, p. 34]. De asemenea, B. Buzan și O. Waever evidențiază existența unei *societăți internaționale* bazată pe anumite norme și instituții cu ajutorul cărora este asigurată securitatea internațională, [131, p. 85].

Criticii curentului de gândire realist, reprezentanții școlii idealiste de promovare a curentului de gândire liberal R. Keohane, S. Hoffmann, J. Nye, A. Zimmern, G. Murray, R. Falk, D. Mitrany, E. Haas, M. Banks, N. Murray-Butler, J. Rosenberg, J. Shotwell, M. Doyle, Z. Maoz, B. Russett, E. Morse, P. Gourevitch etc., cercetau securitatea prin prisma păcii elaborând *conceptul de securitate colectivă* susținând că această idee îi determină nu numai să abordeze problema în termeni holistici, ca fiind în dezacord cu opinia fragmentară a realiștilor, dar și să focalizeze atenția asupra problemei esențiale a războiului, deoarece, războiul este sursa majoră de amenințare a securității, iar identificarea unei soluții ar elimina în mare parte problema în sine de pe agenda relațiilor internaționale. Potrivit lui L. Gordenker și T. Weiss, mecanismul gândit în acest sens prevede că guvernele tuturor statelor s-ar putea uni în efortul de a preveni folosirea coerciției de către oricare dintre ele pentru obținerea de avantaje, în special prin cucerirea unui alt stat [132, p. 9-12].

W. Rappard definește securitatea colectivă ca fiind metoda și instituțiile prin care grupuri de state suverane caută protecție împotriva agresiunii din exterior sau din interiorul lor, prin acțiuni comune împotriva oricărui invadator străin sau a oricărui adversar neloial [133, p. 195]. Prin această definiție W. Rappard recunoaște criticile de idealism la adresa securității colective, punctând că, valorificarea în practică a acesteia poate fi realizată doar în trei condiții: 1) insecuritatea universală și războiul; 2) hegemonia globală exercitată de un singur stat; 3) o securitate similară unei forme de federație internațională [133, p. 196].

Ch. Kupchan și C. Kupchan se pronunță în favoarea unui set de precondiții pentru funcționarea sistemului internațional de securitatea colectivă, cum ar fi: nici un stat să nu fie într-atât de puternic încât să-și permită neglijarea voinței celorlalți; marile puteri să definească o viziune comună, asupra a ceea ce înseamnă securitatea internațională și ce presupune mecanismul de menținere a acesteia; solidaritate între elitele din cele mai puternice state din sistem în asigurarea securității internaționale și o încredere reciprocă pentru ca scopurile comune să poată fi atinse [134, p. 124-125]. R.-S. Ungureanu susține că acest set de precondiții materiale și ideatice ale securității internaționale colective oferă securității un aspect non-hegemonic și nu face abstracție de distribuția de putere, care prevede că balanța de putere este un sistem antihegemonic. De asemenea, Ch. Kupchan și C. Kupchan relevă că securitatea internațională colectivă nu neglijează argumentul forței și mecanismul balanței de putere, care stabilește o balanță mult mai

eficientă. Argumentul de bază al idealiştilor este că securitatea colectivă ca și balanța de putere este o formulă care privilegiază statu-quo-ul pentru a asigura stabilitatea prin cooperare, care rezultă într-o absența a războaielor majore, și nu cum consideră realiștii, prin competiție [117, p. 52-53].

Reflectând sub aspect critic asupra asumptiilor comune între realism și liberalism din perspectiva statocentrică sau a raționalității actorilor, este necesar de precizat și diferența majoră dintre acestea două curențe de gândire care constă în locul acordat normativității sub aspectul asigurării securității internaționale. În accepția noastră, problema funcționalității instituțiilor securității internaționale abordate de către fiecare dintre aceste școli de gândire specifică că balanța geopolitică de putere a realismului poate fi realizată când actorii constată modul în care este distribuită puterea în sistemul internațional și acționează în consecință prin declanșarea războiului, care este pentru realiști un instrument al politicului, având datoria de a-l pregăti. O altă idee de asigurare a securității internaționale este securitatea colectivă liberală, care pornește de la o convingere morală profundă a idealiştilor, ce nu este admisă în gândirea realistă, susținând că agresiunea internațională este inacceptabilă și poate fi prevenită în condițiile când sistemul internațional va fi edificat în baza unor principii care să îndrume statele și să le determine politicile de abordare a securității internaționale de o manieră să evite conflictele armate sau să sancționeze statul agresor.

În acest context de idei, J. Baylis identifică trei principii, care în opinia sa, trebuie să fundamenteze sistemul de securitate colectivă, acestea fiind: renunțarea la amenințarea militară de către state; redefinirea intereselor naționale, astfel încât acestea să nu submineze funcționalitatea sistemului internațional; depășirea fricii și a neîncrederii pentru deschiderea cooperării dintre state [135, p. 263-264]. T. Cusack și R. Stoll împărtășesc aceeași idee exprimată de J. Baylis, susținând că ordinea internațională și securitatea internațională pot prevala în cadrul relațiilor internaționale doar dacă există un angajament activ și un instrument coercitiv din partea statelor pentru realizarea obiectivului propus de a stăvili comportamentul agresiv atât al lor, cât și al altora [136, p. 36]. T. Cusack și R. Stoll nu sunt de acord cu supoziția că în condițiile securității colective sistemul internațional își păstrează caracterul anarhic, iar avantajul statelor care utilizează securitatea colectivă constă în sporirea nivelului de supraviețuire în raport cu acele state care aderă la oricare din strategiile realiste [136, p. 56-57].

E. Haas abordează conceptul securității colective analizând modul în care a fost folosită ONU în contextul războiului din Coreea la începutul confruntării bipolare, specificând că conceptual s-a utilizat termenul de *impunere permisivă* care prevede aplicarea politicilor și procedurilor special dezvoltate pentru a depăși dezintegrarea concertului de putere ca garant al securității colective [137, p. 47]. În contextul definirii conceptului de securitate colectivă A. Bennett și J. Lepgold consideră că este un proces complex, datorită necesității identificării tuturor trăsăturilor comune ale acestei instituții, reliefând existența a cel puțin două înțelesuri ale termenului. Mai întâi, A. Bennett și J.

Lepgold, fiind de acord cu supoziția lui I. Claude, percepe securitatea colectivă drept un regim care fundamentează un anumit statu-quo ce oferă siguranță, bazată pe obligații legale [138, p. 215]. În cea de-a doua definiție a securității colective, experții constată caracterul pașnic al schimbării, reliefând utilizarea rezervată a forței militare, doar în cazurile de autoapărare [138, p. 216].

Ch. Kupchan și C. Kupchan analizează formele pe care le poate lua securitatea colectivă exprimând opinia că aceasta variază având, pe de o parte, o formulă ideală pentru toate statele de a o folosi împreună contra oricărui stat care utilizează forța militară împotriva altui stat, iar pe de altă parte, concertul de putere stabilit instituțional pentru asigurarea securității internaționale se sprijină pe ideea *toți împotriva unuia* și pe preferința pentru acțiunea colectivă în fața unei eventuale agresiuni [134, p. 119]. La rândul său R. Jervis susține că concertul de putere este un sistem de securitate colectivă în formare, menționând argumentul presupusei cooperări în cadrul unui asemenea mecanism, în care statele sunt motivate în păstrarea concertului prin monitorizarea acțiunilor altora [116, p. 78].

M. Wight acreditează supoziția că securitatea colectivă include în sine și elemente ale tradiției raționaliste, cât și ale celei revoluționiste, însă, în opinia sa, accentele elementelor acestor două concepții în abordarea securității colective sunt diferite. Cercetătorul notează că raționalismul este acea latură din care provine descurajarea războiului, prin vechea idee a teoriei războaielor drepte, iar revoluționismul transmite ideea de pedeapsă a agresorului care este sancționat într-un război dus pentru respectarea unui principiu [139, p. 262-263]. Conform asumției lui R. Cohen, care a abordat conceptul de securitate analizând securitatea individuală și cea colectivă, securitatea individuală se află în centrul oricărui sistem real de securitate internațională edificat în jurul idealurilor democratice liberale, iar securitatea colectivă reprezintă efectul acțiunilor de menținere a păcii, de apărare împotriva amenințărilor și de combatere a agresiunilor cu ajutorul membrilor unui sistem de securitate colectivă [140, p. 19-21].

Considerăm că securitatea colectivă este o instituție fondată pe ideea condamnării războiului și a indivizibilității păcii și securității internaționale în contextul că raționalitatea și moralitatea statelor prevede susținerea și limitarea reciprocă, iar păstrarea indivizibilității păcii de securitatea internațională este obligația și interesul direct al statelor, prin condamnarea și implicarea în contracararea violenței internaționale. În opinia noastră, conceptul de securitate colectivă poate fi definit ca o balanță de putere geopolitică instituționalizată în cadrul unei organizații internaționale de către un grup de state cu interese geopolitice comune, cu același nivel de dezvoltare și cu un potențial politico-militar sporit în plan internațional, pentru realizarea scopului de prevenire și combatere a riscurilor și amenințărilor la adresa securității internaționale, protejând sistemul internațional pe care l-au edificat. În această ordine de idei, reliefăm propria viziune în care definim securitatea internațională ca fiind un proces de asigurare a balanței geopolitice de putere între actorii majori în cadrul arhitecturii sistemului

internațional care determină stabilitatea mediului securității internaționale și realizarea păcii mondiale, circumstanțe în care independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a fiecărui stat este asigurată geopolitic.

Conceptul de securitate regională ca subiect de cercetare a apărut după cel de-al doilea război mondial în cadrul disciplinei relațiile internaționale, ca ulterior odată cu apariția studiilor de securitate la sfârșitul anilor '70, care au coincis cu perioada renașterii geopoliticii și totodată, în contextul acceptării pe scară largă în cadrul comunității academice că noțiunea de securitate nu se aplică exclusiv domeniului militar, a fost determinată redimensionarea ideii securității regionale, fiind declanșate reflecții fundamentale privind importanța analizelor de securitate și geopolitică la nivel regional. Cercetarea securității regionale sub aspect geopolitic devine însă cu adevărat o preocupare majoră abia la începutul anilor '90, când domeniul de cercetare devine tot mai interesat de necesitatea de a explica apariția unui mare număr de organizații, acorduri și aranjamente regionale create sau restructurate după sfârșitul războiului rece și de investigațiile fenomenului regionalismului geopolitic în contextul asigurării securității regionale, deoarece cu cât un stat este mai mic în termeni de putere, cu atât opțiunile sale de politică externă și de securitate sunt mai limitate la acțiuni și strategii de nivel regional. Dat fiind faptul că majoritatea actorilor internaționali au un rol cel mult regional, analiza situațiilor de securitate regională este esențială atât pentru a înțelege natura și dinamica relațiilor internaționale, dar și a problemelor de securitate contemporane, pentru a micșora riscul de a eșua în procesul decizional al statelor.

Abordarea critică a fenomenului securității regionale include în sine un grad minim de interdependență între actorii implicați, care constituie structuri subsistemice de relații de securitate instituite în cadrul unui grup de state situate geografic în apropiere unele față de altele, ce duce la o mai bună percepție a securității naționale ale acestora. În acest context J. Wallerstein definește o structură triadică hegemonă, care, de altfel, se dovedește a fi destul de complexă, include: *centrul*, care încorporează două tipuri de puteri majore: *state* ce au interese la scară globală și dispun de potențial pentru a le susține și *state* care au influență asupra formării și respectării regulilor de funcționare a sistemelor internaționale; *semiperiferiile*, care constau din trei categorii de state: *fostele puteri centrale*, ce se află într-o situație descendentă, dar care continuă să dețină o pondere importantă în sistem, *puterile în revenire*, care urmăresc mai ales să-și sporească rolul în relațiile internaționale, precum și *puterile regionale subsistemice*, ale căror interese și capacități nu depășesc cadrul subregional; *periferiile* care înglobează statele cu economii subdezvoltate și capacități militare foarte reduse, securitatea lor depinzând, în mare măsură, de aranjamentele geopolitice internaționale ale marilor puteri [141, p. 17].

V. Juc abordează securitatea regională reliefând procesele structurale din cadrul sistemului internațional, fiind de părerea că ordinea mondială și sistemul internațional postrăzboi rece nu sunt nici mono-, nici bi- și nici multipolare, din cauza că polul prin caracterul său reprezintă un punct distinct și determinant, spre care alți actori gravitează

din diferite motive – interesul, securitatea, impunerea, tradiția, convingerea, autoritatea etc. În opinia sa, lumea de la începutul sec. XXI este policentristă, în sensul că sunt prezente câteva centre de putere, fiecare incluzând un anumit număr de state reunite sub diferite forme [48, p. 150]. V. Juc afirmă că reorganizarea sistemului internațional postrăzboi rece s-a dovedit a fi un proces destul de dinamic, din care a rezultat reșezarea structurilor de putere mondială și formarea unor centre majore, concepute ca fiind actori sau instituții care prin comportamentul și voința lor modelează și îndreaptă puterea spre multiple sectoare ale sistemului internațional, astfel determinând gradul de stabilitate a securității regionale [21, p. 121-122].

Conceptul privind subsistemele regionale din perspectiva integrării prin prisma idealistă și funcționalistă au constituit preocupările lui B. Russett, L. Cantori și S. Spiegel. În viziunea lor, este necesară excluderea nivelurilor de analiză a statului și sistemului în favoarea abordării conceptului de apropiere geografică în stabilirea regiunilor și rolul subsistemelor regionale în relațiile internaționale [142, p. 234-245; 143, p. 320-328]. K. Kaiser acreditează supoziția că subsistemele regionale sunt definite drept structuri de relații ce se desfășoară într-o oarecare proximitate geografică și sunt caracterizate de un anumit grad de intensitate [144, p. 86].

M. Brecher susține că pentru a fi considerat subsistem regional nu sunt suficiente doar structuri de relații regionale, ci este necesară și recunoașterea acestuia atât de către actorii implicați, cât și de ceilalți actori internaționali [145, p. 220]. Totodată, W. Agor și A. Suarez completează ideea lui M. Brecher, identificând numărul minim de actori pentru a forma o regiune. Cercetătorul accentuează necesitatea existenței a trei subiecți internaționali, acceptând și situații în care unele supraputeri împreună cu un alt stat vecin mai mic formează un subsistem regional distinct [146, p. 163]. E. Adler și M. Barnett consideră că actorii subsistemului regional pot fi nu doar statele naționale, ci și diverse structuri – de la organizații și alianțe regionale până la comunități regionale de securitate și mișcări sociale sau revoluționare regionale [147, p. 53-62]. E. Haas și J. Nye afirmă că conceptul de subsistem regional se mai poate referi și la procese de integrare regională [148, p. 105].

În opinia lui M. Haas, ideea de subsistem regional, considerată subgrup din sistemul internațional, reprezintă o viziune generală despre felul în care ar putea fi definită regiunea. M. Haas a încercat cu M. Brecher să formuleze concepte privind subsistemele subordonate, bazate pe noțiuni deosebit de largi despre ceea ce constituie o regiune [149, p. 100; 139, p. 225]. L. A. Ghica susține că în cazul subsistemelor regionale, atenția era îndreptată în special asupra posibilelor relații dintre nivelul național și cel regional. În cazul sistemelor subordonate principalul obiect de studiu a fost dinamica relațiilor dintre sistemul internațional (sistem dominant) și subunitățile sale (sistem subordonat). Totodată, este necesară înțelegerea dinamicii relațiilor geopolitice dintre supraputerile sistemului dominant pentru a descrie și prezice modul de comportament internațional în orice zonă de pe mapamond [148, p. 106].

M. Brecher, J. Wallerstein și V. Juc împărtășesc supoziția privind prezența centrelor de putere în cadrul sistemului internațional, specificând existența mai multor grade de apropiere și relevanță pentru politica externă și de securitate a statelor din sistemul subordonat cu supraputerile din sistemul dominant, care sunt reliefate sub formă de cercuri concentrice. Indiferent de modul de abordare, termenii cei mai frecvent folosiți sunt cei de centru și periferie, care prin definiție determină zona existenței a celor mai importante riscuri și amenințări de securitate regională, acestea fiind în apropierea centrului. Cele mai puțin importante se află într-o zonă periferică sau chiar în afara sferei de interes [150, p. 118-120, 138]. În realitate, pentru majoritatea statelor, subiectele de securitate și politică externă derivă din contextul regional și transferarea în plan regional a logicii sistemului dominant, poate duce la distorsionări în cercetarea relațiilor internaționale [145, p. 213].

B. Buzan, abordând critic securitatea regională, este de părerea că în pofida încercării de a investiga regiunea pe întreaga agendă a relațiilor internaționale în termenii subsistemul regional și sistemul subordonat, edificarea unui cadru comparativ detaliat s-a dovedit a fi prea complexă și dificilă pentru a rezolva o problemă regională și pentru a defini o noțiune a regiunii acceptată pe larg [18, p. 195], totodată, și W. Thompson constată lipsa de progres pe calea dezvoltării oricărui suport teoretic epistemologic [151, p. 115]. Ulterior, M. Ayoob, B. Buzan, G. Rizvi și O. Waever, au investigat regiunile în termenii relațiilor de securitate, considerând domeniul de securitate ca fiind unul mai larg decât domeniul puterii și având utila trăsătură de a încorpora o bună parte din percepțiile derivate din analiza puterii [18, p. 195].

În definirea securității regionale, B. Buzan reliefează elementul principal, care trebuie să fie adăugat relațiilor de putere insistând asupra modelului amicitie și inamicitate. În opinia sa, suplinind cercetările securității regionale cu dimensiunea amicitie/inimicitie, acestea obțin o viziune mai explicită a modelului relațional și a caracterului insecurității. Pe această bază, subsistemele de securitate regională pot fi văzute în termenii unor modele de amicitie/inimicitie substanțial restrânse în anumite zone geografice. B. Buzan catalogându-le drept complexe de securitate pe care le definește ca un grup de state ale căror preocupări de securitate le asociază suficient de îndeaproape, încât securitățile lor naționale să nu poată fi luate în considerare separat una de alta, totodată, determinând și gradul de securitate regională [18, p. 196-197].

L. A. Ghica exprimă supoziția că complexe de securitate aduc în prim-plan chestiunea existenței unei interdependențe semnificative între actorii regionali. Aceste interdependențe nu sunt exclusiv militare, diplomatice sau politice, ele manifestându-se și la nivel societal, precum și în domeniul economic sau în probleme de securitate [148, p. 108-109]. Conform lui B. Hettne și A. Hurrell, procesul de sporire a interdependenței regionale, în special pe dimensiunea societală, a fost numită regionalism sau integrare informală [152, p. 26; 117, p. 352], însă potrivit lui L. Fawcett, E. Mansfield și H. Milner, termenul de regionalism, în studiile de securitate, descrie apariția unui număr

semnificativ de noi organizații regionale într-o anumită perioadă [153, p. 18-25], iar în opinia lui F. Soderbaum și M. Farrell, regionalismul mai degrabă favorizează acordurile regionale în defavoarea celor multilaterale pentru a obține un anumit rezultat pe plan internațional [154, p. 468].

L. A. Ghica subliniază că avantajul conceptului complexe de securitate este să ofere legitimitate non-ideologizată nivelului regional de analiză, introducându-l ca o categorie intermediară dintre statul național și sistemul internațional [148, p. 109]. Această tendință teoretică a complexelor de securitate apare ca o constatare precedată de reflecțiile lui L. Fawcett, A. Hurrell și B. Hettne, care susțin că se conturează din ce în ce mai clar modalități de acțiune și structuri recurente la nivel regional ce nu pot fi studiate în manieră concludentă din perspectiva națională sau a unui sistem global de relații internaționale [153, p. 15-32], conjunctură care are la baza edificării, pe de o parte, opinia lui B. Buzan și O. Waever, rezultatul procesului de decolonizare [155, p. 40-45], iar pe de alta, după părerea lui V. Cha, efectul secundar al interacțiunii la nivel global [156, p. 401].

În accepția noastră, complexe de securitate sunt un proces regional, care din punct de vedere teoretic, rezultă atât din relațiile interstatale, la nivelul inferior, cât și din raporturile de putere ale actorilor majori din cadrul sistemului internațional, la nivel superior. Abordarea complexelor de securitate de la nivelul inferior spre cel superior exprimă interacțiunile dintre statele individuale, care reprezintă intensificarea preocupării acestora în sfera cooperării în condițiile amplificării amenințărilor politico-militare, precum și în contextul reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională. Întrucât amenințările operează mult mai puternic pe o rază mică, interacțiunile de securitate dintre statele vecine vor tinde să fie o prioritate absolută. Subliniem că cercetarea complexelor de securitate de la nivelul superior spre cel inferior demonstrează interacțiunea dintre anarhie și geopolitică, confruntând toate statele cu dilema securității care reprezintă structura politică a anarhiei, iar interdependența securității este puternic influențată de efectele geografiei. Prin urmare, ambele examinări ale complexelor de securitate pot fi percepute drept produse caracteristice ale unui sistem internațional anarhic.

În ordinea de idei reliefată, W. Thompson constată că un complex de securitate poate exista și funcționa ca un echilibru de puteri indiferent dacă actorii implicați recunosc sau nu acest fapt, deoarece recunoașterea marchează o analiză distinctă între modelele echilibrului de putere în care nu este obligatoriu recunoașterea de către protagoniști tiparele ce le modelează comportamentul [151, p. 93-101]. De aceeași părere este și B. Buzan, punctând că recunoașterea complexului de securitate, ca în cazul echilibrului de putere, nu este o condiție necesară pentru existența lui, dacă are loc recunoașterea, ea poate influența politica actorilor implicați, făcându-i mai conștienți de contextul relațional mai extins de la baza problemelor politice [18, p. 198].

Considerăm că un complex de securitate poate fi constituit atunci când relațiile de securitate dintre un grup de state vecine aflate într-o zonă geopolitică sunt determinate

de contextul internațional, care este orientat în interiorul regiunii, fiind caracterizat ca unul puternic, iar contextul regional ca interacțiune de securitate dintre statele vecine din cadrul complexului de securitate, care este orientat spre exteriorul regiunii în plan internațional, poate fi estimat ca unul slab. Interdependențele și interacțiunile regionale din cadrul complexelor de securitate sunt mai puternic focalizate în rândul membrilor grupului de state decât între statele din afara lui.

B. Buzan acreditează ideea existenței complexelor de nivel inferior și de nivel superior. Un complex de nivel inferior este compus din statele unei regiuni a căror putere nu se extinde în afara regiunii, dar se concentrează asupra statelor din imediata vecinătate din interiorul zonei. Complexul de nivel superior include marile puteri, a căror putere se extinde în afara contextului regional imediat și este suficientă pentru a influența alte regiuni, grație enormelor dimensiuni fizice ale marilor puteri, edificând un vast mediu regional [18, p. 200-201].

O. Waever relevă faptul că sub acoperire nu putem distinge cu claritate care este dinamica securității regionale, tocmai de aceea nu putem identifica un complex regional, observând doar dinamica înainte de acoperire [18, p. 204]. Potrivit lui K. Waltz, complexele de securitate nu fac parte din structura sistemului internațional, ele sunt fenomene de acțiune – reacțiune. Totodată, este relevantă perceperea complexelor de securitate drept subsisteme cu structuri proprii în cadrul cărora există anarhie de proporții reduse [157, p. 95-101].

B. Buzan se pronunță în favoarea utilizării ideii de structură esențială ca un standard după care să se măsoare schimbarea semnificativă dintr-un complex de securitate. Cele două componente-cheie ale structurii esențiale dintr-un complex de securitate sunt, mai întâi, structura amicitiei și inimitiei și, în al doilea rând, distribuția puterii în rândul statelor principale [18, p. 215]. În același timp, expertul identifică patru componente structurale pentru formularea impactului schimbării unui complex de securitate, cum ar fi: menținerea statu-quo-ului; transformarea internă; transformarea externă; acoperirea [18, p. 221-225].

În opinia lui R. Väyrynen, complexele de securitate sunt acceptate ca elemente caracteristice de bază ale anarhiei internaționale, oferind în mod automat o contrapondere presiunilor etnocentrice în analiza securității naționale. Asigurarea securității naționale a unui stat derivă din presupunerea unei anarhii relativ imature care tinde să concentreze atenția asupra reconfigurării conjuncturii geopolitice regionale, ceea ce statul însuși poate să realizeze pentru a-și fortifica propria securitate. Securitatea națională în această abordare este tratată ca un bun produs într-o mare măsură prin eforturile actorilor interesați [158, p. 337-339]. B. Buzan precizează că cercetarea complexelor de securitate își concentrează atenția asupra grupurilor de state ale căror probleme de securitate sunt strâns interconectate [18, p. 229].

Considerăm conceptul complexelor de securitate regională ca fiind o metodă care permite realizarea unei analize și sinteze, inducții și deducții ale comportamentului atât

al actorilor interni din cadrul sistemului subordonat, cât și al actorilor externi din cadrul sistemului internațional dominant, utilizând conceptul behaviorist, care servește pentru a reliefa gradul de securitate regională în cadrul cercetărilor privind securitatea internațională, precum și asigurând un suport teoretico-practic în identificarea subiecților regionali distincți, dar și a intereselor geopolitice ale marilor puteri în diferite regiuni în cadrul studiilor de securitologie.

Suntem de părerea că analiza problemelor de securitate la nivel regional rămâne în continuare extrem de importantă, mai ales în contextul războiului din Ucraina, când marile puteri, manifestându-se pe plan regional prin realizarea intereselor sale geopolitice intensifică dinamica relațiilor internaționale și își amplifică propria autoritate geopolitică asupra statelor din regiune influențând procesul decizional, acțiuni ce vor determina o nouă configurație geopolitică pe continentul european, cu o prezență și mai puternică a Statelor Unite ale Americii, fiind edificat un nou sistem de securitate europeană, care va pune bazele unui nou sistem de securitate internațională, ce va rezulta în final într-un nou sistem internațional, care va fi unul *bipolar militar-asimetric neechilibrat geopolitic* bazat pe sferile de influență geopolitică și pe cursa înarmării în cadrul unui nou război rece menită să descurajeze și să apere fiecare pol de un eventual atac militar. Din perspectiva conceptual-teoretică a securității regionale, paradigma complexelor regionale de securitate s-a dovedit a fi una extrem de utilitară, flexibilă, cu un potențial sporit de aplicabilitate, elucidând conjunctura geopolitică regională, interdependența dintre actorii unei regiuni și interacțiunea acestora cu marile puteri. Totodată, pentru a realiza o analiză pertinentă a securității regionale mai este necesar de ținut cont și de aspectele securității naționale a actorilor implicați în regiune, dar și de contextul internațional. Actualmente, procesele de reconfigurare a conjuncturii geopolitice regionale și de transformare structurală a sistemului internațional postrăzboi rece semnifică sfârșitul a două perioade în evoluția acestuia, precum și încheierea propriu zisă a acestuia, ceea ce înseamnă de fapt redimensionarea sistemului internațional actual care va genera noi structuri regionale de securitate distincte, ce vor pune bazele structurii noului sistem internațional, reliefând regiunea ca actor justificat pe arena internațională. În opinia noastră, *securitatea regională reprezintă constituirea complexelor de securitate în cadrul subsistemelor regionale dominate de marile puteri ca urmare a distribuirii sferelor de influență geopolitică, determinând relațiile de securitate în cadrul unui grup de state situate geografic în apropiere cu aceleași interese geopolitice și contribuind la consolidarea securității naționale ale acestora, dar și la asigurarea securității regionale.*

Vom aborda în continuare conceptul de securitate din perspectiva critică a securității naționale, care în mod special ocupă un loc central, întrucât statele domină multe din condițiile ce determină stabilitatea securității la diferite niveluri, iar ele până la urmă par a fi incapabile să coopereze în domeniul securității naționale și să coexiste armonios într-un context geopolitic constructiv. În pofida faptului că actualmente în securitologie încă nu există o școală de gândire coerentă, ideile căreia să fie pe larg

acceptate de majoritatea cercetătorilor și experților din domeniu, totuși se constată o cantitate mare de lucrări care servesc drept referințe bibliografice în cadrul dezbaterilor teoretice ce se situează de partea empirică, tratând problemele și soluțiile securității naționale. Majoritatea dintre aceste surse provin din subdomeniul studiilor strategice unde securitatea este un punct central normativ care este abordat prin prisma politicilor externe, militare, economice etc., în vederea asigurării securității naționale, la care se pot alătura numeroasele cercetări științifice din studiile de securitate cu dezbateri teoretico-aplicative, având toate componentele necesare pentru utilizarea termenului de securitologie, termen cunoscut și utilizat doar în cercurile restrânse ale cercetătorilor și experților din domeniul de securitate, fapt care necesită a fi promovat și susținut pe larg în cadrul programelor de studii universitare și postuniversitare.

A. Wolfers susținea supoziția că securitatea națională reflectă în mod cert orientarea dominantă empirică în complexitățile multidimensionale ale conceptului de securitate. Cercetătorul a caracterizat fenomenul de securitate ca fiind un simbol ambiguu, care s-ar putea să nu aibă absolut niciun înțeles, descurajând interesul în dezvoltarea securității ca abordare fundamentală în înțelegerea relațiilor internaționale. H. Bull, B. Brodie, F. Trager și F. Simonie și-au adus valoarea contribuind la elucidarea dificultăților aplicării conceptului de securitate în timpul dezbaterilor la începutul anilor '80. H. Macdonald a supus analizei ambiguitatea conceptului de securitate, concluzionând ca fiind unul neadecvat, opinie împărtășită și de H. Mouritzen [159, p. 46-47]. R. Jervis în cercetările sale a examinat ideea regimurilor de securitate care se axează pe reorientarea obiectului de investigație de la stat la nivel de analiză sistemică a securității [114, p. 83-85], iar G. Krell a aplicat metoda de analiză critică a conceptului de securitate excesiv de militarizat din perspectiva cercetărilor pentru pace [18, p. 17]. A. Wolfers, de asemenea, a criticat conceptul de securitate ca fiind unul excesiv de îngust, considerându-l slab conceptualizat, dar puternic politizat, fiind dominat în perioada războiului rece de către ideea de *securitate națională*, precum și de interpretarea militarizată a securității care a accentuat această abordare în cadrul teoriei securității [18, p. 17]. R. Ashley, deopotrivă n-a fost de acord cu abordările reduționiste a analizei securității, din punctul de vedere al actorului, exprimând părerea că este necesară o viziune mai cuprinzătoare și mai sistematică pe relațiile dintre state care va servi drept un factor principal de exacerbare a dilemei securității [160, p. 68-75].

În altă ordine de idei, K. Booth a susținut că limitările etnocentrice, referitoare la state din cadrul studiilor strategice, sunt nu doar dezechilibrate față de caracterul problemei, ci și periculoase, în identificarea și realizarea soluțiilor prin intermediul politicilor de stat, care agravează problema securității naționale. R. Ashley susține supoziția lui K. Booth potrivit căreia acele strategii, care nu încearcă să facă parte din soluție, vor deveni fără îndoială o parte tot mai importantă a problemei de securitate [161, p. 133]. De remarcă că și L. Beaton a considerat necesitatea de a extinde concepțiile cu privire la securitate cu excepția securității naționale, excluzând o serie de considerații sistemice [162, p. 125-128].

S. Hoffmann a argumentat, din altă perspectivă, necesitatea de a transforma securitatea națională într-un aspect al ordinii politice mondiale [163, p. 252], iar, H. Bull disociindu-se de S. Hoffmann s-a pronunțat împotriva autointeresului excesiv în abordările securității naționale, în sensul unei priviri mai largi a perspectivelor comune și legăturilor dintre securitățile tradiționale [164, p. 28-29].

J. N. Rosenau a încercat să abordeze evoluția mediului de securitate internațională, înainte și după războiul rece, prin prisma teoriei a complexității identificând corelația dintre teoria complexității și conceptul de securitate, concluzionând că securitatea este adânc implicată într-un proces de transformare epocală, proces susținut de o nouă viziune asupra lumii și, implicit, asupra mediului de securitate [165, p. 35-39]. L. Krause și J. Nye îl contrazic pe J. N. Rosenau, fiind de părerea că nici economiștii, nici cercetătorii din științele politice nu au acordat suficientă atenție complexității conceptului de securitate, inclusiv rolului său în amplificarea altor valori [166, p. 329]. În același timp, A. Wolfers acreditează opinia că noțiunea de securitate restrânsă la nivelul statelor individuale și al problemelor militare este în mod inevitabil inadecvată, care conduce dilema securității într-un punct de o maximă intensitate [167, p. 147]. În această ordine de idei, A. Wolfers se pronunță și în contextul ambiguității fenomenului securității, la fel ca și C. Schultze, care punctează că conceptul de securitate națională nu duce în sine la o formulare exhaustivă a fenomenului, evidențiind o largă varietate de riscuri și amenințări [168, p. 529-530].

În pofida acestor avertismente un număr mare de cercetători au încercat să definească noțiunea de securitate. J. Balazs consideră că securitatea internațională este determinată în fond de securitatea internă și externă a diferitelor sisteme sociale, de măsură în care, în general, identitatea sistemului depinde de circumstanțele externe [169, p. 146]. D. Baldwin subliniază că conceptul de securitate, în pofida multiplelor dezbateri, rămâne încă nebulos, deseori utilizat ca pretext, scuză sau justificare pentru diferite măsuri politice strategice mai mult sau mai puțin îndreptățite [170, p. 9]. I. Bellany susține că securitatea în sine este o relativă absență a războiului, combinată cu o relativ solidă convingere că niciun război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrângere [171, p. 102]. P. Hartland-Thunberg este de părerea că securitatea națională este capacitatea unei națiuni de a-și urmări cu succes interesele naționale, așa cum le concepe ea, oriunde în lume [172, p. 50]. W. Lippmann afirmă că o națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericol de a trebui să sacrifice valori esențiale, iar dacă este provocată, să și le mențină obținând victoria într-un război [167, p. 150].

M. Louw opinează că securitatea națională include politica tradițională de apărare și de asemenea, acțiunile nonmilitare ale unui stat, pentru a-i asigura totala capacitate de a supraviețui ca entitate politică, în scopul de a-și exercita influența și de a-și realiza obiectivele interne și internaționale [173, p. 4]. G. Luciani accentuează că securitatea națională poate fi definită drept capacitatea unui stat de a se opune agresiunii din exterior [174, p. 151]. L. Martin reliefează că securitatea este asigurarea bunăstării viitoare [175,

p. 12], iar J. Mroz se pronunță în favoarea ideii că securitatea este absența relativă a amenințărilor cu distrugerea [176, p. 105]. F. Trager și F. Simonie definesc securitatea națională ca o parte a politicii guvernamentale care are drept obiectiv crearea condițiilor politice, naționale și internaționale, favorabile pentru protejarea sau extinderea valorilor naționale vitale împotriva adversarilor existenți sau potențiali [177, p. 36]. R. Ullman exprimă părerea că o amenințare a securității naționale este o acțiune, care amenință un timp îndelungat sau scurt degradarea calității vieții locuitorilor statului [178, p. 133].

A. Wolfers a încercat să promoveze o altă viziune în care securitatea națională este abordată în calitate de valoare, afirmând că securitatea este o valoare, pe care un stat o poate avea într-o măsură mai mică sau mai mare, comparând-o cu puterea și bunăstarea, alte două valori de importanță crucială în teoria securitologiei [179, p. 482-489]. Prin urmare, A. Wolfers evaluează securitatea din perspectiva a două sensuri obiectiv și subiectiv. Sensul obiectiv se referă la prezența sau absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar sensul subiectiv vizează prezența sau absența temerii că asemenea valori vor fi atacate [167, p. 150]. Din acest punct de vedere, K. Booth specifică, referindu-se la state și la indivizi, că cineva se poate simți în siguranță fără a fi de fapt în siguranță, la fel cum cineva poate fi liber de amenințări reale, însă nu crede în lipsa acestora [180, p. 105].

În același timp, B. Buzan afirmă că securitatea națională nu trebuie confundată cu funcționarea instituțională a statului, precizând că securitatea se referă la absența amenințărilor care periclitează existența statului și/sau individului ce subminează condiția acceptabilă de calitate a vieții comunităților de indivizi [18, p. 30]. K. Booth completează această idee specificând că securitate este, de fapt, și supraviețuirea, referindu-se la lipsa amenințărilor față de valorile de bază, cum ar fi: libertatea de a alege din mai multe opțiuni [180, p. 102]. În accepția lui A. Burian, dimensiunea geopolitică a conceptului de securitate națională înseamnă supraviețuirea fizică a statului, apărarea și menținerea suveranității și integrității teritoriale, capacitatea de a reacționa în mod adecvat la orice amenințări reale și potențiale din exterior. Totodată, cercetătorul nu face diferență dintre noțiunile: *securitate*, *securitatea națională*, *securitatea statului* și *asigurarea supraviețuirii statului* [15, p. 196].

O altă viziune privind conceptul de securitate națională este expusă de N. Albu, potrivit căreia fiecare stat în procesul de identificare a ideii de asigurare a securității naționale, trebuie să țină cont de trei aspecte: 1) tendințele majore de evoluție a sistemului internațional; 2) modalitatea în care statul are posibilitatea să cunoască și să înțeleagă necesitatea evaluării corecte a proceselor interne manifestate prin gradul de coeziune socială; 3) capacitatea de mobilizare pentru protejarea de eventualele riscuri și amenințări la adresa securității naționale. În opinia sa, și gradul de importanță a conceptului interesului național în definirea securității naționale a devenit unul major, transformându-se într-un factor fundamental în edificarea consensului național [181, p. 14-15].

B. Buzan susține că două abordări au dominat gândirea referitoare la problema conceptului de securitate până în anii '80, determinând o polarizare puternică și

conflictuală în contextul dezbaterilor teoretice privind securitatea, exprimată prin afirmația realiștilor că securitatea este un derivat al puterii manifestată de un actor cu suficientă putere pentru a deține o poziție dominantă obținând securitatea ca rezultat al acesteia, pe când idealiiștii se pronunțau în favoarea ideii că securitatea trebuie tratată ca pe o consecință a păcii durabile care ar asigura securitatea tuturor [18, p. 14]. Suntem de acord cu ideea lui B. Buzan că securitatea națională se referă în primul rând la soarta colectivităților umane și abia în al doilea rând la securitatea personală, a ființelor umane individuale. Întrucât statele sunt elementele dominante de cercetare, securitatea națională este problema centrală, atât în cazul referirii la stat, cât și în aplicarea directă la elementele sale etnoculturale, care pot fi afectate de factori din cinci sectoare principale: militar, politic, economic, societal și de mediu, care operează izolat unul de celălalt fiecare definind un punct central în cadrul problematicii securității naționale și ordonând prioritățile care se află într-o strânsă interdependență [18, p. 30].

Considerăm că din punct de vedere teoretic, conceptualizarea ideii de securitate a cunoscut o profundă redimensionare, mai ales la începutul perioadei postrăzboi rece, când s-a prefigurat două curente de gândire critică în securitologie, care și-au păstrat actualitatea în cercetare până în prezent. Primul pledează pentru extinderea noțiunii tradiționale de securitate, dar și a cercetărilor în acest domeniu păstrând viziunea inițială în care statul este obiectul principal de referință al investigațiilor în securitologie, dar care prezintă și o analiză a impactului politicii externe și interne, a situației economice, a condițiilor societale asupra asigurării securității naționale, iar al doilea susține ideea aprofundării conceptului de securitate națională în contextul noilor investigații științifice, confirmând schimbările de perspectivă asupra fundamentelor ontologice și epistemologice în securitologie promovând astfel de factori importanți ca individul și problematica identității sociale respingând elementele constitutive ale statului în studierea securității naționale, accentuând importanța contextului istoric și politic în formarea ideilor despre conceptul de securitate.

Reprezentanții grupului de extindere a conceptului de securitate M. Ayoob, O. Waver, M. Klare, D. Thomas, H. Haftendorn, R. Keohane și C. Wallander constată, în dezacord cu supoziția grupului de aprofundare a conceptului de securitate națională, necesitatea de a examina corelația dintre securitate și factorii interni ce determină dinamica geopolitică a statelor, precum și problema de impact pe care instituțiile internaționale o exercită asupra securității internaționale. M. Ayoob relevă că deși orice criză internă unui stat poate fi considerată un potențial factor de destabilizare a securității aceluia stat, totuși, ea va depinde întotdeauna și de contextul spațial geopolitic, dacă o anumită situație va fi considerată o amenințare sau nu [182, p. 142-144]. O altă analiză a lui M. Ayoob relevă ideea diferențelor dintre statele în curs de dezvoltare și cele dezvoltate, afirmând că există cel puțin două viziuni diferite despre securitate, structurate pe axa diferențierii scenei internaționale în Nord și Sud. Mai mult ca atât, cercetătorul precizează că relațiile de securitate dintre țările din Nord și cele din Sud sunt diferite, ceea ce reprezintă o asimetrie,

prin care M. Ayoob promovează supoziția că securitatea rămâne un concept corelat de stat și conectat la problematica securității internaționale [183, p. 9, 24-25].

P. Ricketts, R. Keohane, C. Wallander și H. Haftendorn păstrează statul ca obiect de referință al securității susținând din punctul de vedere al abordării neolibérale a relațiilor internaționale ideea importanței resurselor economice în relațiile dintre state și efectele pozitive pe care instituțiile internaționale le pot genera pentru consolidarea securității naționale. Prin urmare, fără a formula o definiție neapărat nouă despre securitate, experții sugerează faptul că în perioada postrăzboi rece amenințările la adresa securității naționale s-au transformat mai degrabă în riscuri și vulnerabilități ale statului [184, p. 22].

R. Stoicescu este de părerea că importanța teoretică a analizei pe care o prezintă adepții grupului de extindere a conceptului de securitate nu este neapărat valoarea sa de adevăr științific, ci faptul că reflectă în ce direcții au evoluat dezbaterile epistemologice despre securitate. În opinia sa, fără a elabora o definiție nouă, autorii sugerează interdependența dintre elementele, inclusiv geopolitice, care creează o nouă situație de securitate [131, p. 83]. În această ordine de supoziții, ideea riscului ca element necesar și din ce în ce mai prezent în analiza problematicii securității naționale a fost introdusă de U. Beck și N. Luhman, fondatorii noțiunii de *societate de risc*, potrivit cărora riscul poate fi definit ca un mod sistematic de a gestiona insecuritățile produse și create de procesul de modernizare al societății [185, p. 183]. Nu suntem de acord cu R. Stoicescu că riscurile nu au devenit elementele centrale ale cercetării în securitologie, ci doar amenințările și vulnerabilitățile statului, deoarece în 2014 când a revenit în forță dimensiunea geopolitică a securitologiei, riscurile fie interne sau externe au început să reprezinte un grad mult mai sporit de pericol făcând parte din categoria celor iminente pentru securitatea statului pe o perioadă medie sau lungă, iar ignorarea acestora într-o analiză de identificare și combatere realizată în cadrul documentelor strategice ale politicilor de asigurare a securității naționale va rezulta în amplificarea pericolele riscurilor care vor deveni amenințări reale, contracararea cărora va fi mult mai dificilă sau chiar imposibilă.

B. Buzan și O. Waever exponenții Școlii de la Copenhaga, sunt de asemenea susținătorii grupul de extindere a ideii de securitate, promovând o perspectivă complexă asupra securității naționale, astfel contribuind la elucidarea în primul rând, a aspectului național al abordării securității, accentuând importanța securității naționale ale unui stat, iar în al doilea rând, a semnificației dinamicii securității care este relațională și bazată pe interdependența dintre state, ce determină securitatea internațională manifestându-se mai mult în condițiile sistemice influențând felului în care statele se simt mai mult sau mai puțin în siguranță [18, p. 22]. Potrivit lui O. Waever, care completează ideea lui B. Buzan ce oferă o imagine complexă a agendei ambițioase pentru securitologie, un stat este preocupat de păstrarea și consolidarea suveranității pe când o societate caută să-și întărească și să-și preserve identitatea, astfel, cercetătorul concluzionează că securitatea statului și securitatea societală sunt egale într-o țară și pot oricând să fie amenințate sau să fie percepute în pericol [186, p. 132].

Reprezentanții Școlii de la Copenhaga oferă o metodă operațională constructivistă în definirea conceptului de securitate națională, ce ilustrează cadru de analiză care este aplicat, atât în domeniul militar, cât și în cele non-militare ale securității, iar rezultatul constă în elaborarea unei hărți a problemelor contemporane ale securității, fiecare fiind identificată de patru variabile: caracteristica spațială (local, regional, global), localizarea sectorială (militar, politic, economic, societal și de mediu), identitatea principalului actor (state, actori societali, organizații internaționale) și natura obiectului de referință (state, națiuni, mediul înconjurător) [122, p. 10].

În opinia noastră, argumentele exponenților curentului de extindere a conceptului de securitate, adepții cărora suntem și noi, constată factorii care au fost ignorați în legătură cu securitatea națională, cu puține excepții, păstrând statul ca obiect principal de referință accentuând și factorii domestici sau instituționali considerându-i importanți, cum ar fi: supraviețuirea statului sau suveranitatea sa, care rămân ideea principală a acestui grup de cercetători, ce nu pun în dezbatere securitatea individului și acceptă multe elemente complementare esențiale ca, interesele naționale, statalitatea, societatea etc. În contextul contradicțiilor permanente între stat și individ, persoană sau om ca obiectul de referință al securității naționale, considerăm că statul trebuie să-și păstreze importanța primordială în cercetarea domeniului de securitate națională, deoarece un stat cu un sistem instituțional vulnerabil în domeniul securității menit să asigure toate componentele securității naționale nu va fi în stare să asigure un grad înalt de securitate individuală, care este determinat de capacitatea instituțională a structurilor de stat și nu invers, iar argumentul că însăși statul poate deveni o amenințare la adresa securității persoanei sau anumitor grupuri de indivizi nu rezistă argumentelor care afirmă că și persoana sau grupuri de indivizi pot deveni o amenințare la adresa securității naționale.

Un al curent de cercetare a conceptului de securitate este studiul de analiză critică al securității, care realizează investigații în profunzime fiind creat pe marginea ideii necesității reformulării importante a conceptului. Elaborată de cercetători și experți această abordare propune câteva premise ontologice și epistemologice importante, fără a pretinde la statutul de școală de gândire propriu-zisă. K. Krause exprimă opinia că principalii actori în relațiile internaționale sunt, atât statele, cât și alte entități care sunt construcții sociale produse ale conexiunilor istorice, politice, economice și sociale, ce sunt constituite prin practici sociale care creează procese ce determină întemeierea de identități și de interese naționale [187, p. 298-302].

Reprezentanții studiilor critice de securitate contestă statul ca singur obiect referent al securității și se opun ideii că anarhia internațională este o realitate, susținând importanța securității individului și a implicațiilor pe care aceasta le poate avea asupra modului în care decidenții politici acționează și optând pentru adâncirea cercetării conceptului de securitate incluzând problema pericolelor ecologice, economice și a migrației ilegale ca factori ce pot redefini nivelul de înțelegere a securității naționale. K. Krause și M. C. Williams sunt de părerea că în majoritatea analizelor realizate despre

securitate se vorbește mult despre conceptul acestui fenomen și mai puțin despre ceea ce este securitatea de fapt, precizând că acest lucru nu este neapărat negativ, ci dimpotrivă obiectul de cercetare al securității interacționează cu contextul spațial geopolitic și poate fi un act sau mai degrabă o practică decât un lucru în sine [188, p. 37].

O altă idee a securității, totalmente diferită, este expusă de A. Mathias, care consideră că securitatea se referă la capacitatea unui sistem de a procesa elementele de diferență cu alte sisteme și în acest sens are legătură cu identitatea sa politică, socială și militară, reliefând că securitatea va fi întotdeauna legată de ideea de siguranță și supraviețuire a statului [189, p. 26].

Alte abordări critice ale securității statului evidențiază faptul că conceptul, în viziunea lui D. Campbell, a fost, în unele cazuri, fundamentat și condiționat de discursuri ale pericolului, fiind explorat mecanismul creării *ortodoxiei* de către SUA în materie de securitate, utilizând dihotomia alterității în scopul definirii a ceea ce SUA nu sunt și trebuie să combată ca potențial pericol [190, p. 57-63].

O altă cercetare critică în abordarea problematicii securității naționale este modalitatea în care amenințările la adresa securității unui stat sunt identificate pentru a le încadra într-o anumită perspectivă. E. Adler prezintă *teoria comunităților epistemice* în contextul studiului critic la prezența amenințărilor, susținând că comunitățile epistemice sunt existența unor corpuri de cunoștințe și interese comune ce interacționează depășind hotarele statelor implicate într-un conflict, care pot determina o înțelegere reciprocă privind eventualitatea dezamorsării discursurilor ce încurajează o atitudine ostilă față de un alt stat [191, p. 111-116]. La fel și P. Haas împărtășește teoria comunităților epistemice considerându-le elemente propice dezvoltării comunităților de securitate, care sunt percepute ca o garanție împotriva potențialelor conflicte. În opinia sa, argumentul comunităților de securitate promovează ideea că securitatea are nevoie de actori care să posede o înțelegere comună a lumii în care evoluează [192, p. 7-16].

A. Mathias susține că securitatea este o practică ce creează hotare și sprijină diferențele dintre sisteme, constituind o sumă de mecanisme ce poate contribui la o mai bună înțelegere a transformărilor structurale în evoluția de sistem [189, p. 32-35]. A. Wendt consideră, în contextul studiului securității naționale, că securitatea națională este în primul rând ceea ce statele înțeleg prin securitate și capacitatea de a asigura acest concept care este legat de circumstanțele naționale ale statelor [193, p. 423-425].

În accepția noastră, securitatea națională poate fi definită drept *capacitatea geopolitică a unui stat de a-și asigura valorile existențiale prin realizarea intereselor naționale contracarând riscurile și amenințările reale și potențiale la adresa componentelor securității naționale generate de vulnerabilitatea internă a statului și de gradul de instabilitate a mediului de securitate regională sau internațională păstrând calitatea de furnizor de securitate și determinând sau valorificând oportunitățile contextuale pentru sporirea rezilienței securității naționale.*

În opinia noastră, securitatea va fi întotdeauna legată de ideea de siguranță și supraviețuire geopolitică a statului ca element fundamental al securității. Subliniem că noțiunea de securitate nu poate fi analizată fără a lua în considerare schimbările de perspectivă a contextului de revenire a subiectului *geopolitic* în abordarea problematicii securității, fiind determinată de anexarea, în 2014 a Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă. Prin urmare, prima etapă a perioadei postrăzboi rece s-a încheiat în 2014, în care a fost edificat un nou sistem internațional *uni-multipolar echilibrat geopolitic*, ce era structurat, pe de o parte, de o supraputere geopolitică – Statele Unite ale Americii, iar pe de altă parte, de mai mulți poli de putere geopolitică – franco-german, Federația Rusă și China. Deși, fiecare pol de putere avea propria agendă de realizare a intereselor geopolitice în plan internațional, însă prioritatea comună a acestora era soluționarea problemelor globale și gestionarea crizelor de securitate internațională prin cooperare, astfel nepermițând dezechilibrul sistemului internațional. După 2014 a început a doua etapă a perioadei postrăzboi rece în care geopolitica și-a intensificat pozițiile în cadrul relațiilor internaționale, a consolidat dimensiunea geopolitică a arhitecturii sistemului de securitate internațională și a păstrat același sistem internațional *uni-multipolar echilibrat geopolitic*, dar cu un aspect geopolitic mai consistent, care de asemenea, s-a încheiat în 2022, an în care a început a treia etapă a perioadei postrăzboi rece prin desfășurarea evenimentului semnificativ pentru securitatea europeană, acesta fiind, agresiunea armată neprovocată a Federației Ruse pe întreg teritoriul statului vecin Ucraina, fiind edificat un sistem internațional *uni-multipolar neechilibrat geopolitic*, după încheierea căreia se va finaliza și perioada postrăzboi rece, care va pune bazele unui nou război rece.

Suntem de părerea că după 24 februarie 2022 sistemul internațional *uni-multipolar neechilibrat geopolitic* se manifestă prin confruntării militare violente indirecte dintre Occident și Federația Rusă pe teritoriul Ucrainei și prin demararea cursei înarmării convenționale a statelor de pe continentul european ceea ce va determina ulterior redimensionarea structurii geopolitice a unui nou sistem de securitate internațională, fundamentând și procesul de reconfigurare a unui nou sistem internațional, care va fi unul *bipolar militar-asimetric neechilibrat geopolitic* (polul Occidental și polul anti-Occidental), în care polul nu va fi reprezentat de o singură supraputere, dar de un grup de state cu interese geopolitice și cu viziuni de asigurare a securității internaționale comune, în fruntea căruia se va poziționa statul-lider cu cea mai mare capacitate și potențial politico-militar ce va garanta securitatea statelor aliate ca urmare a edificării unei alianțe/organizații în care vor fi regândite și promovate de către statele membre *subiecți geopolitici* a valorilor geopolitice în domeniul securității, cum ar fi: relațiile geopolitice de securitate; arhitectura geopolitică de securitate; geopolitica mediului de securitate; interese geopolitice de securitate; sferă de influență geopolitică de securitate, iar pentru securitatea statelor non-membre *obiecte geopolitice* geopolitica va devenit un factor extern de risc și o amenințare, care le va determina politicile de securitate prin adoptarea statutelor de neutralitate sau de aderare la una dintre aceste entități politico-

militare de securitate și apărare colectivă. Totodată, considerăm că factorii epistemologici de bază, care constituie știința geopolitică sunt: geografici, politici, militari, economici, societali, demografici, culturali, confesionali și ecologici, ce corespund cu componentele securității la nivel național, demonstrează o corelație, o interacțiune și o interdependență în procesul de cercetare a dimensiunii geopolitice, care este una determinantă în investigarea securitologiei și fundamentează o nouă direcție științifică în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, care va aborda dimensiunea geopolitică ca fiind un element fundamental al echilibrului de putere al sistemului de securitate internațională, al arhitecturii mediului de securitate regională, precum și al politicilor de asigurare a securității naționale.

Prin urmare, considerăm necesară fundamentarea teoretică și definirea unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, care va consolida aserțiunea lansării și promovării unor analize actualizate și perfecționate, fiind indispensabile pentru procesul de cunoaștere a fenomenului geopolitic postrăzboi rece care determină realizarea evenimentelor și acțiunilor de securitate din partea statelor în contextul transformărilor structurale de sistem internațional. *Fundamentarea teoretică a Geosecuritologiei abordată în calitate de nouă direcție științifică de cercetare în cadrul securitologiei reprezintă prin conținut un fenomen combinativ multiaspectual, ce întrunește valențe corelative ale două ramuri științifice complexe a cunoașterii „geopoliticii” și „securitologiei”, care fiind supuse analizei bazate pe interacțiune pentru stabilirea raporturilor între aceste domenii, au provocat numeroase dezbateri academice evidențind aspectul geopolitic ca fiind unul determinant în comportamentul statelor în procesul de asigurare a securității, totodată, alimentând luări de poziție atât convergente ca esență, cât și diametral opuse din cauza naturii și cadrului epistemologic dificil supus investigațiilor științifice comparativ cu obiectele de studiu ale altor științe sociale. Geosecuritologia este o nouă direcție științifică de cercetare în cadrul securitologiei care investighează dimensiunea geopolitică a domeniului de securitate analizând totalitatea valorile geopolitice, care determină evoluția/involuția fenomenului de securitate, cum ar fi: relațiile geopolitice de securitate dintre state; arhitectura geopolitică de securitate; geopolitica mediului de securitate; interesele geopolitice de securitate ale statelor; sfera de influență geopolitică de securitate din perspectiva prevenirii, identificării și combaterii riscurilor și amenințărilor sub aspectul asigurării și stabilității securității internaționale, constituirii și consolidării complexelor de securitate regională și sporirii rezilienței componentelor securității naționale.*

Așadar, marea schimbare în gândirea teoretică a securității naționale s-a produs la 24 februarie 2022 când Federația Rusă a comis o agresiune militară asupra statului vecin Ucraina, astfel, sfidând dreptul la suveranitate, independență și integritate teritorială unui stat străin, producând la nivel academic un seism care a zdruncinat din temelie teoriile despre securitate elaborate mai cu seamă în perioada postrăzboi rece în care dimensiunile geopolitică și cea militară nu li se acorda o atenție potrivită sau chiar erau ignorate deliberat

din cauza noilor condiții de existență a mediului de securitate. Revenirea în forță a dimensiunii geopolitice, dar și a componentei militare a securității naționale prin tentativa Federației Ruse de a recontura sferile de influență geopolitică aplicând forța militară, ea însăși s-a transformat într-o amenințare care a subminat mediul de securitate regională, condiții ce denotă prefigurarea unei noi perioade în cadrul relațiilor internaționale, impulsionând realizarea noilor cercetări în cadrul securitologiei, ceea ce va determina noi reflecții epistemologice, noi abordări empirice și noi dezbateri de idei în cadrul procesului de cercetare a securitologiei, însă instrumentarul teoretic de care dispune această disciplină nu va fi suficient pentru a investiga în profunzime dimensiunea geopolitică a acesteia și pentru a oferi răspunsuri și soluții fundamentate pe realizarea analizelor care necesită a fi efectuate în cadrul unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, potențialul căreia necesită a fi promovat și valorificat pe deplin.

2.3. Concluzii la Capitolul 2

1. Știința geopolitică a evoluat de la primele tentative de a se separa de geografia politică prin elaborarea teoriilor generale, care viza cu predilecție determinarea edificării curentilor științifici în cadrul școlilor de gândire geopolitică, până la conceperea geopoliticii în calitate de știință atotcuprinzătoare și integratoare, identificând și utilizând totalitatea de metode și concepții de cercetare teoretică a geopoliticii, atât în manifestările relaționale concrete dintre subiecții geopolitici și obiectele geopolitice, cât și a factorilor obiectivi geografico-spațiali, care determină politicile în plan intern și extern ale actorilor geopolitici, contribuind la promovarea pluralismului teoretic și metodologic în domeniu, ce a devenit o normă general acceptată în investigațiile de materie geopolitică.
2. Abordarea geopoliticii sub aspectul disciplinar-științific, reprezintă prin statutul său un domeniu al cărui obiect de studiu este valorificat prin interacțiunea mai multor discipline academice și cu ajutorul unui spectru diversificat de metode investigative, incontestabil fiind prezent și caracterul interdisciplinar, pluridisciplinar și transdisciplinar al materiei cercetate. Geopolitica în plan epistemologic, ca obiect de investigație, urmărește direct descrierea, descifrarea, explicarea, interpretarea și înțelegerea complexității fenomenelor și proceselor geopolitice, care este în măsură să contribuie la definirea statutului disciplinar al geopoliticii, atât sub aspect ontologic, cât și în plan epistemologic, ca în ultimă instanță să se asigure demarcarea cadrului științific precum și să se definească identitatea academică a domeniului.
3. Dezbaterile academice privind primordialitatea între stat și individ, persoană sau om, ca obiect de referință al securitologiei, abordată multinivelar, sistemic și structural- funcțional, au contribuit la constatarea importanței statului, prin distingerea supraviețuirii și a suveranității sale, deoarece un stat cu un sistem instituțional vulnerabil în domeniul securității, merit să asigure toate componentele

securității naționale, nu va fi în stare să garanteze un grad înalt de securitate, inclusiv și individuală, care este determinat de capacitatea rezilienței instituționale a structurilor de stat din domeniu. Totodată, statul reprezintă și calitatea statutului de actor internațional de bază, ca element fundamental în edificarea structurii sistemului internațional, care este determinată de arhitectura geopolitică mondială a securității internaționale și de conjunctura geopolitică a mediului de securitate regională.

4. Factorii epistemologici de bază care constituie știința geopolitică sunt: geografici, politici, militari, economici, societali, demografici, culturali, confesionali și ecologici, ce corespund cu componentele securității la nivel național, demonstrează o corelație, o interacțiune și o interdependență în procesul de cercetare a dimensiunii geopolitice care este una determinantă în investigarea securitologiei și fundamentează o nouă direcție științifică în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, care va aborda dimensiunea geopolitică ca fiind un element fundamental al echilibrului de putere al sistemului de securitate internațională, al arhitecturii mediului de securitate regională, precum și al politicilor de asigurare a securității naționale.
5. Necesitatea fundamentării teoretice și definirea unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, va consolida supoziția promovării unor analize actualizate și perfecționate, fiind indispensabile pentru procesul de cunoaștere a fenomenelor geopolitice postrăzboi rece, care determină realizarea evenimentelor și acțiunilor de securitate din partea statelor în cadrul sistemului de relații internaționale. Fundamentarea teoretică a Geosecuritologiei abordată în calitate de nouă direcție științifică de cercetare în cadrul securitologiei reprezintă prin conținut un fenomen combinativ multiaspectual, ce întrunește valențe corelative ale două ramuri științifice complexe a cunoașterii *geopoliticii* și *securitologiei*, care fiind supuse analizei bazate pe interacțiune pentru stabilirea raporturilor între aceste domenii, au provocat numeroase dezbateri academice evidențiind aspectul geopolitic ca fiind unul determinant în comportamentul statelor în procesul de asigurare a securității, totodată, alimentând luări de poziție atât convergente ca esență, cât și diametral opuse din cauza naturii și cadrului epistemologic dificil supus investigațiilor științifice comparativ cu obiectele de studiu ale altor științe sociale, însă oportunitatea fundamentării unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia” este determinată de primordialitatea cercetării dimensiunii geopolitice în procesele de asigurare a securității multinivelare.

3. CONSOLIDAREA DIMENSIUNII GEOPOLITICE A SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE ȘI A SECURITĂȚII NAȚIONALE ALE MARILOR PUTERI ÎN PERIOADA POSTRĂZBOI RECE

În acest capitol sunt supuse cercetării procesele care au contribuit la transformările dimensiunii geopolitice a securității internaționale și a securității naționale ale marilor puteri, ele fiind abordate în contextul evoluției perioadei postrăzboi rece în care au fost identificate trei etape cu organizare structurală diferită a sistemului internațional. Primul subcapitol este dedicat cercetării aspectului de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, care se manifestă prin reconturarea sferelor de influență geopolitică de către marile puteri în diferite regiuni ale mapamondului ce condiționează pacea și gradul de stabilitate al relațiilor internaționale, fiind abordată în cadrul investigațiilor ca fiind una determinantă în procesul de reconfigurare a sistemului internațional postrăzboi rece. În subcapitolul al doilea este supusă investigației semnificația interesului geopolitic din perspectiva consolidării sistemului național de securitate al marilor puteri. Luând ca bază particularitățile dimensiunii geopolitice de asigurare a securității naționale, exprimate prin gradul de implicare în promovarea și apărarea intereselor geopolitice într-un spațiu geopolitic regional disputat, determinând nivelul de complexitate și de antagonizare a relațiilor geopolitice dintre marile puteri.

3.1. Redimensionarea arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și reconfigurarea sistemului internațional postrăzboi rece în contextul reconturării sferelor de influență geopolitică

În condițiile arhitecturii geopolitice bipolare a securității internaționale și a sistemului internațional din perioada războiului rece, unii cercetători, St. Hoffmann, D. Bell, dar și alții, au elaborat unele eventuale scenarii postbipolare ancorate pe reducerea intensității conflictului, dar și a gradului de amenințare dintre cele două supraputeri și sporirea ponderii Organizației Națiunilor Unite. Reflecțiile avansate nu s-au adeverit, chiar și în pofida eforturilor conjugate ale actorilor statali majori de la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 ai sec. XX de a determina nivelul de eficiență a activității organizației internaționale de caracter universal și vocație globală, nemaivorbind de convergența actorilor majori [194, p. 69-70].

Sfârșitul conflației bipolare și trecerea la configurație geopolitică de tip nou a ordinii mondiale s-a produs pe cale pașnică și n-a fost instituționalizată prin tratate. Dacă aranjamentele westfalice din 1648 practic au totalizat Războiul de 30 de Ani și au trasat parametrii modelului de ordine geopolitică internațională multipolară, iar după cel de-al Doilea Război Mondial s-au creat circumstanțele favorabile pentru instituționalizarea și consolidarea unei noi arhitecturi geopolitice bipolare a sistemului internațional din cauza conflictului genetic dintre cele două sisteme, astfel determinând gradul de

stabilitate/instabilitate a mediului de securitate internațională, însă situația postrăzboi rece a debutat absolut într-un alt cadru și în alte condiții, deși predominante erau stările de spirit prodemocratice nu numai la nivel teoretic reliefate de F. Fukuyama, dar și afirmate sub aspectul politico-aplicativ de G. Bush și F. Mitterand.

Dificultățile derivate din nouitatea și complexitatea problemelor anunțate erau amplificate de deficiențe de caracter epistemologic și metodologic, în sensul că din cauza asimetriei structural-sistemice pe orizontală, principiul balanței de forțe nu mai funcționa, anarhia mediului internațional a devenit mai pronunțată, amplificarea ponderii în plan mondial revenindu-i și geoeconomiei, iar dimensiunea geopolitică și-a consolidat treptat poziția în domeniul securității internaționale și în structura sistemului internațional în contextul demarării cea de-a treia perioadă a evoluției gândirii geopoliticii, cea a *renașterii*, care debutează la începutul anilor '80 sub forma reluării ideilor în discursurile politice, pentru a cunoaște după 1990 un reviriment și o largă acceptare academică, după cea de-a doua – după 1945, perioada *geopoliticii de declin*.

În contextul realizării unei cercetări științifice empirice fundamentată temeinic pe aspectul teoretic, considerăm necesară definirea noțiunilor „arhitectură geopolitică mondială a securității internaționale”, „sferă de influență geopolitică” și „mare putere” care ar facilita elucidarea fenomenului investigat. În opinia noastră, „arhitectura geopolitică mondială a securității internaționale” reprezintă *structura geopolitică a relațiilor internaționale dintre actorii geopolitici, stabilită în baza partajării sferelor de influență geopolitică mondială, ca urmare a unei conflagrații mondiale sau pe cale pașnică în baza unor acorduri, determinând un anumit grad de stabilitate a păcii și servind drept fundament geopolitic pentru edificarea sistemului internațional*. „Sfera de influență geopolitică” poate fi caracterizată *ca o regiune geografică, un stat sau o parte a acestuia, asupra căreia un actor geopolitic major având forță, capacitate și voință își exercită puterea geopolitică prin realizarea intereselor geopolitice, stabilind un raport de relații clientelare la un nivel înalt de cooperare în domeniul securității edificând state satelit, care fiind constituite și reconturate ca consecință a jocului de putere geopolitică al marilor actori geopolitici pot fi caracterizate ca entități cu statut provizoriu, ce este determinat de dinamica continuă a relațiilor geopolitice, ca rezultat a modificării permanente a raporturilor de putere geopolitică dintre actorii majori*. Noțiunea de „mare putere” poate fi definită în felul următor: *calitatea unui stat care deține potențialul geopolitic și capacitatea militară de a-și impune suveranitatea și a exercita influență pentru a controla în alt spațiu decât cel pe care s-a constituit ca entitate politică de sine stătătoare, totodată, determinând gradul de stabilitate a securității internaționale și agenda politicii mondiale*.

Încheierea războiului rece a bulversat profund mediile academice de cercetare și cercurile de specialiști în materia geopoliticii, securitologiei și relațiilor internaționale, privându-i, reiterăm, pe de o parte, de subiecte intens exploatate și valorificate științific în trecut, iar pe de alta, confruntându-se cu realitățile noi, insuficient cunoscute, explicate

și înțelese, au fost nevoiți să se angajeze în elaborarea conceptelor și soluțiilor noi, necesare pentru gestiunea și fundamentarea teoretică a acțiunilor și proceselor postbipolare. Considerăm necesar de a preciza că nici F. Fukuyama și nici S. Huntington n-au dezvoltat ulterior ideile care i-au făcut celebri: rămânând la părerea că nu există alternativă economiei liberare și normelor democratice, primul a făcut opțiune pentru alte probleme de cercetare, cu predilecție de factură morală, pe când al doilea a abordat ordinea geopolitică mondială din alte perspective, cu precădere de factură realistă, una dintre acestea fiind polaritatea. Astfel, S. Huntington se pronunță asupra evoluției geopolitice ordinii mondiale postrăzboi rece, susținând că după un moment de unipolaritate lumea va traversa câteva decenii de uni-multipolaritate, urmând ca sec. XXI să fie al multipolarității. Sesizăm că S. Huntington, ca și unii realiști, precum K. Waltz, consideră unipolaritatea ca fiind de scurtă durată și că va evolua immanent spre o structură geopolitică multipolară, aserțiune care a devenit magistrală și este aproape general acceptată în plan academic [57, p. 45-48].

În accepția noastră, asemenea evoluții concepționale, care, de altfel, nu figurează cu titlul de raritate, s-ar explica prin regândirea criteriilor de evaluare, în sensul unor abordări sectoriale și diferențiate ale configurației geopolitice a ordinii mondiale, identificându-se actorii majori și cu influență pe domenii de activitate la nivel atât global, cât și regional. J. Nye-jr. și L. Thurrans pledează pentru o tratare mult mai nuanțată a ordinii mondiale, inclusiv a rolului Statele Unite ale Americii în lume, în sens de schimbare a raporturilor reale dintre state în domenii esențiale ce caracterizează o mare putere. Conform supoziției lui C. Hlihor, comportamentul actorilor în relațiile internaționale contemporane cunoaște o mare diversitate și complexitate în orientarea, atitudinea și intensitatea de manifestare geopolitică, gradul de implicare în rezolvarea problemelor pe arena mondială fiind diferit [9, p. 217].

În această ordine de idei, nu pot fi trecuți cu vederea celebrii cercetători din domeniul securitologiei Zb. Brzezinski și H. Kissinger, rezultatele științifice ale cărora nu sunt mai puțin cunoscute și continuă să aibă o rezonanță pe măsură, ele reflectând critic punctul de vedere al Statelor Unite ale Americii referitor la redimensionările arhitecturii geopolitice mondiale în contextul reconturării sferelor de influență geopolitică și asigurării securității internaționale, evenimente care s-au produs la începutul perioadei postrăzboi rece, urmărind conservarea hegemoniei geopolitice americane pe termen scurt și mediu. Diferența dintre ei este că primul s-a dovedit a fi un promotor militant al imperativelor geopolitice ale Statelor Unite ale Americii în Eurasia, dar se pronunța pentru instituționalizarea unei cooperări globale eficiente într-un viitor mediu și îndepărtat, pe când al doilea se dovedește a fi mai flexibil, arealul investigațiilor sale științifice cuprinde toate regiunile globului, el înclinând, mai degrabă, contrar poziției lui Zb. Brzezinski, spre multipolaritate decât spre o structură unipolară, în sens de extindere a numărului responsabililor prin gestiunea sectorială și georegională în comun a lumii. Ambii cercetători considerau că pentru prima dată în istorie o putere

noneuropeană a devenit nu numai arbitrul principal în relațiile dintre statele europene, dar și cea mai puternică țară din lume, instituindu-se, astfel, sistemul global american, deși Eurasia își păstrează importanța geopolitică, rămânând o *tablă de șah* pe care continuă competiția geopolitică pentru supremația mondială, luptă care afectează nivelul de stabilitate al mediului de securitate internațională.

În opinia noastră, asumție confirmată indirect și de Zb. Brzezinski, actualmente își păstrează semnificația cu tendința de amplificare a teoriei *Pământul de mijloc* descrisă de H. Mackinder, în contextul intensificării relevanței științifice a metodei geopolitice de cercetare a securitologiei din cauza sporirii substanțiale a importanței factorului teritorial în evaluarea gradului de influență a unei mari puteri asupra securității internaționale. Utilizarea conceptelor *Talascrație* și *Telurocrație*, explică ipoteza imposibilității unei cooperări pe termen lung dintre Statele Unite ale Americii și Federația Rusă, rezumându-se doar la unele colaborări pe termen scurt și cu interese de moment pentru ambii actori. În accepția lui H. Kissinger, eforturile Statelor Unite ale Americii trebuie să fie canalizate pe georegiunea atlantică, considerând, contrar mai multor supoziții, că aceasta rămâne centrul global. Dacă H. Kissinger este preocupat aproape în exclusivitate de prezent și de viitorul imediat, urmărind conservarea dominației geopolitice mondiale ale Statelor Unite ale Americii, dar într-o cooperare cu alte centre de putere mondială, prioritar cu Uniunea Europeană, evaluările lui Zb. Brzezinski se extind pentru o perioadă mai îndepărtată, medie și pe termen lung, încercând să identifice acel „concurrent de succes” care va fi în măsură să pună la îndoială supremația geopolitică globală ale Statelor Unite ale Americii. Însă contrar mai multor supoziții, viitorul concurrent geopolitic de succes nu este nominalizat, însă cele mai mari șanse le are China.

Dacă H. Kissinger și mai ales Zb. Brzezinski în spiritul fundamentelor teoriei realismului politic continuă să acorde prioritate conceptelor de putere geopolitică și securitate, fiind preocupați în mod prioritar de determinarea redimensionării arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, care s-a produs după încheierea conflagrației bipolare, atunci S. Huntington, din contra, avansează pe prim-plan factorul civilizațional având la bază religiile, considerând că în lumea postrăzboi rece diferențele de natură ideologică, politică sau economică cedează întâietatea în fața celor de proveniență cultural-civilizațională, în timp ce comportamentul statelor naționale, deși rămân unitățile principale de analiză în relațiile internaționale, este influențat decisiv nu de imperativul geopolitic al cuceririi, puterii și bogăției, ci de preferințele, asemănările și deosebirile cultural-civilizaționale ancorate pe factorul confesional. S. Huntington nu face distincție esențială dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană în lumea postrăzboi rece, incluzându-le în cadrul civilizației occidentale, aceasta fiind edificată pe creștinism, pluralism, individualism și suveranitatea legii, Zb. Brzezinski și H. Kissinger indică asupra diferențelor, în sensul că hegemonia geopolitică de tip nou, potrivit primului, sau supremația geopolitică americană, conform celui de-al doilea, sunt evidente, însă Statele Unite ale Americii au nevoie de parteneri pentru a gestiona crizele

și contracara provocările la adresa securității internaționale, Uniunea Europeană fiind cel mai sigur aliat, supoziție împărtășită mai ales de H. Kissinger, dar nu numai de el, alții fiind G. Modelski și W. Tompson. De asemenea, S. Huntington a pronosticat eventuale conflicte dintre civilizații atât la micronivel, cât și la macronivel ce ar submina securitatea internațională, iar pentru a le preîntâmpina se impune cu necesitate de a respecta trei reguli, care practic nu au fost aplicate. Zb. Brzezinski a fost preocupat în special de conservarea hegemoniei geopolitice ale Statelor Unite ale Americii pe termen scurt, indicând, în același timp, că în viitorul mediu Statele Unite ale Americii au nevoie de parteneri compatibili strategic, pe când H. Kissinger este de părerea că Statele Unite ale Americii dispun de potențial geopolitic suficient pentru a modela evenimentele în Eurasia, urmărind, în spirit instituționalist, edificarea unor regimuri de securitate. Precizăm că F. Fukuyama până în jumătatea a doua a anilor '90 ai sec. XX a invocat triumful democrației, iar I. Rammonet a indicat asupra extinderii listei statelor democratice și, implicit, instituirea unui regim mai puțin conflictual în relațiile internaționale, S. Huntington, A. Toffler și H. Toffler din contra, anunță axe și factori noi de conflict global, iar Zb. Brzezinski și H. Kissinger au continuat să acorde credit percepțelor realiste și geopolitice, aserțiuni care sunt împărtășite mai târziu și de S. Huntington prin analiza tipurilor de polaritate.

Potrivit estimărilor lui M. Mureșan, C. Hlihor urmărește obiectivul științific de a integra eforturilor de studiere a fenomenului politic contemporan din perspectivă interdisciplinară și transdisciplinară, fiind conceput nu numai ca un demers teoretic, ci și ca un instrument de lucru, deoarece propune o metodologie de analiză a securității care se fundamentează pe explicarea paradigmatelor de bază ale teoriei geopolitice: actorii, raportul de putere, interesul și percepția sunt instrumente „din sfera disciplinelor de graniță, dar transcend nu numai conținutul, ci și semnificația pe care le au în istorie”. C. Hlihor demonstrează că deși geopolitica nu este o știință, totuși dispune de paradigmele proprii, care oferă instrumente valide pentru a cunoaște evoluțiile de putere și interes din lumea contemporană, ce determină securitatea internațională, remarcând că formulele clasice nu pot să ajute la descifrarea evoluțiilor posibile dintr-un câmp geopolitic din cauza că nu este luat în calcul faptul că spațiul-țintă este locuit și nu se ține cont de voința și interesul populației din acest teritoriu. Convingerea lui C. Hlihor este că viața internațională a devenit atât de complexă și de diversificată, încât a o înțelege doar în baza unei singure discipline este insuficient, „analiza din perspectivă istorică, sociologică, economică, antropologică și securitologică trebuie completate cu dimensiunea geopolitică”, impunându-se însăși redefinirea geopoliticii, în baza principiului interdisciplinarității, în cadrul altor discipline academice, în speță securitologia [9, p. 145-151].

Vom reliefa fenomenul *polarității* în contextul procesului geopolitic de reconfigurare a puterii în cadrul arhitecturii mondiale a securității internaționale și în cadrul sistemului internațional postrăzboi rece. În acest context de idei, considerăm că

stabilitatea sistemului internațional postrăzboi rece nu depinde de numărul marilor puteri, care dețin statute de *poli*, participante la formarea structurală a elementelor ce fundamentează sistemul internațional, dar este determinată de distribuția echilibrată a puterii geopolitice în cadrul arhitecturii mondiale a securității internaționale, respectarea căreia influențează asupra credibilității garantării unui mediu stabil de securitate internațională care condiționează edificarea sistemului internațional.

Precizăm că unipolaritatea geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece a fost considerată, pe bună dreptate, cu caracter provizoriu și de o durată relativ restrânsă de funcționalitate, majoritatea absolută a elaborărilor în materie rezervându-i circa trei decenii. A. Bovin susține că lumea monopolară este comodă, atacul asupra *polului* fiind exclus prin excelență, iar supremația geopolitică decisivă a *centrului* permite de a menține disciplina și echilibrul geopolitic, însă această stare se dovedește a fi relativă și în situații critice sunt posibile rebeliuni, motiv din care hegemonul geopolitică este nevoit să se surpe, menținând permanent prudență sporită [195, p. 175]. Din altă perspectivă, de factură politico-economică, supunând analizei sistemice istoria Imperiului Roman, R. Gilpin a conchis, reiterăm, că structura unipolară practic durează atât timp cât beneficiile predomină asupra costurilor. Însă acest demers este puțin aplicabil pentru definirea realităților geopolitice postrăzboi rece, polul unic nu dispune de potențial economic proporțional cu volumul cheltuielilor necesare pentru menținerea dezvoltării stabile a sistemului, cu atât mai mult că în interiorul societății americane un curent influent de opinie se pronunță sistematic împotriva prezenței exagerate și suprasolicitate în afacerile mondiale prin acordarea suportului financiar, dar și de altă natură, unor regimuri. F. Voytlovskii exprimă părerea că nu există temeii suficiente pentru a remarca degradarea substanțială a supremației geopolitice a supraputerii, dar s-au cristalizat premise pentru limitarea influenței americane în anumite domenii și în anumite regiuni geopolitice, reflectându-se scăderea motivației elitei politice de a edifica un imperiu global.

Unipolaritatea poate fi mai bine explicată prin categoriile realiste *pol* și *echilibru*, în sensul că apariția unei sau mai multor supraputeri echilibrează ponderea geopolitică globală a hegemonului și se formează un nou tip de arhitectură geopolitică a securității internaționale care determină structura sistemului internațional. În această bază conceptual-teoretică, transformarea structural-geopolitică a sistemului internațional se dovedește a fi una imanentă, dat fiind că sistemul fondat pe un stat geopolitic hegemon, care alcătuiește nucleul ordinii geopolitice mondiale, inevitabil se va schimba, subliniază L. Șevțova, din cauza că în conformitate cu doctrina realismului politic, fiecare centru geopolitic de putere întotdeauna provoacă o situație de confruntare și deci, este un factor provizoriu [196]. În ordinea de idei reliefată se includ propunerile expuse de E. Primakov privind formarea unei multipolarități de alternativă, îndreptată împotriva Statelor Unite ale Americii și ale lui D. Trenin de a edifica o contrabalansă influenței geopolitice americane, aceste supoziții fiind ancorate pe alianța dintre Federația Rusă și China, declarațiile

comune cu privire la lumea geopolitică multipolară și edificarea unei noi ordini geopolitice mondiale. Însă această construcție s-a dovedit a fi lipsită de un suport consistent, provocând diferite controverse și suspiciuni generate de mai mulți factori, cum ar fi: obiectivele geopolitice urmărite de fiecare parte și interesele manifestate nu numai de către actorii importanți, dar și de cei de factură mai mică, cu precădere din vecinătatea apropiată; potențialul geopolitic disponibil de fiecare protagonist și capacitățile de valorificare; problemele teritoriale și diferențele demografice; atitudinea față de relațiile cu Statele Unite ale Americii, la care poate fi adăugată memoria istorică a relațiilor sovieto-chineze. Song Yimin relevă aserțiunea care supune analizei relațiile reciproce din cadrul triunghiului geopolitic de puteri Republica Populară Chineză – Federația Rusă – Statele Unite ale Americii, considerând că deși sunt evidente mai multe disensiuni între părți, nu există temeii suficiente pentru a presupune că două dintre aceste trei țări se vor uni împotriva celei de-a treia [197, p. 80-81]. Vizând un context mult mai larg, dar exprimând același sens de idei, A. Bovin insistă absolut fondat că lumea geopolitică multipolară nu trebuie să fie nici antiamericană, nici antirusă, nici antichineză sau antioric care alta [195, p. 178], în caz contrar devine premisă pentru un război mondial nou.

Marea majoritate a cercetătorilor care invocă unipolaritatea geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece consideră că aceasta va dura o perioadă relativ restrânsă de timp, urmând să cedeze locul, conform lui K. Waltz, Ch. Krauthammer, C. Vlad sau L. Șevțova, unei structuri geopolitice de tip multipolară. Song Yimin din contra, estimând din interior perspectivele dezvoltării globale ale Chinei, exprimă opinia că hegemonia geopolitică americană în lumea unipolară va fi de lungă durată, asumție care nu este lipsită de relevanță din cauza amplificării unor dificultăți imanente în calea dezvoltării accelerate a acestei țări. Conform lui W. Wohlforth, superioritatea militară, nivelul investițiilor în tehnologiile noi și suspiciunile reciproce dintre potențialii concurenți geopolitici (Federația Rusă, Uniunea Europeană, Japonia sau China), sunt factorii determinanți care fac mai puțin probabilă posibilitatea formării unei coaliții geopolitice eficiente îndreptată împotriva puterii americane, asigurându-se, în același timp, stabilitatea lumii unipolare” [198, p. 8-10].

Zb. Brzezinski, potrivit lui D. Dungaciu, prin luările tranșante și consecvente de poziție susține că Statele Unite ale Americii rămâne actorul geopolitic principal pe scena securității globale. Ideea lumii geopolitice *multipolare*, cu care au flirtat într-o vreme Federația Rusă sau China ghidate de dorințe *anti-hegemonice*, rămâne, deocamdată, o iluzie [199, p. 94], chiar dacă tot mai frecvent este remarcată oportunitatea aliațiilor geopolitici în vederea administrării mai eficiente a unor probleme de nivel regional, însă, în opinia noastră, această iluzie poate fi realizată după războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei care se va încheia, fie cu un acord de pace dintre părțile beligerante, fie cu lichidarea semnificativă a potențialului militar a uneia dintre forțele armate aflate în conflict, fără posibilitatea de a mai continua faza activă a luptei în teren și de a-și reconstitui în termen mediu sau lung capacitatea umană și tehnică, astfel fiind restabilă

totalmente integritatea teritorială a Ucrainei sau Federația Rusă cucerește tot teritoriul Ucrainei ulterior anexându-l ca parte componentă a Rusiei, acțiuni militare ce inevitabil vor duce la reconfigurarea geopolitică a sistemului internațional care va fi unul nu multipolar, dar *bipolar militar-asimetric neechilibrat geopolitic* în cadrul unei noi arhitecturi geopolitice de securitate internațională. Din altă perspectivă, dar vizând aceeași idee magistrală de identificare a modalităților de menținere a stabilității geopolitice și asigurare a securității globale, S. Huntington exprimă părerea, considerată justificată și îndrăzneată de Zb. Brzezinski, că în lumea privată de dominația geopolitică americană va fi mult mai multă violență și dezordine și mai puțină democrație și creștere economică comparativ cu situația în care Statele Unite ale Americii va continua să influențeze geopolitic mai mult decât altă țară asupra soluționării problemelor globale. Ideea lui S. Huntington privind violența și dezordinea, specificăm noi, deloc nu este lipsită de suport real, ținând cont de problemele cu care se confruntă autoritățile naționale din Afganistan, Irak și Siria în urma evacuării prezenței armate americane.

Conform lui H. Kissinger, după dispariția pericolului din partea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, parteneriatul atlantic continuă să rămână pentru Statele Unite ale Americii pilonul geopolitic determinant al ordinii mondiale, deoarece, în afară de principiile strict determinate ale asigurării apărării colective, caracteristice alianțelor tradiționale, statele aliate din cadrul Alianței Nord-Atlantice au creat o rețea de relații care servesc drept obiectiv formarea și consolidarea fundamentului viitorului politic comun [200, p. 11]. A. Bogaturov a considerat că tot mai evidentă se dovedea a fi prioritatea eurasiatică a politicii externe ale Statelor Unite ale Americii, cauza fiind că rolul de partener principal în geopolitica globală americană revine Eurasiei Centrale, devenită în sec. XXI centrul geopolitic nou al lumii, în timp ce semnificația Europei deja se dovedește a fi alta, una complementară, dar continuă să rămână importantă [201, p. 34, 35]. Totuși, H. Kissinger și Iu. Kașlev au sesizat replierile geopolitice la nivel global, primul invocând influența ponderii în creștere a economiei Asiei asupra dezvoltării Statelor Unite ale Americii, în particular, și a lumii, în ansamblu, cel de-al doilea a remarcat transferarea centrului economico-financiar și comercial mondial în Asia de Est și Sud-Est. Astfel, Zb. Brzezinski a constatat identificarea celor mai importante centre geopolitice eurasiatice, susținând că necesitatea protejării acestora reprezintă un aspect de principiu al promovării geopoliticii globale ale Statelor Unite ale Americii.

V. Juc afirmă că supozițiile ancorate pe conexiunile nemijlocite dintre supremația geopolitică globală a Statelor Unite ale Americii și promovării stabilității, democrației și dezvoltării în contextul asigurării securității internaționale nu sunt lipsite de suport, luând în calcul injecțiile financiare americane și livrările de armamente, sprijinul politic și intervențiile în scopuri umanitare. Totodată, aserțiunile de acest conținut se dovedesc a fi forțate și suferă de apologetică, dat fiind că Statele Unite ale Americii pot să-și treacă în cont realizări modeste la capitolul implementarea democrației și economiei de piață, a stabilității sociale și securității internaționale. Statele Unite ale Americii n-au fost în stare

să asigure aprofundarea și extinderea democrației, dat fiind că se dovedește a fi foarte dificil sau chiar imposibil de a o impune forțat și de sus, în rezultat tentativele geopolitice de formare a comunității democratice globale în baza acestui model sunt considerate indezirabile de mai multe țări, inclusiv din rândul democrațiilor. Cercetătorul precizează cu titlu de concluzie preliminară că trăsătura esențială a *lumii geopolitice unipolare* a fost bine definită de către J. Nye, în a cărui accepție se produce unificarea spațiului normativ-juridic și social-politic în baza sistemului liberal de valori, pe când ideea arhitectura geopolitică a securității internaționale, pe care o împărtășim, exprimată prin reglementarea conflictelor regionale și locale, se asigură prin eforturi colective ale comunității mondiale coordonate de singura supraputere geopolitică, aceasta dispunând de avantaje globale de natură militară, politică, economică și tehnologică [202, p. 53-54].

Potrivit lui Zb. Brzezinski, care a utilizat principiile metodologiei geopoliticii clasice indicând discret asupra Eurasiei, dominația geopolitică globală a Statelor Unite ale Americii depinde nemijlocit de durata și eficacitatea menținerii supremației geopolitice pe continentul eurasiatic, marea majoritate a cercetătorilor și analiștilor în materie sunt mai expliciti, înscriind această calitate în primul rând Chinei, Japoniei și Uniunii Europene, urmate de India, Federația Rusă și rareori Brazilia, iar uneori sunt nominalizate unele state comunitare – Germania, Franța, Marea Britanie. Totuși, statutul de eventuală putere geopolitică mondială este cel mai frecvent atribuit Chinei, din cauza resurselor demografie enorme, concepțiilor despre lume fondate pe confucianism și memoriei istorice, ritmului creșterii economice, volumului investițiilor străine și capacităților pieței interne, aspirațiilor geopolitice de factură expansionistă, potențialului militar în plină fortificare, în special pe contul flotei maritime, dar și poziției geopolitice reținute a Japoniei. Aceasta din urmă este o putere mondială, conform estimării lui Zb. Brzezinski, dar care, în accepția noastră, substanțial este limitată în posibilități din cauza că a transferat către Statele Unite ale Americii asigurarea securității sale naționale, i-a fost impusă constituțional interdicția de a produce și a deține armament nuclear, nu dispune de aliați în Asia și se conduce de strategia expansionismului tehnologic pentru a beneficia în plan economic, adică nu este un actor geopolitic activ și rămâne fidelă principiilor de politică externă formulate încă la mijlocul anilor '50 ai sec. XX de Premierul S. Eshida. Nu este deloc întâmplător că Song Yimin scrie despre îndelungata epocă a dominației geopolitice americane globale, manifestând scepticism și poziție rezervată față de capacitățile Chinei de a deveni, cel puțin într-un viitor mediu, o nouă supraputere geopolitică, capabilă să concureze eficient și sub toate aspectele cu Statele Unite ale Americii.

Aserțiune susținută de mai mulți cercetători, precum: Zb. Brzezinski, care califică China ca fiind o putere geopolitică regională, pe motiv că nu este absolut obligatoriu să se reușească menținerea ritmurilor înalte de dezvoltare economică, nu se dovedește a fi inevitabilă o criză politică determinată de oportunitatea democratizării controlate și transferului de putere către generația tânără a elitei politice și, în plus, China va rămâne o țară relativ săracă, cu venit redus pe cap de locuitor și repartizat disproporționat [1, p.

191-195]; H. Kreft, în a cărui opinie, chiar dacă China va dezvolta accelerat în viitorul mediu o economie gigantică, confirmând estimările Băncii Mondiale, va rămâne, totuși, o țară cu venituri relativ modeste pe cap de locuitor, mai mic decât dispun actualmente Coreea de Sud sau Taiwan [203, p. 29]; Iu. Kaşlev, care exprimă părerea că China poate să devină cea mai mare economie a lumii în viitorul mediu, însă la capitolele vizând influență politico-militară și nivel de viață nu va depăși Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană [204, p. 125]; V. Acikasov și S. Lanțov care susțin că structura geopolitică bipolară a sistemului internațional este imposibilă în viitorul imediat din cauza că China nu poate ocupa locul celei de-a doua supraputeri geopolitice, deoarece rămâne și va mai fi mult timp o țară relativ agrară, influența politică fiind destul de limitată datorită scăderii autorității ideologiei comuniste [35, p. 139]; Th. Kristensen a identificat unele conflicte de natură istorico-psihologică (istoria relațiilor dintre China și Japonia) și teritorial-geografică (Taiwan), care nu-i vor asigura calitatea de supraputere; G. Friedman menționează că China nu va fi viitorul potențial adversar al Statelor Unite ale Americii din cauza izolării fizice și instabilității națiunii, situație care provoacă tensiuni și conflicte, decizii economice adoptate din motive politice și rezultând atât din ineficiență, cât și din corupție, iar tendințele ultimilor treizeci de ani nu vor continua la infinit și din anii 2020 evoluția va trece în următoarea fază, dinamismul actual al economiei chineze nu se va traduce în succes pe termen lung. În schimb, către mijlocul sec. XXI se vor ridica alte noi puteri [5, p. 83-92]: Japonia nu va mai rămâne mult timp o putere pacifistă, vulnerabilitatea ei va determina o schimbare a politicii de securitate [5, p. 92-93, 134]; Turcia este o platformă stabilă în mijlocul haosului, influența ei crește pe măsura în care economia și armata devin cele mai puternice din regiune [5, p. 128-131, 137-140]; Polonia va fi în ascensiune din cauza declinului Germaniei și sprijinului acordat de către Statele Unite ale Americii, devenind o putere dominantă într-o coaliție geopolitică care se va opune Federației Ruse [5, p. 131-133, 140-144].

Revenind la pretinsa alianță ruso-chineză, numită de A. Pisarev retorică oarbă de politică externă și reacție de conjunctură geopolitică [205, p. 111], este de precizat că în cazul funcționalității alianței, Chinei i-ar reveni locul de frunte în cadrul parteneriatului, dar nu putem să ne așteptăm la contrabalansarea geopolitică solidă a supraputerii, deoarece potențialul însumat se dovedește a fi inferior în raport cu potențialul geopolitic al Statelor Unite ale Americii. Mai susținem că liderul continuă să se confrunte cu o criză de eficiență în domeniul securității naționale, provenită din perceperea tradițională a suveranității naționale și a integrității teritoriale, impediment care nu favorizează o deschidere mai largă și o participare mai profundă și mai diversificată în procesele de cooperare multilaterală, acordând prioritate, potrivit opiniei noastre, colaborării bilaterale, abordată în calitate de mecanism de pătrundere și consolidare a pozițiilor sale geopolitice atât în statele industrial dezvoltate, dar mai ales în țările subdezvoltate. W. Wohlforth de asemenea, consideră că China și Federația Rusă nu dispun de mijloace suficiente pentru a face față Statelor Unite ale Americii, supoziție contestată de către J.

Mearsheimer, în a cărei accepție Statele Unite ale Americii nu este un hegemon geopolitic global, dar rămân principala putere economică și militară a lumii, în sistemul internațional fiind prezente două mari puteri, China și Federația Rusă, ele dețin arsenale nucleare importante, dar fără a putea atinge nivelul potențialului militar american și dispun de capacități limitate de proiectare a puterii geopolitice în lume.

J. Anderson din contra, abordând limitele parteneriatului geopolitic sino-rus, menționează că aceste două țări și-au exprimat clar nemulțumirea față de unele aspecte geopolitice ale politicii externe americane, dar n-au format o coaliție geopolitică serioasă contra Statelor Unite ale Americii și puțini cercetători cred că o vor face în viitor, chiar și grație, în opinia noastră, inaugurării primului gazoduct din Federația Rusă spre China *Puterea Siberiei*, care reprezintă o aprofundare a relațiilor dintre aceste două mari puteri, în contextul competiției geopolitice tot mai intensificate cu Statele Unite ale Americii, urmând să consolideze poziția Federației Ruse de cel mai mare exportator mondial de gaze naturale, dar și a Chinei, devenind un partener geopolitic pentru Federația Rusă, care încearcă să-și diversifice piețele de export, nu va contribui la edificarea unei alianțe geopolitice împotriva Statelor Unite ale Americii, deoarece, cu predilecție China, are nevoie atât de investiții tehnologice de ultima generație pe care le poate oferi Statele Unite ale Americii, cât și de piața de desfacere cu potențial financiar enorm de peste ocean [41, p. 68]. În aceeași ordine de idei, G. Achcar susține că Federația Rusă și China vor căuta să promoveze o politică de stimulare a concurenței strategice de intensitate slabă cu Statele Unite ale Americii, obiectivul fiind de a reduce sau de a compensa influența geopolitică americană în regiunile considerate zone proprii de influență, însă practic nu vor deveni un competitor geopolitic mondial de o putere echivalentă Statelor Unite ale Americii, capabil să prezinte mari provocări strategice [206, p. 30-34].

În accepția noastră, nu pot fi negate interesele geopolitice reciproce ancorate pe mai multe domenii, însă parteneriatul geopolitic sino-rus nu se sprijină pe baze solide ale încrederii mutuale și a fost gândit mai degrabă pentru moment, fie ca o amenințare, fie ca un mijloc de schimb pentru a obține alte concesi, flexibilizări și beneficii. Pronosticul lui C. Vlad cu privire la posibilitatea evoluției apropierei geopolitice ruso-chineze în direcția unei provocări strategice la adresa rolului de lider geopolitic mondial al Statelor Unite ale Americii și într-o sfidare credibilă a Alianței Nord-Atlantice s-a dovedit a fi unul optimist și cu șanse reduse de a deveni realitate, în sensul de a se transforma într-o construcție solidă, viabilă și a forma edificiul geopolitic a ordinii mondiale noi. Nu este deloc întâmplător că unul dintre promotorii acestui parteneriat, E. Primakov, deja în decembrie 1998 propune de a-l extinde prin crearea triumphiului strategic pe axa geopolitică Moscova-Dehli-Beijing, preconizat să devină nu pur și simplu o alianță militaro-politică a trei mari puteri neoccidentale, ci temelia configurației geopolitice a ordinii mondiale noi, de model multipolar, iar fiecare unghi, la rândul său, urmează să construiască o rețea extinsă de relații geopolitice bilaterale cu alte state. Fiind gândit pentru a contribui la asigurarea posibilității tuturor actorilor internaționali de a participa

la adoptarea deciziilor de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, transferând responsabilitatea pentru asigurarea securității colective către Națiunile Unite și aprofundarea parteneriatului geopolitic bilateral, dar și multilateral de durată, adică urmărindu-se formarea ordinii geopolitice mondiale multipolare, acest triunghi strategic a complicat datele problemei, în sensul înmulțirii aspectelor de soluționat între protagoniști, cum ar fi disputele teritoriale, efectuarea experiențelor nucleare, migrația ilegală, factorul confesional, diferențele cultural-civilizaționale și economice, sărăcia în masă și subdezvoltarea. Această idee, având și o vădită tentă antiamericană, potrivit evaluării lui A. Bovin, i-a speriat mai mult pe chinezi și indienii, decât pe americani, dar, în același timp, a contribuit, în anumită măsură, la normalizarea relațiilor bilaterale dintre părți, reflectând tendințele geopolitice generale inițiate în jumătatea a doua a anilor '80 ai sec. XX. Se impune de notat în același context că relațiile geopolitice ruso-indiene nu sunt marcate de conflicte dificil de rezolvat, ci din contra, au moștenit cooperarea fructuoasă de pe timpul ex-Uniunii Sovietice, pe când în cazul raporturilor geopolitice sino-hinduse situația este alta, fiind, conform opiniei lui H. Kreft, puțin probabil un parteneriat geopolitic veritabil dintre cele două țări, chiar și în condițiile ameliorării legăturilor bilaterale din cauza că China tratează India ca pe un potențial concurent geopolitic în Asia de Sud-Est și menține relații strânse cu Pakistan pentru a contrabalansa ascensiunea Indiei în domeniul securității regionale [203, p. 28].

Considerăm că specificarea Indiei se dovedește a fi justificată sub mai multe aspecte, cel mai relevant fiind, potrivit unor investigații realizate de Grupul Goldman-Sachs, că aceasta posedă, în comparație cu ceilalți parteneri, inclusiv cu Brazilia, a cărei situație în cadrul alianței cvadruple vom aborda-o în cele ce urmează, potențialul cel mai mare de creștere economică în următorii 30-50 de ani datorită scăderii vârstei de muncă a populației. Însă la etapa actuală aceste țări, după cum sugerează mai multe estimări, inclusiv ale Grupului Goldman-Sachs, se confruntă cu lipsa de eficacitate în domeniul utilizării energiei și, în plus, economiile lor practic sunt prezente insuficient pe piețele globale de la capital. Totuși, în ultimul timp, China a devenit principalul creditor al economiei americane, fiind și un deținător important al hârtiilor de valoare emise de stat și nu este întâmplător că problema ce ține de respectarea drepturilor omului nu și-a găsit suficientă abordare la întrevederile de nivel înalt.

Brazilia este următorul stat care a fost cooptat în coaliția aspiranților la statutul de putere geopolitică majoră, instituționalizându-se în noiembrie 2001, în conformitate cu acronimul propus de J. O'Neal, Grupul BRIC (Brazilia, Rusia, India, China). Gruparea formalizată prezenta în sine o structură de caracter comercial-economic, dar care urmărea să transforme ascensiunea economică în influență geopolitică: păstrând liniile magistrale trasate anterior, precum cooperarea dintre țări cu diferite culturi în scopul constituirii ordinii geopolitice multipolare, conjugarea eforturilor politico-diplomatice în asigurarea securității internaționale, reformarea instituțiilor politice și celor economice globale, contracararea terorismului internațional, garantarea dezvoltării [207, p. 82-84]. Acest *club*

geopolitic, considerăm noi, prin obiectivele urmărite și caracterul său reprezintă un conglomerat geopolitic ghidat de predispoziții frustrante antihegemoniste. Brazilia a fost în trecut un aliat sigur al Statelor Unite ale Americii, însă în august 2007 a susținut țările latino-americane care s-au opus propunerii lui G. Bush-jr. de a forma o zonă a comerțului liber cu includerea ambelor Americi, schimbându-și prioritățile geopolitice. Aderarea la 18 februarie 2011 a Republicii Sud-Africane a transformat Grupul țărilor BRIC în BRICS, acronimul având o încărcătură simbolică și presupunea că economiile acestor țări într-un viitor mediu vor asigura creșterea economiei mondiale luată în ansamblu și a piețelor, tratate în particular. Conform estimărilor Goldman-Sachs, aceste țări nu vor forma însă un bloc economic sau o asociație comercială, ci mai degrabă un *club geopolitic*, am adăuga *de interese*, urmărind să-și sporească esențial influența economică și geopolitică, date fiind bogățiile disponibile în resurse. Nu este exclus, în ordinea reliefată de idei, că amploarea economiilor statelor BRICS le va permite să transforme creșterea economică în influență geopolitică, contribuind la formarea elitei economice noi și scăderea ponderii miliardului de aur [41, p. 71].

V. Juc accentuează că este puțin probabilă apariția în viitorul apropiat a unui concurent geopolitic de succes care ar echilibra geopolitic potențialul de supraputere al Statelor Unite ale Americii pe termen lung. În accepția cercetătorului, doar China ar putea deveni într-un viitor mediu a doua supraputere geopolitică, prin manifestarea consecventă a aspirațiilor geopolitice expansioniste în regiunea Asiei de Sud-Est, întrunind un potențial militar-tehnologic avansat, o economie dezvoltată pe export și o populație cu nivel relativ mediu de trai [38, p. 173]. Suntem de părerea că în pofida extinderii, în 2024, a numărului de state membre ale BRICS, unde China deține statutul de stat fondator, la care au aderat: Egiptul, Etiopia, Iranul, Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite, nu posedă suficientă capacitate pentru a se contura ca un bloc comercial-economic eficient, nemaivorbind de o alianță geopolitică autosuficientă, cauzele constând în diferențe de natură economico-tehnologică, social-demografică, cultural-civilizațională și geopolitică, la care se adaugă neacceptarea unor ierarhii în interior și lipsa unui lider incontestabil. Jim O'Neill susține că puterea simbolică a Grupului BRICS va crește și va reuși să exploateze suspiciunea Sudului Global, că organizațiile internaționale sunt constituite și gestionate doar de statele occidentale, și va reprezenta drept vocea lumii emergente și în curs de dezvoltare. Suntem de acord cu Jim O'Neill că Grupul BRICS are o economie asimetrică, care se manifestă prin faptul că Republica Populară Chineză s-a impus ferm drept a doua economie a lumii și liderul Grupului, PIB-ul său este de peste trei ori mai mare decât cel al Japoniei și Germaniei și aproximativ 75% din celui al Statelor Unite ale Americii, iar al Indiei a crescut rapid și acum încearcă să devină a treia economie mondială, dar niciunul dintre ceilalți membri BRICS nu au avut performanțe economice evidente, cum ar fi: Brazilia și Federația Rusă, care dețin aproximativ aceeași pondere din PIB-ul global ca și în 2001, iar Africa de Sud nu este nici măcar cea mai mare economie din Africa, fiind devansată de

Nigeria. În opinia noastră, perioada postrăzboi rece în prima sa etapă de existență, care s-a finalizat în 2014 cu anexarea Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă, sistemul internațional prin conținut și caracter a fost unul geopolitic, *uni-multipolar echilibrat geopolitic*, însă care presupunea că relațiile internaționale sunt reglementate în continuare de tentativele din partea marilor puteri de a suprima echilibrul geopolitic de putere și statutul geopolitic de supraputere al Statelor Unite ale Americii, care și-au păstrat statele-satelit din zonele de interes geopolitic, sferile de influență geopolitică, precum și capacitatea acesteia de a deține un potențial geopolitic incontestabil politico-militar, economico-financiar, tehnologico-informațional și cultural-civilizațional a unui singur stat-hegemon care deținea putere de decizie în problemele ce vizau politica mondială [41, p. 72].

Suntem de acord cu afirmațiile lui S. Huntington, care subliniază că Statele Unite ale Americii, în pofida statutului său geopolitic de supraputere, s-au confruntat cu dificultăți privind soluționarea principalelor probleme internaționale de una singură, revizuindu-și politica sa externă care presupune acțiunea Statelor Unite ale Americii, însă în colaborare cu alte state importante care predomină în anumite regiuni ale lumii, dar fără a avea posibilitate să-și extindă interesele și capabilitățile la nivel global, în sensul în care i-a reușit Statelor Unite: grupul *puterilor regionale majore* înregistrează coaliția franco-germană în Europa, Rusia – în Eurasia, China și, potențial, Japonia – în Asia de Est, India – în Asia de Sud, Iran – în Asia de Sud-Vest, Brazilia – în America Latină, Republica Sud-Africană și Nigeria – în Africa; *puteri regionale secundare*, ale căror interese se află în conflict cu *statele regionale majore*, sunt Marea Britanie în raport cu combinația franco-germană, Ucraina în relația cu Rusia, Coreea de Sud față de Japonia [57, p. 48-49], iar conform lui A. Bogaturov, aceasta din urmă în relația cu China, Pakistan în raporturile cu India, Arabia Saudită față de Iran și Argentina în relația cu Brazilia [208, p. 30-33]. Ulterior, în cadrul etapei a doua a perioadei postrăzboi rece acțiunile din partea Federației Ruse cu caracter revanșist de a-și restabili statutul de supraputere geopolitică s-au intensificat în spațiul postsovietic, dar și pe întreg continentul european, mai ales în sectorul energetic, care s-au soldat cu redimensionarea parțială a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, iar structura geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece rămânând aceeași *uni-multipolară echilibrată geopolitic*. Etapa a doua s-a încheiat la 24 februarie 2022 când a fost declanșat războiul de către Federația Rusă împotriva Ucrainei, fiind concepută o a treia etapă a perioadei postrăzboi rece, în care este edificat un nou sistem internațional *uni-multipolar neechilibrat geopolitic*, care va avea un impact devastator asupra arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, ce va necesita o nouă reconturare a sferelor de influență geopolitică, ceea ce va conduce la încheierea perioadei postrăzboi rece, iar noua structură geopolitică a sistemului internațional *bipolară militar-asimetrică neechilibrată geopolitic* va funcționa în cadrul unui nou război rece.

În ordinea de idei reliefată, considerăm necesare următoarele precizări, potrivit cărora S. Huntington, în accepția lui Ch. Brown, susține că China va domina Japonia, care, după toate probabilitățile, va accepta tacit statutul de subordonare [209, p. 232]. Exprimăm opinia critică că eventualitatea unui asemenea aranjament geopolitic are puține șanse de a deveni realitate, din cauza că niponii, de asemenea, consideră civilizația lor ca fiind de caracter unicat, chiar și în pofida unor interferențe cu civilizația chineză, ei nu vor accepta calitatea de satelit geopolitic al unui stat asiatic și nu doresc să redevină o țară asiatică prin abandonarea sau restrângerea vectorului geopolitic occidental de dezvoltare. Cât despre Ucraina, suntem de părerea că aceasta este o mare decepție și practic nu a contrabalansat substanțial Federația Rusă, după cum au așteptat S. Huntington și Zb. Brzezinski, însă după o eventuală victorie în războiul declanșat de Federația Rusă pe teritoriul Ucrainei în 2022, care se va solda cu reîntregirea tuturor teritoriilor ocupate temporar, totodată, având și o susținere necondiționată din partea Occidentului pentru reconstrucția țării și fortificarea sectorului de securitate și apărare națională, Ucraina se va consolida ca putere regională și va influența decisiv o nouă reconfigurare a conjuncturii geopolitice a sistemului de securitate europeană, doar având calitatea de stat membru al Alianței Nord Atlantice și Uniunii Europene. Drept dovadă poate servi deciziile Summitului NATO de la Vilnius, organizat în perioada 11-12 iulie 2023 privind renunțarea Alianței Nord-Atlantice la cerința îndeplinirii de către Ucraina a Planului de Acțiune pentru aderare la NATO, astfel reducând la un singur pas procesul de aderare al Ucrainei la Alianța Nord-Atlantică, oferirea din partea țărilor Grupului G7 a unor garanții de securitate Ucrainei pe termen lung pentru a-și consolida securitatea și apărarea împotriva Federației Ruse descurajând viitoarele agresiuni, precum și constituirea Consiliului NATO-Ucraina, care reprezintă un dialog mai avansat în relațiile de cooperare politico-militare. Sugestivă și actuală este constatarea lui G. Kolodko de la sfârșitul sec. XX, care presupune că Ucraina pentru a câta oară se află la răscrucea istoriei.

Ținem să menționăm că dispariția inopinată a unui pol a generat replieri geopolitice atât în plan numeric, cât și sub aspecte calitative ale stării relațiilor internaționale. Este de precizat că majoritatea absolută a cercetătorilor științifici și a analiștilor din Federația Rusă în domeniu pun semnul egalității între noțiunile *pol* și *centru de putere*, asemenea calitate fiind atribuită actorilor majori, care dispun de potențial geopolitic, voință și capacitate de a reglementa procesele mondiale, pe când elaborările de sorginte americană înscriu *polului* un statut geopolitic organizatoric mai înalt. A. Bogaturov și E. Batalov fac puținele excepții de la linia magistrală din cadrul științei rusești de specialitate, plasând *polul* pe o treaptă calitativ superioară în comparație cu *centrul de putere* [208, p. 29-45].

T. Șakleina subliniază că A. Bogaturov rămâne adept al terminologiei precedente și se înscrie în cercul apologeților diferitor variante ale americano-centrismului, considerând justificată categoria *policentrism* pe care a introdus-o, în timp ce E. Batalov, nu este de acord, exprimând părerea că în lumea geopolitică postbipolară în general nu există nici un

pol, lumea nefiind nici geopolitic unipolară, nici geopolitic multipolară, din cauza că polurile geopolitice, prin esența lor, nu se dovedesc a fi altceva decât subsisteme contrare de nivel mondial, ele formează punctele geopolitice extreme ale axei globale pe care se menține sistemul-lume, reprezintă diferite civilizații și întruchipează diverse orientări valorice și de idei, sunt simetrice și pot fi măsurate prin potențialul geopolitic disponibil. Această situație le permite să se echilibreze geopolitic mutual, fiind concomitent garanți ai sistemului internațional și determinanți ai regulilor jocului geopolitic de care trebuie să țină cont toți sau aproape toți actorii geopolitici prezenți pe scena politică mondială. Relațiile dintre polurile geopolitice practic sunt edificate pe principiul atragerii și respingerii reciproce, polurile geopolitice au nevoie unul de altul pentru a păstra statu-quo-ul geopolitic intern și extern, dar, totodată, urmăresc să se înlăture în calitate de concurenți geopolitici. Însă odată cu înlăturarea unui pol, celălalt dispare în regim expres, iar împreună cu acestea și arhitectura geopolitică mondială a securității internaționale împreună cu structura geopolitică a sistemului internațional vechi, după cum s-a produs la sfârșitul anilor 1980 – începutul anilor 1990 [210, p. 55-56]. Trăsătura esențială a polarității geopolitice, potrivit concluziilor lui E. Batalov, este opoziția dintre două forțe geopolitice determinante, iar lumea formată la sfârșitul sec. XX nu este alta decât una cu mai multe blocuri, însă nici unul dintre acestea nu se distinge prin caracteristici polare în raport cu altele. Totodată, lipsa polurilor geopolitice deloc nu exclude posibilitatea existenței supraputerii și interacțiunii sau conflictului dintre blocuri cu potențiale diferite, această situație asociindu-se cu o stare de instabilitate globală [210, p. 56].

A. Bogaturov consideră că structura geopolitică a sistemului internațional, care s-a edificat la sfârșitul sec. XX este una *unipolară temperată*, afirmându-se prin faptul că cea mai puternică țară din lume nu dispune atât de posibilități de control asupra evenimentelor internaționale, cât și de influență geopolitică mondială, iar polul geopolitic ar prezenta în sine o totalitate integră a unui cerc restrâns de state care sunt abilitate cu reglementarea dezvoltării globale [208, p. 35-36]. Prin urmare, aserțiunea promovată de susținătorii unipolarității geopolitice structurale a sistemului internațional, se rezumă la supoziția că liderul geopolitic mondial nu dispune de un potențial suficient pentru a acționa unilateral nu numai în problemele globale, dar și în cele regionale, fiind nevoit să adopte o politică de acomodare la noile realități pentru abordarea provocărilor emergente, asigurându-și sprijinul prin cooperarea cu alți actori internaționali importanți, cu atât mai mult că nu poate fi pusă la îndoială ierarhia geopolitică complexă în interiorul acestui tip de structură.

K. Waltz contestă posibilitatea existenței structurii geopolitice unipolare a sistemului internațional postrăzboi rece, în contextul supoziției expuse de A. Bogaturov a configurației unipolarității geopolitice, exprimând opinia că în prima jumătate a anilor '90, bipolaritatea s-a menținut, dar într-o formă modificată, din cauza că Federația Rusă și-a păstrat capacitățile de contralovitură nucleară, și-a menținut capacitatea de asigurare a securității naționale în condițiile absenței altor mari puteri geopolitice. J. Mearsheimer de asemenea a invocat structura geopolitică bipolară în Europa, care s-a păstrat după încheierea războiului rece, pe când în Asia de Nord-Est s-a format un sistem multipolar

echilibrat geopolitic, a treia mare putere relevantă dovedindu-se a fi China, însă nici una nu posedă însușirile unui potențial hegemon geopolitic. Propunând în calitate de criteriu de departajare gradul de coeziune, A. Iakovlev deosebește Occidentul monolit și restul lumii, alcătuită din componente autonome, din poluri geopolitice de semnificație locală, chiar dacă Federația Rusă, India și China real și potențial se dovedesc a fi factori geopolitici influenți în cadrul arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și a structurii geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece.

În opinia lui A. Bovin, care se înscrie în ordinea de aserțiuni ce vizează aspectele negative ale multipolarității geopolitice, structura geopolitică bipolară a sistemului internațional postrăzboi rece, se dovedește a fi, prin esență, o construcție de caracter oligarhic, deoarece puterea geopolitică reală, exprimată prin posibilități politice, economice, militare și tehnologice de a influența decisiv evoluția proceselor internaționale, va fi deținută de oligarhia mondială a sec. XXI [195, p. 180-181]. T. Șakleina din contra, susține că *pluralitatea/multipolaritatea geopolitică* a sistemului internațional postrăzboi rece, nu diminuează valoarea și potențialul geopolitic a altor puteri, fiind ele regionale sau mici puteri, nu le privează din drepturile de a promova în plan internațional politici în conformitate cu interesele lor geopolitice de consolidare a securității naționale, de a aspira și deține rolul de răspundere mai mare în afacerile mondiale și în asigurarea securității regionale și internaționale și, în plus, policentrismul corespunde mai adecvat proceselor de globalizare, dat fiind că riscurile și amenințările la adresa stabilității și supraviețuirii lumii sunt de caracter mondial și pot fi soluționate în baza abordării lor multilaterale [210, p. 58-60].

V. Juc subliniază că disocierea accelerată a blocului sovietic i-a făcut pe unii cercetători să reactualizeze ideea *noului medievalism*, cum ar fi, J. Friederich, care constată prezența simultană a două logici organizaționale aflate în competiție: sistemul național de state (universalismul politic) și economia transnațională de piață (universalismul economic). În accepția lui A. Tanaka, haosul nu este unul clasic, ci unul dinamic, care poate fi gestionat. Gradul de complexitate al datelor ce vizează problemele formării configurației geopolitice a ordinii mondiale și structurii geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece este amplificat de unele dificultăți esențiale de caracter conceptual-metodologic, în sensul că nu s-a ajuns la o opinie, cel puțin majoritară, cu privire la categoriile în care urmau să fie descrise aceste procese. Dacă s-a convenit că pe verticală *centrul* se asociază cu statele tehnosferei, iar *periferia* este dependentă de țările postindustriale și stratificată în interior, sub aspectul polarității, adică pe orizontală, au fost elaborate mai multe variante ale configurației geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece, luările de poziție extinzându-se de la unipolaritatea geopolitică hegemonică până la pluripolaritatea geopolitică compusă din mai mulți poli reali sau potențiali de putere [211, p. 85-86].

A. Obuhov consideră că lumea geopolitică după încheierea războiului rece este obiectiv multipolară, incluzând Statele Unite ale Americii, China, Europa Occidentală și

Japonia, la care se vor adăuga India și Brazilia, epoca hegemoniilor devenind istorie și fără șanse de izbândă [212, p. 22-23]. În această ordine de idei, I. Maximâcev susține aserțiunea că perioada postrăzboi rece sau astfel zis *postconfrunțațională* a păstrat caracteristicile etapei precedente, acestea fiind: cursa înarmărilor, măsuri economice de presiune, blocuri politico-militare, riscul destabilizării situației regionale din Orientul Mijlociu, rivalitatea geopolitică dintre marile puteri pentru statele din Sudul Global, fiind justificată elaborarea termenului *postbipolaritate geopolitică* [213, p. 18-19]. Zb. Brzezinski și W. Wohlforth se pronunță în favoarea supoziției, care accentuează unipolaritatea geopolitică realizată prin supremația incontestabilă a Statelor Unite ale Americii, iar K. Waltz și, într-o anumită măsură, J. Mearsheimer dimpotrivă consideră că bipolaritatea geopolitică structurală a sistemului internațional s-a menținut într-o formă asimetrică, dat fiind că conceptul *dilema securității* și-a păstrat actualitatea și importanța în politicile de securitate națională, în timp ce H. Kissinger a constatat existența multipolarității geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece, definind câteva centre majore de putere.

În opinia noastră, în arhitectura geopolitică mondială a securității internaționale și în structura geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece vor avea loc noi transformări precedate de încheierea războiului declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei indiferent cine va câștiga, care confirmă tendința actorilor majori, ce determină evoluția evenimentelor geopolitice în plan mondial manifestate prin reconturarea sferelor de influență, de a realiza ideea multipolarismului geopolitic, deoarece, marile puteri care s-au profilat geopolitic în perioada postbipolară vor contesta supremația Statelor Unite ale Americii, asigurându-și parametrii necesari unui statut de *pol* [41, p. 76].

V. Juc este de părerea că actualmente marile puteri și puterile regionale se confruntă cu diferite provocări pe care încearcă să le depășească pentru a-și consolida statutele de actori geopolitici, fiind determinate de realizarea intereselor sale geopolitice, fie în plan mondial, fie în plan regional, acestea sunt de factură de securitate națională pentru Statele Unite ale Americii, politico-militară și cultural-civilizațională pentru Japonia, socială și politico-ideologică pentru China, georeligioasă și socială pentru India, geolingvistică și socială pentru Brazilia, geopolitică și economică pentru Federația Rusă, instituțional-integraționistă în cadrul Uniunii Europene pentru Germania și Franța [211, p. 87], iar situația Marii Britanii urmând să fie clarificată cel puțin într-un termen mediu după ieșirea din Uniunea Europeană.

În aceeași ordine de idei, V. Juc precizează că Federația Rusă riscă să rămână fără aliați în Europa sau, în cel mai bun caz, să întrunească doar câțiva sateliți, din Uniunea Eurasiatică, Orientul Mijlociu, America Latină și Asia de Est, principalele cauze fiind memoria istorică provenită din trecutul socialist, expansionismul proimperial din perioada posttotalitară și sancțiunile impuse în urma anexării Peninsulei Crimeea și ulterior după declanșarea fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei, inclusiv: nu este întâmplător că majoritatea absolută a țărilor postsocialiste de

pe continentul european se află deja în sferele de influență geopolitică europeană și euroatlantică, realizând replieri geostrategice semnificative la nivel regional. Războiul din Ucraina a demonstrat că Federația Rusă, pe de o parte, practic rămâne un actor geopolitic important, date fiind resursele disponibile de hidrocarburi și capacitățile militare, iar pe de alta, este izolată de *clubul marilor puteri* prin transformarea Grupului 8 în Grupul 7 și impunerea măsurilor punctate de către comunitatea occidentală democratică care pledează împotriva războiului. Însă această situație nu înseamnă întoarcerea la bipolaritate, ci ține de reconfigurări ale conjuncturii geopolitice în spațiul est-european, dar antrenând repercusiuni globale [38, p. 181-182].

Prin urmare, aplicând studiului de caz în abordarea procesului de reconfigurare a structurii geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece, constatăm un grad înalt de complexitate și o dinamică permanentă a acestuia, deoarece este determinat de evoluția redimensionării arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale în care se succedă perioadele de conflict și cooperare geopolitică în cadrul cărora sunt intensificate sau diminuate relațiilor geopolitice dintre actorii majori. Specificăm că prima etapă a sistemului internațional postrăzboi rece a luat sfârșit către anul 2014, fiind precedată de anexarea peninsulei Crimeea, an în care evenimentele geopolitice din Ucraina au impulsionat începerea celei de a doua etapă a perioadei de dezvoltare a sistemului internațional postrăzboi rece. Timpul care s-a scurs de la încheierea războiului rece n-a cuprins decât două decenii și n-a inclus durata medie de existență a unei generații, indicator utilizat ca unitate cronologică convențională pentru cercetarea derulării proceselor internaționale, prioritară pentru analiza politicii internaționale. În opinia noastră, cea de a doua etapă a perioadei sistemului internațional postrăzboi rece, s-a încheiat și mai repede, durând doar opt ani, până la 24 februarie 2022 când Federația Rusă a comis o agresiune militară neprovocată, astfel declanșând faza convențională activă a războiului hibrid împotriva Ucrainei, determinând începutul celei de a treia etape a perioadei de evoluție a sistemului internațional postrăzboi rece [41, p. 77].

Așadar, structura geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece este determinată de aranjamentele arhitecturii geopolitice mondiale ale securității internaționale, care se manifestă ca un proces în care se succedă în plan istoric prin diferite configurații geopolitice ale relațiilor internaționale, prin reconturarea sferelor de influență geopolitică, fiind exprimate în forma unor interese și valori geopolitice promovate de actorii internaționali statali și prin realizarea acțiunilor și interacțiunilor individuale sau colective de către subiecții geopolitici pentru asigurarea unei arhitecturi geopolitice durabile a securității internaționale. Mai multe teorii ale sistemelor internaționale atribuie structurii, acestui element abstract, rolul definitoriu, însă tradițiile realiste și neorealiste sunt preocupate preponderent de dimensiunea ei geopolitică, care demonstrează un grad înalt de actualitate prin consolidarea *polului* ca structură inerentă a sistemului internațional postrăzboi rece în contextul evenimentelor geopolitice internaționale care s-a produs și urmează să se realizeze în domeniul securității

internaționale, determinând diferite tipuri de configurații geopolitice ale sistemului internațional postrăzboi rece. De asemenea a rămas actuală și regula că schimbările se produc prin războaie care este o metodă *hard* a geopoliticii pentru redimensionarea arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, pe când în perioada sfârșitului lumii bipolare a fost pus sub semnul întrebării mai multe aserțiuni teoretice considerate drept axiomatice în trecut, inclusiv și schimbarea de sistem, care se produce prin război, provocând discuții controversate privind tipul de structură geopolitică a sistemului internațional determinat de arhitectura geopolitică mondială a securității internaționale aflată în proces de reedificare. În condițiile anarhiei globale a relațiilor internaționale, care determină o ierarhie mondială a puterii, existența hegemoniei geopolitice dintre actorii majori este un lucru firesc condiționat de necesitatea contribuției de a participa la procesul de asigurare a securității internaționale, atât de unul singur, cât și prin intermediul alianțelor politico-militare, dezvoltând managementul geopolitic al securității internaționale, ce determină structura geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece, totodată, asigurând sau subminând procesul de garantare a securității internaționale, prin păstrarea în continuare a tendinței de a-și extinde sferile de influență geopolitică, intensificând rolul factorului politico-militar, care nu și-a pierdut decisiv din relevanță și actualitate ci din contra s-a consolidat.

3.2. Semnificația interesului geopolitic în consolidarea sistemului național de securitate al marilor puteri

Realitățile evolutive ale procesului de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și a reconfigurării structurii geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece au determinat cercetătorii științifici, analiștii și oamenii politici să se antreneze în dezbateri de definire a modelului de ordine geopolitică mondială postbipolară, luând ca suport de referință identificarea, promovarea și realizarea intereselor geopolitice ale marilor puteri în asigurarea securității naționale. În urma dezintegrării sistemului socialist, în Europa s-au produs replieri importante, marcate de consolidarea politicilor de asigurare a securității naționale ale actorilor majori prin realizarea intereselor geopolitice reconturând sferile de influență geopolitică și de opțiunile geopolitice de securitate ale statelor din spațiile postsocialist și postsovietic. Ordinea geopolitică mondială de la sfârșitul anilor '80 ai sec. XX și începutul deceniul al treilea al sec. XXI s-a caracterizat prin continuarea confruntărilor geopolitice dintre marile puteri, astfel contribuind la dezvoltarea conceptului echilibrului geopolitic de putere, care a fundamentat arhitectura geopolitică mondială a securității internaționale și a edificat structura geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece.

Considerăm că realizarea cercetării cu privire la conceptul *interesul geopolitic*, care în contextul războiului declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei devine unul mult mai complex, important și vital pentru marile puteri, politica de securitate națională a

căroră este determinată de dimensiunea geopolitică realizată prin interesul geopolitic, astfel exprimăm convingerea în favoarea justificării raționale a existenței ideii de a asocia abordarea conceptului *interesul geopolitic* cu conceptul *interesul național*, acestea fiind două noțiuni, în opinia noastră, complementare, păstrând în continuare calitatea de *interes geopolitic*, care va elucida problema edificatoare a supoziției privind necesitatea fundamentării rolului semnificativ al geopoliticii în cadrul investigațiilor din domeniul securitologiei, punând în lumină, mai întâi de toate, supoziția lui G. Preda, care subliniază că în geopolitică un interes poate fi considerat ca atare numai atunci când actorul, ca element al sistemului, dispune de capacitatea de a-l materializa, în caz contrar este vorba doar de aspirații [214, p. 18-19]. Această asumție am considerat-o necesară pentru a face distincție dintre interese și alte obiective urmărite. Dezvoltând analiza de conținut al conceptului *interesul geopolitic*, vom sublinia că J. Rosenau, citat de S. Tămaș, imprimă interesul geopolitic cu o conotație dublă, care poate fi explicată în felul următor: este un instrument de abordare a fenomenului politic internațional și totodată, este și un instrument al acțiunii politice, care servește în calitate de mijloc de promovare și justificare a politicilor actorilor internaționali, inclusiv în domeniul securității, iar ca instrument analitic, interesul geopolitic este folosit pentru a descrie, explica sau evalua sursele și caracterul politicii externe a unei națiuni privind asigurarea securității naționale [215, p. 166]. C. Hlihor susține că în câmpul geopolitic al relațiilor internaționale interesul poate fi abordat din triplă perspectivă: 1. În interiorul fenomenului geopolitic; 2. În teoria și analiza geopolitică; 3. În cartografia geopolitică de propagandă [9, p. 224].

P. Liotta menționează că din perspectivă geopolitică cel puțin două elemente se dovedesc a fi relevante pentru a putea preciza natura și dimensiunea intereselor, acestea fiind: natura actorilor geopolitici și valoarea geopolitică a spațiului în dispută. În acest sens, din perspectiva actorilor interesele geopolitice pot fi clasificate după următoarele criterii: în conformitate cu obiectivele urmărite în relațiile internaționale, se deosebesc interese naționale, de securitate, politice, economice, teritoriale, ideologice și profesionale; potrivit priorităților trasate într-o anumită perioadă, interesele se împart în vitale și secundare, primele nu pot fi negociate, pe când cele din urmă se definesc mai greu, dar pot fi negociate [216, p. 53-54]. În aceeași ordine de idei, vom puncta succint asupra teoriei lui H. Morgenthau cu privire la interesele geopolitice ale marilor puteri. Potrivit cercetătorului, interesele geopolitice pot fi identificate, în funcție de poziția actorilor geopolitici în cadrul relațiilor internaționale, acestea fiind: comune, complementare și conflictuale.

În opinia noastră, importanța realizării intereselor geopolitice de către marile puteri prin exercitarea politicii externe poartă un caracter determinant privind statutul geopolitic al actorilor geopolitici ceea ce presupune existența potențialului de asigurare a securității naționale. Zb. Brzezinski confirmă că în perioada postbipolară nu este cazul să fie subestimați factorii satisfacerea/nesatisfacerea intereselor geopolitice, în contextul confruntării dintre marile puteri pentru controlul asupra pivoților geopolitici, tendințe

care pot să producă crize în cadrul sistemului internațional. Th. Schelling scoate în evidență factorii de importanță geopolitică cu impact destabilizator asupra sistemului internațional postrăzboi rece, precum: tensiuni religioase, crize etnice, rivalități istorice sau proliferarea armamentului de distrugere în masă, pronunțându-se convins în favoarea compromisului prin negocieri în scopul satisfacerii intereselor geopolitice [217, p. 14-15]. A. Schlesinger-jr. acreditează ideea că statul care nu promovează interesul geopolitic în calitate de forță motrică în cadrul politicii sale externe, nu poate supraviețui. R. Keohane exprimă convingerea privind oportunitatea elaborării unei teorii a interesului geopolitic, dar fără a face, potrivit opiniei lui D. Sanders, o referire exhaustivă la interesul geopolitic, menționând că neformularea ei va invalida orice teorie a relațiilor internaționale [218, p. 294].

V. Beniuc susține supoziția că interesul geopolitic este un proiect complex care poate fi realizat de către un actor geopolitic, iar elaborarea și dezbaterăa lui reprezintă un proces necesar și responsabil care prevede mobilizarea socială pentru executarea acestui proiect universal. Totodată, cercetătorul afirmă că statul care nu-și conștientizează clar interesele geopolitice, nu poate conta pe o existență și dezvoltare durabilă [39, p. 117]. Conform aserțiunilor lui S. Burchill și A. Linklater, interesul geopolitic constă în conservarea identității politice și culturale ale unei națiuni și presupune asigurarea securității naționale, independenței naționale, integrității teritoriale, ordinii și echilibrului intern [219, p. 75], iar în opinia lui Iu. Pîntea, interesele geopolitice se bazează pe valorile și patrimoniul național, potențialul moral și intelectual al societății, fiind realizate și asigurate prin activitatea de perspectivă în domeniile de securitate, economic, politic, militar, social, demografic, informațional, ecologic etc. [220, p. 24].

Exprimăm adeviziunea la ideile de tipul celor promovate de către A. Schlesinger-jr. precum că ignorarea intereselor geopolitice poate avea ca efect diminuarea capacității de asigurare a securității naționale a statului și dispariția ulterioară a acestuia în calitate de subiect independent al raporturilor internaționale. V. Beniuc susține că esența interesului geopolitic, este determinată de factorii ce asigură continuitatea și calitatea statului și a societății în mediul concurențial intern și internațional [39, p. 116]. A. Burian subliniază că succesul politicii externe este determinat de claritatea formulării intereselor geopolitice și de înțelegerea căilor și mijloacelor de realizarea lor, E. Ciobu le-a estimat ca fiind impuls al activității diplomatice, iar V. Beniuc le numește forță mobilizatoare de bază în acțiunile statului. A. Burian este de părerea că interesul geopolitic este o categorie abstractă și subiectivă, deoarece parametrii săi sunt determinați de contextul internațional și de sistemul estimativ dominant în societatea și în statul respectiv. În opinia sa, interesele geopolitice se formulează în conformitate cu parametrii geopolitici și posibilitățile statului privind resursele și capacitățile instituționale de a asigura securitatea națională. Totodată, interferența intereselor geopolitice de asigurare a securității naționale cu formularea greșită și înțelegerea eronată de către statele vecine, generează conflicte militare reale [15, p. 190-193].

Specificăm că metoda *soft-power* de realizare a intereselor geopolitice este implementată atunci când determinarea intereselor geopolitice ale oricărui stat într-o anumită zonă geopolitică presupune respectarea obligatorie a intereselor geopolitice ale altor state, de asemenea, și a intereselor geopolitice a întregii comunități internaționale, iar metoda *hard* ignoră cu vehemență interesele geopolitice ale actorilor concurenți, determinându-i la o confruntare militară prin declanșarea conflictelor regionale sau mondiale. Suntem de acord cu A. Burian că interesele geopolitice se deosebesc în baza criteriilor de importanță și influență internațională, fiind divizate în interese geopolitice vitale/principale și secundare, permanente și alternative, de lungă durată și conjuncturale. Interesele geopolitice principale și permanente sunt determinate de parametrii geopolitici primordiali: locul și rolul statului în sistemul relațiilor internaționale, puterea și potențialul său militar, capacitatea de a-și apăra suveranitatea și a garanta securitatea națională și a aliaților săi, iar interesele geopolitice secundare și alternative au un caracter ce derivă din primele, fiind modificate în funcție de factorii politici externi și de contextul geopolitic internațional, ele pot servi ca obiect al negocierilor în procesul realizării intereselor geopolitice principale și permanente ale statului [15, p. 194].

J. Rosenau precizează că inițial categoria *interesul geopolitic* a servit în calitate de mijloc de justificare sau proiectare a politicii externe a statelor. Cu toate acestea, fundamentarea teoretică a interesului geopolitic îi revine lui H. Morgenthau. În opinia sa, interesul geopolitic conține două elemente de bază: *permanent*, care nu este altceva decât realizarea imperativului de supraviețuire a statului prin asigurarea securității naționale, legea imuabilă a naturii și *variabil*, acesta este forma concretă pe care interesul geopolitic o primește în spațiu și în timp, prerogativa de a determina formele de exprimare aparținând statului din cauza că deține monopolul asupra relațiilor cu lumea înconjurătoare [31, p. 45-51]. În această ordine de idei, H. Morgenthau definește conceptul de *interes geopolitic* în termenii puterii, care determină capacitatea unui stat de a înțelege geopolitica în calitate de dimensiune fundamentală în politica externă și potențialul de asigurare a securității naționale. Conținutul conceptului de *interes geopolitic* definit în termenii puterii nu rămâne neschimbat și depinde de contextul geopolitic în care se formează politica externă a statului, pe când însăși ideea de interes nu se supune influențelor temporal-spațiale. Th. de Montbrial din contra, susține că este dificil de demonstrat în mod absolut corelația dintre interesul geopolitic și principiul supraviețuirii identitare a statului [221, p. 204].

Prin urmare, suntem de acord cu H. Morgenthau că interesele geopolitice de politică externă se împart în două niveluri – principal și secundar. Primul nivel este determinat de situația geopolitică a statului și se referă la asigurarea independenței sale politice, economice, securității naționale, istorică și culturală, care sunt susținute prin mijloace diplomatice, politico-militare, economice și ideologice. Nivelul al doilea include interesele geopolitice ale statului în menținerea stabilității sistemului de relații internaționale și securității internaționale, inclusiv prin managementul conflictelor și prin participare la procesele de cooperare economică, ecologică, culturală și științifică.

S. Tămaș de asemenea, deosebește două componente ale interesului geopolitic: *permanentă*, care corespunde cu supozițiile exprimate de S. Burchill și A. Linklater, și *mobilă*, care este determinată de circumstanțele geopolitice caracteristice unei perioade istorice, obiectivele fiind stabilite în funcție de evoluția raporturilor geopolitice de putere, alianțele geopolitice posibile și proiectele geopolitice de securitate credibile [86, p. 167]. Susținem opinia lui A. Wolfers, potrivit căreia realizarea intereselor geopolitice ale statului rezidă în capacitatea sporirii forței sale militare. Având ca sistem de referință conjunctura geopolitică internațională postbelică, categoria *interesul geopolitic* se află în interconexiune organică cu alta – *securitatea națională*, acestea fiind, în linii mari, identice și urmăresc obiective comune. Cercetătorul deosebește *interese geopolitice de stat* și *interese geopolitice individuale*, primele fiind abordate în interdependență și în raport cu obiectivele geopolitice, care, la rândul lor, se divizează în *directe* și *indirecte*. Obiectivele geopolitice directe nu reprezintă altceva decât asigurarea securității și independenței naționale, ele fiind relevante pentru indivizi numai în cazul dacă ei se autoidentifică cu statul lor național.

J. Frankel exprimă părerea că interesele geopolitice și obiectivele geopolitice determină direcțiile și particularitățile politicii externe ale statelor. Potrivit opiniei sale, există următoarele tipuri de interese geopolitice: aspiraționale – provin din principalele idealuri și valori spirituale ale poporului; operaționale – înglobează interesele practice, care formează obiectivele nemijlocite ale politicii cotidiene a guvernului; descriptive – cuprind dezbaterile din parlament și presă, ideile exprimate de opinia publică cu privire la politica externă și de securitate națională. În același timp, P. Seabury și K. Thompson consideră interesul geopolitic drept un complex ideatic și normativ de scopuri, iar pentru S. Krasner acesta este un set de obiective geopolitice ordonate tranzitiv și validate empiric, care nu a avantajat disproporțional nici un grup din societate [50, p. 68].

A. George folosește sintagma *interese geopolitice vitale*, care include mai multe valori: supraviețuire fizică, libertate și îndeplinire economică, pe când M. Wight susține că interesele geopolitice vitale ale unui stat sunt ceea ce crede că sunt și nu ceea ce o altă putere spune că trebuie să fie [30, p. 105]. D. Clinton constată un conținut dublu al interesului geopolitic, incluzând, pe de o parte, binele comun propriu întregii societăți, iar pe de altă parte, înglobează obiectivele geopolitice de politică externă ale statelor în relațiile mutuale. Împărtășim ideea lui I. Sava că interesele geopolitice reprezintă în politica externă și politica de securitate principiul care reglementează acțiunile diplomatice, militare și economice în scopul promovării și protejării binelui comun al societății [222, p. 30-40].

Prin urmare, tradiția realismului asociază interesul geopolitic cu interesul de stat, justificând utilizarea sintagmei *interesele geopolitice de stat*. Interesele sunt edificate în baza necesităților geopolitice obiective ale națiunii, iar statul fiind organizator le implementează prin politicile sale în plan extern și intern. G. Hegel a subliniat că statul este puternic și bine administrat în condițiile când interesele geopolitice particulare se

află în concordanță cu scopul geopolitic general bine definit și numai atunci când acest principiu își găsește realizare cel mai deplin în interesele geopolitice generale. Interesele geopolitice de stat reprezintă un fenomen social-istoric, care nu pot exista independent de purtătorii săi și includ în componența lor, potrivit supozițiilor lui H. Morgenthau, identitatea națională, iar în accepția exprimată de V. Beniuc, comuniunea unui stat care nu-și conștientizează clar interesele geopolitice, nu poate conta pe o existentă și dezvoltare durabilă, pe o viață prosperă. Conform asumției lui U. Ozkirimli, statul reprezintă națiunea în relațiile cu comunitatea internațională, iar interesele geopolitice sunt un factor integrator național. În aceeași ordine de idei, V. Saca subliniază că problema realizării intereselor geopolitice presupune fundamentarea unei idei general-naționale, care ar uni în jurul său toți cetățenii, indiferent de apartenența etnică sau socială. În accepția lui H. Morgenthau, interesul geopolitic este determinat de idealurile ce reflectă valorile sociale, care la rândul lor nu pot fi concepute în afara imperativului geopolitic de autoconservare a statului, obiectivele lui majore fiind, potrivit concepțiilor lui P. Țăgankov, asigurarea securității naționale și suveranității ca expresie a puterii supreme, precum și dezvoltării bunăstării economice și sociale [36, p. 126].

În opinia noastră, noțiunea de *interes geopolitic*, din contra, nu întrunește numai apologeți, preocupați de fundamentarea și diversificarea conținutului ei, ci și contestatari, care o privează de caracter științific și operațional, promovând supoziția că interesele geopolitice sunt realizate prin activitatea liderilor politici, care pot să le remodeleze în conformitate cu aspirațiile personale sau de grup. J.-B. Duroselle consideră că ar fi bine dacă ar exista posibilități de a putea defini interesul geopolitic ca fiind de caracter obiectiv, însă orice reflecție despre obiectivitate este subiectivă [223, p. 88]. În aceeași ordine de idei, J.-P. Derriennic precizează că deși interesul este obiectiv, el se dovedește a fi, în același timp, incognoscibil, deoarece există riscul ca subiectivitatea celor supuși cercetării sociologice, să fie înlocuită cu propria subiectivitate a sociologului [224, p. 26].

Accentuăm că luările de poziție, care contestă caracterul aplicativ și semnificația teoretică a conceptului de *interes geopolitic* au evoluat de la minimizarea relevanței pentru determinarea opțiunilor de politică externă până la negarea valorii constitutive în condițiile globalizării și eroziunii suveranității de stat. H. Bull menționează că interesul geopolitic este identic cu interesul de stat, însă această concepție este lipsită de conținut atât timp cât nu sunt definite scopurile geopolitice concrete sau obiectivele geopolitice pe care le urmărește statul [26, p. 61-62]. G. Modelski susține ca fiind nefondată științific categoria de *interes geopolitic* din cauza că interesele pe care le exprimă liderul politic nu reflectă nici interesele națiunii și nici ale statului, ci ale comunității, aceasta, de fapt, fiind formată de însuși lider pentru ca mai apoi s-o reprezinte. M. Finnemore exprimă o altă părere, afirmând că politica externă a statelor nu este determinată în exclusivitate de interese geopolitice obiective, derivate din capacitățile economice, politice sau militare raportate la potențialul altor actori, ci este determinată, în aceeași măsură, de normele și valorile existente în relațiile internaționale în cadrul unui sistem internațional structurat.

R. Axelrod și R. Keohane ripostează, susținând că percepțiile definesc interesele geopolitice și pentru a înțelege gradul de reciprocitate al intereselor, este indispensabil de a concepe procesul prin care sunt percepute interesele geopolitice și determinate preferințele geopolitice, care se rezumă la valorificarea beneficiilor geopolitice [225, p. 229-230]. În acest context de idei, D. Sanders subliniază importanța diferențierii intereselor geopolitice inerente ale unui stat național în două tipuri: economico-ecologice, care includ bunăstarea economică și ecologică a populației pe termen lung și politici de securitate, care vizează maximizarea capacității statului de a răspunde rapid și eficient la amenințările externe generate de alte state.

J. Rosenau de asemenea consideră că definirea interesului geopolitic este întotdeauna un proces de nuanță subiectivă, deoarece exprimă interesele geopolitice ale grupurilor sociale de care aparține liderul politic. Conform lui R. Aron, sintagma *interesul geopolitic* este polisemantică și din această cauză puțin operațională pentru a putea analiza obiectivele și mijloacele geopolitice în cadrul relațiilor internaționale. Suntem de acord cu afirmația că fiecare stat își formulează anumite obiective geopolitice eterne, care pot să se manifeste atât abstract, cât și concret: în primul caz, ele prezintă în sine tendințe geopolitice către securitate, putere și glorie, iar în cel de al doilea, se exprimă în năzuința de a-și lărgi spațiul geopolitic vital, mări numărul populației și răspândi ideologiile și valorile pe care le împărtășește. S. Krasner și M. Wight, susțin că interesele geopolitice exprimă aspirațiile de securitate a întregii națiuni sau, chiar întregului popor, pe când F. Pearson și M. Rochester, în acord cu J. Rosenau, din contra nu exclud posibilitatea ca interesele geopolitice să favorizeze una sau chiar mai multe categorii sociale cu statut privilegiat. În opinia lor, există următoarele neajunsuri ale categoriei de interes geopolitic: conceperea simplistă a relațiilor internaționale, reducerea diversității și complexității lor la înțelegerea îngustă a intereselor statului; caracterul vag al termenului; lipsa criteriilor similare pentru diferite state în exercitarea apărării legitime; existența posibilității ca interesele geopolitice principale și interesele geopolitice secundare ale statului să devină incompatibile; interesul geopolitic definit de guvern poate aduce beneficiu întregii națiuni, dar, în același timp, poate viza numai segmentele ei privilegiate; unele state pot include în componența interesului geopolitic noțiuni ca *puterea și prestigiul* [226, p. 149-151].

M. Merle în general se pronunță împotriva utilizării termenului *interes geopolitic* și propune în calitate de mobil al activității actorilor internaționali *identitatea națională*, care include limba și religia ca piloni ai unității naționale, valorile cultural-istorice și memoria național-istorică [227, p. 373]. În opinia lui H. Morgenthau, ideile de identitate națională, care includ în sine tradițiile culturale și valorile naționale, nu trebuie contrapuse cu interesele geopolitice, ci din contra considerate elementul inalienabil și absolut necesar în procesul de identificare și activității de realizare a intereselor geopolitice ale statului. În contextul ideii că majoritatea absolută a cercetătorilor, printre care ne regăsim și noi, sunt de părerea că interesul geopolitic ține de politica externă a

statului, pe când J.-B. Duroselle și P. Renouvin din contra, susțin că în istoria europeană interesul geopolitic aparține mai cu seamă domeniului politicii interne, iar M. Merle accentuează semnificația și relevanța oportunității amplificării factorului cultural în cadrul acțiunilor de definire și implementare al intereselor geopolitice. V. Saca se declară adept al teoriei primordialității politicii interne în raport cu politica externă, dar cu precizarea că se referă doar la țările în tranziție postsovietică întârziată, unde interesul geopolitic al statului are un segment limitat de manifestare și vizează, de obicei, aspectul intern al politicii și mai puțin cel extern [40, p. 114], pe când în democrațiile consolidate se observă un echilibru între cele două tipuri de politici.

Considerăm definirea interesului geopolitic, formularea conținutului și identificarea funcțiilor sale au generat numeroase opinii și luări de poziție controversate. Apologetii interesului geopolitic insistă că această categorie este una de importanță majoră, care reprezintă o sursă pertinentă teoretico-aplicativă de informare cu privire la obiectivul și mecanismul de realizare a politicii externe ale actorilor geopolitici, ce determină agenda politicii internaționale. În timp ce adversarii o cataloghează ca fiind științific nefundamentată, lipsită de caracter operațional și de actualitate, invocând că interesul geopolitic a avut relevanță în perioada echilibrului geopolitic de forțe a sistemului de state europene din sec. XVII-XIX, pe când la etapa actuală a pierdut esențial din semnificație, valoarea lui practică aflându-se în descreștere din cauza proceselor globale de integrare și transnaționalizare, consolidării actorilor supranaționali și eroziunii suveranității de stat, mai ales prin transfer de competențe. Nu suntem de acord cu această aserțiune, pe care o combatem prin reliefaarea argumentului de revenire a interesului geopolitic în forță în 2014 și 2022 în cadrul relațiilor internaționale postrăzboi rece, prin anexarea Peninsulei Crimeea și provocării unui conflict militar de către Federația Rusă în regiunea Donbas din Ucraina și ulterior declanșarea fazei convenționale active a războiului hibrid pe întreg teritoriul împotriva Ucrainei. De asemenea, procesul de realizare a metodei *hard* a intereselor geopolitice de către marile puteri pentru asigurarea securității naționale în anumite regiuni geopolitice vitale nu pot fi negociate și produc conflicte regionale sau războaie regionale cu potențial de extindere în plan mondial.

Totodată, conceptul *interesul geopolitic* reprezintă o tentativă de a consolida unitatea dintre implementarea politicilor marilor puteri privind echilibrul geopolitic al puterilor mondiale cu asigurarea securității naționale; de a fortifica interdependența dintre influența geopolitică ale puterilor regionale în zonele proxime cu sporirea gradului de asigurarea a securității naționale; de a întemeia interacțiunea dintre vectorul geopolitic de dezvoltare al micilor puteri cu procesul de modernizare și reformare a capacităților instituționale din cadrul sistemului național de securitate. De asemenea, se consideră că societățile contemporane sunt divizate în interior, însă în opinia noastră, nu este mai puțin adevărat că interesul geopolitic exprimă într-o măsură mai mare sau mai mică consensul național, el având semnificație de interes al întregului popor, în special în relațiile cu lumea înconjurătoare.

În accepția noastră, identificarea intereselor geopolitice se realizează prin interconexiunea și interdependența mai multor factori, care îi determină conținutul și caracterul, fiind necesar de a ține cont de potențialul de asigurare a securității naționale a actorilor geopolitici, prioritățile de politică externă, programele principalelor forțe politice, intențiile celor mai influente grupuri de interese și de eventualele luări de poziție din partea statelor interesate. Asigurarea realizării intereselor geopolitice, care sunt exprimate atât de/prin politica externă, cât și de/prin politica internă, presupune respectarea unor condiții cum ar fi: reziliența securității naționale, conjunctură geopolitică favorabilă, politică externă predictibilă, coerentă și consecventă, stabilitatea politicii interne, bunăstarea economică, atmosferă morală elevată în societate, prestigiu și autoritate pe arena mondială.

Accentuăm că utilizând studiul de caz în cercetarea interesului geopolitic, putem afirma existența elementului de complexitate în procesul de formulare a acestei categorii, care reflectă anumite realități sociale și include totalitatea necesităților și aspirațiilor comune tuturor membrilor unei entități socioculturale, impunându-se prin satisfacerea și susținerea lor reprezentând o condiție indispensabilă pentru ființarea și identitatea statului în calitate de subiect geopolitic. Interesul geopolitic reflectă aspirațiile unui popor de a ocupa în cadrul comunității mondiale locul care îi corespunde maximal posibil tradițiilor sale cultural-istorice și spirituale, asigurându-i realizarea deplină a potențialului său geopolitic, iar institutul politic principal abilitat cu elaborarea interesului geopolitic, exprimarea și susținerea lui este statul, acesta, prin realizarea aspirațiilor geopolitice ale comunității pe care o reprezintă, își asigură legitimitatea puterii sale. Incontestabil este că nedefinirea sau ignorarea intenționată ori involuntară a interesului geopolitic din lipsă de cunoștințe geopolitice generale și capacitate de analiză și previziune geopolitică pe termen mediu și lung a guvernanților și/sau decidenților politici, reprezintă un pericol deloc neglijabil pentru securitatea națională, în special, și existența statului și a poporului prin transformarea în obiect geopolitic, în general, deoarece nu sunt determinate obiectivele și prioritățile strategice de dezvoltare, iar riscurile și amenințările geopolitice nu ezită să se pronunțe tot mai pregnant.

În această ordine de idei, definim interesul geopolitic ca *fiind un obiectiv fundamental pentru vitalitatea actorului geopolitic în contextul realităților de confruntare geopolitică la nivel mondial, regional și subregional, fiind definit și adoptat unanim de către clasa politică ca unul predictibil în plan extern și acceptabil în totalitate de întreaga societate ca unul ireversibil în plan intern, care va determina realizarea politicii externe, ce va contribui la identificarea locului și rolului în arhitectura geopolitică a securității internaționale, la dezvoltarea mediului de securitate regională prin furnizarea de securitate și la consolidarea rezilienței securității naționale a subiectului geopolitic.*

Zb. Brzezinski a supus analizei asumarea de către Statele Unite ale Americii a rolului geopolitic de *stat-hegemon*, cu toate consecințele, inclusiv în domeniul securității naționale, care provin din această calitate în condițiile postrăzboi rece, determinând

redimensionarea arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, creându-și în același timp, posibilități suplimentare pentru a-și promova interesele geopolitice pe continentul Eurasia. Expertul a reactualizat ideile geopolitice lui H. Mackinder, potrivit cărora deosebirile esențiale dintre marile puteri maritime și cele continentale constau din amplasarea geografică a acestora pentru centralitatea regiunii pivot, având un rol substanțial în competiția geopolitică pentru supremația mondială [1, p. 40-62].

Conform lui H. Mackinder, acest loc central este *pivotul sau inima lumii (Heartland)*, unde se concentrează toată dinamica geopolitică a lumii, deținut de imensul spațiu geopolitic din interiorul continentului Eurasiei, cine va domina acest spațiu se poate considera stăpânul întregii lumi [228, p. 31, 44]. Zb. Brzezinski afirma că rolul geopolitic pe care-l ocupă Statele Unite ale Americii privind controlul asupra *pământului de mijloc* este echivalat cu dominația geopolitică la nivel global și nu este deloc întâmplător că unul dintre obiectivele intereselor geopolitice majore ale Statelor Unite ale Americii rezidă în a nu admite apariția unui concurent eurasiatic de succes, care ar utiliza diferite strategii și mecanisme de diminuare a potențialului geopolitic de asigurare a securității naționale [1, p. 219].

J. Ikenberry împărtășește, în mare parte, ideile expuse de Zb. Brzezinski, susținând că redimensionarea arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și reconfigurarea structurii geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece se dovedește a fi de tip hegemonist, deoarece a fost concentrată pe promovarea politicii externe a Statelor Unite ale Americii, care s-a dovedit a fi un mecanism de realizare a intereselor sale geopolitice în plan mondial pentru asigurarea securității naționale. V. Acikasov și S. Lanțov menționează că interesele geopolitice asigură marilor puteri poziții dominante în cadrul structurilor economice ale relațiilor internaționale și sferei militaro-strategice, iar în condițiile globalizării Statele Unite ale Americii, fiind unica supraputere și neavând concurenți geopolitici deopotrivă, au obținut posibilitatea de a-și amplifica valoarea geopolitică pe continentul european datorită aliaților din spațiul geopolitic postsocialist al arealului european, astfel asigurându-și și propria securitate națională [35, p. 138].

J. Nye de asemenea, a aderat, la supozițiile lui Zb. Brzezinski, subliniind că Statele Unite ale Americii se dovedesc a fi singurul hegemon geopolitic veritabil, singura supraputere cu interese geopolitice globale și posibilități de a le realiza. Având ca suport de referință ideile elaborate de E.-O. Czempel și de H. Kissinger, considerăm că în vederea asigurării securității naționale Statele Unite ale Americii decid în mod unilateral și acționează în coaliție, pe când Federația Rusă decide și acționează de una singură, totodată, Statele Unite ale Americii au beneficiat de creșterea numărului aliaților după încheierea războiului rece, în timp ce Federația Rusă a păstrat un număr în scădere de aliați, chiar și în pofida menținerii spațiului postsovietic în sfera sa de influență geopolitică. Totodată, Federația Rusă prin promovarea politicii sale externe aplică metoda *hard* de realizare a intereselor sale geopolitice, ceea ce amplifică nivelul de neîncredere al relațiilor de parteneriat și cooperare cu statele din cadrul CSI

(Comunitatea Statelor Independente), mai ales după conflictele militare desfășurate pe teritoriile statelor Republica Moldova în 1992, Georgia în 2008, acționând în detrimentul integrității teritoriale a acestora susținând secesionismul, dar și a războiului împotriva Ucraina declanșat pe 24 februarie 2022, Federația Rusă nu a reușit să coopteze aliați fideli din spațiul postsovietic pentru realizarea intereselor sale geopolitice de a edifica un cordon în jurul hotarului din state neutre, în scopul asigurării securității naționale, iar parteneriatele anunțate în cadrul BRICS (Brazilia, Rusia, India, China și Republica Sud-Africană) și OCS (Organizația pentru Cooperare de la Shanghai) se dovedesc a fi de perspectivă incertă, deoarece, încă nu s-a confirmat și nu există nici un raționament valid că aceste grupări vor deveni alianțe geopolitice solide și eficiente [41, p. 14].

V. Juc acreditează aserțiunea că evoluția redimensionării arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și reconfigurarea sistemului internațional în perioada postrăzboi rece au edificat la sfârșitul sec. XX un nou model de ordine geopolitică mondială uni-multipolar, care a evoluat către policentrism la începutul sec. XXI, fiind exprimat prin funcționalitatea unui spectru de instituții internaționale de cooperare multilaterală, mai ales Acordul Nord-American de Comerț Liber (NAFTA), Cooperarea Economică Asia-Pacific (APEC) și Uniunea Europeană (UE), iar geoekonomiei, în ordinea reliefată de idei, revenindu-i statutul de paritate în raport cu geopolitica. În același timp, în opinia noastră, ar fi o greșeală dacă am fi negat plenar primordialitatea ponderii puterii geopolitice în asigurarea securității naționale ale marilor puteri în contextul relațiilor geopolitice postrăzboi rece, dat fiind că statele rămân a fi, potrivit estimării lui P. de Senarclens, actori privilegiați, în cadrul relațiilor internaționale. Precizăm că raporturile geopolitice de putere dintre actorii majori modelează caracterul arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, structura geopolitică a sistemului internațional și modelul ordinii mondiale. Plus la toate, geopolitica a revenit în forță în anii 2014-2022, iar geoekonomia a complementat-o, formându-se o sinteză necontradictorie.

G. Friedman analizează faliile geopolitice ale sec. XXI sub aspectul fricțiunilor intereselor geopolitice ale marilor puteri, identificând regiunile cu un potențial sporit de declanșare a conflictelor militare și determinând nivelul de intensitate a instabilității mondiale. În opinia sa, în lume există în prezent cinci zone percepute de către actorii majori ca regiuni geopolitice vulnerabile din punct de vedere al securității internaționale, acestea fiind: 1. Bazinul Oceanului Pacific; 2. Continentul Eurasia; 3. Europa de Est; 4. Lumea islamică; 5. Problema relațiilor geopolitice dintre Mexic și Statele Unite ale Americii. Cercetătorul este de părerea că Mexicul și Turcia nu sunt, în mod evident, pregătite pentru un rol geopolitic mondial semnificativ, Europa va rămâne insulară și separată reacționând la evenimentele de anvergură geopolitică globală, însă nu le va iniția, iar altele două falii geopolitice, Oceanul Pacific și Eurasia, în care se regăsesc China și Federația Rusă, două state cu posibilități reale de ascensiune geopolitică își vor dobândi în viitorul apropiat statutul de cel mai puternic adversar pentru Statele Unite ale Americii în următorul deceniu [5, p. 64-82].

Accentuăm în mod critic că un conflict militar trebuie, prin definiție, să implice puterea geopolitică dominantă și interesele sale geopolitice, fapt demonstrat de războiul dintre Federația Rusă și Ucraina, unde prima este *invadator*, iar a doua este *apărător*, în care Statele Unite ale Americii sunt implicate plenar prin susținerea politică, care a determinat guvernarea să adopte la 28 aprilie 2022 de către Camera Superioară (Senatul) și Camera Inferioară (Camera Reprezentanților) a Congresului Legea *Lend-Lease* cu denumirea *Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022* și să fie promulgată de președintele Joe Biden la 9 mai 2022, ceea ce va permite în timp rapid și fără întârziere, ocolind procedurile birocratice, formale și complicate de adoptare a măsurilor de cheltuieli prin Congres, sporirea potențialului din partea Statelor Unite ale Americii de asistență militară și aprovizionare prin furnizarea de arme grele, tehnică militară, armament și muniții forțelor armate ale Ucrainei, de asemenea, legea facilitează ca Statele Unite ale Americii să ofere și să închirieze ajutor militar și pentru statele din Europa de Est afectate de războiul din Ucraina. În condițiile existenței unei confruntări majore între China și Federația Rusă, atunci implicarea militară a Statelor Unite ale Americii va fi una directă prin alierea cu una dintre cele două țări aflate în conflict, ceea ce ar însemna automat înfrângerea celeilalte. În accepția noastră, actualmente, Statele Unite ale Americii nu intenționează să declanșeze un conflict militar nici cu Federația Rusă și nici cu China, dacă în raport cu prima se implică de partea Ucrainei cu susținerea politico-militară, descrisă mai sus, atunci în relația cu a doua se vor implica direct cu forțele sale militare, doar atunci când va fi necesitatea de a apăra independența și suveranitatea Taiwanului în eventualitatea unei tentative militare din partea Chinei de a-și reintegra teritoriul considerându-l parte componentă a țării. În ceea ce privește apariția unor puteri geopolitice regionale agresive, Statelor Unite ale Americii întreprind acțiuni prompte pentru prevenirea astfel de scenarii prin care să se consolideze securitatea națională a acestora prin obținerea clandestină a armei nucleare pentru a contracara interesele geopolitice ale Statelor Unite ale Americii pe continentul Eurasia și a deveni o amenințare la adresa securității naționale.

Potrivit lui Zb. Brzezinski, supremația geopolitică mondială a Statelor Unite ale Americii este o hegemonie de tip nou care reflectă multe din trăsăturile sistemului democratic american, cum ar fi: realizarea intereselor geopolitice, asigurarea securității naționale, pluralismul, permeabilitatea, flexibilitatea, toate fiind dobândite în mai puțin de un secol [1, p. 70-95]. S. Nazaria din contra a specificat necesitatea contestării hegemoniei geopolitice americane și unipolaritatea geopolitică a lumii edificată după dispariția Uniunii Sovietice, afirmând că Statele Unite ale Americii au încălcat frecvent principiile și normele dreptului internațional, cum ar fi în Republica Federală Iugoslavia sau în Irak, în numele intervențiilor umanitare sau apărarea securității naționale [229, p. 509-515].

P. O'Brien și J. Nye exprimă supoziția împărtășită de Zb. Brzezinski, că Statele Unite ale Americii sunt singurul hegemon geopolitic veritabil din istoria sistemului

internațional și, respectiv, unica supraputere cu interese geopolitice și posibilități globale de a-și asigura securitatea națională. A. Celedinski susține că Statele Unite ale Americii se află în căutare activă a diferitor variante de grupări geopolitice regionale, de aliați geopolitici care le-ar permite să țină sub control cele mai importante procese din cadrul relațiilor internaționale postrăzboi rece și le-ar asigura realizarea dimensiunii geopolitice a securității naționale. În opinia lui A. Matveev, Statele Unite ale Americii urmăresc să edifice un sistem geopolitic piramidal consolidat la nivel global, care să asigure stabilitatea și securitatea internațională, chiar dacă, în accepția lui A. Bovin, transformarea Statelor Unite ale Americii în unica supraputere geopolitică nu este altceva decât consecința interferenței a câtorva factori întâmplători, primul fiind îndepărtarea Statelor Unite ale Americii de centrul mondial al turbulențelor geopolitice, iar al doilea este rezultatul dezintegrării Uniunii Sovietice, adică autolichidarea subită a celui de-al doilea pol al vieții internaționale [195, p. 177].

Durata unipolarității geopolitice a lumii din perioada postrăzboi rece este condiționată de apariția unui concurent geopolitic de succes, potrivit catalogării lui Zb. Brzezinski, capabil să contrabalanseze geopolitic, conform lui K. Waltz, puterea geopolitică sever dezechilibrată. În această ordine de idei, Zb. Brzezinski, în termeni geopolitici clasici, indică principala manifestare a interesului geopolitic al acestei hegemonii realizate de Statele Unite ale Americii, cum ar fi: arbitrul geopolitic al Eurasiei, nici o chestiune majoră eurasiatică nu poate fi soluționată fără participarea Statelor Unite ale Americii sau împotriva intereselor geopolitice ale acesteia. Zb. Brzezinski a identificat cel puțin cinci actori geostrategici-cheie și cinci pivoți geopolitici, care sunt pe noua hartă politică a Eurasiei. Franța, Germania, Federația Rusă, China și India sunt actori importanți și activi, în timp ce Marea Britanie, Japonia și Indonezia, deși se știe că sunt state importante, nu le-a calificat acest titlu. Ucraina, Azerbaidjanul, Coreea de Sud, Turcia și Iranul expertul le oferă rolul de pivoți geopolitici de importanță semnificativă [1, p. 53-54], supoziție demonstrată în cazul Ucrainei, care în opinia noastră, s-a dovedit a fi un pivot geopolitic fundamental pentru sistemul de securitate europeană și cel de securitate internațională, precum și pentru securitatea națională a marilor puteri.

În același timp, atât Turcia, cât și Iranul sunt actori activi geostrategici, Turcia susținând acțiunile politico-militare ale Ucrainei de apărare a teritoriului său suveran împotriva agresiunii militare din partea Federației Ruse prin furnizarea armamentelor militare, în timp ce, Iranul susține invazia militară declanșată de Federația Rusă împotriva Ucrainei, la fel livrând armamente militare Federației Ruse. Considerăm că, în contextul războiului din Ucraina, Turcia și-a consolidat statutul geopolitic de putere regională intensificând activitatea pe dimensiunea politico-diplomatică și tehnico-militară, iar Iranul se confruntă cu sancțiuni și mai dure din partea comunității internaționale. Zb. Brzezinski este de părerea că acești cinci pivoți geopolitici sunt acele zone care concentrează interesele geopolitice pe centripetă ale marilor puteri [1, p. 55].

Conform opiniei exprimate de G. Modelski și W. Tompson, parteneriatul dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană este principala temelie a ordinii geopolitice mondiale postbipolare de la începutul sec. XXI, parteneriat care trebuie să constituie nucleul geopolitic solid pentru consolidarea lumii prin democrație și economie de piață. Zb. Brzezinski a afirmat că în Extremul Orient are loc procesul de amplificare a importanței Chinei în regiune, iar Statele Unite ale Americii nu vor avea un avanpost geopolitic în Asia continentală în absența unui consens geopolitic americano-chinez cultivat cu succes, care va determina securitatea regională și securitatea națională a ambelor marilor puteri. Potrivit lui Zb. Brzezinski, Ucraina este unul din cei cinci pivoți geopolitici de importanță hotărâtoare, dar cu viabilitate nesigură [1, p. 57, 59], una dintre cauze fiind, în opinia noastră, lipsa de clarviziune a vectorului geopolitic de asigurare a securității naționale, manifestată constant de elitele politice, ceea ce a dus în prima etapă, realizarea parțială de către Federația Rusă a intereselor sale geopolitice în spațiul pontic prin aplicarea metodei *hard* a geopoliticii, anexând Peninsula Crimeea și menținând Ucraina în sfera sa de influență geopolitică prin declanșarea unui război hibrid în regiunea Donbas, iar în etapa a două, Federația Rusă a declanșat o nouă fază convențională activă a războiului hibrid împotriva Ucrainei pe tot teritoriul său, astfel a compromis sistemul de securitate europeană, punând în pericol securitatea tuturor statelor europene, precum și propria securitate națională.

Specificăm că evoluția evenimentelor din Ucraina din 2014 și agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei din 2022 n-a putut fi prognozată de niciun expert, deoarece s-a considerat că geopolitica nu mai fundamentează interesele vitale și acțiunile politicii externe ale marilor puteri, oferindu-le prioritate normelor dreptului internațional, care s-au dovedit a fi nefuncționale în reglementarea unor diferende internaționale sau conflicte regionale având un caracter interpretativ, de care se folosesc și în prezent actorii majori pentru a-și promova, realiza și proteja propriile interese geopolitice în diferite regiuni ale mapamondului. Acționând geopolitic în spațiul postsovietic, Federația Rusă a confirmat o dată în plus existența pronunțată a dimensiunii geopolitice în cadrul politicii externe ale marilor puteri, care este determinată de interesele geopolitice ce conturează sferele de influență geopolitică, în care, cum demonstrează Federația Rusă, poate acționa premeditat utilizând inclusiv și mijloace militare pentru apărarea ei. Sfera de influență geopolitică din spațiul postsovietic reprezintă o zonă de securitate constituită din state-tampon care au menirea de a contracara procesele geopolitice integraționiste realizate de către Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, prin extinderea spațiului valorilor occidentale spre Est, ceea ce, în accepția Federației Ruse reprezintă o amenințare la adresa securității naționale [60, p. 26].

Suntem de părerea că realizarea studiului de caz a sistemului internațional postrăzboi rece ne-a permis să constatăm că edificarea sistemului internațional *uni-multipolar echilibrat geopolitic* în prima etapă a perioadei postrăzboi rece, s-a realizat prin elementul unipolarității ce i-a revenit Statelor Unite ale Americii, care a determinat

asumarea rolului de stat-hegemon cu interese geopolitice mondiale și cu toate consecințele pozitive și negative ce rezultă din acest statut în cadrul relațiilor internaționale. Noua ordine geopolitică internațională i-au permis Statelor Unite ale Americii să promoveze cu o mai mare ușurință, decât o făcea în timpul războiului rece, interesele sale geopolitice pe continentul Eurasiei. Cu anexarea Peninsulei Crimeea și declanșarea conflictului armat în regiunea Donbas din Ucraina în 2014, se încheie prima etapă și începe cea de-a doua etapă a perioadei postrăzboi rece, pe care o considerăm una premergătoare a războiului în care au fost demarate acțiuni ce aveau menirea să contribuie la procesul de reconfigurare a structurii geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece în cadrul următoarei etape, acesta rămânând practic netransformat până în 2022, când s-a finalizat etapa a doua a perioadei postrăzboi rece și a început a treia cu declanșarea unui război de către Federația Rusă împotriva Ucrainei, care a edificat un nou sistem internațional *uni-multipolar neechilibrat geopolitic*, ce va determina sfârșitul perioadei postrăzboi rece și o reconfigurare geopolitică structurală a sistemului internațional în cadrul unui nou război rece, în opinia noastră, va fi una *bipolară militar-asimetrică neechilibrată geopolitic* cu o vădită nuanță geopolitică pentru realizarea intereselor de securitate în cadrul relațiilor internaționale [60, p. 26-27].

În acest context de idei, Zb. Brzezinski a reliefat ansamblul de metode și procedee pentru Statele Unite ale Americii, în scopul menținerii și promovării intereselor sale geopolitice pe continentul Eurasia. În cele din urmă, Eurasia ar putea deveni un nucleu mondial de responsabilitate geopolitică. Ne raliem la aserțiunea expertului, în care punctează că nesoluționarea noilor probleme geopolitice globale, ce se extind dincolo de frontierele statelor-națiune și intensificarea preocupărilor geopolitice ale marilor puteri privind asigurarea securității naționale, va putea determina transformări esențiale ale structurii geopolitice a puterii mondiale. Totodată, orice politică externă de succes a Statelor Unite ale Americii trebuie să se concentreze pe Eurasia ca un tot întreg și să se conducă după un interes geopolitic bine definit [1, p. 51-52].

Considerăm că în contextul agresiunii militare a Federației Ruse împotriva Ucrainei este imperativ necesar ca Statele Unite ale Americii, păstrând deocamdată statutul de supraputere, să creeze condiții geopolitice propice pentru a consolida garanțiile de asigurare a securității pe continentul european nu doar pentru statele membre ale Alianței Nord-Atlantice, dar să fie extinse și pentru statele non-membre, inclusiv din spațiul geopolitic postsovietic. În ceea ce privește Federația Rusă, izolarea diplomatică, politică și economică în plan internațional, sub toate aspectele și în toate organizațiile internaționale, se va aprofunda, dacă Federația Rusă nu va renunța la politica sa externă revanșardă cu realizarea intereselor geopolitice prin metoda *hard* în spațiul postsovietic și nu va înlătura anemozitățile cu statele ex-sovietice, respectându-le independența, suveranitatea și integritatea teritorială, în pofida faptului că aceasta este o mare putere militar-nucleară cu ambiții geopolitice mondiale, rolul căruia nu trebuie subestimat în politica mondială. Actualmente, a demarat o nouă etapă în perioada postrăzboi rece în care geopolitica va

avea un rol fundamental în procesul de edificare a două blocuri (alianțe) de securitate *Occidental și anti-Occidental* și de reconturare a sferelor de influență geopolitică distribuirea cărora se va realiza în baza adoptării poziției și atitudinii declarate oficial de către stat cu referință la războiul din Ucraina, a nivelului de conștientizare al capacității de asigurare a securității și apărării naționale în condițiile unei eventuale invazii din partea Federației Ruse și a unei susțineri geopolitice intransigente din partea marilor puteri.

H. Kissinger punctează că geopolitică Statelor Unite ale Americii față de Federația Rusă trebuie să fie gândită în conformitate cu interesele geopolitice permanente și nu în funcție de fluctuațiile politicii interne a Rusiei, deoarece autoritățile rusești vor manifesta permanent interes geopolitic față de *vecinătatea apropiată*, iar problema-cheie este dacă relațiile Federației Ruse cu noile state independente trebuie tratate ca pe o problemă internațională ce se supune regulilor acceptate de politica externă și codificate de dreptul internațional sau fiind drept rezultat al deciziei unilaterale a Federației Ruse de a păstra regiunea postsovietică în sfera de influență geopolitică. Este de subliniat, luând ca suport evenimentele din Ucraina din 2014, dar și ingerințele în afacerile interne ale statelor postsovietice, inclusiv lipsa de progres în reglementarea conflictelor înghețate, că administrațiile americane n-au rezolvat această dilemă, tratând spațiul ex-sovietic ca pe segment al intereselor geopolitice ale Federației Ruse, atitudinea și comportamentul geopolitic al Statelor Unite ale Americii în raport cu această zonă fiind schimbat după invazia militară a Federației Ruse pe teritoriul Ucrainei. T. Marshall consideră că Statele Unite ale Americii au influențat parțial desfășurarea evenimentelor din Ucraina din 2014 cu intenția de a scoate Ucraina de sub influența geopolitică a Federației Ruse care a ancorat-o, și de a neutraliza câștigurile acesteia exprimate prin recuperarea geopolitică a poziției de forță în state precum Belarus, Kazahstan și ocupând o parte din Georgia. Federația Rusă a intervenit în *vecinătatea apropiată* profitând de implicarea Statele Unite ale Americii de lupta împotriva terorismului internațional în Irak și Afghanistan pentru ași asigura securitatea națională și de preocuparea acesteia în atenuarea instabilității regionale din Orientul Mijlociu, situație care a diminuat din posibilitatea Statelor Unite ale Americii de a întreprinde măsuri de contracarare a influenței geopolitice a Federației Ruse în spațiul postsovietic [4, p. 86].

H. Kissinger este de părerea că raporturile geopolitice interstatale se produc în lipsa unei guvernări mondiale, iar relațiile internaționale sunt de caracter anarhic, care pot fi cel mai bine înțelese prin descifrarea modului de distribuire a puterii geopolitice între state [2, p. 707]. În opinia sa, Statele Unite ale Americii au potențial și capacitate geopolitică suficientă pentru a influența conjunctura geopolitică a evenimentelor pe continentul Eurasiatic, care pot rezulta în relații bilaterale benefice cu majoritatea marilor actori ai Asiei, deoarece rolul geopolitic jucat de Statele Unite ale Americii este cheia ajutorului oferit Japoniei și Chinei pentru a coexista în pofida neîncrederii uneia în cealaltă. Bunele relații geopolitice de cooperare a Statelor Unite ale Americii cu China sunt, prin urmare, o condiție a bunelor relații geopolitice de cooperare pe termen lung cu

Japonia, ca și a bunelor relații geopolitice de cooperare sino-japoneze. Cercetând acest triunghi de relații, H. Kissinger reliefează faptul că oricare dintre părți nu îl poate abandona decât cu un mare risc geopolitic și de securitate. Dintre toate marile puteri China se află în cea mai pronunțată ascensiune geopolitică pluridimensională, T. Marshall specificând că până la mijlocul sec. XXI China va depăși Statele Unite ale Americii și va deveni cea mai puternică țară din lume din punct de vedere economic, fapt care îi va face să aibă o mare influență geopolitică mondială care va fi asigurată și de ascensiunea militară și strategică [4, p. 86-87].

Considerăm că actualmente, Statele Unite ale Americii este o supraputere geopolitică, Uniunea Europeană trebuie să-și consolideze coeziunea internă și să-și identifice clar interesele geopolitice susținându-le unanim, în contextul lansării de către Germania și Franța a ideii de reformare internă și extindere geopolitică a Uniunii Europene, Federația Rusă prin deținerea armelor nucleare este o mare putere militară cu o politică externă imperială, expansionistă și inconsecventă, fapt demonstrat de războiul declanșat împotriva Ucrainei, dar și de prezența forțelor armate pe teritoriul Republicii Moldova și Georgiei, astfel subminând securitatea națională a statelor din spațiul postsovietic, iar Japonia este a treia putere economică mondială, însă, deocamdată, ea nu-și promovează o politică externă activă în regiune și nu-și manifestă pe larg interesele sale geopolitice. H. Kissinger precizează că China susține implicarea Statelor Unite ale Americii în Asia ca pe un echilibru geopolitic în raport cu vecinii săi Japonia și Federația Rusă și într-o mică măsură India. Prin urmare, politică externă americană la baza căreia se află interesele geopolitice în care se regăsește cooperarea cu China și cu statele care sunt percepute de autoritățile chineze ca amenințări potențiale la adresa securității naționale necesită un dialog pragmatic și coerent între Statele Unite ale Americii și China [2, p. 721-722].

T. Marshall este de părerea că politica externă a Statelor Unite ale Americii în sec. XXI ar trebui să se concentreze pe regiunile Asia și Oceanul Pacific, deoarece jumătate din populația lumii trăiește acolo și, dacă se ia în calcul și India, atunci până în anul 2050 în aceste zone se va obține jumătate din producția economică globală. De asemenea, Japonia, Thailanda, Vietnam, Coreea de Sud, Singapore, Malaysia, Indonezia și alte state din regiunea geopolitică Asia de Sud-Est promovează o politică externă de intensificare, aprofundare și de diversificare a relațiilor geopolitice de cooperare cu Statele Unite ale Americii, având convingerea că, dacă nu sunt unite, vor cădea sub hegemonia geopolitică chineză. Din acest motiv, Statele Unite ale Americii își vor concentra interesele sale geopolitice impunându-se în această regiune geopolitică, venind cu investiții financiare și cu o prezență militară masivă care va exercita o influență reală, acordând atenție și asupra acțiunilor militare limitate pentru a-și asigura aliații într-o eventualitate a unor conflicte deschise [4, p. 88-89].

O altă dispută geopolitică, reliefată de T. Marshall, este că China nu va renunța niciodată la insulele artificiale pe care le ridică în zona Insulelor Spratly din Marea Chinei de Sud, iar Vietnamul și Insulele Filipine a protestează oficial, dat fiind că ambele

țări își revendică zona, iar Statele Unite ale Americii au declarat că gestul chinezilor amenință stabilitatea geopolitică a regiunii și că vor garanta libertatea navigației în apele internaționale prin descurajarea geopolitică a Chinei pentru a nu fi atrasă într-o confruntare militară regională. Potrivit expertului, interesele geopolitice ale Statelor Unite ale Americii în raport cu Japonia sunt exprimate prin faptul de a o asigura pe Japonia că interesele geopolitice față de China ale Statelor Unite și Japoniei sunt identice și să primească garanții de la statul nipon că baza americană de pe Insula Okinawa va rămâne și în continuare deschisă pentru a fortifica forța de apărare a japonezilor, însă, în același timp, restricționând capacitatea militară a Japoniei de a se manifesta militar de una singură în Oceanul Pacific [4, p. 89-90].

Totodată, principalele state satelit în jocul geopolitic desfășurat de către Statele Unite ale Americii în regiunea Asia de Sud-Est sunt Indonezia, Malaysia și Singapore, care domină Strâmtoarea Malacca, o zonă strategică prin care zilnic sunt transportate circa 12 mln de barili de petrol spre China, economia căreia necesită tot mai multă materie primă, și spre alte țări din regiune, Statele Unite și-au asigurat un avantaj geostrategic major și pârgii de a influența conjunctura geopolitică regională. Nu poate fi trecută cu vederea rivalitatea dintre Statele Unite ale Americii și China pe dimensiunea promovării naționalismului pentru a asigura unitatea poporului chinez și revendicarea respectării integrității teritoriale a Chinei prin recunoașterea Insulei Taiwan parte componentă a Chinei. Statele Unite ale Americii având un Tratat cu Taiwanul, conform căruia, în cazul în care China invadează ceea ce ei consideră a fi a douăzeci și treia provincie a lor, ceea ce este puțin probabil, Statele Unite vor intra în război, fapt care poate avea loc, în opinia lui T. Marshall, doar după recunoașterea oficială a Taiwanului de către Statele Unite sau după declararea de independență a Taiwanului față de China [4, p. 90-91].

Pe măsură ce sporește necesitatea pentru gaze și petrol din partea Chinei, rămânând dependentă de importul hidrocarburilor, Statele Unite ale Americii își diminuează cota de import a produselor energetice datorită forajelor pentru exploatarea gazelor de șist pe mari suprafețe din țară, încercând să-și asigure nu numai necesarul de energie, dar să devină în egală măsură un importator și un exportator de energie în viitorul apropiat. În ordinea de idei reliefată, T. Marshall accentuează reducerea fluxului de petrol și gaze din regiunea Golfului Persic de către Statele Unite ale Americii, însă menținând în continuare interesele geopolitice în regiune cu păstrarea Flotei a 5-a în Bahrain și susținerea statelor satelit precum Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, Kuwait și Qatar pentru a nu permite Chinei să-și consolideze puterea geopolitică în regiune, după ce va avea o flotă oceanică militară puternică, sau Iranului, care este un actor cu potențial geopolitic de putere regională ce aspiră la extinderea influenței sale geopolitice în Orientul Mijlociu, promovând o politică antisemită și poziționându-se împotriva statului Israel, care este un stat aliat în realizarea intereselor geopolitice regionale ale Statelor Unite ale Americii [4, p. 91].

Politica externă a Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu pe termen scurt constă în subminarea potențialului geopolitic al Iranului pentru a ajunge la un acord

interstatal prin care să diminueze multiplele controverse și disensiuni în relațiile dintre aceste țări, ce le dezbină de patru decenii. Expertul punctează că Statele Unite ale Americii, fiind o supraputere, își vor păstra interesele geopolitice și în America Latină, fiind valorificate prin menținerea deschisă a Canalului Panama, prin supravegherea tarifelor de trecere prin viitorul canal nicaraguan spre Oceanul Pacific și prin a monitoriza ascensiunea geopolitică a Braziliei, influența căreia să nu se extindă asupra Mării Caraibe. Din punct de vedere geopolitic, Statele Unite ale Americii vor concura cu China în America Latină, însă nu în Cuba, țară pentru care Statele Unite ale Americii vor înlătura toate obstacolele ca să se asigure că vor domina epoca postcomunistă. În Africa, Statele Unite ale Americii fiind unul dintre actorii geopolitici interesați de resursele naturale ale continentului, urmărind cu interes sporit evoluția grupărilor islamiste din nordul Africii, dar cea care exploatează cel mai bine bogățiile naturale de pe continent este China [4, p. 91-93].

În același context geopolitic, Zb. Brzezinski a militat pentru o Federație Rusă democratică și un partener în modelarea unei Eurasii mai stabile. Totodată, nu este mai puțin adevărat, susține expertul, că ambițiile geopolitice imperiale manifestate de către unele cercuri guvernante care se ocupă de politica externă a Federației Ruse alimentează dezideratul adânc înrădăcinat de a deține rolul geopolitic dominant în Eurasia și pe mapamond [1, p. 64]. T. Marshall acreditează ideea că după încheierea războiului rece Federația Rusă încetase să reprezinte o amenințare geopolitică mondială pentru Statele Unite ale Americii din cauza unei economii precare, a supraextinderii militare și a lipsei unei viziunii unice de dezvoltare a statului, dat fiind faptul prezenței sale teritoriale atât în Europa, cât și în Asia. Chiar și în pofida revenirii Federației Ruse, prin realizarea intereselor sale geopolitice în Ucraina în 2014, anexând Peninsula Crimeea și în 2022, declanșând un război pe întreg teritoriul al Ucrainei, nu constituie un pericol iminent la adresa dominației geopolitice americane pe continentul eurasiatic, fiind catalogată ca o *simplă putere geopolitică regională*, strămtorată, din punct de vedere geopolitic fiind lipsită de un port cu apă adâncă, cu acces la căile maritime globale, absența capacității militare în timp de război ca să ajungă în Oceanul Atlantic prin Marea Baltică și Marea Nordului, sau prin Marea Neagră și Marea Mediterană, ceea ce generează vulnerabilități geopolitice de securitate [4, p. 85-86].

Considerăm, contrar opiniei lui T. Marshall, că în pofida tuturor problemelor cu care se confruntă Federația Rusă în domeniul politicii interne de modernizare a statului admitem faptul exercitării de către Rusia a unei influențe geopolitice constante în plan mondial, în special în America Latină, cu țările care se află în opoziție față de politica externă a Statelor Unite ale Americii promovate în această regiune, cum ar fi Venezuela, Nicaragua, Cuba, precum și încearcă să echilibreze influența geopolitică a Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu, iar pe alocuri chiar și să o diminueze, cum ar fi în Siria, edificând alianțe cu conducerea statului Siria, Turcia și Iran pentru a lupta împotriva organizațiilor teroriste. De asemenea, Federația Rusă pentru a-și asigura securitatea națională, își susține pretențiile teritoriale manifestate prin realizarea

intereselor geopolitice față de zona Arctică, desfășurând trupe militare permanente în regiune, totodată, având preocupări și față de Groenlanda, exprimând, în același timp, interes geopolitic și față de continentul african, organizând la 23-24 octombrie 2019 la Soci și 27-28 iulie 2023 la Sankt-Petersburg Summitul Rusia-Africa, cu scopul de a reedifica relațiile de cooperare cu statele africane și de a reduce din influența geopolitică a Statelor Unite ale Americii, Uniunii Europene și Chinei de pe continentul african, lansându-se într-o luptă geopolitică. N. Nartov nu exclude, probabilitatea rivalității geopolitice dintre Statele Unite ale Americii și eventuala coaliție incluzând Federația Rusă și China, formată prin concentrarea resurselor naturale și dezvoltarea dinamică a economiei: aceste state pot să construiască *spațiul geopolitic unic eurasiatic* care prin parametri geografici, economici, demografici și de materie primă se va afla în afara concurenței geopolitice eficiente cu orice alt stat [11, p. 285].

L. Krâștanovici se pronunță în aceeași manieră, susținând că prin concentrarea potențialelor geopolitice ale Federației Ruse și Chinei se vor anihila toate puterile geopolitice antirusești și antichineze pe arena mondială, coaliție de care vor avea frică toți rivalii geopolitici. V. Petrov se dovedește a fi mult mai tranșant, prin a solicita ca Federația Rusă metodic, pas cu pas, să-și formeze *un spațiu geopolitic*, numit Eurasia [230, p. 176], ceea ce, în opinia noastră, Federația Rusă a și început prin realizarea interesele sale geopolitice în spațiul geopolitic postsovietic aplicând metoda *hard* declanșând faza convențională activă a războiului hibrid împotriva Ucrainei care eventual poate să se extindă și asupra statelor din Europa de Est, în pofida faptului că sunt membre ale Alianței Nord-Atlantice. Relieffăm că autoritățile Federației Ruse nu puteau să-și permită luxul de a nu tinde să valorifice și să implementeze ideile geopolitice de acest conținut, care, de altfel, nu se disting prin noutate, figurând mai mereu pe arena politică: vom reitera Grupul Brazilia, Rusia, India, China și Republica Sud-Africană (BRICS), Organizația pentru Cooperare de la Shanghai (OCS) sau Uniunea Vamală (Rusia-Belarus-Kazahstan), transformată în Uniunea Eurasiatică. Subliniem că rezultatele înregistrate de primele două organizații internaționale se află, la moment, sub așteptări, o cauză fiind că unul dintre obiectivele cardinale a fost nu *pentru* cooperare geopolitică, ci *împotriva* hegemoniei geopolitice americane, iar cea de a treia nu s-a afirmat și riscă să repete soarta Consiliului de Ajutor Economic Reciproc.

F. Thual remarcă scăderea prezenței geopolitice a Federației Ruse în spațiul pontic, după dezintegrarea Uniunii Sovietice rămânând doar cu un singur port maritim important – Novorossiisk [231, p. 97], pe când în accepția lui T. Marshall, după anexarea Peninsulei Crimeea, Federația Rusă a trecut în ofensivă strategică modernizând flota maritimă prin construcția unui nou port naval în orașul Novorossiisk, astfel consolidând capacitatea de luptă a flotei ruse. Expertul relevă că din anul 2020, 18 noi nave de război au fost ancorate în porturile Sevastopol și Novorossiisk, altele 80 de nave nu s-a reușit să fie construite integral, doar parțial, ca și câteva submarine, fiind diminuată capacitatea de luptă care este în descensiune

evidentă din cauza sancțiunilor impuse de către Occident complexului militar industrial al Federației Ruse, potențial care nu este îndeajuns pentru a forța ieșirea din Marea Neagră în contextul agresiunii militare din partea Federației Ruse împotriva Ucrainei, fapt anticipat de Statele Unite ale Americii care în următorul deceniu va încuraja România să-și fortifice și mai mult flota maritimă din Marea Neagră, în același timp bazându-se pe intransigența Turciei, care nu va permite flotei maritime a Federației Ruse trecerea prin strâmtoarea Bosfor [4, p. 31].

Potrivit lui O. Serebrian, după încheierea războiului rece zona Mării Negre se dovedește a fi arealul geopolitic în care Federația Rusă a înregistrat pierderi substanțiale în favoarea statului vecin Ucraina, care și-a consolidat dimensiunile potențialului economic, militar și uman, contribuind la perceperea Ucrainei drept o putere regională [96, p. 29]. M.-C. Neacșu și S. Neguț urmăresc să acrediteze ideea că pentru Federația Rusă spațiul pontic reprezintă o *clēmă geopolitică* prin care își asigură prezența în Europa realizându-și interesele geopolitice de securitate. Vitalitatea Federației Ruse la Marea Neagră rezultă din destinul geopolitic de a fi o putere eurasiatică, ceea ce ar corespunde așezării sale geografice inedite, iar dimensiunea geopolitică eurasiatică este asigurată de două ancoră teritoriale: prezența geopolitică la Marea Baltică și prezența geopolitică la Marea Neagră, la ambele pierzând considerabil odată cu implozia Uniunii Sovietice. Mai importantă în contextul geopolitic actual este prezența Federației Ruse la Marea Neagră, unde a pierdut cel mai mult, Ucraina moștenind o mare parte a fâșiei de litoral ex-sovietic și a platoului continental, cele mai mari porturi, Peninsula Crimeea și proximitatea gurilor Dunării, iar Federației Ruse revenindu-i o mică bucată de litoral, fiind lezate propriile interese geopolitice de securitate, mai ales în contextul ascensiunii relațiilor de cooperare a Ucrainei cu Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană [232, p. 42-43].

T. Marshall este de părerea că Federația Rusă este interesată de statutul geopolitic regional de stat neutru demilitarizat cu garanții de neaderare la Alianța Nord-Atlantică pentru Ucraina, forțând-o prin declanșarea războiului să accepte aceste condiții, totodată, pledând pentru formarea unei zone-tampon din state neutre în jurul hotarelor sale, astfel asigurându-și securitatea națională, iar Ucrainei fiindu-i atribuit rolul central în apărarea Rusiei în cazul unui eventual atac militar ofensiv din partea Occidentului pe direcția Câmpiei Europei de Nord. Însă o Ucraină prooccidentală cu ambiții de aderare la Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, care subminează accesul Federației Ruse la portul militar Sevastopol din Peninsula Crimeea în eventualitatea diminuării influenței acesteia în Marea Neagră și posibila găzduire a unei baze militare navale a Alianței Nord-Atlantice, este de neconceput de către Federația Rusă, determinând-o la o agresiune militară directă împotriva Ucrainei [4, p. 29].

Transferându-ne geopolitic în regiunea balcanică, vom sublinia că Balcanii de Vest rămân a fi și în continuare o subregiune de importanță geopolitică, aflându-se la confluența intereselor geopolitice a patru mari puteri – Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, Federația Rusă și China. Fiecare dintre acești actori geopolitici pun în aplicare

strategii, instituții și pârgii de care dispune: Statele Unite – strategia de securitate euroatlantică, Uniunea Europeană – asocierea și integrarea prin accesul la instituțiile și fondurile comunitare, Federația Rusă – agenții energetici și, în anumite cazuri, pârgia comunitatea slav-ortodoxă, China – sporirea dependenței de investițiile rambursabile prin creditarea proiectelor de infrastructură de stat. De fapt, în subregiune sunt antrenate încă două instituții interregionale de cooperare, precum Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, care împreună cu Uniunea Europeană urmăresc să contribuie la asigurarea securității și stabilității regionale, inclusiv prin gestiunea crizelor din Kosovo și din Bosnia și Herțegovina [41, p. 40].

S. Kahn susține supoziția că în arealul balcanic interesele geopolitice ale Federației Ruse și ale Uniunii Europene se află în raport de conflict, dar trebuie de ținut cont, în același timp, că Uniunea Europeană, în mare parte nu mai este dependentă de hidrocarburile importate din Rusia [233, p. 62-64], iar A. Baltag din contra pune pe tapet lupta geoenergetică, având substrat, geopolitic. V. Naumescu exprimă părerea că creșterea prezenței și amplificarea influenței geopolitice a intereselor Federației Ruse în Europa Centrală, de Est și de Sud-Est, după criza globală din 2008, este neîndoielnică, din motive geopolitice evidente, care țin de procesele integraționiste regionale în Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică, dar și de rămânerea în zona gri a Europei Centrale, de Est și de Sud-Est care trebuie tratate distinct. Dacă influența geopolitică substanțială a Federației Ruse în vecinătatea estică a Uniunii Europene este oarecum de înțeles, observația că această influență este în creștere și în subregiunea Balcanii de Vest sau chiar în țările integrate în Uniunea Europeană și în Alianța Nord-Atlantică ar putea să dea de gândit. În opinia expertului, este important de menționat că Federația Rusă a motivat anexarea Peninsulei Crimeea din 2014 prin precedentul Kosovo, a cărui secesiune de Serbia a fost proclamată de separatiștii kosovari și recunoscută de Statele Unite ale Americii și majoritatea țărilor occidentale în 2008. La vremea respectivă, cinci state membre ale Uniunii Europene nu au recunoscut independența Kosovo, menținându-și poziția de principiu până în prezent: Spania, România, Slovacia, Grecia și Cipru. Poziția acestor câteva state s-a bazat exact pe motivul și temerea că o asemenea atitudine ar putea crea un precedent periculos pentru stabilitatea Europei postbelice [10, p. 180-181].

Considerăm că în lumina evenimentelor geopolitice din subregiunea Balcanilor de Vest, referindu-ne la integrarea în 2004 a Sloveniei în Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică, aderarea în 2009 a Croației și Albaniei la Organizația Nord-Atlantică, în 2013 a Croației la Uniunea Europeană, dar și în 2017 a Muntenegrului și în 2020 a Macedoniei de Nord la Alianța Nord-Atlantică, ultima fiind respinsă în 2009 de Grecia din motive simbolice, însă care a insistat constant pe această dimensiune de securitate, semnând în 2018 un Acord cu Grecia privind schimbarea titlaturii din Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei în Republica Macedonia de Nord, context care denotă pierderea de către Federația Rusă a influenței asupra spațiului geopolitic Balcanii de Vest și retragerea acesteia în regiunea statelor postsovietice. De asemenea, Bosnia și Herțegovina este stat

partener, care aspiră la obținerea calității de membru al Organizației Nord-Atlantice, finalizând procesul de negocieri privind Planul de Acțiuni de aderare, s-a plasat în zona de așteptare a intrării în vigoare a acestuia. În același timp, Serbia și Kosovo, semnând deja un Plan Individual de Acțiuni privind Parteneriatul cu Alianța Nord-Atlantică, se bucură de obținerea statutului de parteneri. Când privește relațiile de cooperare ale statelor nemembre din subregiunea Balcanilor de Vest cu Uniunea Europeană, putem menționa că în 2005 Macedonia a primit statutul de țară candidată, iar în 2022 Uniunea Europeană a demarat negocierile de aderare deja cu Macedonia de Nord, în 2010 este stabilit statutul de candidat și pentru Muntenegru, negocierile de aderare demarând în 2012, iar Serbia în 2012 și Albania în 2014 și-au obținut aceleași statute în raport cu Uniunea Europeană, pe când în 2014 Uniunea Europeană a început negocierile de aderare a Serbiei, iar cu Albania abia în 2022 s-a purces la aceeași procedură. Totodată, în 2016 Bosnia și Herțegovina a depus cererea de aderare la Uniunea Europeană, obținând statutul de țară candidată în 2022, iar tot în anul 2016 Kosovo a semnat Acordul de Stabilizare și Asociere la Uniunea Europeană, asumându-și angajamente și demonstrând capacitatea de țară potențial candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană, a depunând oficial în 2022 cererea de aderare la Uniunea Europeană. Prin urmare, influența geopolitică a Federației Ruse asupra statelor din regiunea Balcanică este treptat diminuată, cedând sfera de influență geopolitică Occidentului, care vine cu oferte mai tentante privind asigurarea securității naționale și regionale, precum și stabilizarea economică a statelor din această zonă [234, p. 431-432].

Un alt actor geopolitic important care aspiră la deținerea supremației puterii geopolitice mondiale este China, care grație unei ascensiuni economice fulminante bazată pe export și-a modernizat și fortificat armata națională, având cel mai mare număr de populație dintre statele de pe mapamond și manifestă consecvent tendința geopolitică de supraputere promovându-și interesele geopolitice pe toate continentele lumii, dar, totodată, confruntându-se cu multiple probleme de ordin geostrategic la nivel regional și subregional. În opinia lui T. Marshall, granița dintre China cu Vietnam este în permanență un motiv de iritare de-a lungul anilor, deoarece ambele state au aceleași pretenții teritoriale în zona cu o graniță lipsită de orice baraj natural prin care armatele acestor state pot trece nestingherit pe teritoriul statului vecin. În condițiile amplificării capacității militare a Chinei, Vietnamul se arată mai puțin dispus să fie atras într-o confruntare cu China și va consolida relațiile de cooperare cu Statele Unite ale Americii în domeniul apărării, pentru a-și asigura protecția suveranității și integrității teritoriale, sau Vietnamul va intensifica mecanismele diplomatice pentru a beneficia de o relație de parteneriat strategic cu China, care vor soluționa toate diferendele dintre aceste două state. Însă Vietnamul este abordat de către China ca o amenințare minoră și o problemă ce poate fi ținută sub control. Munții Himalaya formează regiunea Tibet, care este vital importantă pentru China, asigurând un zid natural întinzându-se de-a lungul graniței cu India înainte de a pierde din înălțime și de a deveni lanțul Karakorum, ce se învecinează cu Pakistanul, Afghanistanul și Tadjikistanul, astfel despărțind cele mai populate țări de pe mapamond [4, p. 54-55].

Disputa teritorială dintre China și India constă în aspirația geopolitică a Chinei de a obține provincia indiană Arunachal Pradesh, iar India pretinde la Aksai Chin, ceea ce determină o tensionare diplomatică în relațiile geopolitice dintre aceste două țări, fiecare fiind nevoită să trateze și să asigure securitatea din această regiune cu multă precauție. Granița tibetano-indiană reprezintă o zonă geopolitică importantă pentru ambele țări, iar eventuala tentativă din partea Indiei de a modifica granița pentru a controla Tibetul și înălțimile Platoului Tibetan, regiune care îi va oferi avantaj strategic pentru a forța atât înaintarea spre centrul Chinei, cât și controlul asupra celor trei mari fluvii ale Chinei – Fluviul Galben, Yangtze și Mekong, la fel ar putea provoca un conflict militar regional extins dintre China și India, ambele fiind state deținătoare de arme nucleare. Expertul consideră că o altă vulnerabilitate geopolitică în sistemul de apărare al Chinei ce reprezintă o breșă între munți și deșert ar fi granițele cu Pakistanul, Tadjikistanul, Kârgâzstanul, Kazahstanul și Mongolia, deoarece regiunea Chinei care se află la hotarele cu aceste țări este provincia Xinjiang, bogată în zăcăminte de petrol, cu un statut semiautonom, cu o populație de etnie uigură ce împărtășește religia musulmană, care promovează ideea unui stat independent – Turkistanul de Est, regiune ce reprezintă și din punct de vedere strategic o zonă-tampon importantă între China și statele vecine [4, p. 55-59].

Suntem de părerea că securitatea hotarelor terestre, a apelor teritoriale și a rutelor maritime comerciale din mările limitrofe este o prioritate fundamentală pentru existența Chinei, care poate fi asigurată prin promovarea intereselor geopolitice regionale și mondiale, realizarea cărora este posibilă prin fortificarea capacității flotei maritime de a controla Marea Galbenă, Marea Chinei de Est și Marea Chinei de Sud precum și zonele geopolitice în care se află strâmtoarele ce îi garantează ieșirea spre Oceanul Planetar. China are nevoie de trei decenii ca flota sa maritimă să rivalizeze cu cea mai puternică flotă din lume – a Statelor Unite ale Americii, însă pe termen mediu sau scurt flota chineză oricum se va confrunta cu rivalii săi geopolitici, mai ales cu flota Statelor Unite ale Americii ce va influența echilibrul geopolitic din regiune dintre marile puteri, totodată, determinând redimensionarea arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și reconfigurarea sistemului internațional postrăzboi.

T. Marshall susține că China treptat va lansa tot mai multe nave în largul coastelor și în Oceanul Pacific, fapt ce va îngusta spațiul de manevră a flotei Statelor Unite ale Americii în mările Chinei. De asemenea, între China și Oceanul Pacific se află un arhipelag pe care China îl numește *Primul lanț de insule* și *Linia celor nouă puncte*, care în 2013 a devenit linia celor zece puncte prin includerea Taiwanului ca parte componentă a teritoriului său. Această linie îi asigură Chinei accesul la cele mai importante căi de navigație ale lumii din Marea Chinei de Sud. Disputele teritoriale dintre China și Japonia asupra lanțului de insule nelocuite pe care chinezii le numesc Diaoyu, de la Nord-Est de Taiwan, iar japonezii Senkaku, precum și posibilitatea izbucnirii unui conflict militar regional dintre aceste două state din cauza accesul la zăcămintele de gaze naturale din

Marea Chinei de Est, intensifică și mai mult situația geopolitică regională, ce amplifică nivelul de securitate din regiune. De asemenea, o altă problemă geopolitică regională ar fi revendicarea de către China a teritoriului secesionist Taiwan, pe care îl consideră o provincie chineză, însă Taiwanul se opune, fiind un aliat al Statelor Unite ale Americii este susținut politic și militar, dispunând de o forță navală și aeriană modernă capabilă să- i riposteze Chinei. Expertul relevă că orice ieșire a navelor maritime ale Chinei din Marea Chinei de Sud, îndreptându-se fie spre Oceanul Pacific, fie spre Oceanul Indian, precum și întoarcerea lor, ar putea fi supuse unui blocaj de către statele din regiune aflate în competiție geopolitică cu China, acestea fiind principalele căi navigabile pentru transportul de gaz și de petrol, astfel, exercitând o constrângere geopolitică asupra dimensiunii securității energetice a Chinei [4, p. 62-67].

Conform lui T. Marshall, interesele geopolitice ale Chinei se extind asupra Mării Chinei de Sud, considerând-o ca fiind proprietatea sa, realizând miza geopolitică care constă în obținerea trecerii libere pe timp de pace și în condițiile unui conflict militar cu statele riverane Mării Chinei de Sud. În contextul unei eventuale blocări a rutelor maritime prin Marea Chinei de Sud, China este nevoită să asigure securitatea lor, pentru a-și transporta atât exportul mărfurilor, cât și importul materiilor prime (petrolul, gazele naturale și metalele prețioase), totodată examinând și alte opțiuni ce ar garanta importul de hidrocarburi fără nici un obstacol, cum ar fi, conductele terestre, șoselele și porturile. Interesul geopolitic al Chinei pe termen lung este să devină o putere geopolitică peste două oceane (Pacific și Indian), realizând investiții în porturi cu apă adâncă din Myanmar, Bangladesh, Pakistan și Sri Lanka, care consolidează relațiile de cooperare cu statele respective asigurând un parteneriat strategic. Porturile din Oceanul Indian și Golful Bengal sunt parte dintr-un plan complex de asigurare a statutului geopolitic de mare putere a Chinei pe termen lung [4, p. 68-69].

Așadar, considerăm că dinamica redefinirii intereselor geopolitice de către marile puteri a determinat redimensionarea arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale care, la rândul său, a influențat procesul de reconfigurare a sistemului internațional postrăzboi rece. În același timp, pentru a asigura dimensiunea geopolitică a securității naționale, marile puteri urmăresc în continuare obiectivul intereselor geopolitice în cadrul realizării securității geopolitice, atât pe contul altor actori geopolitici, cât și în arealul unor agenți de factură medie și mică, astfel extinzând sferele de influență geopolitică, dar evitând pe cât se poate interferența acestora care ar putea declanșa un conflict militar dintre actorii geopolitici rivali. Cert este că consolidarea rezilienței securității naționale ale marilor puteri pe dimensiunea asigurării securității geopolitice depinde în mare măsură de gradul de implicare în procesele geopolitice de asigurare a securității regionale și securității internaționale, determinând nivelul de complexitate și de antagonizare a intereselor geopolitice promovate de către toți actorii geopolitici interesați de un spațiu geopolitic regional, fiind degajate oportunitățile și constrângerile de caracter geopolitic pentru politicile de asigurare a securității naționale a statelor din sfera de influență geopolitică. Continentul cu cei mai mulți actori geopolitici importanți, cu un

spațiu terestru imens, cu un număr mare de locuitori, cu un potențialului geopolitic enorm, cu cele mai multe regiuni disputate geopolitic și asupra căruia sunt concentrate interesele geopolitice ale tuturor marilor puteri, este Eurasia, care fiind dominată de o singură supraputere sau de o coaliție constituită din două sau mai multe mari puteri, va oferi actorilor posibilitatea exercitării puterii geopolitice pentru a influența evoluția evenimentelor și a determina securitatea nu numai continentală, dar și mondială.

3.3. Concluzii la Capitolul 3

1. Redimensionarea arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale exprimată prin aranjamentele de reconturare a sferelor de influență geopolitică sub forma unor interese și valori geopolitice promovate de actorii internaționali statali, precum și realizarea acțiunilor și interacțiunilor individuale sau colective de către subiecții geopolitici, ce se manifestă ca un proces în care se succedează configurația geopolitică a relațiilor internaționale, determină structura geopolitică a sistemului internațional postrăzboi rece.
2. Mai multe teorii ale sistemelor internaționale atribuie structurii rolul decisiv în definirea acestora, însă tradițiile realiste și neorealiste sunt preocupate preponderent de dimensiunea ei geopolitică, care demonstrează un grad înalt de actualitate, în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, prin consolidarea *polului* ca structură inerentă a sistemului internațional postrăzboi rece, fiind condiționată de evenimentele geopolitice internaționale care s-a produs și urmează să se realizeze în domeniul securității internaționale, determinând distincte tipuri de configurații geopolitice în cadrul diferitor etape ale perioadei sistemului internațional postrăzboi rece, care s-au succedat prin perioade de conflict și cooperare geopolitică, intensificând sau diminuând relațiile geopolitice dintre actorii majori, fiind clarificate următoarele etape: prima etapă a sistemul internațional postrăzboi rece cu o structură *uni-multipolară echilibrată geopolitic* a început după dispariția sistemului internațional bipolar și încheierea războiului rece, etapă care a luat sfârșit către anul 2014, fiind precedată de anexarea peninsulei Crimeea, an în care evenimentele geopolitice din Ucraina au impulsionat începerea celei de a doua etapă a perioadei de dezvoltare a sistemului internațional postrăzboi rece cu aceeași structură geopolitică; cea de a doua etapă a perioadei sistemului internațional postrăzboi rece, s-a încheiat și mai repede, durând doar opt ani, până la 24 februarie 2022 când Federația Rusă a comis o agresiune militară neprovocată, astfel declanșând faza convențională activă a războiului hibrid împotriva Ucrainei, determinând începutul celei de a treia etape a perioadei de evoluție a sistemului internațional postrăzboi rece cu o structură *uni-multipolară neechilibrată geopolitic*, finalizarea căreia determina sfârșitul acestei perioade, iar etapa a patra, se va solda cu o reconfigurare geopolitică structurală *bipolară militar-asimetrică neechilibrată geopolitic* a sistemului internațional în

cadrul unui nou război rece, cu o vădită dimensiune geopolitică de securitate promovată de marile puteri în cadrul relațiilor internaționale.

3. Identificarea, realizarea și apărarea intereselor geopolitice se realizează prin interconexiunea și interdependența mai multor factori, care îi determină conținutul și caracterul, fiind necesar de a ține cont de potențialul de asigurare a securității naționale a actorilor geopolitici, prioritățile de politică externă, programele principalelor forțe politice, intențiile celor mai influente grupuri de interese și de eventualele luări de poziție din partea statelor interesate. Identificarea intereselor geopolitice prezintă în sine un proces dinamic și complex, reflectând anumite realități sociale și incluzând totalitatea necesităților și aspirațiilor comune tuturor membrilor unei entități socioculturale, iar realizarea lor reprezintă o condiție indispensabilă pentru existența și identitatea statului în calitate de subiect geopolitic.
4. Interesele geopolitice, care sunt exprimate de/prin politica externă, presupune respectarea unor condiții, cum ar fi: reziliența securității naționale, conjunctură geopolitică favorabilă, politică externă predictibilă, stabilitatea politicii interne, bunăstarea economică, atmosferă morală elevată în societate, prestigiu și autoritate pe arena mondială, reflectă aspirațiile unui popor de a ocupa în cadrul comunității mondiale locul care îi corespunde maximal posibil tradițiilor sale cultural-istorice și spirituale, asigurându-i realizarea deplină a potențialului său geopolitic, iar institutul politic principal abilitat cu elaborarea interesului geopolitic, exprimarea și susținerea lui este statul, care prin realizarea aspirațiilor geopolitice ale comunității pe care o reprezintă, își asigură legitimitatea puterii sale. Nedefinirea sau ignorarea intenționată ori involuntară a intereselor geopolitice din lipsă de cunoștințe geopolitice generale și capacitate de analiză și previziune geopolitică pe termen mediu și lung a guvernanților și/sau decidenților politici, reprezintă un pericol deloc neglijabil pentru securitatea națională oricărui stat, deoarece actualmente, riscurile și amenințările geopolitice nu ezită să se manifeste tot mai pregnant la adresa securității internaționale, regionale și naționale.
5. Consolidarea rezilienței securității naționale ale marilor puteri pe dimensiunea asigurării securității geopolitice este determinată de gradul de implicare în procesele geopolitice de asigurare a securității regionale și securității internaționale. Nivelul de complexitate și de antagonizare a intereselor geopolitice promovate de către toți actorii geopolitici interesați de un spațiu geopolitic regional, condiționează degajarea oportunităților și constrângerilor de caracter geopolitic pentru politicile de asigurare a securității naționale a statelor din sfera de influență geopolitică. Continentul cu cei mai mulți actori geopolitici importanți, cu cele mai multe regiuni disputate geopolitic și asupra căruia sunt concentrate interesele geopolitice ale tuturor marilor puteri, este Eurasia, care fiind dominată de o singură supraputere sau de o coaliție constituită din două sau mai multe mari puteri, va oferi actorilor posibilitatea exercitării puterii geopolitice pentru a influența evoluția evenimentelor de securitate în plan mondial.

4. FORTIFICAREA DIMENSIUNII GEOPOLITICE A SECURITĂȚII REGIONALE ȘI A SECURITĂȚII NAȚIONALE ALE PUTERILOR REGIONALE ȘI ALE MICILOR PUTERI ÎN PERIOADA POSTRĂZBOI RECE

În acest capitol sunt cercetate procesele complexe de fortificare a dimensiunii geopolitice sub aspectul asigurării securității regionale și a securității naționale ale puterilor regionale și ale micilor puteri, care este abordat în sens integraționist în perioada postrăzboi rece. În primul subcapitol sunt supuși analizei factorii geopolitici care contribuie la reconfigurarea conjuncturii mediului de securitate regională condiționând re poziționarea strategică a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, impulsionând dinamica proceselor integraționiste care asigură un grad înalt de stabilitate al securității regionale. Al doilea subcapitol este consacrat investigației acțiunilor realizate de către puterile regionale și micile puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est sub aspectul redefinirii dimensiunii geopolitice de consolidare a rezilienței sistemului național de securitate, valorificând oportunitatea de aderare la Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, acceptând sfera de influență geopolitică occidentală.

4.1. Reconfigurarea conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională în condițiile re poziționării strategice a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est

Relațiile geopolitice dintre marile puteri pentru dominația regiunii Europei de Est în perioada războiului rece au fost întotdeauna determinate de interesele geopolitice ale Occidentului de a integra statele din blocul comunist în spațiul euroatlantic și cel european al valorilor occidentale, și ale Federației Ruse de a exercita controlul și influența geopolitică prin realizarea doctrinei *suveranitatea limitată*, edificând o *zonă-tampon* dintre Est și Vest. Ulterior, după procesele de dezintegrare a blocului comunist, statele postcomuniste din Europa de Est din sfera de influență geopolitică a Uniunii Sovietice au demarat acțiuni de realizare a imperativului politicii externe de aderare la Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, fiind incluse în conceptul geopolitic Europa Centrală, lăsând utilizarea noțiunii de noua Europă de Est pentru statele din zona de Vest a spațiului geopolitic postsovietic. Prin urmare, *zona-tampon* a fost transferată spre Est, limitând substanțial sfera de influență geopolitică europeană a Federației Ruse, aceasta păstrând doar controlul parțial asupra unor state din spațiul postsovietic, cu excepția Țărilor Baltice, cum ar fi: Belarus, Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Armenia și Azerbaidjan, astfel constituind un cordon menit să separe sferile de influență geopolitică dintre Occident și Federația Rusă, protejarea căruia reprezintă necesitatea existenței spațiului geopolitic vital pentru păstrarea statutului de mare putere geopolitică.

Considerăm necesară clarificarea noțiunilor „conjunctură geopolitică a mediului de securitate regională”, „spațiu geopolitic al Europei Centrale și de Est”, „putere regională” și „mică putere” în contextul asigurării dimensiunii geopolitice a securității naționale, din perspectiva elucidării aspectului aplicativ a problemei abordate. V. Naumescu punctează că Europa Centrală și de Est nu a fost niciodată un concept pur geografic și nu a corespuns întru totul, în nici o epocă istorică, realității de pe harta fizică a continentului. Noțiunea Europa de Est a fost întotdeauna un concept geopolitic și, uneori, ideologic, cu care s-a operat în limbajul oficial și în conștiința opiniei publice, iar regiunea caracterizată ca fiind una periferică, a marginalității spațiilor, ori de unde ar fi fost privită, dinspre Occident sau Orient. Expertul relevă existența a trei versiuni geopolitice ale Europei de Est, cu trei componente statale diferite, susținând că prima, din perioada războiului rece nu includea Uniunea Sovietică și se referea, doar la cele șapte state-satelit integrate în Pactul de la Varșovia și Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER), precum și la Iugoslavia care era stat comunist, ce făcea parte din Mișcarea de Nealinieri, acestea fiind: Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană, Polonia, Republica Socialistă România și Republica Populară Ungară [10, p. 21-22].

V. Naumescu constată că ceea ce numim astăzi noua Europă de Est este vecinătatea estică a Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene reprezentată prin actualele și fostele țări din cadrul Parteneriatului Estic, deoarece nici una dintre țările menționate nu mai face parte din Europa de Est, acestea fie au dispărut ca state: Republica Democrată Germană, Cehoslovacia și Iugoslavia, fie sunt parte a Europei Centrale: Polonia, Ungaria, România și Bulgaria. Securitatea națională a statelor înglobate este acum asigurată geopolitic de Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, luând în considerare și statele cu statut de țări candidate cărora li s-a deschis procesul de negocieri pentru aderare la Uniunea Europeană (Republica Moldova și Ucraina), statul cu statut de țară candidat pentru aderare la Uniunea Europeană (Georgia), precum și statele partenere ale Uniunii Europene (Armenia și Azerbaidjan), excluzând Belarus [10, p. 266]. Acceptând o asemenea abordare extinsă a acestui concept, expertul afirmă că spațiul de influență geopolitică occidentală este chiar mai mare și pătrunde adânc în centrul a ceea ce a fost cândva Uniunea Sovietică, ajungând până la frontierele de Vest ale Federației Ruse.

A doua versiune reliefată de V. Naumescu specifică formula Europa Centrală și de Est utilizată de Occident în ultimele trei decenii, pentru a acoperi toate statele postcomuniste din Europa, aflate în tranziție, inclusiv republicile suverane rezultate din dezintegrarea Uniunii Sovietice, mai puțin Federația Rusă, considerată în continuare separată de regiune. Componenta statală a noului construct geopolitic este mult mai bogată decât precedentă, cuprinzând nu mai puțin de 23 de țări: Albania, Bulgaria, Cehia, Slovacia, Polonia, Ungaria, România, Estonia, Letonia, Lituania, Belarus, Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaidjan, Serbia, Croația, Slovenia, Muntenegru, Macedonia de Nord, Bosnia și Herțegovina, Kosovo. Expertul deduce că existența unei *zone-tampon* între statele membre ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii

Europene, pe de o parte, și Rusia, pe de altă parte, considerând-o mai îngustă, o fâșie care se întinde de la Marea Baltică până la Marea Neagră și care ar cuprinde statele ex-sovietice din vecinătatea estică a Uniunii Europene, cărora nu li se va permite niciodată, potrivit teoriei geopolitice, să adere la structurile integrate occidentale, pentru a menține un spațiu de securitate (cordon sanitar) între Vest și Rusia, concept respins și dezaprobat de statele prinse în această *zonă-tampon* [10, p. 23, 266-267].

A treia versiune geopolitică a Europei Centrale și de Est, decelată de V. Naumescu, este cea de după extinderea Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene, după tranziția postcomunistă, cu apariția a două regiuni distincte: Europa Centrală și *noua* Europă de Est. În Europa Centrală au fost incluse noile state membre ale Alianței Nord-Atlantice, de după extinderea din 1999 (Polonia, Cehia, Ungaria), din 2004 (Slovacia, România, Bulgaria, Slovenia, Estonia, Letonia, Lituania), din 2009 (Albania, Croația), din 2017 (Munteșnegru) și din 2020 (Macedonia de Nord), precum și de după aderarea acestor state la Uniunea Europeană, în 2004 (Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Slovenia, Estonia, Letonia, Lituania), în 2007 (România, Bulgaria) și în 2013 (Croația) sau având o perspectivă clară de integrare europeană beneficiind de statutul de țară candidat pentru aderare la Uniunea Europeană, din 2005 (Macedonia de Nord), din 2010 (Munteșnegru) și din 2014 (Albania). Conform expertului, a treia este cea mai recentă paradigmă a competiției geopolitice globale a marilor puteri pentru influența geopolitică inclusiv în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est. Confruntarea geopolitică pentru supremație este relansată având un caracter mai deschis decât a fost vreodată, idee care admite că apartenența la Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană rămâne importantă și poate fi considerată determinantă pentru integrarea în zona de influență geopolitică de securitate [10, p. 24, 267], care în opinia noastră, garantează asigurarea securității naționale a statelor din această zonă în baza conceptului apărării colective și securității cooperative.

G. Friedman contestă parțial aserțiunea lui V. Naumescu, relevând propria supoziție de divizare a Europei în regiuni geopolitice similare celei din perioada războiului rece, iar regiunii Europei de Est îi atribuie aceleași state ca și primei versiuni de identificare a Europei de Est de către V. Naumescu. G. Friedman exclude Federația Rusă și statele fostei Uniuni Sovietice din clasificarea sa, considerând că deși ele sunt europene din punct de vedere geografic, însă au o dinamică diferită de dezvoltare decât cea a statelor din spațiul geopolitic european, repartizându-le pe cele europene în trei zone: 1) Europa Atlantică, care include statele ce au acces direct la Oceanul Atlantic și la mările nordice, fostele mari puteri imperiale de-a lungul ultimilor 500 de ani; 2) Europa Centrală, în esență constituită din Germania și Italia, care au existat până la sfârșitul sec. al XIX-lea ca state moderne, iar realizarea intereselor geopolitice de securitate națională a declanșat cele două războaie mondiale din sec. XX; 3) Europa de Est, înglobează statele existente între Marea Baltică și Marea Neagră, care au fost ocupate de trupele sovietice în cel de-al Doilea Război Mondial și care și-au dezvoltat identități naționale, după experiența geopolitică din perioada războiului rece de state-satelit a fostei Uniuni Sovietice [5, p. 71-72].

În opinia lui A. Michta, ideea unei Europe Centrale ca spațiu geopolitic capabil să redefinească și în cele din urmă să depășească dilemele istorice ale securității regionale a inclus întotdeauna mai mult decât statele din Grupul de la Visegrád, compus din Polonia, Cehia, Slovacia și Ungaria. Conform expertului, conceptul Europei Centrale este unul mai relevant dacă include în sine nu doar statele din Grupul de la Visegrád, dar și statele din conceptul geopolitic *Intermarium*, care face legătură dintre Marea Baltică și Marea Neagră, sau chiar și statele din spațiul geopolitic *Trimarium*, care include și Marea Adriatică [235]. Suntem de acord cu opinia lui V. Naumescu în care se pronunță în favoarea utilizării versiunii a treia a conceptului Europei Centrale și de Est pentru realizarea cercetării proceselor de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională în condițiile re poziționării strategice a puterilor regionale și a micilor puteri, acoperind spațiul geopolitic aliat valorilor securității euroatlantice și totodată, exprimăm convingerea în susținerea poziției expertului privind constituirea unei noi regiuni a Europei de Est. În acest context de idei, considerăm necesară precizarea noțiunii „conjunctură geopolitică a mediului de securitate regională”, pe care o definim ca *o totalitate de factori geopolitici regionali care caracterizează la un anumit moment procesul de exercitare a influenței geopolitice asupra evoluției sau involuției fenomenului de asigurare a securității regionale*.

V. Naumescu nu exclude din regiunea de referință, respectând criteriul geopolitic de a fi localizate între Germania și Federația Rusă, toate statele din Europa Centrală, din noua Europă de Est, precum și statele din Balcanii de Vest și Caucazul de Sud, astfel, constituind o imagine geopolitică completă, dar destul de fragmentată [10, p. 24-27]. R. Kaplan acreditează ideea că în sec. XXI, Europa va fi în continuare influențată de relațiile geopolitice cu Estul, în special cu Federația Rusă. În măsura în care Europa Centrală și Europa de Est vor fi capabile să creeze o centură de state stabile și prospere, atunci continentul întreg se va putea proteja de Federația Rusă realizând dezideratul *Mitteleuropa* [3, p. 194]. V. Naumescu consideră că asocierea pe care o prezintă R. Kaplan este una firească, cea între Europa Centrală și de Est și peninsula europeană, adică Europa de Vest și Marea Britanie, și apoi, printr-o legătură transatlantică puternică, cu Statele Unite ale Americii și Canada formând împreună Occidentul. La polul opus, promotorii eurasianismului susțin ideea asocierii Europei Centrale și de Est la Federația Rusă în speranța întregirii masei continentale eurasiatice, pe care aceștia o percep ca pe o unitate funcțională din perspectiva intereselor geopolitice [10, p. 28].

C. Bogzeanu nu este de acord, exprimând așertiunea că și Balcanii de Vest sunt parte componentă a regiunii Europei Centrale, care poate fi caracterizată ca un spațiu de convergență a intereselor geopolitice ale actorilor occidentali și ale Federației Ruse, constituind, de asemenea, o regiune în care spectrul instabilității și conflictualității a rămas constant în urma războaielor iugoslave din perioada postrăzboi rece, în pofida eforturilor de stabilizare și reformare în care Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană au fost angajate plenar. Menținerea unei instabilități relative, în care disensiunile și conflictele nu

își vor găsi o soluționare, cel puțin pe termen scurt, este unul dintre cele mai probabile scenarii de evoluție. În această ordine de idei, este puțin probabilă soluționarea conflictului dintre Serbia și Kosovo. Similare este și situația relațiilor dintre structurile centrale ale Bosniei și Herțegovinei și Republica Srpska [236, p. 17].

În viziunea noastră, miza confluenței intereselor geopolitice ale marilor puteri în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est reprezintă dominația spațiului strategic ponto-caspic pentru exercitarea influenței geopolitice în zonele adiacente, cum ar fi: regiunea de Vest a spațiului postsovietic, Caucazul și Orientul Mijlociu. Relevanța geopolitică a regiunii Europa Centrală și de Est este caracterizată de următorii factori: se găsește la interferența a opt regiuni de mare importanță geopolitică: Europa de Vest, Europa de Nord, Europa de Sud, Asia Mică, Orientul Apropiat, spațiul baltic, spațiul pontic și spațiul mediteranean; este poziționată aproape de zona conflictuală a Orientului Apropiat; formează un segment al frontierelor de est ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene; unele state din estul acestei regiuni sunt țări limitrofe ale spațiului pontic, care se confruntă cu războiul hibrid pe teritoriile sale declanșat de Federația Rusă, fie într-o stare *înghețată*, care s-au soldat cu apariția regiunilor secesioniste sau chiar cu pierderi de teritoriu prin anexare sau prin recunoașterea independenței a acestora, fie într-o stare *fierbinte*, cazul Ucrainei; deține controlul asupra strâmtorii Bosfor și Dardanele, care reprezintă unica poartă de ieșire la Oceanul Planetar pentru statele limitrofe ale spațiului pontic; este conectată la axa energetică Asia Centrală – Marea Caspică – Caucazul de Sud – Marea Neagră și este străbătută de diverse rute energetice ce asigură cu hidrocarburi statele europene sau prin care se preconizează construcția altor proiecte energetice pentru transportul hidrocarburilor din bazinul Mării Caspice, din zona Asiei Centrale și din Orientul Mijlociu spre consumatorii din Occident; include un important număr de porturi militare și civile; este mediu propice pentru cooperarea în domeniile securității europene, economic și cultural, deținând un potențial demografic foarte important pentru Europa [234, p. 422-423]. Considerăm că noțiunea de „spațiu geopolitic al Europei Centrale și de Est” poate fi definită ca *o regiune geografică aflată la interferența intereselor geopolitice ale marilor puteri asupra căreia sunt concentrate potențialul și capacitățile ale acestora pentru exercitarea influenței asupra puterilor regionale și micilor puteri din regiune, determinându-le geopolitica de asigurare a securității naționale, astfel extinzând sau restrângând sferele de influență geopolitică în favoarea sau în detrimentul uneia dintre marile puteri.*

O. Serebrian definește noțiunea de putere regională utilizată în geopolitică ca fiind unele state mai influente pe scena internațională decât celelalte, dar mai puțin influente decât marile puteri, astfel desemnând un stat lider într-o regiune. În opinia expertului, puterea regională reprezintă centrul de gravitație al unui ansamblu geopolitic dintr-o regiune geografică [95, p. 232]. Considerăm că puterea regională trebuie să întrunească patru componente fundamentale: 1) calitatea de actor geopolitic pentru a promova și realiza de una singură, în cooperare cu mai multe puteri regionale sau cu o mare putere

propria agendă sau comună de geopolitică a securității regionale; 2) să dețină un potențial geopolitic de a exercita puterea în plan regional pentru a determina procesele geopolitice de securitate regională; 3) poziționarea geopolitică potrivită pentru valorificarea raporturilor de forță din regiune și totodată, contribuind la realizarea intereselor geopolitice regionale ale marilor puteri; 4) să posede un grad de capacitate militară suficientă pentru a-și asigura propria securitate națională, precum și un nivel dominant de capacitate politico-militară de a influența evoluția securității regionale, definind politicile de securitate națională ale micilor puteri din regiune. Prin urmare, noțiunea de „putere regională” poate fi definită în felul următor: *statul care deține calitatea de actor geopolitic cu un potențial determinant în procesul de transformare geopolitică regională bazată pe interesele sale geopolitice, având o poziționare geopolitică corelativă în raport cu statele vecine și o capacitate politico-militară dezvoltată, care poate influența securitatea regională, asigură propria securitate națională și garantează dimensiunea geopolitică a securității naționale ale micilor puteri într-o regiune geografică.*

În această ordine de idei, putem identifica următoarele puteri regionale din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est: Polonia, România și Turcia, care în contextul războiului declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei și-au manifestat solidaritatea pentru integritatea teritorială a Ucrainei devenind principalii susținători ai asistenței militare, energetice și umanitare, ai instruirii militarilor ucraineni și ai realizării expertizei militare, acțiuni desfășurate, atât în cadrul Alianței Nord-Atlantice, cât și pe dimensiunea bilaterală cu Ucraina, astfel consolidându-și statutele geopolitice de puteri regionale. În ceea ce privește Ucraina, în opinia noastră, ea este o putere regională în devenire, și susținem că după încheierea războiului cu Federația Rusă care prevede eliberea tuturor teritoriilor ocupate, restabilirea în totalitate a suveranității și integrității teritoriale în hotarele recunoscute de către comunitatea internațională de după 24 august 1991 și semnarea unui acord de pace cu Federația Rusă, Ucraina va trece printr-o perioadă dificilă de postrăzboi în care va trebui să-și restabilească infrastructura critică civilă și militară, să-și reconstituie economia și să-și consolideze dimensiunea geopolitică de asigurarea a securității naționale, fiind asistată financiar și logistic de Alianța Nord-Atlantică, dar și de Uniunea Europeană în baza statutului de țară candidat pentru aderare la Uniunea Europeană. Ucraina va fi în stare să devină o putere regională pentru asigurarea securității regionale doar în componența Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, fapt care este înțeles și împărtășit de toată societatea și clasa politică din Ucraina, astfel fiind valorificată pe deplin oportunitatea geopolitică de dezvoltare occidentală a țării.

Suntem de părerea că cercetarea conceptului *securitatea micilor puteri*, în contextul utilizării frecvente a noțiunii „micile puteri”, este necesară, deoarece până în prezent nu există o unanimitate plauzibilă de păreri referitoare la acest concept. Ca noțiune metodologică general acceptată, *securitatea micilor puteri* a apărut în teoria relațiilor internaționale în perioada postbelică, odată cu începutul destrămării imperiilor coloniale. În rezultat, pe harta geopolitică a lumii s-au proliferat mai multe formațiuni politice noi,

majoritatea absolută având dimensiuni teritoriale mici, unele deținând resurse insuficiente pentru dezvoltare, iar altele posedând capacități geopolitice reduse pentru asigurarea securității naționale. Urmare a acestor evenimente a apărut necesitatea denumirii noilor tip de state, fiind utilizată noțiunea de „micile puteri”, care având un grad sporit de vulnerabilitate s-au dovedit a fi actori cu o politică externă activă în cadrul relațiilor internaționale, valorificând oportunitățile oferite de contextul geopolitic în realizarea propriilor interese. Însă, această noțiune nu reflectă în totalitate aspectele relaționale cu marile puteri și puterile regionale, nu reprezintă gradul de determinare a acestora de a se implica în procesele concurențiale pentru puterea geopolitică la toate nivelele, subregional, regional și mondial, precum și nu reflectă cutezanța în promovarea intereselor geopolitice de asigurare a securității naționale, care se dovedesc a fi existențiale pentru astfel de state [41, p. 114].

Problemele legate de securitatea micilor puteri au început să fie studiate încă în anii `50-`60 ai sec. XX de către A. Fox, R. Rothstein și D. Vital, pentru a menționa doar o parte din marii înaintași. Aceștia și-au consacrat lucrările fundamentării ideii susținând că micile puteri sunt ceva mai mult decât marile puteri cu literă mică [237, p. 169], astfel contestând, în opinia lui J. Hindmarsh, ideea studiilor pozitivistice că micile puteri sunt niște calchieri deficiente ale marilor puteri [238, p. 38]. Abordând concepția lui K. Waltz, că micile puteri nu contează în competiția geopolitică dintre marile puteri, nu putem fi de acord cu ea, dat fiind faptul, că în viziunea noastră, realitatea a demonstrat importanța unor astfel de mici puteri care pot exercita un impact deosebit asupra reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională în condițiile re poziționării strategice, determinând percepții și reacții care depășesc dimensiunea reală a micilor puteri în cauză. Vietnamul, Afganistanul, Cuba sau Iranul sunt doar câteva exemple de mici puteri, care au încercat să extindă la nivel de religie, de ideologie și de geopolitică influența lor în regiunile de care aparțin, simbolizând șansele unei lupte care depășea posibilitățile lor concrete.

Un alt exemplu de mici puteri, care pot să-și mărească influența geopolitică regională, precum și ponderea puterii în politica internațională, îl constituie statele producătoare de petrol din Orientul Mijlociu, de pe continentul african și din regiunea de Nord a Americii de Sud, care prin monopolul pe care îl dețin asupra acestui zăcământ și, mai ales, gruparea lor în organizații internaționale puternice, cum ar fi Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEC), pot exercita presiuni asupra întregului sistem de securitate internațională, generând crize de securitate energetică, securitate politică, securitate economică și securitate socială grave ce afectează toate statele lumii, indiferent de mărime. Țările Baltice, după dezintegrarea Uniunii Sovietice, au reușit, prin atractivitatea lor geopolitică, să demonstreze Occidentului că joacă un rol important în arhitectura geopolitică a sistemului de securitate europeană. Datorită poziționării geopolitice, după aderarea la Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, Federația Rusă a fost eliminată din punct de vedere geopolitic din regiunea Mării Baltice, iar

ulterior după data de 18 mai 2022, când a fost depusă oficial cererea de aderare la Alianța Nord-Atlantică de către micile puteri Finlanda și Suedia, astfel renunțând la politicile sale de neutralitate, ca urmare a invaziei militare de către Federația Rusă în Ucraina, Marea Baltică a devenit Marea Alianței Nord-Atlantice. Alt exemplu asemănător este mica putere Georgia, care utilizează la maxim așezarea sa geopolitică ca țară de tranzit a petrolului și gazelor naturale din bazinul Mării Caspice spre statele europene, prin construcția oleoductelor și gazoductelor de alternativă, astfel creând concurență Federației Ruse la capitolul exportul de hidrocarburi, fapt ce deranjează foarte mult conducerea Federației Ruse. Aceste exemple concludente cu certitudine demonstrează faptul că importanța micile puteri în cadrul arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și în geopolitica mediului de securitate regionale este una semnificativă și se atestă o tendință de creștere a rolului acestora în determinarea agendei marilor puteri privind asigurarea păcii și securității internaționale [41, p. 114-115].

Reprezentanții conceptului *realismului politic* definesc micile puteri ca entități pentru care puterea este capacitatea de a influența deciziile altor state, asociind puterea cu potențialul geopolitic de a deține resurse umane, naturale, politice, militare, economice, energetice, teritoriale etc., care fiind combinate în mod diferit de la caz la caz, gestionarea rațională a cărora depinde de capacitatea și voința guvernanților, determină puterea geopolitică a micilor puteri [238, p. 38-40]. O altă opinie privind securitatea statelor mici este relevată de către R. Rothstein prin prisma conceptului „mică putere”, echivalentul statului mic, considerând că mica putere este statul, care recunoaște că nu-și poate asigura securitatea prin folosirea propriilor capacități și că trebuie să se bazeze pe ajutorul altor state, instituții, procese sau alianțe. Credința micii puteri în insuficiența propriilor sale mijloace trebuie, de asemenea, să fie recunoscută de către celelalte state implicate în politica internațională [239, p. 58]. Potrivit supoziției lui H. Wiberg, pentru asigurarea securității naționale, în contextul aranjamentele geopolitice dintre marile puteri, micile puteri au de ales între următoarele opțiuni: o alianță bilaterală cu o mare putere; o alianță dintre una sau două puteri regionale; o alianță dintre două sau mai multe mici puteri; membru al alianței cu una sau mai multe mari puteri; nealiniera, fie mizând pe neutralitate în cazul oricărui război, fie fără un asemenea angajament generalizat [41, p. 115].

În contextul aserțiunii reliefate de A. Burian, că dimensiunea geopolitică a concepției securității naționale prevede supraviețuirea fizică a statului, apărarea și menținerea suveranității și integrității teritoriale a statului, capacitatea statului de a reacționa în mod adecvat la orice amenințări reale și potențiale din exterior [15, p. 196]. H. Gärtner și A. Sens desprind din această idee subiectul generalizat de referință *statul*, particularizându-l în „mică putere”, susținând că definirea intereselor geopolitice de securitate ale micilor puteri din Europa Centrală și de Est în perioada postrăzboi rece este influențată de caracteristicile arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și de particularitățile geopolitice ale mediului de securitate europeană, în cadrul cărora pot fi identificate câteva interese generale pe care le împărtășesc toate

micile puteri din spațiul geopolitic european: menținerea suveranității teritoriale și cerința de a acționa ca entități independente și suverane; instituirea unor garanții de asigurare a securității naționale; menținerea unei ample adeziuni la normele de neconfruntare militară și nonviolență; prevenirea extinderii regionale a conflictelor etnico-religioase existente; prevenirea creșterii sentimentelor secesioniste sau iredentiste interne; menținerea formelor de funcționare a cooperării instituționale în cadrul organizațiilor internaționale cu caracter regional în domeniul securității, precum și includerea micilor puteri în procesele consultative ale acestor entități; prevenirea, pe cât posibil, a dominării geopolitice de către o mare putere sau de către o înțelegere a marilor puteri care subminează securitatea națională a micilor puteri [240, p. 185].

O. Knudsen exprimă supoziția că geopolitica securității micilor puteri este de interes să se realizeze atunci când apar unele inegalități între marile puteri, totodată, materializându-se prin intermediul a șase variabile fundamentale: importanța strategică a poziției geopolitice a micii puteri, așa cum este văzută de una sau alta dintre marile puteri; gradul de tensiune dintre marile puteri; faza ciclului de putere geopolitică în care se află cea mai apropiată mare putere; evoluția istorică a relațiilor dintre mica putere și cea mai apropiată mare putere; politica față de mica putere a altor mari puteri rivale; existența unui cadru de cooperare bilaterală și multilaterală de securitate, care să poată fi în măsură să contracareze inegalitatea de putere geopolitică [241, p. 141]. P. Katzenstein a încercat să abordeze problema securității micilor puteri europene analizând critic elementul securității din perspectiva a două dimensiuni: mărimea fizică mică și poziționarea geopolitică la periferia Europei. Pentru P. Katzenstein, Polonia, Belgia și Spania sunt mici puteri. Expertul argumentează necesitatea atribuirii etichetei de mică putere atât de dimensiunile fizico-geografice, cât și de cadrul geopolitic. Amplasarea la periferia centrului decizional și inevitabila marginalizare politică ce survine ca consecință a amplasării geopolitice conferă statului, indiferent de dimensiunile sale, caracteristicile unei mici puteri, care nu poate influența considerabil afacerile politice și economice la nivel mondial sau chiar nici măcar regional [242, p. 243-248]. Subliniem că Republica Moldova, conform criteriilor geopolitice convergente reliefate de P. Katzenstein, exprimate prin populație redusă, teritoriul mic și amplasarea periferică, indică că este una dintre micile puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est. Suntem de părerea că pentru asigurarea securității unei mici puteri contează întrunirea criteriului geopolitic, și nu atât a dimensiunii geografice, cât a amplasării geografice, dar nu în sens eurocentrist, cum demonstrează P. Katzenstein, ci din contra prin prisma importanței pe care o are pentru realizarea intereselor geopolitice ale unor actori majori. Această aserțiune mai scoate în evidență un aspect important, și anume acela că o mică putere nu este în mod obligatoriu și un stat slab, deși, în realitate, majoritatea cazurilor micile puteri, inclusiv și Republica Moldova, sunt state slabe [243, p. 121-122].

În ordinea de idei reliefată, B. Buzan se pronunță în favoarea unei abordări distincte în cadrul analizei securității, clasificând statele conform criteriului de eficientizare a

politicii interne, în: *state puternice* (cu un nivel avansat de coeziune politică și socială) și *state slabe* (cu legitimitate internă scăzută și control fragil asupra instituțiilor centralizatoare ale puterii), și conform criteriului de diferențiere a potențialului de realizare a politicii externe, în: *puteri de forță* (cu o capacitate semnificativă militară și economică în relație unele cu altele) și *puteri slabe* (cu posibilități reduse de a contracara factorul extern care determină influența asupra politicilor de asigurare a securității naționale). B. Buzan accentuează distincția dintre statele puternice, care nu au neapărat o mare putere pe scena internațională (de exemplu, Austria, Elveția, Danemarca, Finlanda, Suedia, Norvegia etc.), și statele slabe, din anumite puncte de vedere, care au influență (de exemplu, India, Pakistan, Turcia, Iran, Rusia etc.). Aceste nuanțe sunt vitale pentru a înțelege natura securității și faptul că statele reacționează la riscuri și amenințări în funcție de vulnerabilitățile pe care le au. În statele slabe securitatea are legătură mai mult cu grupurile care le compun decât cu instituțiile statului în sine și există de multe ori riscul de a securiza un guvern sau un regim mai degrabă decât un stat [18, p. 106-107].

În opinia noastră, dezvoltarea supoziției de consolidare a dimensiunii geopolitice în analiza capacității de asigurare a securității naționale ale micilor puteri a necesitat integrarea acesteia în aserțiunea susținută de B. Buzan privind clasificarea statelor în baza criteriilor de eficientizare a politicii interne și de diferențiere a potențialului de realizare a politicii externe, care a permis realizarea partajării micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, după cum urmează: Estonia, Letonia, Lituania, Cehia, Slovacia, Ungaria, Bulgaria, Slovenia, Croația, Muntenegru, Albania și Macedonia de Nord – sunt mici puteri: state puternice și puteri de forță; Serbia, Bosnia și Herțegovina și Kosovo – sunt mici puteri: state puternice și puteri slabe; Belarus, Republica Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaidjan – sunt mici puteri: state slabe și puteri slabe [243, p. 122].

V. Prohnițchi abordează securitatea micilor puteri acordând preferință dimensiunii economice, specificând că similitudinile existente între marile puteri și micile puteri sunt doar la nivelul instituțional-administrativ, legislativ, procesului politico-decizional etc., însă comportamentul și atitudinea este diferită față de provocările similare. Dat fiind potențialul geopolitic redus al micilor puteri manifestându-se prin dimensiunea mică a teritoriului și a resurselor naturale, economice și umane destul de limitate, problema securității naționale capătă o importanță cu totul deosebită pentru micile puteri. Prin excepție însă, succesele economice ale unor țări est-asiatice, cum ar fi: *tigrii asiatici* (Coreea de Sud, Taiwanul, Hong Kongul și Singapore) demonstrează că dotarea precară cu resurse naturale nu înseamnă în mod obligatoriu și incapacitatea de a asigura securitatea economică. Prin urmare, ancorarea *tigrilor asiatici* în comerțul și finanțele internaționale este un factor-cheie pentru asigurarea securității lor economice [244, p. 9].

În viziunea noastră, existența unor opinii care diminuează importanța științifică și atenuază aprecierea necesității utilizării noțiunilor de „mică putere” și de *securitatea micilor puteri*, considerându-le că sunt lipsite de o valoare teoretică și analitică distinctă de cea furnizată de teoria securității marilor puteri, sunt combătute de evenimentele și

procesele ce au avut loc după dezintegrarea Uniunii Sovietice și a Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, materializându-se prin faptul că sistemul internațional s-a îmbogățit cu mai multe state independente aflate în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, din care cauză studiile referitoare la securitatea micilor puteri și semnificația acestora în relațiile geopolitice ale marile puteri au revenit în actualitate și sunt deosebit de captivante, mai ales datorită reducerii importanței inegalității de forță și sporirii interesului geopolitic din partea actorilor majori asupra poziționării geografice avantajoase a unor state mici. În majoritatea cazurilor, statele nu pot fi definite necondiționat, nici din punct de vedere geopolitic, militar, demografic sau teritorial. Prin urmare, teritorial un stat poate fi considerat un stat mic doar în comparație cu altul. Spre exemplu, România este un stat mic în comparație cu Federația Rusă, dar este o putere regională față de Republica Moldova. Mai mult ca atât, Republica Moldova cu o suprafață teritorială mai mare și o populație mai mică este în poziție de inferioritate față de Israel, care are o suprafață teritorială mai mică și o populație mai mare. Chiar dacă din punctul de vedere al suprafeței și al populației aceste țări sunt similare, prima nu poate controla o parte din teritoriul său, regiunea estică fiind ocupată de un regim secesionist, în timp ce a doua luptă cu întreaga lume arabă [243, p. 123].

Punctăm că doar factorul geopolitic este în măsură să influențeze definitiv securitatea unei mici puteri, fie că se are în vedere procesele de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale sau de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, fie de rivalitatea relațiilor geopolitice dintre marile puteri, fie de promovarea unei politici externe de către marile puteri în raport cu micile puteri pentru păstrarea, extinderea sau reconturarea sferelor de influență geopolitică, în contextul realizării intereselor geopolitice. Dacă se întâmplă ca micile puteri supraviețuiesc, este datorită faptului că îndeplinesc, fie chiar și temporar, anumite funcții în aranjamentele geopolitice de securitate ale marilor puteri. În această ordine de idei, V. Croitoru susține că sferile de influență geopolitică acoperă o suprafață mare a lumii, implicând relațiile dintre marile puteri și micile puteri, în contextul unei competiții geopolitice care angajează practic toți actorii statali internaționali, promovând și realizând interesele sale geopolitice, însă nu toți au capacitatea de a fi actori geopolitici, celorlalți revenindu-le statutul de *stat-satelit*. În același timp, sferile de influență geopolitică aparțin ordinii internaționale, nu numai prin dimensiunile spațiale, ci și prin faptul că sunt consecințe ale jocului de putere al actorilor majori geopolitici. De asemenea, ca rezultat al acestui joc, dimensiunile sferelor de influență geopolitică nu reprezintă forme cu caracter imuabile, ci sunt într-o dinamică continuă, reprezentând rezultatul reconfigurării permanente a raporturilor de putere dintre actorii geopolitici [245, p. 153-154].

În contextul confruntărilor de opinii privind noțiunea de „mică putere” reliefăm aspectul geopolitic de securitate al acesteia, considerându-l fundamental în definirea statutului de mică putere pentru statele mici. Prin urmare, constatăm că „mica putere” este un stat cu un teritoriu mic, dar nu neapărat care nu poate să-și asigure propria

securitate națională, aceasta fiind determinată de procesele geopolitice regionale sau mondiale, deține statutul de „stat-satelit” sau de „stat-tampon”, cu un potențial redus pentru realizarea dimensiunii geopolitice a securității naționale, cu o poziționare geopolitică importantă sau periferică în raport cu interesele geopolitice ale puterilor regionale sau ale marilor puteri, cu o capacitate instituțională redusă de a-și asigura securitatea națională și cu o capacitate militară insuficientă de a genera de una singură securitate în plan regional.

Potrivit lui V. Naumescu, integrarea statelor din Europa de Est comunistă, care a devenit după 1989 Europa Centrală și de Est în tranziție, în Alianța Nord-Atlantică ce le-a asigurat securitatea națională într-o nouă conjunctură geopolitică a mediului de securitate regională, a fost o strategie logică pe care a adoptat-o Statele Unite ale Americii în acea perioadă, însă deloc ușoară, cât de simplă și evidentă părea decizia de extindere a Alianței Nord-Atlantice spre Est ea s-a confruntat totuși, cu multe critici, motivele contestării au variat, de la nepregătirea politică și militară a țărilor candidate până la riscul intensificării ostilității în relațiile dintre Occident și Federația Rusă. Astfel, la Summitul de la Madrid, din 1997, a fost adoptată Hotărârea prin care au fost adresate invitații de aderare Poloniei, Cehiei și Ungariei, care au realizat acest deziderat geopolitic în 1999, și încurajări pentru alte state din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est care aspirau să devină membre ale Alianței Nord-Atlantice. Expertul accentuează modalitatea în care Alianța Nord-Atlantică s-a extins în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est în perioada postrăzboi rece, subliniind viziunea geopolitică pe care Statele Unite ale Americii au implementat-o în regiune și în raport cu Federația Rusă, pornind de la statele din Europa Centrală și ulterior lărgind zona înglobând cele șapte state poziționate strategic între Marea Baltică, Marea Neagră și Marea Adriatică, constituind un inel de consolidare și siguranță în jurul primei zone integrate, iar la final Alianța Nord-Atlantică a vizat câteva mici puteri din Balcanii de Vest, confirmând ideea unei extinderi geopolitice care a atins limitele unei strategii pentru asigurarea stabilității și securității regionale. Primele trei state alese, aveau argumente pentru aderare mai mult sau mai puțin simbolice, dar care au contribuit semnificativ la lupta anticomunistă care s-a soldat cu căderea regimului totalitar, acestea fiind: Polonia cu liderul sindicatului independent *Solidaritatea* Lech Wałęsa și cu superpopularitatea și influența papei Ioan Paul II, Cehia cu incontestabilul Václav Havel și mișcarea *Carta 77* și Ungaria în care a fost organizată revoluția din 1956 contribuisse esențial la căderea Zidului Berlinului, prin deschiderea frontierei cu Austria pentru cetățenii din Germania de Est [10, p. 64-67].

Deși Grupul de la Visegrád format din Polonia, Cehia, Slovacia și Ungaria, care era considerat *clubul premianților* din Europa Centrală, până la urmă Slovacia nu a primit invitație de aderare în primul val, deoarece a fost invocat motivul guvernului naționalist de la Bratislava condus de premierul Vladimir Mečiar, care în opinia lui V. Naumescu, era perceput ca o amenințare pentru relațiile bilaterale și de cooperare regională. De asemenea, alte două țări din zonă, România și Slovenia, în pofida existenței susținătorilor

importanți printre aliații vest-europeni cum ar fi: Franța și Italia, au ratat aderarea la Alianța Nord-Atlantică discutată și decisă în cadrul Summitului de la Madrid din 1997, din motivul pregătirii insuficiente pentru procesul de extindere a regiunii euroatlantice. Astfel, plasarea Slovaciei în valul al doilea, alături de România, Bulgaria, Slovenia, Estonia, Letonia și Lituania, reducea destul de mult din semnificațiile inițiale ale Grupul de la Visegrád în relația cu Statele Unite ale Americii, însă în relația cu Uniunea Europeană păstrându-și o poziția privilegiată. Expertul precizează că între primul și al doilea val de extindere al Alianței Nord-Atlantice spre Est, respectiv între Summiturile de la Madrid din 1997 și Praga din 2002, a avut loc în regiune un eveniment cu consecințe importante: războiul din Kosovo, ultimul din seria celor patru războaie ale dezintegrării fostei Iugoslavii, în contextul că nu s-a reușit implementarea prevederilor Acordului de la Rambouillet din 1999, considerat ultima șansă de pace în Kosovo și totodată, ultima posibilitate politică a lui Slobodan Milošević, președintele Republicii Federale Iugoslavia, de a fi considerat un partener credibil al Occidentului, Alianța Nord-Atlantică a luat decizia de a interveni în forță în Serbia. [10, p. 68-69].

V. Naumescu este de părere că al doilea eveniment important în procesul de extindere al Alianței Nord-Atlantice a fost desfășurarea Summitului de la Praga din 2002, în cadru căruia a fost adoptată Hotărârea de a lansa invitații de aderare pentru următoarele state, succedând prima etapă de extindere, care a lăsat în afara procesului de integrare o serie de state pro-atlantice, cum ar fi: România, Bulgaria, Slovenia, Slovacia, Estonia, Letonia și Lituania, aderarea cărora reprezenta doar o formalitate, acestea fiind pregătite pentru a fi state membre cu drepturi depline în cadrul Alianței Nord-Atlantice și să contribuie la asigurarea securității euroatlantice, în special în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est. Aderarea oficială a acestor șapte state postcomuniste s-a produs în 2004, după invitația lansată la Summitul de la Praga din 2002, astfel fiind mărit la 26 numărul statelor membre, ca ulterior extinderea să continue cu pași mult mai mici în regiunea Balcanilor de Vest, unde în 2009 au aderat Croația și Albania, în 2017 – Muntenegru, iar în 2020 – Macedonia de Nord, care a devenit al 30-lea stat membru al Alianței Nord-Atlantice [10, p. 70-72].

A. Burian în dezacord cu aserțiunea lui V. Naumescu acreditează ideea că în pofida statutului de stat membru al Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene și grație existenței unui spectru de realități și interese geopolitice de securitate specifice, unele puteri regionale și unele mici puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est prin factorii comercial-economici, cultural-istorici, social-politici, etno-confesionali etc., sunt orientați mai degrabă spre Federația Rusă, și nu spre țările occidentale. În baza acestei supoziții cercetătorul constată că Occidentul nu va obține într-o perspectivă istorică un avantaj geopolitic atrăgând în sfera sa de influență geopolitică statele, în special din noua Europă de Est (statele din zona europeană a spațiului geopolitic postsovietic), în scopul diminuării puterii geopolitice regionale a Federației Ruse și a statutului de mare putere în plan mondial [15, p. 263-264].

A. Burian afirmă că supoziția constituirii unei proprii securități europene confruntând conceptul securității euroatlantice, în contextul desfășurării unui proces de revenire a Europei în plan mondial, nu doar în calitate de forță economică, dar și politico-militară, este una importantă în edificarea unui nou concept de securitate europeană. Totodată, actualmente, în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est se formează un sistem fragmentar de state naționale, în care Țările Baltice înclină mai mult spre Țările Scandinave, Polonia, Ungaria și Cehia sunt atrase de Germania, iar statele din Europa de Est formează coaliții temporare, pornind de la interesele geopolitice de securitate ale marilor puteri [15, p. 264-267].

În opinia noastră, Alianța Nord-Atlantică a fost și rămâne în continuare un factor puternic de descurajare, apărare și asigurare a securității regionale în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, mai ales în contextul desfășurării agresiunii militare a Federației Ruse împotriva Ucrainei. După încheierea războiului rece, grație capacității militare sporite și nivelului înalt de interoperabilitate a forțelor armate ale statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice, sfera de influență geopolitică a acesteia s-a extins spre Est în condițiile re poziționării strategice a puterilor regionale și a micilor puteri, fiind garantată securitatea națională fiecărui stat membru sau fiind intensificate relațiile de cooperare în sectorul de securitate și apărare națională cu fiecare stat partener. Subliniem că în perioada postrăzboi rece Alianța Nord-Atlantică mereu a fost interesată de spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, promovând, realizând și apărând interesele sale geopolitice în regiune, astfel determinând geopolitica securității naționale ale statelor partener în scopul fortificării capacităților de apărare și a politicilor de securitate prin modernizarea și reformarea sistemului național de securitate și apărare în contextul necesității consolidării gradului de reziliență a domeniului de securitate și apărare națională în conformitate cu solicitările exprimate de fiecare stat partener în parte, în mod special în condițiile războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, fapt demonstrat prin aprobarea la Summitul NATO de la Vilnius, organizat în perioada 11-12 iulie 2023, a planurilor regionale strategice de apărare ale NATO pentru descurajarea adversarului și consolidarea apărării colective, acestea fiind împărțite în trei zone geografice: nord în care este inclusă zona Arctică și regiunea Atlanticului de Nord; centru care cuprinde Marea Baltică și regiunea Europei Centrale; și sud care înglobează Marea Mediterană și Marea Neagră.

V. Naumescu abordează critic activitatea Grupului de la Visegrád relevând că aceasta a avut perioade diferite de evoluție în raport cu Uniunea Europeană. Dacă în prima etapă (1991-2004) rolul acestui format a fost de a facilitator al integrării europene, după 2010 situația a început treptat să se schimbe, la început în Ungaria, apoi în Cehia și Slovacia, iar din 2015 în Polonia, dezaproband valorile liberale promovate de Uniunea Europeană în procesul de integrare, transformând Grupul de la Visegrád în opusul a ceea ce fusese la început. De asemenea, Grupul de la Visegrád a devenit treptat, pe de o parte, un mecanism pentru intensificarea puterii statelor central europene de a opune rezistență proceselor

interne din cadrul Uniunii Europene, iar pe de altă parte, un instrument utilizat de marile puteri non-occidentale pentru a-și promova interesele geopolitice în spațiul european. Un alt format de reconfigurare geopolitică a mediului de securitate regională din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, în opinia lui V. Naumescu, este Formatul București 9, care a fost constituit în 2015 ca o platformă de consultare și dialog în domeniul securității regionale în cadrul Alianței Nord-Atlantice, la inițiativa României și Poloniei, puteri regionale ale flancului estic al Alianței Nord-Atlantice, care reunește statele: Polonia, România, Estonia, Letonia, Lituania, Cehia, Slovacia, Ungaria, și Bulgaria, Slovenia. Expertul punctează că Formatul București 9, fiind subsumat Alianței Nord-Atlantice se concentrează exclusiv pe sectorul de securitate și apărare, în multiple versiuni și concepte actuale ale securității (hard și soft), referindu-se în mod special la problematica flancului estic, dar respectând principiile și inițiativele ale Alianței Nord-Atlantice, astfel nu intră în conflict și nu se suprapune cu nici un alt format regional, european sau euroatlantic. Luând în considerare că toate cele nouă state fondatoare sunt deopotrivă membre ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, Formatul București 9 pledează pentru extinderea cooperării în domeniul securității și apărării dintre aceste două organizații pe baza Declarației comune de la Varșovia, deoarece viitorul politicii de securitate și apărare consolidate a Uniunii Europene rezidă în dezvoltarea acesteia, în continuare, pe baza inclusivității, a coordonării consolidate și a complementarității cu Alianța Nord-Atlantică, contribuind la sporirea coeziunii politice în domeniul securității și apărării regionale în cadrul Europei Centrale [10, p. 148-151].

În contextul, re poziționării strategice în perioada postrăzboi rece a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, a fost realizat, în opinia noastră, încă un proiect regional cu semnificație geopolitică, *Inițiativa celor Trei Mări*, care este fundamentat pe sprijinul statelor din regiunea extinsă cuprinsă între Marea Baltică, Marea Neagră și Marea Adriatică și pe sporirea influenței acestora în cadrul Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, contribuind la asigurarea unui grad înalt de securitate regională. Componenta acestui proiect include 12 state membre precum: Austria, Bulgaria, Cehia, Croația, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Slovenia și Ungaria, toate fiind membre ale Uniunii Europene și majoritatea fiind state din Formatul București 9, specializat pe domeniul de securitate și apărare, în afară de Austria, Croația și Slovenia, care nu fac parte din flancul estic al Alianței Nord-Atlantice și nici din Grupul de la Visegrád, iar Austria nu este nici stat membru al Alianței Nord-Atlantice. V. Naumescu precizează că participarea statelor postcomuniste integrate în Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană la formatul Inițiativa celor Trei Mări propus de Polonia și Croația este absolut firească și previzibilă, fiind edificată o nouă Europă Centrală definită în perimetrul geopolitic al unui proiect *Trimarium* care este succesorul extins al vechiului proiect *Intermarium* de acum 100 de ani al mareșalului Józef Piłsudski, liderul Poloniei moderne [10, p. 153]. V. Rotaru și A. Umland afirmă că prin complementaritate dintre *Inițiativa celor Trei Mări* și Formatul București 9, ambele

lansate în 2015, principalele state susținătoare ale acestor două proiecte geopolitice regionale sunt Polonia și România, care au capacitatea de a contribui semnificativ la fortificarea stabilității și consolidarea securității regionale [246, p. 3-4].

Aplicarea studiului de caz în cercetarea fenomenului transformărilor geopolitice postrăzboi rece ale conjuncturii mediului de securitate regională, care s-a distins în condițiile re poziționării strategice a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est manifestate, prin conflicte militare din Republica Moldova – 1992 și din Georgia – 2008, prin evenimentele social-politice din Belarus – 2020, precum și prin războiul din Ucraina – 24 februarie 2022, a demonstrat impulsivitatea redimensionării intereselor geopolitice ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene. În contextul jocurilor de putere marcate de eforturile micilor puteri din Europa Centrală și de Est de a ieși din sfera de influență a unei mari puteri și de a intra în alta unde pot să-și promoveze pe deplin propriile interese, precum și să-și asigure securitatea națională, a determinat dinamica procesului de reconturare a sferelor de influență geopolitică care fundamentează geopolitica securității regionale din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est [247, p. 9].

C. Bogzeanu abordează situația geopolitică regională din Europa Centrală și de Est și nivelul de asigurare a stabilității geopolitice a mediului securității regionale prin evoluția sintagmei *război/confruntare hibrid(ă)* legată de cauza izbucnirii crizei ucrainene și modul în care se desfășoară războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei, precum și de specificul relațiilor geopolitice dintre Occident și Federația Rusă. În opinia sa, statele din *zona-tampon*, din regiunea europeană a spațiului postsovietic, care au frontieră comună cu statele membre ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, reprezintă constant o zonă de interes geopolitic pentru ambele organizații internaționale. În același timp, Federația Rusă consideră această regiune sfera sa absolută de influență geopolitică și spațiul necesar pentru ași asigura securitatea națională. În această ordine de idei, nu sunt întâmplătoare avertizările mai multor decidenți politici europeni și americani, în contextul escaladării războiului din Ucraina, declarații care se referă la posibilitatea unei amplificări a instabilității în Zona Extinsă a Mării Negre și eventualitatea unei extinderi a războiului depășind spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est. C. Bogzeanu precizează că linia geopolitică de demarcație dintre Alianța Nord-Atlantică, Uniunea Europeană, pe de o parte, și Federația Rusă, pe de altă parte, a impulsivizat adoptarea de către comunitatea euroatlantică și cea europeană a politicilor de vecinătate, care au trebuit să asigure o stabilitate regională prin consolidarea relațiilor de cooperare cu statele din *zona-tampon*, însă influența geopolitică exercitată de Federația Rusă în această regiune rămâne a fi un factor puternic determinant în evoluția evenimentelor regionale și a edificării statutului geopolitic al fiecărui stat din zona de Vest al spațiului postsovietic [236, p. 8-9].

Potrivit asumției lui A. Korybko, statele din *zona-tampon* a regiunii europene a spațiului postsovietic sunt incluse într-una dintre cele patru categorii de regiuni

identificate de expert, acestea fiind: Regiunea Extinsă a Balcanilor (Ungaria, Serbia, Macedonia de Nord, Grecia), Regiunea Europei de Est (Belarus, Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaidjan), Regiunea Extinsă a Orientului Mijlociu (Turcia, Siria, Iran) și Asia Centrală (Kazahstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kârgâzstan, Tadjikistan). În politica externă a Federației Ruse sunt identificate seturi de interese geopolitice în raport cu statele din cele patru categorii reliefate, iar în ceea ce privește statele din *zona-tampon* a regiunii Europei de Est, acestea sunt evidențiate ca cea mai bună oportunitate posibilă pentru a elibera Europa de lumea unipolară și de a disemina multipolaritatea pe continentul european, astfel reprezentând una dintre contraofensivele asimetrice majore pe care Federația Rusă le utilizează în echilibrul geopolitic global. Suntem de acord cu ideea exprimată de A. Korybko prin care accentuează acțiunile geopolitice de contracararea de către Federația Rusă a influenței actorilor occidentali, în special a Statelor Unite ale Americii în Europa, manifestate prin declanșarea unui război împotriva Ucrainei, astfel confirmând promovarea interesului geopolitic fundamental al Rusiei care prevede realizarea posibilității de a valorifica spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est în direcția afirmării Federației Ruse ca mare putere [248, p. 96-98].

H. Kissinger subliniază comportamentul rațional și adecvat din partea Statelor Unite ale Americii în raport cu acele forțe regionale care sunt în stare să submineze actuala arhitectură geopolitică din Europa Centrală și Est și să determine o nouă reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională. E. Bădălan accentuează rolul geopolitic determinant al Statelor Unite ale Americii și al Federației Ruse în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est asupra procesului de stabilizare și asigurare a securității regionale, precedat de o acomodare geopolitică de lungă durată, cu impact asupra securității naționale a actorilor din regiune. Statele din regiunea Europei de Est vor continua să aibă dificultăți în conturarea politicii externe, dar se vor manifesta și ca elemente-cheie în relațiile dintre Statele Unite ale Americii și Federația Rusă. Pentru soluționarea problemelor de securitate din zona europeană a spațiului postsovietic se impune implicarea consolidată a Occidentului în susținerea sub toate aspectele a Ucrainei, în contextul războiului, precum și sporirea constantă de exercitare a constrângerii împotriva Federației Ruse în domeniile: politico-militar, economico-financiar și tehnologico-informațional [249, p. 22-23].

În opinia noastră, noile evoluții geopolitice regionale din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, determinate de contextul relațiilor tensionate dintre Alianța Nord-Atlantică și Federația Rusă definesc gradul de stabilitate sau instabilitate pe întreg continentul european, care devine o miză geopolitică regională importantă pentru Statele Unite ale Americii și Federația Rusă. În contextul agresiunii militare din partea Federației Ruse asupra Ucrainei, dezvoltarea în direcție pozitivă a mediului de securitate regională din Europa de Est ar însemna învingerea Ucrainei în războiul declanșat de Federația Rusă prin eliberarea teritoriilor temporar ocupate de Federația Rusă și restabilirea suveranității și integrității teritoriale, precum și menținerea influenței

geopolitice ale Statelor Unite ale Americii în regiune cu sporirea nivelului de securitate euroatlantică, iar o înfrângere a Ucrainei în războiul declanșat de Federația Rusă ar determina un regres în procesul de asigurare a securității regionale, consolidând terenul pentru sporirea influenței geopolitice a Federației Ruse, oferindu-i pârghii pentru realizarea acțiunilor de destabilizare a mediului de securitate euroatlantică [247, p. 11].

Ținem să precizăm, în contextul ideilor reliefate, că nici marii doctrinari, precum Z. Brzezinski, S. Huntington sau G. Friedman, nu s-au dovedit a fi în stare să prevadă și să estimeze evoluția evenimentelor militare din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, în special din Ucraina din 2014 și din 2022, dat fiind că gândeau rațional, în baza și în conformitate cu legile dezvoltării globale postbipolare pe care le-au trasat ei înșiși, pe când conducerea Federației Ruse a acționat geopolitic, fără a ține cont de prescripțiile stabilite și de normele dreptului internațional, oferind prioritate geopoliticului în detrimentul prevederilor juridice stabilite în Memorandumul de la Budapesta din 1994, semnat și ratificat de către Ucraina, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Federația Rusă, care se referă la dezarmarea nucleară a Ucrainei și prevede garanții de securitate pentru independența sa. După procesul de dezintegrare a Uniunii Sovietice, Ucraina proclamându-și independența, a devenit a treia putere nucleară din lume, având stocuri de arme nucleare mai mari decât Marea Britanie, Franța și China luate împreună. Prin acest tratat, Ucraina a renunțat la armele nucleare sovietice de pe teritoriul său, care au fost transferate către Federația Rusă, iar în schimb Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Federația Rusă s-au obligat să respecte independența, suveranitatea, integritatea teritorială și frontierele existente ale Ucrainei [250, p. 273-274].

Conform reflecțiilor lui T. Marshall și I. Delanoë, poziționarea geopolitică regională a Federației Ruse în raport cu spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, în general, și în raport cu spațiul pontic, în particular, s-a schimbat radical după anexarea Crimeii în 2014, datorită căreia Federația Rusă a devenit stat pontic cu cel mai lung litoral la Marea Neagră, care și-a redobândit pe deplin suveranitatea asupra celui mai important port din bazinul pontic, Sevastopol, și asupra bazei sale navale [4, p. 30]. După dezintegrarea Uniunii Sovietice și până la anexarea Crimeii, Federația Rusă rămăsese cu un țărm pontic de circa 400 km lungime, predominant stâncos și impropriu navigației și activităților portuare, situat între Peninsula Taman și frontiera cu Georgia, precum și cu o a doua deschidere maritimă pontică la Marea Azov, cu o lungime de 570 km. După războiul din Georgia, Federația Rusă și-a extins interfața maritimă prin stabilirea unui protectorat militar asupra Abhaziei, recuperând încă 200 km de coastă la Marea Neagră. Prin anexarea Crimeii, Federația Rusă a sporit prezența sa strategică în regiunea Mării Negre. Crimeea se află deja în centrul dispozitivului militar ponto-caucazian rus și poate fi considerat *bastionul strategic de sud* al Federației Ruse în Europa. Acesta are dubla misiune de a zădărnici expansiunea influenței occidentale, dar și de a reactiva influența rusă în Marea Neagră. Anexarea Crimeii și a Sevastopolului bulversează fundamental

datele strategice în spațiul pontic și permite Federației Ruse să rezolve cu un cost militar o serie de deficiențe de securitate moștenite în contextul strategic pontic apărut după prăbușirea Uniunii Sovietice. Pierderea suveranității Federației Ruse asupra Crimeii în 1991 este apreciată ca fiind unul dintre elementele care au favorizat redimensionarea influenței geopolitice ruse în regiunea Mării Negre. Extinderea Alianței Nord-Atlantice în 2004 și a influenței Statelor Unite ale Americii în Caucaz și până la Marea Caspică au condus la diminuarea influenței geopolitice ruse în sfera sa de interese privilegiate (vecinătatea apropiată). Acest proces și-a inversat însă cursul, mai întâi, după conflictul ruso-georgian din 2008, care a pus capăt procesului de diminuare a influenței geopolitice ruse în regiunea Mării Negre, iar apoi prin anexarea Crimeii, care a deschis noi perspective pentru reînnoirea puterii maritime și a prezenței Federației Ruse în Marea Neagră și, de aici, în Marea Mediterană. Însă, după 24 februarie 2022 când Federația Rusă a declanșat un război împotriva Ucrainei, unul dintre obiectivele strategice fiind privarea Ucrainei de statutul de țară riverană a Mării Negre, fapt care nu s-a realizat, a fost demonstrat un grad de capabilitate redusă în desfășurarea acțiunilor militare ale forțelor armate ale Federației Ruse, determinând eșuarea strategiei Federației Ruse în spațiul pontic care prevedea lansarea în 2011 a unui program de reînarmare a forțelor sale armate și reînnoirea capacităților militare din bazinul Mării Negre, iar în 2019 adoptarea unei noi Doctrine militare care stipulează imperativul Federației Ruse de a deveni o țară cu o armată preeminentă, care va asigura o superioritate tehnică, tehnologică și organizațională în raport cu orice potențial inamic [251].

În accepția noastră, investigarea spațiului pontic prin aplicarea studiului de caz, demonstrează cu certitudine semnificația sa geopolitică pentru regiunea Europei Centrale și de Est, care este suplinită strategic cu securitate regională, astfel, fiind eliminat de către marile puteri vidul de securitate din regiune moștenit după încheierea războiului rece. Abordarea statelor din Zona Extinsă a Mării Negre, de către marile puteri determină evoluția conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est. Considerăm Zona Extinsă a Mării Negre ca fiind un spațiu extrem de complex, din punctul de vedere al tipurilor de state, ca nivel de putere și ca sistem de guvernare, este un spațiu de tranzit cu impact major asupra securității energetice a statelor membre ale Uniunii Europene, dar și asupra securității economice a statelor exportatoare de hidrocarburi, în special Federația Rusă. De asemenea, Zona Extinsă a Mării Negre poate fi catalogată ca un spațiu în care există multiple subregiuni, fiecare cu specificul său etnic, confesional, lingvistic și cultural, iar interferența intereselor geopolitice ale marilor puteri în această zonă, confirmă importanță strategică a acesteia în realizarea politicilor de asigurare a securității regionale [252, p. 21].

M. Ionescu susține că importanța geopolitică a spațiului pontic a fost întotdeauna actuală, din punct de vedere al securității regionale a spațiului geopolitic al Europei Centrale și de Est, chiar și în prezent, asistăm la o recrudescență a unor factori convenționali ai conflictualității interstatale, materializați de Federația Rusă prin declanșarea unui război împotriva Ucrainei și prin asigurarea perpetuării unor focare de

conflict în state precum: Republica Moldova, Georgia și Azerbaidjan, la o criză economică, precum și la o intensificare a riscurilor și amenințărilor asimetrice de securitate regională, cum ar fi: conflictele/rivalitățile interetnice, terorismul, procesele legate de disoluția autorității statului prin amplificarea mișcării secesioniste și migrația necontrolată către Uniunea Europeană. În acest context, regiunea Mării Negre dobândește o importanță geopolitică și strategică incontestabilă în contextul securității și stabilității regionale din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est [253, p. 367].

Gh. Calopăreanu este de părerea că nivelul de asigurare a securității naționale a statelor riverane spațiului pontic determină nivelul de securitate regională din Europa Centrală și de Est, motiv pentru care regiunea Mării Negre este tot mai mult privită ca una dintre componentele fundamentale ale arhitecturii de securitate euroatlantică [254, p. 65]. O. Minchev consideră că resursele energetice care tranzitează spațiul pontic, importanța strategică pe care o ocupă acest spațiu în arhitectura de securitate europeană, configurarea spațiului ca un nou teren de confruntare pentru noile sfere de influență geopolitică în condițiile redimensionării intereselor geopolitice și reafirmării Federației Ruse în calitate de mare putere, precum și prezența fenomenului conflictelor înghețate în Republica Moldova și Georgia, dar și războiul dintre Federația Rusă și Ucraina, toate acestea identifică noul tablou geopolitic al mediului de securitate regională din Europa Centrală și de Est [255, p. 12-18].

Succesul realizării obiectivelor ale Uniunii Europene în cadrul Politicilor de Securitate și Apărare Comună în Zona Extinsă a Mării Negre, potrivit lui Gh. Calopăreanu, presupune o serie de demersuri geopolitice, în contextul războiului din Ucraina, cum ar fi implicarea mai activă în soluționarea conflictelor înghețate din raioanele de est ale Republicii Moldova, Abhazia, Osetia de Sud și din Karabahul de Munte, care fiind într-o stare latentă pot reizbucni oricând, amplificând gradul de insecuritate regională, destabilizând întreaga regiune a Europei Centrale și de Est. Prevenirea unei asemenea escaladări a situației de securitate regională necesită ca eforturile Uniunii Europene să se concentreze pe internaționalizarea forțelor de menținere a păcii și de extindere a formatului de negocieri, obiectiv aflat în legătură directă cu evoluția relațiilor dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă, relații care au o importanță strategică pentru ambii actori. Necesitatea armonizării intereselor geopolitice ale marilor puteri în Zona Extinsă a Mării Negre ar putea fi sprijinul de care are nevoie Uniunea Europeană, aflându-se în plin proces de fundamentare a propriilor politici externe și de securitate, fiind actorul cel mai indicat pentru a contribui la stabilizare, dezvoltare și modernizare, devenind motorul integrării la nivel subregional și regional în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est. Pentru a spori nivelul de securitate regională din Europa Centrală și de Est, în contextul războiului din Ucraina și în condițiile realizării unor perspective previzibile de extindere a comunității europene și euroatlantice, sunt necesare acțiuni de redimensionare concomitentă a geopoliticii regionale pe care Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică le pot obține doar

împreună corelând agendele sale geopolitice. Alianța Nord-Atlantică în calitate de actor geopolitic important în regiunea Europei Centrale și de Est continuă să contribuie la stabilizarea și apărarea spațiului pontic. Grație re poziționării strategice a micilor puteri din Zona Extinsă a Mării Negre față de prezența geopolitică a Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene în zonă, care contribuie la asigurarea securității regionale și îmbunătățirea climatului economic din regiune, contribuie la extinderea cadrului de cooperare regională consolidând ideea că există o necesitate geopolitică de dezvoltare a identității spațiului pontic, în condițiile unui nivel sporit de securitate regională, și că Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană vor manifesta un interes geopolitic comun, în vederea integrării interne și externe a regiunii și pentru realizarea obiectivelor de securitate regională și euroatlantică [254, p. 66-69].

Considerăm situația geopolitică tensionată din Zona Extinsă a Mării Negre, care ar putea fi amplificată în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina transformându-se într-o criză regională din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, trebuie abordată geopolitic, deoarece geopolitica securității regionale a spațiului pontic este una complexă și multidimensională în care se confluează o gamă largă de interese a mai multor actori majori, realizarea cărora scoate în evidență marea diversitate a potențialului de putere și diferita capacitate de comportament al subiecților, acțiunile cărora pot fi prognozate în timp și în spațiu, datorită efectuării unei analize geopolitice pertinente a evenimentelor din regiune. Este necesar ca Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană să perceapă Zona Extinsă a Mării Negre ca un spațiu în care asigurarea securității regionale să fie imperativul fundamental pentru realizarea politicilor europene de vecinătate pe coordonata estică, iar atribuirea Alianței Nord-Atlantice rolul principal în dezvoltarea unei strategii pentru extinderea cooperării politico-militare în spațiul pontic, ar putea determina diminuarea riscurilor și amenințărilor cu care se confruntă securitatea regională din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est [247, p. 19].

În contextul războiului declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei, este puțin probabil ca statele din zona geopolitică a spațiului pontic, din cauza potențialului geopolitic redus, să întreprindă acțiuni de unele singure în vederea reglementării problemelor de securitate națională prin identificarea soluțiilor în rezolvarea conflictelor existente pe propriile teritorii, ceea ce ar contribui și mai mult la o escaladare de proporții a războiului dintre Federația Rusă și Ucraina la nivel regional. Existența de interese geopolitice ale Alianței Nord-Atlantică și Uniunii Europene, pe de o parte, și Federația Rusă, pe de altă parte, în spațiul geopolitic abordat, determină diferența viziunilor și acțiunilor întreprinse de către fiecare actor implicat în reglementarea conflictelor militare aflate în faza activă și/sau înghețată, situație ce diminuează semnificativ orice succes politic coerent, Federația Rusă fiind marele beneficiar geopolitic [247, p. 19].

Așadar, evoluția situației geopolitice regionale din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, care se manifestă prin acțiuni din partea Federației Ruse de

reconfigurare activă a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, este impulsionată de concurența intereselor geopolitice ale marilor puteri pentru sferele de influență, acestea exercitând un impact asupra relațiilor geopolitice de securitate în raport cu puterile regionale și cu micile puteri, aflate în zona geopolitică disputată, determinându-le politicile de securitate națională. Analiza evenimentelor geopolitice regionale de securitate care au fost determinate de re poziționarea strategică a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est în perioada postrăzboi rece, în contextul necesității asigurării securității naționale, ce au impulsionat declanșarea războiului de către Federația Rusă împotriva Ucrainei, rămân a fi în continuare extrem de importante în procesul de asigurare a securității regionale, care este supus unei transformări fundamentale ce se va solda cu edificarea unei noi arhitecturi geopolitice în baza căreia va fi constituit un nou sistem de securitate europeană, fiind oferite priorități de securitate statelor din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est. Eventualitatea extinderii Alianței Nord-Atlantice în Zona Extinsă a Mării Negre trebuie să fie însoțită de o schimbare a politicilor de cooperare cu statele partenere în vederea sporirii nivelului de interoperabilitate militară, asigurând o bază metodologică pentru identificarea și evaluarea forțelor și capacităților militare, urmărind scopul de a stabili transparența, informarea oficială și veridică, precum și acordarea de ajutor reciproc dintre Alianță și statele partenere sub toate aspectele ce țin de domeniul securității și apărării, prin atingerea obiectivelor de interoperabilitate generală ce va contribui la edificarea unui subsistem ce ar fortifica securitatea regională din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est. Altminteri, Federația Rusă va continua și pe teritoriile altor state din Zona Extinsă a Mării Negre să declanșeze faza convențională activă a războiului hibrid împotriva acestora, asigurându-și realizarea propriilor interese geopolitice, care actualmente, nu sunt direcționate spre rezolvarea problemelor de securitate regională și crearea unei zone de securitate în spațiul pontic, dar sunt centrate pe reconfigurarea conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională în scopul reconturării sferelor de influență geopolitică din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est.

4.2. Redefinirea geopoliticii a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est din perspectiva consolidării rezilienței sistemului național de securitate

Procesul de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est în perioada postrăzboi rece, care a suferit transformări conceptuale, ideologice și teritoriale prin reedificarea a două regiuni: Europa Centrală și *noua* Europă de Est, transferând *zona-tampon* dintre Occident și Federația Rusă spre Est, a reliefat importanța majoră a acestei regiuni pentru securitatea de pe continentul european. Redefinirea geopoliticii a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est în contextul necesității

consolidării rezilienței sistemului național de securitate a fost determinată de evoluția reconturării sferelor de influență geopolitică dintre marile puteri prin redimensionarea intereselor geopolitice ale acestora în scopul asigurării propriei securități naționale și exercitării influenței asupra politicilor de securitate ale statelor din regiune. Acceptarea parcursului geopolitic euroatlantic și a cel eurocomunitar de către puterile regionale și micile puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, în baza politicii *ușilor deschise*, a intensificat confruntarea geopolitică dintre Occident și Federația Rusă și mai mult, astfel Occidentul a intervenit în sfera de influență geopolitică a Federației Ruse, pentru a contracara acțiunile acesteia de a-și realiza interesele geopolitice în regiunea Europei Centrale și de Est orientate spre erodarea securității și apărării colective euroatlantice și fisurarea solidarității europene, iar Federația Rusă neacceptând un asemenea aranjament geopolitic regional, considerându-l în detrimentul securității sale naționale, a declanșat un război împotriva Ucrainei, care în opinia noastră, este doar un element a unui scenariu geopolitic mult mai amplu și mai extins asupra micilor puteri din regiunea Europei de Est, pentru a nu permite intrarea acesteia în sfera de influență geopolitică euroatlantică și totodată, impunându-se ca o mare putere împotriva Statelor Unite ale Americii, care poate determina securitatea pe întreg continentul european.

A. Burian confirmă importanța strategică a regiunilor Europa Centrală și Europa de Est pentru securitatea regională a spațiului geopolitic al Europei Centrale și de Est, susținând că de-a lungul secolelor regiunea Europei de Est, din perioada războiului rece, a fost din cele mai multe ori obiectul disputei geopolitice dintre marile puteri, dar nu și subiectul politicii mondiale. De această regiune sunt legate în mod direct interesele geopolitice ale marilor puteri europene, iar de la sfârșitul sec. al XX-lea și ale întregii lumi. Adeseori, regiunea Europei de Est a constituit o sursă de conflicte între marile puteri europene și anume aici s-au perpetuat principalele contradicții geopolitice dintre cele mai puternice țări ale lumii. În opinia cercetătorului, există un spectru larg de realități și interese, care deosebesc statele din regiunea Europei de Est de statele din regiunea Europei de Vest, acestea fiind: factorii economici, cultural-istorici, social-politici, etnici, confesionali etc., care determină orientarea intereselor geopolitice ale securității naționale pentru asigurarea existenței statelor și a stabilității mediului de securitate regională [15, p. 263].

Potrivit lui G. Friedman, puterile regionale din spațiul geopolitic al Europei Centrale, Polonia, România și Turcia, vor avea un rol determinant în asigurarea securității regionale, în contextul războiului declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei, fapt stabilit, în opinia noastră, de potențialul geopolitic și de capacitățile politico-militare care confirmă statutul geopolitic de puteri regionale al acestor state, prin implicarea activă în procesul de susținere a Ucrainei în lupta de eliberare a teritoriilor sale de sub ocupația temporară a Federației Ruse. G. Friedman este de părerea că Polonia și România fiind state membre ale Alianței Nord-Atlantice sunt angajate într-o confruntare geopolitică împotriva Federației Ruse, deoarece vor avea doar de pierdut, în

cazul în care Federația Rusă va reveni în forță în spațiul geopolitic al Europei Centrale, iar riscul ca securitatea națională a acestora să nu fie asigurată la un nivel înalt este unul major. În cazul unui asemenea scenariu, expertul punctează că Polonia și România vor solicita protecție din partea membrilor Alianței Nord-Atlantice, însă reticența Germaniei și Franței va fi una mare, cum ne-a demonstrat istoria, ceea ce în vor determina să apeleze pe dimensiunea bilaterală la Statele Unite ale Americii, care vor fi în stare să-și asume riscurile pentru a proteja teritoriile suverane ale Poloniei și României împotriva unui eventual atac militar din partea Federației Ruse. G. Friedman accentuează că toată Europa Occidentală, în special Germania și Franța se vor opune unei consolidări fără precedent a securității naționale ale Poloniei, României, Cehiei, Slovaciei și Ungariei în baza aprofundării relațiilor de cooperare bilaterală cu Statele Unite ale Americii, prin care se va încerca blocarea extinderii puterii geopolitice asupra regiunii Europei Centrale și de Est. Puterile regionale și micile puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est eliberate de eventuala amenințare din partea Federației Ruse, vor deveni actorii principali ai sistemului de securitate europeană [5, p. 131].

În contextul desfășurării războiului dintre Federația Rusă și Ucraina și a rezultatelor obținute de pe câmpul de luptă, G. Friedman precizează că înfrângerea Federației Ruse va oferi puterilor regionale și micile puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale oportunitatea realizării unei politici externe mai active extinzându-și influența și puterea spre est, astfel devenind actorii cei mai dinamici care vor contribui la dezvoltarea regiunii Europei de Est. Slovacia, Ungaria și România au fost cel mai puțin afectați de un eventual pericol militar din partea Federației Ruse, grație Munților Carpați care formează o barieră naturală în calea invadatorilor, iar Polonia fiind parte componentă a Câmpiei Nord-Europene este cel mai vulnerabil stat, care totuși, deține un mai mare potențial de a deveni cel mai important actor geopolitic din regiunea Europei Centrale. În opinia expertului, Polonia va încerca să exercite presiuni spre est, în vederea creării unei *zone-tampon* în Belarus pentru a-și asigura securitatea națională de o posibilă invazie din partea Federației Ruse [5, p. 132]. În accepția lui G. Friedman, problema cea mai mare pentru Polonia cu referire la asigurarea securității naționale este lupta pe două fronturi (est-vest), la care se adaugă și regiunea sudică nesigură, însă după aderarea Poloniei și a statelor din fostul bloc comunist și fostul Pact de la Varșovia la Alianța Nord-Atlantică acest pericol s-a diminuat considerabil rămânând ca amenințare doar din direcția estică, însă, expertul afirmă probabilitatea desfășurării unui al doilea război rece, ca fiind una majoră, cu participarea nemijlocită a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale, în alianță cu Statele Unite ale Americii – cea mai mare putere tehnologică, militară și economică, prin care își vor dobândi avantajul enorm, iar Polonia va obține o experiență tehnologică de ultima generație. Pe măsură ce Polonia își va consolida statutul geopolitic de putere regională va apărea și principala vulnerabilitate, care va consta în lipsa accesului la oceanul mondial, în pofida faptului deținerii porturilor maritime de către Polonia în Marea Baltică, dar care ar putea fi ușor blocare de alte țări cu o capacitate navală

minimă, cum ar fi strâmtoarea Skagerrak care este localizată între coasta sudică a Norvegiei, coasta sud-vestică a Suediei și Peninsula Iutlanda din Danemarca, care, împreună cu strâmtoarea Kattegat din est, face legătură între Marea Nordului și Marea Baltică, ce poate determina o criză de securitate regională [5, p. 140-142].

G. Friedman susține că dacă va fi singura cale maritimă de ieșire pe care o va avea Polonia, atunci ruta maritimă poloneză pentru legătura cu Statele Unite ale Americii și cu restul lumii va fi una deosebit de vulnerabilă, specificând a doua opțiune care constă în găsirea unui port la Marea Adriatică în Croația, care este mai apropiată de Ungaria decât de Polonia, cum ar fi: portul Rijeka. În acest context, expertul identifică mai multe probleme care ar genera riscuri și amenințări la adresa securității naționale ale Poloniei, însă cea mai importantă va fi utilizarea portului, ce va avea legătură cu o altă putere regională din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, aceasta fiind: Turcia, care este foarte implicată în regiunea Balcanilor de Vest, la fel ca România și Ungaria ce exercită o influență ascendentă în această regiune. Turcia nu va dori să se confrunte cu Polonia care își va extinde influența în Marea Mediterană și se va folosi de tensiunile bosniaco-croate pentru a destabiliza situația de securitate regională, însă sporirea puterii poloneze în regiunea Balcanilor de Vest nu va însemna automat și constituirea unei flote comerciale în regiune, deoarece exercitarea influenței în regiune va depinde de puterea regională care va controla strâmtoarea Otranto ce leagă Marea Adriatică de Marea Ionică și separă Italia de Albania [5, p. 142].

T. Marshall este de părerea că Polonia fiind o putere regională cu un potențial geopolitic regional incontestabil care privind spre trecut încearcă să-și asigure viitorul. Expertul menționează zona *Coridorul Câmpiei Europei de Nord*, care este una cea mai îngustă între coasta baltică a Poloniei, în nord, și începutul Munților Carpați, în sud, iar din perspectiva militară, aici ar putea fi amplasată cea mai bună linie de apărare sau, din punct de vedere al unui agresor, locul în care forțele sale s-ar grupa înaintea unui atac asupra Poloniei. În același timp, așezarea geopolitică a Poloniei între Germania și Federația Rusă, combinată cu experiența pe care a trăit-o Polonia cu aceste două țări, nu face din nici una dintre ele un aliat firesc al Poloniei, mai mult ca atât, Polonia dorește ca Germania să rămână blocată cât mai mult timp în Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică, în timp ce pericolul militar din partea Federației Ruse a revenit în forță odată cu declanșarea războiului împotriva Ucrainei [4, p. 104].

V. Naumescu este de părerea că noua geopolitică de securitate națională a Poloniei consolidează dimensiunea de apărare, care este asigurată în baza solicitării în cadrul Summitului NATO desfășurat la Varșovia în 2016, de a fi dislocate batalioane ale Alianței Nord-Atlantice cu statut permanent în nordul flancului estic, Statele Unite ale Americii asumându-și trimiterea de trupe militare în Polonia, iar celelalte puteri militare, cum ar fi: Germania a acceptat desfășurarea forțelor militare în Lituania, Marea Britanie în Estonia și Canada în Letonia. Suntem de acord cu supoziția lui V. Naumescu că pe termen mediu și lung, în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, relațiile

dintre Polonia și Statele Unite ale Americii vor deveni din ce în ce mai consolidate, în domeniul militar, care prevede programe de asigurare a armatei naționale a Poloniei cu arme convenționale moderne, precum și colaborarea în domeniul energetic, care presupune investiții majore pentru construcția terminalelor ce ar permite importul de gaze naturale lichefiate (GNL) din Statele Unite ale Americii, astfel diminuându-și dependența de importul gazelor naturale din Federația Rusă [10, p. 132-133].

Z. Brzezinski susține contrariul că toate marile puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est sunt state membre ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, care fie se lasă conduse geopolitic de Statele Unite ale Americii, fie se aliniază geopoliticii statelor Germania sau Franța. Cu excepția Turciei, potențialul geopolitic al Poloniei și al României, precum și politicile lor de securitate nu au un impact regional major și nu sunt în situația de a-și schimba fundamental modul de comportament geopolitic în raport cu marile puteri, nefiind calificate nici ca actori geostrategici și nici ca pivoți geopolitici. Polonia și România nu sunt suficient de puternice din punct de vedere militar, de aceea asigurarea securității a acestor state depinde de interesele geopolitice de securitate regională ale Statelor Unite ale Americii, care contribuie, din ce în ce mai mult, la consolidarea rezilienței sistemului național de securitate al Poloniei și al României, fără precedent în istoria acestor state, dar în același timp, le sunt restrânse opțiunile strategice [1, p. 56].

Considerăm că în contextul geopolitic actual Polonia este unul dintre factorii principali regionali de stabilitate și de asigurare a securității în Europa Centrală și de Est, în pofida faptului că statele est-europene, până nu demult, în perioada războiului rece au constituit, pe lângă, zona de interferență a intereselor geopolitice ale marilor puteri, au format și *zona-tampon* dintre Occident și Uniunea Sovietică care reprezenta cea mai mare vulnerabilitate din punct de vedere al securității europene. Asigurarea dimensiunii geopolitice a securității naționale întotdeauna a fost preocuparea majoră a Poloniei din acest motiv, pe lângă apartenența la Alianța Nord-Atlantică, Polonia este membră atât a Grupului de la Visegrád, cât și a Triunghiului de la Weimar. Dacă prima organizație pare a avea mai mult o valoare regional simbolică, cea de a doua reprezintă o asociere între Franța, Germania și Polonia pentru a aborda problemele securității regionale și pentru a face schimb de date strategice. Analizând politica externă a Poloniei în domeniul asigurării securității naționale putem constata că Polonia în perioada postrăzboi rece a consolidat, atât nivelul geopolitic, cât și nivel de cooperare strategică. Spre exemplu, în anul 2013, Polonia și-a asumat rolul de lider al Grupului de la Visegrád, încercând o apropiere cu statele membre ale Triunghiului Weimar, practic fortificând relațiile între spațiile geopolitice ale Europei Occidentale și Europei Centrale și de Est.

În opinia noastră, evenimentele de obținere a unei poziții importante în mecanismele decizionale ale Uniunii Europene, consolidarea parteneriatului strategic cu Statele Unite ale Americii prin instalarea pe teritoriul său a elementelor scutului american antirachetă și fortificarea relației strategice cu Germania, toate au fost precedate de rolul geopolitic al

Poloniei în relațiilor dintre marile puteri pentru a-și asigura securitatea națională. La nivelul Uniunii Europene, Polonia este protagonistul Parteneriatului Estic și a unei noi dimensiuni în Politica de Securitate Comună, aspecte ce fac din Polonia cel mai important actor al Uniunii Europene în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, iar în ceea ce privește relația cu Statele Unite ale Americii, dincolo de cooperarea pe dimensiunea strategică și pe dimensiunea economică prin parteneriate și schimburi comerciale, se evidențiază o ascensiune a realizării ideii de exploatare a resurselor neconvenționale utilizând tehnologia americană. Prin urmare, geopolitica asigurării securității naționale a Poloniei este una riscantă, dată fiind poziția strategică dificilă între două mari puteri, însă dacă va fi una de succes, atunci Polonia va deveni în viitor un mare actor geopolitic în Europa Centrală și de Est, depășind statutul de putere regională emergentă.

Z. Brzezinski îi atribuie rolul de pivot geopolitic Turciei, care în accepția sa, este o putere regională de importanță hotărâtoare, fiind angajată în a-și instaura o influență geopolitică în regiunile Marea Caspică, în special în Azerbaidjan, și Asia Centrală, din acest motiv Turcia poate fi considerată actor geostrategic. Totuși, actualmente Turcia se confruntă cu probleme economice interne majore, care nu-i permite să realizeze schimbări regionale importante, însă exercitarea puterii geopolitice în plan regional este menținută de contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina în care Turcia și-a asumat rolul de mediator important în identificarea soluției de reglementare pașnică a războiului, convingând părțile beligerante să se așeze la masa de negocieri, însă părțile n-au ajuns la un numitor comun, precum și rolul de garant al securității a rutelor din Marea Neagră prin care se exportă cerealele din Ucraina spre țările din Orientul Mijlociu și spre țările din continentul african, securitatea alimentară a cărora depinde de cantitatea exportată de cereale din Ucraina. Z. Brzezinski subliniază că Turcia asigură stabilitatea în regiunea Mării Negre, controlează accesul, din această direcție în Marea Mediterană și invers, contrabalansează Federația Rusă în regiunea Caucazului de Sud, considerăm exemplul elocvent susținerea oficială de către Turcia a Azerbaidjanului în conflictul militar din 2020 de 44 de zile pe teritoriul regiunii secesioniste Karabahul de Munte dintre Azerbaidjan și Armenia, și servește un punct de sprijin sudic pentru Alianța Nord-Atlantică. În opinia expertului, o Turcie destabilizată, ar putea dezlănțui și mai multă violență în Balcanii de Vest și de Sud și, în același timp, ar facilita controlul din partea Federației Ruse asupra Caucazului de Sud [1, p. 54, 60].

G. Friedman este de părerea că Turcia a fost determinată să-și redefinească geopolitica de consolidare a rezilienței sistemului național de securitate datorită caracteristicii poziției sale strategice, care se manifestă prin accesul liber la lumea arabă, frontieră comună cu Iranul care este rivalul geopolitic în regiunea Orientului Mijlociu, este considerată și țară europeană prin extinderea teritoriului său până în regiunea Balcanică, fiind acceptată și ca stat din regiunea Europei de Est, deține un potențial geopolitic pentru exercitarea influenței în spațiul postsovietic, în special în regiunea Caucazului de Sud, și mai presus de toate este accesul la Marea Mediterană și deține controlul asupra strâmtorilor

Bosfor și Dardanele în baza Convenției de la Montreux cu privire la statutul juridic al strâmtorilor, care este un Acord semnat în 1936, ce îi oferă Turciei controlul asupra acestor strâmtori și dreptul de a militariza zona strâmtorilor în situație de conflict armat. Expertul susține că Turcia este o putere nu doar economică, dar și una militară, fiind membră al Alianței Nord-Atlantice este clasată pe locul doi după armata Statelor Unite ale Americii ca forță și potențial militar. Actualmente, sistemul de securitate națională al Turciei se confruntă cu cea mai mare amenințare care sunt acțiunile teroriste ce vine din partea Partidului Muncitoresc Kurd, considerat organizație teroristă care apără drepturile poporului kurd ce trăiește în regiunea de Sud-Est a Turciei, în regiunea de Nord a Siriei, în regiunea de Nord a Irakului și în regiunea de Nord-Vest a Iranului. De asemenea, Iranul care nu este o forță militară sau economică semnificativă aflată sub sancțiuni adoptate din partea Occidentului împotriva desfășurării programului de îmbogățire a uraniului pentru obținerea armei nucleare, dar și situația internă imprevizibilă generând instabilitate regională, determină existența unei provocări inclusiv și asupra securității naționale ale Turciei. G. Friedman specifică că la Sud de Turcia se află lumea arabă, care este permanent instabilă și lipsită de dezvoltare economică, ce prezintă la fel un risc sporit de destabilizare a nivelului de asigurare a securității regionale, iar la Nord-Vest de Turcia se păstrează situația vulnerabilă de securitate din regiunea Balcanilor de Vest, la care expertul adăugă și relațiile concurențiale în regiunea de Est a Mării Mediterane dintre inamicul istoric al Turciei, Grecia [5, p. 128].

G. Friedman în analiza sa privind geopolitica securității naționale a Turciei constată că fortificarea statutului de putere regională ca urmare a redefinirii geopoliticii regionale de către Turcia, în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, se va solda cu o confruntare cu Federația Rusă, din cauza blocării accesului flotei maritime Ruse la Marea Mediterană prin strâmtoarea Bosfor care leagă Marea Egee și Marea Neagră. În condițiile consolidării poziției geopolitice a Statelor Unite ale Americii în Peninsula Balcanică, Federația Rusă va avea nevoie de acces al Bosfor și la Marea Mediterană pentru a contracara interesele geopolitice ale Statelor Unite ale Americii în regiunea Balcanică. Totodată, Turcia este conștientă de faptul că dacă Federației Ruse li se va permite acest acces, atunci Rusia își va realiza obiectivele geopolitice regionale, iar autonomia turcă din Balcani va fi amenințată, de aceea expertul este de părerea că, Turcia va rămâne fidelă intereselor geopolitice ale Alianței Nord-Atlantice și dedicată relațiilor de cooperare cu Statele Unite ale Americii în domeniul securității regionale împotriva Federației Ruse [5, p. 129].

Actualmente, Turcia este o putere geopolitică regională importantă, în opinia lui G. Friedman, care va fi încurajată de Statele Unite ale Americii să exercite presiuni geopolitice înspre Nord, în Caucaz, în zonele musulmane din regiunea Balcanică și în zona de Sud a statele arabe. Statele Unite ale Americii vor contribui la modernizarea flotei navale și aeriene ale Turciei pentru a face față flotei maritime ale Federației Ruse la Marea Neagră și vor determina ca Turcia să împartă cu Statele Unite ale Americii

obiectivele geopolitice din Marea Mediterană pentru a bloca realizarea interesele geopolitice ale Federației Ruse în regiunea Africii de Nord. Expertul subliniază că Turcia se află într-o poziție geopolitică avantajoasă, fiind înconjurată, în Nord de războiul dintre Federația Rusă și Ucraina, la Sud de instabilitatea și haosul din Siria, la Vest de Grecia statul rival în Marea Egee și la Est de potențialul concurent geopolitic regional Iranul, cu o religie diferită cum este cea musulmană șiiită, iar Turcia împărtășind religia musulmană sunită, situație geopolitică regională care se va reorganiza în jurul Turciei, fără vreun efort substanțial din partea acesteia, și va deveni o putere geopolitică regională dominantă proiectându-și influența în toate direcțiile strategice. Însă, în vreme ce rezultatul geopolitic imediat va fi unul pozitiv, pe termen lung, Turcia se va opune strategiei militare ale Statelor Unite ale Americii, care prevede crearea puterii regionale pentru a contracara amenințări mai mari din Eurasia, având temerea de ascensiunea militară a unor hegemoni regionali, care vor putea deveni nu numai adversari regionali, dar și potențiali concurenți geopolitici mondiali pentru Statele Unite ale Americii. Exact așa vor percepe Statele Unite ale Americii pe Turcia, pe măsură ce relațiile geopolitice dintre Statele Unite ale Americii și Turcia vor deveni din ce în ce mai tensionate și percepția Turciei se va schimba în raport cu Statele Unite ale Americii și vor fi considerate o amenințare la adresa intereselor geopolitice de securitate regională și națională ale Turciei [5, p. 129-130].

Conform lui R. Kaplan, situația geopolitică regională a Turciei în raport cu vecinii săi și redefinirea geopoliticii a acesteia din perspectiva consolidării rezilienței sistemului național de securitate, demonstrează că Turcia este cu adevărat echidistantă între Europa, Federația Rusă și Orientul Mijlociu, cu o politică externă moderată și cu o geopolitică echilibrată a asigurării securității naționale. Turcia, fiind stat membru al Alianței Nord-Atlantice participă la facilitarea organizării negocierilor de pace indirecte dintre Israel și Siria, dar și la desfășurarea tratatelor directe de pace dintre Federația Rusă și Ucraina după agresiunea militară din partea Rusiei împotriva Ucrainei care a început pe data de 24 februarie 2022, în schimbul efectuării raidurilor militare împotriva kurzilor din nordul Siriei și Irakului, ajută Iranul să ocolească sancțiunile aplicate pentru dezvoltarea de arme nucleare și susține politic grupările radicale care luptă pentru eliberarea Palestinei. R. Kaplan este de acord cu afirmațiile lui S. Huntington, precum că Turcia reprezintă una dintre exemplele ascensiunii statutului de putere regională din perioada fenomenului globalizării, care deși este o forță a unității la un anumit nivel, iar la alt nivel este o forță a tensiunii civilizaționale, de vreme ce contribuie la consolidarea grupărilor de solidaritate în lupta arabo-israeliană sprijinind cauza musulmană, în contextul lipsei unei coeziuni politice a lumii islamice, însă odată cu accentuarea globalizării conștiința islamică devine în schimb din ce în ce mai coerentă [3, p. 388-389].

Z. Brzezinski este de părerea că Turcia este nu numai actor geostrategic semnificativ, dar și pivot geopolitic, a cărei proprie securitate națională este de importanță vitală pentru securitatea regională. În pofida faptului că Turcia este o putere geopolitică regională, de mărime mijlocie, cu aspirații regionale puternice și fiind

conștientă de importanța sa istorică, totuși viitoarea sa orientare geopolitică și chiar coeziunea națională în jurul intereselor geopolitice rămân a fi nesigure. Expertul manifestă ezitare cu privire la certitudinea viitorului geopolitic al Turciei subliniind că, Turcia fiind un stat postimperial încă, în proces de redefinire a propriei identități este orientată în trei direcții: moderniștii pledează pentru un stat european și astfel privesc către Vest; islamiștii se înclină spre direcția Orientului Mijlociu și a unei comunități musulmane, privind astfel către Sud; și naționaliștii promovând ideea diacronică, susținând populațiile turce din bazinul Mării Caspice și din regiunea Asiei Centrale determinând o nouă misiune pentru o Turcie care să domine regiunea și privesc respectiv către Est. Fiecare dintre aceste perspective geopolitice presupune și o axă strategică diferită de asigurare a securității naționale, iar conflictul dintre ele introduce, pentru prima dată după revoluția lui Mustafa Kemal Atatürk, o doză de nesiguranță în privința rolului regional al Turciei [1, p. 151].

R. Kaplan susține că Turcia deține un potențial geopolitic enorm, reprezentând o forță din punct de vedere demografic și economic proiectându-și puterea geopolitică blândă (soft-power) peste întregul bazin mediteranean, posedând și o capacitate militară considerabilă prin comparație cu aproape oricare altă țară din Orientul Mijlociu, în afară de Israel, gestionând și un sistem de baraje care îi determină statutul de putere acvatică în aceeași măsură în care Iranul și Arabia Saudită sunt puteri petroliere. Turcia a devenit un factor economic mult prea important pentru ca Europa s-o ignore, fiind stat membru a grupului G-20, dar și din 1999 deține statutul de țară candidată pentru aderare la Uniunea Europeană, iar în 2005 au demarat negocierile de aderare la Uniunea Europeană. În contextul confruntării geopolitice regionale dintre Turcia și Iran, Occidentul se conduce de ideea că, dacă nu ar fi ascensiunea geopolitică a Turciei, Iranul revoluționar ar deveni puterea dominantă în Orientul Mijlociu, dar așa, cu Turcia care se impune agresiv ca o putere geopolitică regională importantă în Orientul Mijlociu, pentru prima dată după prăbușirea Imperiului Otoman, Iranul se va considera provocat din imediata sa vecinătate, deoarece Turcia poate fi deopotrivă și cooperantă și concurentă în raport cu Iranul. Turcia fiind stat membru al Alianței Nord-Atlantice păstrează relații de prietenie cu Israelul, chiar dacă sunt unele foarte fragile, Turcia poate acționa în continuare în calitate de mediator între Israel și țările musulmane [3, p. 390-395].

A. Burian exprimă aserțiunea că dezintegrarea Uniunii Sovietice a oferit noi posibilități pentru intensificarea influenței prin redefinirea geopoliticii regionale de către Turcia în regiunile Caucaz și Asia Centrală, iar confruntarea geopolitică dintre Federația Rusă și Turcia ar putea să se agraveze și să se extindă asupra Balcanilor în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina care ar putea contribui la aprofundarea disensiunilor dintre Federația Rusă și Turcia în jurul strâmtorilor Bosfor și Dardanele. A. Burian punctează că toate circumstanțele luate în ansamblu, precum și alte motive de ordin geopolitic, sunt pentru Federația Rusă un factor serios pentru a nu se retrage din Balcani consolidându-și poziția geopolitică prin fortificarea relațiilor de cooperare nu

numai cu Bulgaria, Serbia, dar și cu Grecia care se împotrivesc geopoliticii regionale a Turciei de asigurare a securității sale naționale [15, p. 262-263].

În analiza realizată de G. Friedman privind relațiile geopolitice dintre Federația Rusă și Turcia, expertul relevă că pe măsură ce puterea geopolitică regională a Federației Ruse se va diminua, în opinia noastră, acest proces va demara după înfrângerea totală a armatei regulate a Federației Ruse pe teritoriul Ucrainei ca urmare a războiului dintre aceste două state, Federația Rusă va începe să se retragă lăsând în urma sa un cordon de zone instabile din regiunile Orientul Mijlociu și Europa de Est. În acest context geopolitic regional Turcia nu va fi interesată să intre în conflict cu Iranul lăsându-l în continuare în izolare, dar instabilitatea din Siria și din Irak va afecta direct interesele geopolitice de securitate națională ale Turciei, mai ales pentru că populația kurdă va avea libertatea de a-și realiza din nou proiectul propriului stat la frontiera cu Turcia. După retragerea Federației Ruse din Orientul Mijlociu sprijinul acesteia se va diminua în raport cu Siria și Irak care vor rămâne state slabe, destrămate de conflictele interne tradiționale, iar între pericolul extinderii instabilității în Nord și amenințarea completării vidului geopolitic de securitate regională de către alte puteri, Turcia își va extinde potențialul său geopolitic de securitate națională, astfel lărgindu-și sfera de influență spre Sud [5, p. 137].

G. Friedman îl contrazice pe A. Burian specificând că și regiunea Balcanică va trece printr-o perioadă de instabilitate, ca urmare a reducerii puterii geopolitice a Federației Ruse în Balcani, ceea ce se va răsfrânge și asupra securității naționale ale statelor aliate, creând nenumărate dezechilibre regionale. Totodată, Ungaria, România și Grecia vor încerca să intervină geopolitic în regiunea Balcanilor de Vest pentru a-și extinde sfera de influență suplinind parțial vidul de putere geopolitică cu securitate regională, iar ca rezultat al acestui proces Turcia, în calitate de putere regională, va fi nevoită să intervină, având deja relații strânse cu statele de religie musulmană din regiunea Balcanilor de Vest, cum ar fi: Albania și Bosnia și Herțegovina pentru a contribui la edificarea unui echilibru geopolitic în regiune, prin încercarea de a-și extinde sfera de influență, nu neapărat din perspectiva de confruntare, ci din teama intențiilor geopolitice ale altor țări. Existența unui singur interes geopolitic de securitate națională pentru puterile din regiunea Balcanică, în opinia lui G. Friedman, este controlul zonei de Est a Mării Mediterane și Mării Negre, Turcia fiind întotdeauna, atât o forță terestră, cât și una navală, iar cu cât puterile europene se apropie mai mult de strâmtoarea Bosfor, cu atât mai periculoasă devine situația pentru securitatea națională a Turciei, care este determinată de controlul asupra strâmtoării Bosfor, fiind echivalentul îndepărtării puterilor europene din Balcani. Prin urmare, implicarea geopolitică a Turciei în regiunea Balcanică este esențială pentru a-și asigura securitatea națională și a-și consolida statutul de putere regională [5, p. 137-138].

Considerăm că Turcia își va promova în continuare agenda sa geopolitică de asigurare a propriei securități naționale pentru a deține supremația geopolitică regională, atât în Peninsula Balcanică, cât și în Orientul Mijlociu, deoarece Turcia nu mai este constrânsă de Alianța Nord-Atlantică în identificarea, promovarea și realizarea

intereselor geopolitice în regiune, care au drept scop asigurarea securității regionale care determină nivelul de siguranță al securității naționale a Turciei. Prin urmare, regiunea Balcanilor a crescut în importanță din punct de vedere geopolitic pentru Turcia, fiind considerată o zonă strategică esențială pentru politica externă turcă. Balcanii și Europa de Sud au reprezentat dintotdeauna puncte de interes pentru Turcia, iar după dezintegrarea Imperiului Otoman, Turcia a pierdut controlul și influența asupra arealului balcanic, mai ales în contextul emergenței naționalismului în statele balcanice. De-a lungul Războiului Rece, în contextul în care arealul balcanic s-a aflat sub influența Uniunii Sovietice, Turcia nu și-a putut pune la punct un plan concret de extindere a influenței geopolitice în regiunea Balcanică. Un prim moment de referință pentru geopolitica Turciei în Balcani a fost reprezentat de necesitatea creșterii exporturilor și identificarea de noi piețe de desfacere pentru produsele turcești, care s-au soldat cu schimburile comerciale dintre Turcia și statele balcanice, sporind considerabil și investițiile făcute de Turcia în regiune. Din punct de vedere geopolitic momentul-cheie pentru realizarea intereselor Turciei în regiunea Balcanii de Vest a fost împărțirea, atât a elementelor de securitate națională, cât și valorile comune cu statele din Balcani și, astfel Turcia a dezvoltat o politică investițională, în special, pentru răspândirea curentului religios musulman. Bazându-se pe o viziune idealistică conform căreia turcii, albanezii, bosniacii, kosovari și ceilalți balcanici construiesc o cultură și o civilizație dincolo de frontiere, Turcia acționând pragmatic prin mecanisme complexe geopolitice de *soft-power* pentru a-și impune influența în regiune.

În opinia noastră, pentru Turcia nu există nicio contradicție în a dezvolta relații de cooperare atât cu Serbia, cât și cu Bosnia și Herțegovina, și mai mult ca atât, de a recunoaște independența statului Kosovo și a contribui la eforturile de pace din regiune, însă principalul deziderat geopolitic al Turciei în regiunea Balcanică rămâne a fi creșterea importanței sale strategice, mai ales în contextul în care aderarea la Uniunea Europeană tinde să rămână a fi una iluzorie. Suntem de părerea că Turcia își va dezvolta și în continuare forțele armatei naționale pentru a contracara actualele pericole și a preveni eventualele riscuri la adresa securității naționale și totodată, modernizând forțele terestre, navale și aeriene pentru protejarea sferei de influență la Marea Neagră, în special strâmtoarea Bosfor, și extinzând-o spre Marea Adriatică influențând evenimentele geopolitice din regiunea Balcanică. Aceste acțiuni de promovare a intereselor geopolitice de securitate națională vor necesita și o poziție dominantă din regiunea de Est a Mării Mediterane, până la insula Sicilia, iar strâmtoarea Bosfor nu va fi singura regiune care va avea nevoie de protecție, pe lângă aceasta, strâmtoarea Otranto, care reprezintă poarta către Marea Adriatică, va trebui, la rândul ei, controlată, pentru realizarea unei geopolitici de asigurare a securității naționale de către Turcia.

V. Naumescu se pronunță în favoarea ideii geopolitice, care precizează că orice proces de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională sau de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale se

reflectă în primul rând asupra securității naționale a statelor poziționate geopolitic în zonele periferice a sferelor de influență geopolitică a marilor puteri. Din acest punct de vedere, situațiile de asigurarea a consolidării rezilienței sistemului național de securitate al statelor din regiunea Europei Centrale sunt destul de diferite: există puteri regionale intens pro-americane, anti-europene și anti-ruse, cum ar fi, Polonia; există puteri regionale intens pro-americane, pro-europene și anti-ruse, cum ar fi, România și Țările Baltice; există mici puteri moderat pro-atlantice, moderat eurosceptice și în relații neutre cu Rusia, cum ar fi, Cehia și Slovacia; există mici puteri moderat pro-atlantice, moderat pro-europene, dar cu relații tradițional puternice cu Rusia, cum ar fi, Bulgaria; există mici puteri moderat pro-americane, anti-europene și cu relații bune cu Rusia, cum ar fi, Ungaria. Situația geopolitică a statelor din regiunea Europei de Est în domeniul asigurării securității naționale este de asemenea diversă, dar principalul factor de diversitate este relația geopolitică cu Federația Rusă. Ucraina este în stare de război cu Federația Rusă după 24 februarie 2022, când Federația Rusă a realizat o agresiune militară pe scară largă, pe întreg teritoriul al Ucrainei, ca urmare a acestui război relațiile dintre Ucraina și Occident s-au consolidat și mai mult, ceea ce denotă elaborarea unor eventuale garanții de securitate pentru Ucraina, în contextul obținerii statutului de țară candidat pentru aderare la Uniunea Europeană. Republica Moldova și Georgia au o poziție geopolitică asemănătoare, ambele au trecut prin războaie cu Federația Rusă, Republica Moldova în 1992, iar Georgia în 2008, care s-au soldat cu pierderea integrității teritoriale ale ambelor state, Federația Rusă promovând și susținând politic, economic și militar mișcarea secesionistă sau recunoscând independența teritoriilor separate. Totodată, Belarus, Armenia și Azerbaidjan au relații strânse de cooperare cu Federația Rusă și doar relații formale de parteneriat cu Uniunea Europeană și cu Alianța Nord-Atlantice în cadrul Programului Parteneriatul pentru Pace, practic fără nici o substanță politică [10, p. 129].

În această ordine de idei, considerăm că în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina pentru micile puteri din regiunea Europei de Est, în special pentru Ucraina și Georgia, dar și pentru Republica Moldova, care în pofida faptului că dețin statutul de neutralitate permanentă este imperios aprofundarea relațiilor de cooperare cu partenerii de dezvoltare din Occident în domeniul securității și apărării naționale. Consolidarea relațiilor de cooperare pe dimensiunea euroatlantică și eurocomunitară vor contribui la o promovare mai puternică a politicilor *ușilor deschise* și la un sprijin mai semnificativ din partea Occidentului în domeniul fortificării rezilienței sistemului național de securitate pentru statele din zona europeană a spațiului geopolitic postsovietic.

Suntem de acord cu supoziția lui V. Naumescu, precum că România fiind a doua țară ca mărime din regiunea Europei Centrale și de pe flancul estic al Alianței Nord-Atlantice, a încercat și în mare parte a reușit în ultimele două decenii să se profileze ca o putere regională cu o geopolitică de securitate clar determinată, manifestată în plan extern ca fiind una pro-europeană, prin contribuția semnificativă la asigurarea securității regionale și în același timp, fiind și pro-americană din perspectiva consolidării rezilienței

sistemului național de securitate. Expertul afirmă că România are capacitatea și potențialul necesar să adere la nucleul dur al Uniunii Europene, constituit în jurul Germaniei și al Franței, dar totodată să păstreze și să întărească parteneriatul strategic cu Statele Unite ale Americii, ceea ce ar însemna că, România va trebui să își gestioneze cu mult tact și prudență alocările de resurse în domeniul securității și apărării naționale, pentru a menține o balanță credibilă între interesele americane și cele europene, în condițiile în care, în calitate de putere regională, trebuie să-și promoveze propriile interese geopolitice de securitate. În acest context, V. Naumescu afirmă că din perspectiva cheltuielilor de apărare, România este unul dintre puținele state membre ale Alianței Nord-Atlantice care respectă, începând din 2016, criteriul de minim 2% din PIB alocat sectorului de securitate și apărare națională, convenit în cadrul Alianței Nord-Atlantice. România a demarat un program strategic de modernizare a armatei naționale, pe termen lung, în cadrul căruia au fost semnate contracte cu producătorii de armament militar din Statele Unite ale Americii, Raytheon pentru achiziția de rachete de apărare antiaeriană Patriot, Lockheed Martin pentru achiziția de sisteme de artilerie reactivă Himars și cu guvernele Portugaliei și Statelor Unite ale Americii pentru cumpărarea de avioane de luptă multifuncționale F-16 la mâna a doua, la care se mai adaugă și achiziționarea de blindate Piranha, precum și negocierea cumpărării a 45 de elicoptere multirol de la compania americană Bell [10, p. 135-136].

Considerăm necesară precizarea că răspunsul afirmativ al României la inițiativa Statelor Unite ale Americii, în cadrul Summitului NATO desfășurat la Lisabona în 2010, de a amplasa la baza aeriană de la Deveselu din județul Olt, elementele sistemului american defensiv de apărare antirachetă, care este operațional din 2015 și este constituit din 3 baterii cu 24 de rachete SM-3 (Standard Missile-3) tip Block-1B, alte componente al acestui sistem fiind instalate în Polonia și Turcia, pentru a proteja sudul Europei de rachetele iraniene cu rază scurtă și intermediară de acțiune, a contribuit enorm la sporirea gradului de asigurare a securității naționale a României, atât în plan direct, prin protecția pe care o realizează pe întreg teritoriu național, cât și în plan indirect, deoarece sistemul are și un rol important de descurajare prin diminuarea în mare măsură a riscurilor și amenințărilor legate de eventualele atacuri cu rachete balistice. În contextul Acordului Parteneriatului Strategic Româno-American au mai fost aduse pentru prima dată în Europa și instalate în România încă 2 lansatoare a câte 8 interceptori THAAD (Terminal High Altitude Area Defence), care este un sistem american antirachetă mult mai performant, pentru a proteja statele membre ale Alianței Nord-Atlantice și securitatea spațiului euroatlantic împotriva provocărilor din partea statelor cu un regim politic autoritar ce dețin sau sunt pe cale să obțină rachete strategice nucleare ofensive sau rachete balistice convenționale.

V. Naumescu accentuează că în privința marilor opțiuni geopolitice de securitate fără precedent ale României în perioada postrăzboi rece, cum ar fi, atașarea în egală măsură procesului decizional al Alianței Nord-Atlantice, dar și al Uniunii Europene,

România ar prefera să nu schimbe nimic, deoarece fiecare din aceste două dimensiuni ale politicii externe ale României, dar și dincolo de eventualele crize interne în relațiile dintre statele membre din cadrul Alianței Nord-Atlantice, asigură un aspect fundamental pentru România, acesta fiind garanțiile de securitate națională, din partea Alianței Nord-Atlantice și respectiv oportunități de dezvoltare economică și instituțională, din partea Uniunii Europene [10, p. 137].

În opinia noastră, războiul dintre Federația Rusă și Ucraina a accentuat temerea statelor din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est privind posibila escaladare a războiului în plan regional și amenințarea reală la adresa securității naționale, ce a determinat un răspuns prompt din partea Alianței Nord-Atlantice prin detașarea trupelor și tehnicii militare suplimentare pentru consolidarea flancului estic, precum și intensificarea misiunilor de patrulare a spațiului aerian și maritim al Alianței Nord-Atlantice prin dislocarea suplimentară a avioanelor de luptă în zonă și a navelor maritime militare în Marea Baltică și Marea Mediterană, ceea ce ne demonstrează că la moment există o unitate consolidată în relațiile dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană. Suntem convinși că în viitorul apropiat, dar și mediu această relație se va păstra, deoarece cu declanșarea războiului de către Federația Rusă împotriva Ucrainei au demarat procese ireversibile de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională și de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale care vor contribui atât la edificarea unui nou sistem internațional din perioada postrăzboi rece, cât și la fundamentarea eventualului sistem internațional după încheierea perioadei postrăzboi rece în care Occidentul ar putea fi reprezentat ca un pol geopolitic unic de putere.

A. Grigas relevă importanța consolidării rezilienței sistemului național de securitate pentru Țările Baltice în contextul reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, susținând că Țările Baltice, având o amenințare istorică din partea Rusiei, nu puteau să renunțe la o colaborare aprofundată cu Statele Unite ale Americii. Chiar dacă, spre deosebire de Polonia, cele trei țări din nordul flancului estic al Alianței Nord-Atlantice au relații bune cu Uniunea Europeană și se definesc ca state pro-europene, fortificarea parteneriatului strategic cu Statele Unite ale Americii s-au transformat într-o prioritate geopolitică în asigurarea securității naționale ale Țărilor Baltice. Organizarea la Washington în 2018 a primului Summit SUA – Țările Baltice, cadrul căruia a fost abordat un singur subiect riscurile și amenințările în asigurarea securității naționale ale Țărilor Baltice pe dimensiunile: militară, care au inclus aspecte de modernizare a tehnicii de luptă din dotarea armatelor naționale; energetică, care au vizat politici de identificare a surselor energetice alternative de aprovizionare cu hidrocarburi pentru diminuarea dependenței energetice de unica sursă din Federația Rusă; cibernetică, care au pus în discuție apărarea față de campaniile de dezinformare, de manipulare și de propagandă declanșate de Federația Rusă în regiune. Funcționarea a trei centre de excelență ale Alianței Nord-Atlantice în zonă – Centrul pentru securitate energetică la Vilnius, Centrul pentru apărare

colectivă cibernetică la Tallinn și Centrul pentru comunicări strategice la Riga, denotă faptul promovării unei geopolitici coerente în consolidarea rezilienței sistemului național de securitate de către Țările Baltice în condițiile intensificării relațiilor bilaterale de cooperare cu Statele Unite ale Americii. În 2018 toate cele trei Țări Baltice au respectat criteriul alocării de 2% din PIB pentru cheltuieli de apărare, însă având statute geopolitice de mici puteri mărimea contribuției lor financiare nu contează neapărat în termeni absoluți, ci este important ca mesaj geopolitic de apartenență la sfera de influență occidentală care le asigură protecția și securitatea națională, dar și pentru respectarea criteriului al Alianței Nord-Atlantice în ceea ce privește angajamentul pentru finanțarea apărării colective și securității cooperative [256].

V. Naumescu exprimă părerea că impasul relațiilor dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană este perceput diferit în Ungaria, Bulgaria, Belarus și Armenia, deoarece principala deosebire dintre Ungaria, Bulgaria, Belarus și Armenia, pe de o parte, și restul statelor din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, pe de altă parte, constă în relațiile cu Federația Rusă. Dacă pentru majoritatea statelor din regiunea Europei Centrale și de Est, în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, Federația Rusă este o amenințare la adresa securității naționale, iar relațiile cu Rusia sunt ostile, pentru Ungaria, Bulgaria, Belarus și Armenia relațiile de colaborare politică și economică sunt privite cu suspiciune de Occident, mai ales după sancțiunile impuse Federației Ruse ca urmare a agresiunii militare împotriva Ucrainei. La rândul lor Ungaria și Bulgaria, fiind state membre ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, diferă între ele, prin comportamentul ostil al Ungariei față de politicile ale Uniunii Europene și politica obstructionistă a Bulgariei în cadrul Alianței Nord-Atlantice cu privire la constituirea unei flote maritime ale Alianței Nord-Atlantice la Marea Neagră, proiect strategic promovat de România și susținut de Statele Unite ale Americii, în condițiile în care Federația Rusă are o flotă maritimă la Marea Neagră staționată în portul Sevastopol din Crimeea. Fiind stat riveran la Marea Neagră, opoziția Bulgariei a blocat acest proiect în faza de discuții preliminare, în contextul în care oricum cel de-al treilea aliat al Alianței Nord-Atlantice la Marea Neagră, Turcia și-a deteriorat relațiile bilaterale cu Statele Unite ale Americii, fiind exclusă din proiectul de participare la construcția și procurarea de avioane militare de luptă de ultima generație cu tehnologie *stealth*, care nu permite detectarea acestora cu ajutorul radarului, ca urmare a achiziționării de către Turcia a sistemelor antiaeriene S-300 din Federația Rusă, în detrimentul asigurării forțelor antiaeriene turcești cu sisteme de apărare Patriot fabricate în Statele Unite ale Americii [10, p. 139-140].

O regiune din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est cu specific distinct, cu sensibilități și drame majore, dar și cu particularități importante strategice pentru securitatea europeană, în opinia noastră, o constituie Balcanii de Vest, care este o zonă greu încercată de Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană în care au avut succese, ezitări, dar și eșecuri în ultimii 30 de ani, după dezintegrarea Iugoslaviei. T. Gallagher realizează o analiză critică a relațiilor geopolitice dintre Uniunea Europeană și statele din regiunea Balcanilor de Vest, precum și perspectivele procesului de integrare

europăană a acestor țări, menționând că până la agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei, Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană s-au văzut obligate să încerce să stăpânească cele mai grave crize, la acel moment din Europa, criza din fosta Iugoslavie, nefiind obișnuite să abordeze problemele micilor puteri. În mod special Uniunea Europeană împreună cu Organizația Națiunilor Unite și alte organizații internaționale au prezidat asupra unui proces de pace disfuncțional mai întâi în Bosnia și Herțegovina, apoi în Kosovo, ca urmare ambele teritorii au rămas organizații statale profund fracturate, iar economia celor două state nu a fost resuscitată. Expertul este rezervat în ideea că Uniunea Europeană se va dovedi a fi un pol geopolitic de succes pentru micile puteri din regiunea Balcanilor de Vest [257, p. 303-304].

V. Naumescu este de aceeași părere cu T. Gallagher susținând că în 2018, Uniunea Europeană a lansat o nouă Strategie pentru Balcanii de Vest, deoarece a observat că nu numai atractivitatea sa în regiune este în scădere, dar și că mai nou se confruntă cu o concurență din ce în ce mai acerbă pentru influența geopolitică regională, în special din partea Federației Ruse, Chinei și Turciei. De asemenea, în accepția lui V. Naumescu, Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană nu mai au garantate supremația geopolitică în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, pierzând hegemonia în regiune, astfel că Bulgaria, Grecia, Turcia și Slovenia se simt în mai multă siguranță dacă ar fi fost apărate de Federația Rusă, motivele fiind diferite. Pentru Bulgaria și Grecia amenințarea principală pare să nu fie Federația Rusă, așa cum este percepută peste tot în nordul flancului estic al Uniunii Europene, dar și în România, ci Turcia, care la rândul ei este stat membru al Alianței Nord-Atlantice, determinând statele care o percep ca pe o amenințare la adresa securității naționale să-și îndrepte atenția în afara Alianței Nord-Atlantice, spre Federația Rusă, care în mod tradițional este considerată în Balcani ca o contrapondere la Turcia. Pentru Slovenia fundamentul acestei opțiuni de asigurare a securității naționale trebuie cercetat în conflictele ca urmare a dezintegrării Iugoslaviei, în care a fost atacată Serbia de către Alianța Nord-Atlantică, în 1999, iar pentru Turcia, aflată după 2016 într-un proces de deteriorare a relațiilor geopolitice cu Statele Unite ale Americii și de periferizare în cadru Alianței Nord-Atlantice, a fost determinată spre alegerea Federației Ruse, care pare să fie, pe de o parte, reflecția frustrării de a fi respinsă de Occident, iar pe de altă parte, imaginea cursului ascendent, din 2017, al relațiilor bilaterale dintre Turcia și Federația Rusă. În ceea ce privește comportamentul României, Bulgariei și Turciei în zona Mării Negre, toate fiind state aliate în cadrul Alianței Nord-Atlantice, expertul afirmă că, România este un stat cu opțiunea stabilă și fermă în relațiile strategice cu Alianța Nord-Atlantică, în cazul Bulgariei este vorba de ambiguitate, iar în cazul Turciei se poate constata chiar un proces de schimbare treptată a geopoliticii de securitate națională [258, p. 196-203].

A. Bogaturov și V. Kremeniuk susțin că elita politică democratică postsovietică a Federației Ruse au considerat că Occidentul le va ajuta, sau cel puțin nu le va împiedica în restabilirea rolului central a Rusiei în spațiul postsovietic, însă s-au decepționat atunci

când Occidentul a intervenit în sfera de influență geopolitică a Federației Ruse cu politici de susținere a noilor state independente pentru consolidarea existenței politice separate. În pofida amenințărilor Occidentului din partea Federației Ruse cu o confruntare, care reprezintă o alternativă ce trebuie evitată, Statele Unite ale Americii declarau că sunt preocupate cu reorganizarea relațiilor interstatale pe întreg continentul eurasiatic, în care nu există nici o putere capabilă să preia rolul de conducător pe continentul cu multe puteri regionale și mici puteri, relativ stabile și suficient de puternice, însă inevitabil inferioare în raport cu Statele Unite ale Americii în ceea ce privește capacitățile lor individuale sau chiar colective, precum și vulnerabile din punct de vedere al asigurării securității naționale [259].

În opinia noastră, războiul dintre Federația Rusă și Ucraina a schimbat situația geopolitică în regiune, datele problemei de asigurare a securității naționale ale statelor din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, precum și rolul Alianței Nord-Atlantice în garantarea securității regionale. În acest context, Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană și-au mobilizat resursele, capacitățile și potențialul instituțional pentru fortificarea poziției sale geopolitice și apărarea fermă a securității naționale a tuturor statelor din regiunea Europei Centrale împotriva amenințării convenționale generată de către Federația Rusă. Totodată, Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană au fost determinate să-și regândească politicile integraționiste în condițiile diminuării gradului de reticență instituțională față de extinderea spațiului euroatlantic și cel eurocomunitar prin pregătirea micilor puteri din regiunea Balcanilor de Vest pentru aderare, contribuind la consolidarea rezilienței sistemului de securitate națională și la dezvoltarea unei economii sustenabile, astfel ca procesele de integrare în aceste structuri să fie realizate cât mai curând posibil, dar totodată respectând criteriile și standardele de aderare, acțiuni care vor fortifica regiunea și vor exclude Federația Rusă și China din ecuația geopolitică balcanică.

V. Naumescu specifică că doctrina geopolitică a Federației Ruse exclude posibilitatea apropierii Occidentului de frontiera europeană și sud-caucaziană a Rusiei. Pierderea Țărilor Baltice, trecute în sfera de influență geopolitică occidentală în 2004, a reprezentat pentru Federația Rusă diminuarea statutului geopolitic de supraputere și reducerea capacităților sale de a menține fostele republici sovietice pe orbita geopoliticii sale de securitate. De asemenea, excluderea influenței geopolitice a Rusiei din Ucraina și Georgia ar însemna, în viziunea autorităților centrale ale Federației Ruse, încercuirea întregii sale frontiere de către Occident, dispariția *zonei-tampon* și o amenințare existențială de neacceptat la adresa securității naționale a Federației Ruse [10, p. 180]. V. Naumescu relevă că sporirea prezenței și influenței intereselor geopolitice ale Federației Ruse în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est este un fenomen incontestabil, mai ales în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina. Expertul susține că din motive evidente, care țin de integrarea în Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, respectiv de rămânerea în *zona-tampon* a statelor din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est trebuie tratate distinct [10, p. 180-181], deoarece

influența geopolitică a Federației Ruse în Vecinătatea Estică a Uniunii Europene este de înțeles, însă observația că această influență este în creștere și în regiunea Balcanilor de Vest sau chiar în statele integrate în Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană ar însemna, în opinia noastră, o ingerință indirectă din partea Federației Ruse în procesele decizionale ale acestor două organizații prin intermediul unor state membre care și-au păstrat pe parcursul timpului loialitatea față de Federația Rusă sabotând activitatea instituțională de adoptare și promovare a politicilor de extindere a sferei de influență geopolitică spre Est, apropiindu-se de frontiera de Vest a Federației Ruse, consolidând reziliența sistemului național de securitate al statelor partenere sau statelor candidate la aderare sau a celor cu statut asociat.

În accepția lui D. Bechev, România este o țară tradițional rusofobă, în timp ce Bulgaria este o țară pro-rusă, ceea ce demonstrează că Federația Rusă a reușit să echilibreze situația după integrarea occidentală a acestor două state prin influențarea geopolitică din nou a politicii interne și externe a Bulgariei. În ceea ce privește Cehia și Slovacia, aici situația este puțin diferită de cea a Bulgariei, fiind păstrate relațiile economice cu Federația Rusă la care se adaugă și poziția lor eurosceptică sau rezervat pro-europeană, nuanțele sunt mai degrabă moderate decât radicale, în relațiile cu Occidentul și cu Federația Rusă [260, p. 19]. V. Naumescu afirmă că poziționarea geopolitică a României este una îngrijorătoare din perspectiva promovării relațiilor subregionale de către Federația Rusă ce determină situația geopolitică a tuturor statelor din regiune. Actualmente, România se află într-o centură de influență geopolitică a Federației Ruse, care are relații de colaborare și pârgșii puternice de intervenție asupra statelor din jurul României cum ar fi: Serbia, Bulgaria, Ungaria și dominație puternică politică, economică, energetică, culturală, religioasă etc., asupra Republicii Moldova [10, p. 183]. Acestor relații ale Federației Ruse cu vecinii României li se adaugă și un război cu Ucraina care, în opinia noastră, a demonstrat o tendință inversă în relațiile dintre unele state vecine cu România și Federația Rusă în cadrul relațiilor bilaterale și multilaterale.

Z. Brzezinski identifică Ucraina ca un pivot geopolitic de importanță majoră, atât pentru spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, cât și pentru întregul continent Eurasia. Războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei ne demonstrează veridicitatea teoriei sale că, dacă Federația Rusă își recapătă controlul geopolitic asupra Ucrainei cu importantele sale resurse naturale și cu accesul său la Marea Neagră, atunci Rusia recâștigă automat, din nou, potențialul geopolitic necesare pentru a deveni o supraputere cu prezență, atât în Europa, cât și în Asia, ceea ce îi va oferi posibilitatea Poloniei să se transforme în pivotul geopolitic de pe frontiera estică a Europei Centrale. Expertul susține că în cazul în care Federația Rusă pierde influența geopolitică totală asupra Ucrainei, ar fi o mare problemă pentru Rusia, deoarece apariția unui stat independent geopolitic, cum este Ucraina, nu numai că i-a fi obligat pe poporul rus să regândească natura propriei identități etnice și politice, dar a fi reprezentat și o lovitură geopolitică asupra actualului statut al Federației Ruse de mare putere. Pierderea Ucrainei

de către Federația Rusă ar însemna și deposedarea de pivot geopolitic, ceea ce ar limita drastic opțiunile strategice ale Rusiei, deoarece chiar și fără Țările Baltice și fără Polonia, Federația Rusă ce și-ar fi păstrat controlul geopolitic total asupra Ucrainei ar fi putut să încerce să fie o supraputere eurasiatică. Totodată, Federația Rusă și-a pierdut poziția sa geopolitică dominantă la Marea Neagră nu numai din cauza independenței Ucrainei, ci și din cauza că statele independente caucaziene, cum ar fi: Georgia, Armenia și Azerbaidjan au întărit șansele Turciei de a-și restabili influența geopolitică în regiunea Mării Negre. Pentru Federația Rusă, Marea Neagră este punctul de plecare pentru proeminența în Marea Mediterană, însă Rusia, până la anexarea Peninsulei Crimeei în 2014, rămăsese cu o mică fâșie de coastă la Marea Neagră, cu o dispută nesoluționată cu Ucraina asupra dreptului de a-și păstra și utiliza bazele militare navale în Crimeea și cu amplificarea rolului geopolitic a Turciei în regiunea Mării Negre [1, p. 59, 107-108].

Z. Brzezinski afirmă că Ucraina este cel mai important stat din regiunea Europei de Est pentru Federația Rusă, deoarece pe măsură ce Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană se extind, Ucraina va fi în cele din urmă în situația de a alege să facă parte din vreuna dintre ele. În opinia sa, există marea probabilitate ca Ucraina să adere la ambele organizații internaționale, atunci când propria sa transformare internă va corespunde cerințelor de integrare pentru a-și consolida reziliența sistemului național de securitate și întări potențialul economic. Federația Rusă se va opune vehement proceselor de euroatlantizare și europenizare a Ucrainei, pentru că acestea ar însemna recunoașterea faptului că destinul Ucrainei nu mai este legat organic de cel al Rusiei, iar dacă Ucraina se va afirma ca stat independent și va intensifica relațiile de cooperare cu Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, atunci va trebui să devină parte integrantă a Europei de Est, decât a Eurasiei. Reacția Federației Ruse manifestate prin acceptul sau refuzul dezvoltării și modernizării Ucrainei este propria decizie de a fi cu adevărat, o parte a Europei sau de a respinge Europa în favoarea unei existențe și identități *eurasiatice* solitare [1, p. 137-138].

În pofida dimensiunilor sale mici și a populației puțin numeroase, Azerbaidjanul, este considerat de Z. Brzezinski un alt pivot geopolitic de importanță regională decisivă, cu vastele sale resurse naturale de hidrocarburi din bazinul Mării Caspice și ale Asiei centrale, în opinia noastră, deținând un statut geopolitic de mică putere. Independența statelor din regiunea Caucazului de Sud, în special a Georgiei a putut deveni aproape nesemnificativă geopolitic pentru Occident, dacă Azerbaidjanul ar fi fost complet subordonat geopolitic Federației Ruse, iar resursele energetice, importante pentru statele europene ar fi fost supuse controlului Rusiei. Independența Azerbaidjanului este în strânsă interacțiune cu piețele energetice occidentale prin conducte ce nu traversează teritoriul sau alte zone controlate de Federația Rusă, care au devenit o importanță sursă de acces pentru economiile avansate și consumatoare de energie din regiunea Asiei Centrale. În opinia expertului, viitorul geopolitic al Azerbaidjanului, ca și în cazul Ucrainei este factorul crucial în definirea statutului geopolitic al Federației Ruse de supraputere, deoarece, dacă

Azerbaidjanul va fi inclus în sfera de influență geopolitică Occidentală, atunci statele europene vor avea acces liber la resursele naturale din bazinul Mării Caspice și din zona Asiei Centrale, iar dacă Azerbaidjanul va fi supus unei influențe geopolitice din partea Federației Ruse, atunci exportul de hidrocarburi din Marea Caspică și din zona Asiei Centrale spre Occident va fi controlat de Rusia [1, p. 59-60, 137].

Z. Brzezinski consideră că vulnerabilitatea securității naționale a Azerbaidjanului constă în interesul geopolitic major ale marilor puteri pentru această țară, care sunt implicate într-o competiție regională, deoarece amplasarea acestui stat îi determină statutul geopolitic, care îi oferă o importanță vitală prin accesul la resursele energetice din bazinul Mării Caspice și din zona Asiei Centrale. Azerbaidjanul fiind un stat vorbitor de limbă turcă, care exportă hidrocarburi, ce contribuie la asigurarea securității energetice a Turciei, a determinat un parteneriat strategic durabil prin care Azerbaidjanul a obținut o susținere, fără precedent, militară și politică în conflictul cu Armenia pentru regiunea Carabahul de Munte, participând activ la procesul de modernizare a forțelor armate ale Azerbaidjanului asigurându-le cu armament de ultima generație, precum și prin diminuarea influenței geopolitice a Federației Ruse de a exercita un monopol asupra accesului în regiune. În opinia expertului, Azerbaidjanul se dovedește a fi totuși, extrem de vulnerabil la presiunile geopolitice ale Federației Ruse dinspre Nord și ale Iranului dinspre Sud, obiectul cărora este restrângerea relațiilor cu Occidentul. Spre deosebire de Azerbaidjan și Armenia, care nu au avut conflicte teritoriale cu Federația Rusă, Georgia după dezintegrarea Uniunii Sovietice a pierdut controlul politic asupra regiunilor secesioniste Abhazia și Osetia de Sud, care în urma războiului cu Federația Rusă din 2008, și-au proclamat independența fiind recunoscute ca state suverane de Federația Rusă, Nicaragua, Venezuela, Nauru, Vanuatu și Tuvalu (un arhipelag mic din regiunea Oceanului Pacificului de Sud), iar mai târziu și Siria, pe teritoriul cărora Federația Rusă și-a desfășurat noi baze militare pentru a contracara extinderea influenței geopolitice a Alianței Nord-Atlantice spre hotarele sale și a închide regiunea pentru a diminua ascensiunea geopolitică a Turciei [1, p. 146].

În opinia lui Z. Brzezinski, Azerbaidjanul este prioritatea geopolitică principală a Federației Ruse în regiunea Mării Caspice dar și în zona Asiei Centrale, deoarece subordonarea acesteia va consolida poziția geopolitică dominantă a Federației Ruse în regiune și va permite ușor izolarea statelor, atât din regiunea Caucazului de Sud, cât și din zona Asiei Centrale de Occident, mai ales de Turcia. Ucraina a sprijinit mereu eforturile Azerbaidjanului și a Georgiei de a ieși de sub influența geopolitică a Federației Ruse, astfel Azerbaidjanul a ajuns cel mai mare furnizor de hidrocarburi din bazinul Mării Caspice spre Occident, iar Georgia a devenit un stat tranzit important pentru a facilita aceste exporturi consumatorilor europeni, prin construcția gazoductului Baku-Tbilisi-Erzurum și oleoductelor Baku-Tbilisi-Ceyhan și Baku-Tbilisi-Supsa. Totodată, Ucraina a intensificat relațiile de colaborare cu Turcia pentru a reduce influența geopolitică a Federației Ruse în bazinul Mării Negre și a direcționa fluxurile de petrol din regiunea Mării Caspice și a zonei Asiei Centrale spre terminalele din Turcia [1, p. 156, 161].

Considerăm diversificarea conductelor prin care se exportă hidrocarburi spre statele europene este una esențială în dezvoltarea statelor din regiune și contribuie la soluționarea problemei monopolului geopolitic impus de Federația Rusă asupra resurselor naturale din bazinul Mării Caspice și a zonei Asiei Centrale. Continuarea exportului de hidrocarburi de către Azerbaidjan până la Novorossiysk va determina regiunea să rămână într-o stare de dependență geopolitică față de Federația Rusă, care va avea posibilitatea de a decide modul în care bogățiile naturale vor fi distribuite, iar în cazul în care alte conducte vor traversa Marea Caspică până la Azerbaidjan și apoi prin Turcia până la Marea Mediterană, atunci nu va exista o singură putere geopolitică în regiune dar mai multe, ceea ce va stimula pluralismul geopolitic și concurența în aplicarea metodei geopolitice *soft-power* pentru a determina statele din regiune să adere la una din sferele de influență respectând voința suverană a acestora. În contextul acestei idei, Z. Brzezinski susține că Azerbaidjanul a fost încurajat de Statele Unite ale Americii și Turcia de a respinge solicitările Federației Ruse de a amplasa baze militare, totodată, sfidând și cererea Rusiei în vederea păstrării unei singure conducte spre portul Novorossiysk de la Marea Neagră, optând pentru diversificarea exportului de hidrocarburi spre statele europene prin conductele care tranzitează Georgia și Turcia. Viitorul european al micilor puteri din regiunea Caucazului de Sud, Azerbaidjan, Georgia și Armenia depinde în mare măsură de intensificarea influenței geopolitice în regiune și de evoluțiile politice interne ale Turciei, manifestate prin aspirația sau opoziția față de procesul de integrare în Uniunea Europeană, ceea ce ar oferi oportunitatea acestora să graviteze spre orbita europeană, în special Azerbaidjanului, care este mai aproape de Turcia, cultural, lingvistic și religios, iar dacă procesul de europeanizare al Turciei stagnează, din diferite motive, externe sau interne, atunci, în opinia expertului, Azerbaidjan, Georgia și Armenia, nu vor avea altă alternativă decât să se adapteze la influența geopolitică regională a Federației Ruse, viitorul lor fiind determinat de relațiile geopolitice dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă [1, p. 162, 168].

Așadar, necesitatea redefinirii geopoliticii a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est din perspectiva consolidării rezilienței sistemului național de securitate au determinat în perioada postrăzboi rece extinderea proceselor integraționiste ale Alianței Nord-Atlantice și ale Uniunii Europene spre Est, care au fost esențiale în asigurarea securității naționale ale acestor state și efective ca acțiuni de descurajare a escaladării războiului dintre Federația Rusă și Ucraina în plan regional, ceea ce a contribuit la consolidarea poziției geopolitice unice regionale ale acestor organizații internaționale în raport cu geopolitica de securitate a Federației Ruse promovată de o politică externă revanșardă. Războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei a demonstrat odată în plus comunității internaționale importanța strategică a spațiului geopolitic al Europei Centrale și de Est pentru securitatea europeană, dar și pentru securitatea internațională, care a determinat o rivalitate geopolitică acerbă neconținută dintre Occident și Federația Rusă pentru statele din

această regiune, în contextul păstrării sau reconturării sferelor de influență geopolitică, în pofida dezvoltării, până în 2014, a unor relații consolidate de cooperare dintre Occident și Federația Rusă ce au evoluat într-un mecanism de interdependență complexă sporind gradul de securitate regională. Obiectivul fundamental al intereselor geopolitice ale puterilor regionale și ale micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est în perioada postrăzboi rece este asigurarea propriei securități naționale, în condițiile dezintegrării polului estic din cadrul structurii geopolitice a sistemului internațional bipolar, ceea ce a determinat un vid de putere geopolitică regională de securitate în care ar putea avea loc procese majore de destabilizare a situației regionale prin degajarea fenomenului secesionismul teritorial, care a fost prevenit de Occident prin intermediul acțiunilor promte de integrare în structurile Alianței Nord-Atlantice și în cele ale Uniunii Europene, procese care sunt în desfășurare și actualmente, ce includ și statele din spațiul postsovietic, chiar și în pofida războiului declanșat de către Federația Rusă împotriva Ucrainei, care ar asigura realizarea scopului strategic al Federației Ruse de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională prin reconturarea sferelor de influență geopolitică pe continentul european.

4.3. Concluzii la Capitolul 4

1. Evoluția situației geopolitice regionale din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, care se manifestă prin acțiuni din partea Federației Ruse de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, este impulsionată de concurența intereselor geopolitice ale marilor puteri pentru reconturarea sferelor de influență, ce le-ar asigura consolidarea securității naționale prin obținerea unor avantaje strategice teritoriale, exercitând un impact asupra relațiilor geopolitice de securitate în raport cu puterile regionale și cu micile puteri, aflate în zona geopolitică disputată, determinându-le politicile de securitate națională.
2. Procesele geopolitice regionale de securitate care au contribuit la re poziționarea strategică a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est în perioada postrăzboi rece, în contextul necesității asigurării securității naționale, au impulsionat declanșarea agresiunii militare din partea Federației Ruse împotriva Ucrainei, rezultatul finalizării căreia rămâne a fi unul extrem de important în procesul de asigurare a securității regionale, care va fi supus unei transformări fundamentale, ce se va solda cu edificarea unei noi arhitecturi geopolitice în baza căreia va fi constituit un nou sistem de securitate europeană, care ar oferi priorități de securitate statelor din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est.
3. Probabilitatea ca statele din zona geopolitică a spațiului pontic, din cauza potențialului geopolitic diminuat, să întreprindă acțiuni de unele singure în vederea reglementării problemelor de securitate națională prin identificarea soluțiilor

în rezolvarea conflictelor existente pe propriile teritorii, ceea ce ar contribui și mai mult la o escaladare de proporții a războiului dintre Federația Rusă și Ucraina la nivel regional este una redusă, iar eventualitatea extinderii flancului estic al Alianței Nord-Atlantice cu statele din Zona Extinsă a Mării Negre trebuie să fie însoțită de o schimbare a politicilor de cooperare cu statele partenere în vederea sporirii nivelului de interoperabilitate militară, urmărind realizarea scopului de edificare a unui subsistem de securitate, care ar asigura procesul de consolidare a securității regionale din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est.

4. Necesitatea redefinirii geopoliticii a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est din perspectiva consolidării rezilienței sistemului național de securitate au determinat în perioada postrăzboi rece extinderea proceselor integraționiste ale Alianței Nord-Atlantice și ale Uniunii Europene spre Est, care au fost esențiale în asigurarea securității naționale ale acestor state și efective ca acțiuni de descurajare a escaladării războiului dintre Federația Rusă și Ucraina în plan regional, ceea ce a contribuit la consolidarea poziției geopolitice regionale ale acestor organizații internaționale în raport cu geopolitica de securitate a Federației Ruse promovată de o politică externă revanșardă.
5. Obiectivul fundamental al intereselor geopolitice ale puterilor regionale și ale micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est în perioada postrăzboi rece este asigurarea propriei securități naționale, în condițiile dezintegrării polului estic din cadrul structurii geopolitice a sistemului internațional bipolar, ceea ce a determinat un vid de putere geopolitică regională de securitate în care ar putea avea loc procese majore de destabilizare a situației regionale prin degajarea fenomenului secesionismul teritorial, care a fost prevenit de Occident prin intermediul acțiunilor prompte de integrare în structurile Alianței Nord-Atlantice și în cele ale Uniunii Europene, procese care sunt în desfășurare și actualmente, ce includ și statele din spațiul postsovietic, chiar și în pofida războiului declanșat de către Federația Rusă împotriva Ucrainei, care ar asigura realizarea scopului strategic al Federației Ruse de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională prin reconturarea sferelor de influență geopolitică pe continentul european.

5. GEOPOLITICA ÎN PROCESUL DE ASIGURARE A REZILIENȚEI SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

În acest capitol este investigat impactul fenomenului geopolitic asupra procesului de asigurare a rezilienței securității naționale a Republicii Moldova, fiind examinate oportunitățile și constrângerile redefinirii intereselor geopolitice ale Republicii Moldova în asigurarea securității naționale. În primul subcapitol este abordată necesitatea reconceptualizării paradigmei geopolitice de asigurare a consolidării securității naționale a Republicii Moldova, fiind analizați factorii geopolitici, exprimați prin confruntarea realizării intereselor geopolitice de către marile puteri în regiunea geopolitică a Europei de Est, care generează riscuri și amenințări geopolitice la adresa securității naționale și determină politicile de asigurare a securității naționale prin contribuția la sporirea sau diminuarea vulnerabilității dimensiunii geopolitice de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova. Al doilea subcapitol încorporează cercetarea procesului de consolidare a dimensiunii geopolitice abordată prin valorificarea oportunităților de fortificare a rezilienței sistemului național de securitate al Republicii Moldova oferite de reconfigurarea conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională de după 24 februarie 2022, fiind trecute în revistă problemele geopolitice cu care se confruntă Republicii Moldova, soluționarea cărora reprezintă un imperativ în asigurarea dimensiunii geopolitice a securității naționale.

5.1. Reconceptualizarea paradigmei geopolitice de asigurare a consolidării securității naționale a Republicii Moldova

Evenimentele geopolitice care presupun manifestarea din partea statelor a unui grad înalt de voință și de capacitate pentru a contribui la asigurarea securității internaționale, regionale și naționale prin identificarea, promovarea și protejarea intereselor geopolitice în diverse regiuni ale spațiului mondial este confirmarea directă a deținerii unui statut geopolitic de către actorii internaționali care participă la procesul de rivalitate geopolitică pentru obținerea, exercitarea și păstrarea puterii geopolitice, ce determină existența acestora ca entitate geopolitică și garantează influența geopolitică asupra altor actori vulnerabili din punct de vedere geopolitic. Concentrarea asupra unei regiuni geopolitice a intereselor mai multor actori internaționali în scopul transformării acesteia într-o zonă de interes și, ulterior, în sferă de influență, inevitabil duce la o rivalitate acerbă dintre marile puteri în spațiul geopolitic contemporan. Aceste procese concurențiale se răsfrâng eminent ca impact asupra relațiilor dintre marile puteri și, nu în ultimul rând, asupra statelor din regiunea în care au loc asemenea evenimente geopolitice, totodată influențând, atât structura complexului de securitate regională, cât și nivelul de funcționare a sistemului de asigurare a securității naționale.

Reconceptualizarea paradigmei geopolitice de asigurare a rezilienței securității naționale a Republicii Moldova din perspectiva fortificării sectorului de securitate și apărare conferă cercetării o actualitate și importanță cu mult mai pronunțată, mai ales în contextul noilor reconfigurări ale conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, determinate de tentativa Federației Ruse de a-și consolida poziția geopolitică în sfera de influență a spațiului postsovietic prin utilizarea metodei *hard* de realizare a intereselor geopolitice, declanșând pe data de 24 februarie 2022 o agresiune militară împotriva independenței, suveranității și integrității teritoriale ale Ucrainei, astfel subminând securitatea europeană care va necesita o nouă abordare geopolitică mult mai profundă și mult mai consistentă în edificarea unui sistem de securitate europeană de care vor beneficia și statele cu statute de țară candidat sau țară asociată. Republica Moldova fiind o mică putere aflându-se în proximitatea desfășurării războiului, dar și în *zona-tampon*, unde se ciocnesc interesele geopolitice ale marilor puteri – Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană, pe de o parte, și Federația Rusă, pe de altă parte, dar și între două blocuri politico-militare – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și Organizația Tratatului de Securitate Colectivă, care produc o presiune geopolitică puternică asupra securității naționale a Republicii Moldova, astfel sporind vulnerabilitatea în raport cu provocările geopolitice regionale, determinând necesitatea reevaluării situației geopolitice regionale, a statutului geopolitic de putere slabă cu o neutralitate permanentă confuză și perimată, dar și a dimensiunii geopolitice incoerente și impredictibile de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova [234, p. 420-421].

După proclamarea independenței, Republica Moldova s-a angajat într-un proces de identificare a identității sale geopolitice, situație care și-a găsit expresie în stabilirea priorităților geopolitice în politica de securitate, în determinarea statutului geopolitic și a poziției geopolitice în cadrul arhitecturii securității regionale și internaționale în perioada postrăzboi rece. Adoptarea Constituției Republicii Moldova, la 29 iulie 1994, a legiferat prin art. 11 statutul de neutralitate permanentă, care nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul suveran al său. Această clauză constituțională, în accepția noastră, a supraapreciat situația geopolitică a Republicii Moldova, considerând-o ca fiind favorabilă pentru a fi realizată, însă prevederea enunțată nici pe departe n-a fost realizată, dat fiind că Republica Moldova și-a supraevaluat potențialul său geopolitic și practic n-a sesizat transformările cardinale care se produceau în cadrul arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, inclusiv în sistemul de securitate europeană. Prezența alternativei geopolitice de fortificare a securității naționale, ce reprezintă realizarea aprofundării relațiilor de cooperare în cadrul procesului integraționist euroatlantic, s-au dovedit a fi un beneficiu și o oportunitate pentru dezvoltarea și modernizarea sistemului național de securitate și apărare, însă Republica Moldova nu le valorifică deocamdată, considerându-le un pericol la adresa integrității teritoriale [261, p. 161].

V. Juc exprimă supoziția că Republica Moldova s-a afirmat geopolitic grație consolidării poziției sale ca subiect geopolitic în spațiul european, în sensul că

independența ei nu este pusă sub semnul întrebării de niciun actori internațional, dar totodată are de soluționat mai multe probleme ce vizează asigurarea geopoliticii securității naționale și participarea activă la realizarea stabilității subregionale, cu repercusiuni la nivel regional. Însă, dinamica transformărilor geopolitice regionale din Europa de Est determină Republica Moldova să se afle într-o situație geopolitică precară, provenită nu numai din cauza factorilor obiectivi, cum ar fi situația geopolitică nefavorabilă, fiind poziționată la interferența intereselor geopolitice ale unor actori majori, dar și a celor de nuanță subiectivă, în sensul că rămâne sub incidența monitorizării din partea Consiliului European, statutul de neutralitate permanentă nu este respectat, n-au fost identificate soluții durabile de soluționare a conflictului din raioanele de est [21, p. 177].

Considerăm că Republica Moldova n-a reușit să elaboreze o strategie geopolitică viabilă ancorată pe valorile europene și euroatlantice care ar stabili irevocabilitatea și ireversibilitatea vectorului de dezvoltare și de modernizare a domeniului de securitate și apărare națională, astfel contribuind la perpetuarea incertitudinii geopolitice care este determinată de conjunctura politică internă provizoriu edificată de partidele politice în scopul menținerii la putere și nu pentru realizarea intereselor geopolitice de asigurare a securității naționale. Complexitatea acestui obiectiv derivă din faptul că statele din regiunea geopolitică a Europei de Est, inclusiv și unele din spațiul postsovietic s-au angajat în procese de transformări profunde, însoțite, ca regulă, de numeroase perturbații atât în interior, cât și în plan subregional. Republica Moldova se regăsește la interferența intereselor geopolitice ale marilor puteri, doar factorii externi fiind în măsură să influențeze decisiv asupra asigurării securității unei mici puteri, ea fiind o figură ușoară pe tabla de șah, în același timp, o mică putere este impusă de situație să promoveze o geopolitică univectorială activă care să-i ofere oportunitatea de a valorifica contextul geopolitic pentru asigurarea securității naționale și regionale [41, p. 112-113].

Potrivit lui V. Juc, deja a devenit axiomatică prezumția că Republica Moldova se află geopolitic poziționată într-o *zonă-gri*, exprimată prin riscuri politico-militare elevate și cu interes redus din partea Occidentului pentru asigurarea geopoliticii securității naționale a Republicii Moldova, până la data de 24 februarie 2022 când Federația Rusă a declanșat un război împotriva Ucrainei. În acord cu O. Serebrian și în dezacord cu Concepția politicii externe a Republicii Moldova, cercetătorul afirmă că datorită amplasării sale geografice și conjuncturii regionale Republica Moldova nu a avut o semnificație geopolitică regională deosebită, până la agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei, aflându-se la periferia spațiului integrării europene și securității euroatlantice. Contrar așteptărilor optimiste, expuse de O. Serebrian, dar și de alți experți, V. Juc este de părerea că valoarea geopolitică a Republicii Moldova nu s-a mărit cu extinderea Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene spre Est, continuând să rămână vulnerabilă din punctul de vedere al consolidării rezilienței securității naționale, în special pe dimensiunea geopolitică, însă, în opinia noastră, situația s-a schimbat radical în contextul războiului din Ucraina, Republica

Moldova devenind un actor geopolitic important în asigurarea mediului de securitate regională. Cercetătorul susține că din punctul de vedere al conjuncturii geopolitice, Republica Moldova se află într-un spațiu geopolitic de intensitate majoră, la hotarele sferelor de influență geopolitică a două mari puteri cu care trebuie să coopereze abordând pragmatic aspectul geopolitic al neutralității permanente, care în noile circumstanțe geopolitice regionale edificate de războiul din Ucraina, va determina o nouă perspectivă în soluționarea problemelor din domeniul securității și apărării naționale, necesitând elaborarea unei noi paradigme care să prevadă strategia etapizării acțiunilor concrete pe termen scurt, mediu și lung. În același timp, pentru asigurarea dimensiunii geopolitice a securității naționale, Republica Moldova nu poate să facă abstracție de interesele geopolitice ale Federației Ruse din regiune, canalizându-le nu în detrimentul, ci în beneficiile sale, precum și de necesitatea de a imprima relațiilor cu vecinii imediați, România și Ucraina, un spirit mult mai pragmatic și coerent de cooperare, deoarece România este membru deplin al Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene și poate promova interesele geopolitice și pozițiile Republicii Moldova în structurile euroatlantice și instituțiile comunitare, iar Ucraina fiind implicată într-un război direct cu Federația Rusă o protejează de o eventuală ofensivă și extindere militară a războiului pe teritoriul său, dar și fiind un obstacol serios în calea presiunilor și tentativelor de a o recruta în structurile pe care le dezvoltă [21, p. 177-178].

Ca și în cazul oricărui altei puteri mici, analiza problemelor legate de geopolitica securității naționale a Republicii Moldova nu poate fi înscrisă în cadrul unui model metodologic universal. O serie de factori geopolitici și de variabile specifice îi conferă particularități deosebite. O. Serebrian și V. Croitoru specifică că din punctul de vedere a situației geopolitice în contextul noilor conturări ale sferelor de influență geopolitică regională din Europa de Est precedate de agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei, Republica Moldova se află la confluența intereselor geopolitice ale marilor puteri, fiindu-i atribuită o importanță ce se exprimă prin interferența a doi factori strategici regionali semnificativi, fiecare dintre actorii geopolitici depunând eforturi pentru a-și consolida pozițiile, și anume: importanța strategică pentru Federația Rusă din perspectiva vecinătății cu Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană; asigurarea securității geopolitice regionale la hotarele de Est ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, în condițiile nesoluționării conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova care se încadrează în categoria amenințărilor asimetrice, dar și convenționale. V. Teosa, Gr. Vasilescu și V. Croitoru relevă că în situația geopolitică actuală, Republica Moldova își exprimă poziția sa pe baza promovării intereselor sale geopolitice vitale: reconstituirea integrității teritoriale și restabilirea suveranității pe întreg teritoriul în hotarele recunoscute de către comunitatea internațională [17, p. 342], în opinia noastră, – interese, care stau la baza edificării principiilor fundamentale ale geopoliticii securității naționale a Republicii Moldova. Această supoziție este susținută și de O. Serebrian, completând-o cu un element geopolitic, care constă în poziția-tampon a Republicii Moldova ce poate fi caracterizată prin amplasarea între două grupări politico-militare – Alianța Nord-Atlantică și

Organizația Tratatului de Securitate Colectivă. Chiar dacă rivalitatea dintre aceste două blocuri militare nu este una declarată, este evident că ele se află într-o stare de antagonism geopolitic latent, ultimele extinderi ale Alianței Nord-Atlantice, a șaptea când a aderat Muntenegru în 2017 și a opta când a aderat Macedonia de Nord în 2020, a demonstrat cu prisosință acest lucru. O altă caracteristică importantă, în viziunea lui O. Serebrian, este interesul geopolitic și strategic al Federației Ruse pentru Republica Moldova, care continuă să-și mențină aici și o prezență militară [16, p. 76-77].

În ordinea de idei reliefată, opinăm că relațiile de rivalitate geopolitică dintre Occident și Federația Rusă manifestate prin declanșarea unui război de către Federația Rusă împotriva Ucrainei pentru a-și realiza intereselor geopolitice regionale în Europa de Est, determină o reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională care denotă un grad sporit de intensitate asupra geopoliticii securității naționale a Republicii Moldova. Ambele părți, datorită învecinării sale, încearcă să-și acomodează strategic pozițiile din punct de vedere al securității, astfel exercitând presiuni de ordin geopolitic pentru a putea influența geopolitica securității naționale a statelor aflate în *zona-tampon*.

Conform lui V. Cibotaru, statutul geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova pe care este fundamentat sistemul național de securitate și apărare nu reflectă nici realitatea de pe teren, nici nu reprezintă o formulă consacrată internațional și nici nu are o explicare concretă, fiind tratată în mod eronat de către clasa politică și înțeleasă greșit de către populația țării, drept soluție pentru asigurarea securității naționale. Războiul dintre Federația Rusă și Ucraina a demonstrat cu prisosință că conceptul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova este unul eronat și depășit, chiar dacă neutralitatea va fi recunoscută și garantată, ea nu va genera soluții pentru asigurarea securității naționale, deoarece marile puteri sunt ghidate de realizarea obiectivelor sale din cadrul intereselor geopolitice și nu de angajamentul asumat de a respecta neutralitatea și de a asigura securitatea națională a unui stat cu neutralitate permanentă. Mai mult ca atât, existența de trupe militare străine pe teritoriul Republicii Moldova, care este incompatibilă cu modelul ideal al neutralității permanente ce se încearcă a fi realizat, sporește gradul de vulnerabilitate al statutului de neutralitate permanentă și amplifică riscul de limitare a eventualelor acțiuni ce urmează să fie întreprinse în condițiile necesității de asigurare a dimensiunii geopolitice a securității naționale [262, p. 47-49].

E. Bădălan punctează că procesul de asigurare a securității regionale din regiunea geopolitică a Europei de Est este condiționat de contextul de acomodare geopolitică de lungă durată dintre Statele Unite ale Americii și Federația Rusă, care exercită un impact asupra securității naționale a statelor din această regiune. Statele din regiunea geopolitică a Europei de Est continua să se confrunte cu dificultăți în promovarea unei agende independente a politicii externe, deoarece sunt considerate elemente-cheie în relațiile dintre Occident și Federația Rusă. Pentru soluționarea problemelor de securitate regională se impune o implicare mai consistentă a Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene în susținerea Ucrainei pentru a exercita o presiune geopolitică consolidată, în

contextul declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei [249, p. 22-23]. Precizăm că acțiunile de aderare ale statelor din regiunea geopolitică a Europei de Est la Organizația Nord-Atlantică și Uniunea Europeană sunt catalogate drept procese integraționiste de rivalitate geopolitică cu Federația Rusă, care provoacă indubitabil reacție simetrică din partea acesteia pentru a-și reitera poziția sa geopolitică de mare putere în raport cu Statele Unite ale Americii. În cele din urmă, miza efortului Statelor Unite ale Americii este rolul pe termen lung în Europa, dat fiind faptul că o nouă Europă încă se conturează, iar în condițiile noilor transformări geopolitice ale mediului de securitate regională și a reconturării sferelor de influență geopolitică, extinderea Alianței Nord-Atlantice este una esențială, continentul european rămânând în continuare, din punct de vedere geopolitic o parte a spațiului euroatlantic [250, p. 280-281].

Suntem de părerea că urmare a confruntărilor geopolitice dintre Statele Unite ale Americii și Federația Rusă pentru sfera de influență din regiunea geopolitică a Europei de Est, poate fi constatată existența unor repercusiuni care determină dinamica evoluției asigurării securității naționale a Republicii Moldova. Specificăm că declanșarea războaielor hibride de către Federația Rusă, în perioada postrăzboi rece, împotriva statelor din spațiul postsovietic reprezintă acțiuni ale politicii externe de semnificație geopolitică cu scopul de a proteja sfera sa de influență, apelând inclusiv și la forța militară pentru a contracara procesul de extindere a Organizației Nord-Atlantice și a Uniunii Europene spre Est. Un alt aspect important al reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională se referă la nerespectarea angajamentelor de către Federația Rusă reglementate în cadrul documentelor finale cu privire la securitatea regională, adoptate de către unele organizații internaționale. Prin urmare, Rezoluția privind retragerea completă și necondiționată a forțelor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova, adoptată la 22 iunie 2018 de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, Declarațiile Finale ale Adunării Parlamentare a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, adoptate la 11 iulie 2018 la Berlin (Republica Federală Germania) și la 8 iulie 2019 la Luxembourg (Marele Ducat de Luxembourg), precum și documentul final adoptat la Summitului NATO, organizat în perioada 11-12 iulie 2023 la Vilnius (Lituania), în care se reiterează chemarea la retragerea trupelor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul suveran al țării, documente care au caracter de recomandare, să fie onorate de către Federația Rusă [250, p. 281].

În acest context, I. Chifu reliefează că angajamentele în cauză n-au fost respectate, din cauza suspendării complete și definitive a participării Federației Ruse în cadrul Tratatului Forțelor Armate Convenționale în Europa [243, p. 19]. Acest fapt, în accepția noastră, i-a permis în mod unilateral asigurarea contingentelor militare cu armament convențional, dislocate pe teritoriul statelor din spațiul postsovietic, mai ales în contextul declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei, fără înștiințarea partenerilor occidentali, înclinând balanța de

securitate regională în favoarea sa. Relevanța acțiunilor de extindere a sferei de influență geopolitică a Alianței Nord-Atlantice asupra statelor din regiunea Balcanilor de Vest amplifică confruntarea geopolitică dintre Occident și Federația Rusă pentru realizarea intereselor geopolitice regionale în Europa de Est, edificând un nou context geopolitic de securitate regională [243, p. 19-20]. De asemenea, intensificarea rivalității în relațiile geopolitice dintre Statele Unite ale Americii și Federația Rusă este generată și de suspendarea participării ambelor părți în cadrul Tratatului Forțelor Nucleare Intermediare, semnat în 1987, care interzicea dezvoltarea, producerea și amplasarea rachetelor nucleare cu lansare de la sol cu o rază de acțiune cuprinsă între 500 și 5500 de km [263, p. 76-77].

Considerăm că procesul de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională din regiunea geopolitică a Europei de Est determină geopolitica securității naționale a Republicii Moldova, care stabilește nivelul relațiilor de cooperare în domeniul securității și apărării naționale dintre Republica Moldova și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Republica Moldova și Uniunea Europeană. Totodată, aceste relații trebuie evaluate și prin prisma gradului de interacțiune și rivalitate dintre Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și Federația Rusă, Uniunea Europeană și Federația Rusă în realizarea intereselor geopolitice, mai ales că aceste mari puteri au obiective majore de securitate în regiunea geopolitică a Europei de Est, în contextul declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei. Subliniem că Republica Moldova se află într-un permanent proces de identificare a locului și rolului său în arhitectura geopolitică regională, ceea ce definește poziționarea sa geopolitică de *stat-tampon*, prin care încearcă să-și fixeze propriile obiective geopolitice reieșind din necesitatea asigurării intereselor geopolitice vitale de asigurare a securității naționale, însă deocamdată nereușit. Totodată, actualmente potențialul geopolitic de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova nu este sub nici o formă avantajos în raport cu marile puteri, ordine care provine din indicatorii economici, demografici și spațiali, cu un conflict geopolitic nesoluționat pe teritoriul său, dar și din calitatea statutului său de neutralitate permanentă, care în condițiile noilor reconfigurări ale conjuncturii geopolitice ale mediului de securitate regională din Europa de Est nu este în stare să asigure securitatea națională a Republicii Moldova și să genereze securitate în plan regional, însă marile puteri abordează totuși Republica Moldova din perspectiva geopolitică, deoarece ea reprezintă un element al unei scheme geopolitice cu mult mai extinse, miza căreia reprezintă asigurarea securității geopolitice pe întreg continentul european, în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, diminuând riscul extinderii acțiunilor militare pe teritoriul Republicii Moldova oferindu-i oportunitatea de a abandona *zona-tampon*, prin modificarea poziționării geopolitice din *stat-tampon* în stat membru al Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene, astfel asigurându-și consolidarea rezilienței securității naționale [264, p. 89].

În opinia noastră, Federația Rusă tratează Republica Moldova ca pe o valoare geopolitică, atât pentru exercitarea presiunilor de ordin militar asupra statelor limitrofe

Mării Negre, cât și pentru redobândirea statutului de mare putere geopolitică, care poate fi realizată prin consolidarea influenței geopolitice în spațiul postsovietic, ceea ce a determinat-o să întreprindă acțiuni militare împotriva Ucrainei, dar și pentru a edifica o nouă ordine mondială. În acest context geopolitic regional de securitate, Republica Moldova este importantă din punct de vedere strategic atât pentru Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, cât și pentru Federația Rusă, care depun eforturi considerabile pentru a-și consolida pozițiile în regiune. Federația Rusă încearcă să-și mențină influența în Republica Moldova prin conservarea conflictului transnistrean și susținerea comunității rusești. Problema raioanelor de est reprezintă unul dintre cele mai dificile aspecte ale relațiilor dintre părți, deoarece refuzul Federației Ruse de a accepta soluționarea ei rezultă nu doar din raporturile cu Republica Moldova, dar și din relațiile cu Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, care în contextul desfășurării războiului de către Federația Rusă împotriva Ucrainei face acest proces nefuncțional și inoportun. Pentru Federația Rusă, menținerea controlului asupra raioanelor de est ale Republicii Moldova reprezintă o modalitate de blocare a extinderii spre Est a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord și a Uniunii Europene, Rusia depunând eforturi pentru a-și menține statutul de actor geopolitic în regiune, folosind instrumente politico-militare, economico-financiare și informațional-propagandiste, astfel diminuând securitatea națională a Republicii Moldova [250, p. 283].

Accentuăm că pentru asigurarea dimensiunii geopolitice a securității naționale a unei mici puteri cum este Republica Moldova contează nu atât dimensiunea geografică, cât poziția sa geopolitică prin prisma importanței pe care o are pentru realizarea intereselor geopolitice regionale ale marilor puteri în Europa de Est. Existența avantajelor, dar și a riscurilor geopolitice la adresa securității naționale a Republicii Moldova, ca urmare a reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională și a reconturării sferelor de influență geopolitică, indică prezența atât a enormelor oportunități privind diminuarea provocărilor geopolitice la adresa securității naționale, care poate fi consolidată prin abandonarea *zonei-tampon* în care se află Republica Moldova, și anume prin mecanisme integraționiste de orientare euroatlantică și comunitară, cât și a multiplelor provocări privind probabilității conservării poziției geopolitice de *stat-tampon* între Occident și Federația Rusă cu păstrarea statutului de neutralitate permanentă, desconsiderat de Rusia prin păstrarea contingentului militar și a munițiilor în raioanele de est ale Republicii Moldova și sistarea relațiilor de cooperare cu Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană pe dimensiunea de securitate și apărare, acțiuni ce vor amplifica amenințările și intensifica riscurile geopolitice diminuând capacitatea de asigurare a securității naționale [265, p. 55].

Potrivit lui C. Manolache, Republica Moldova depune eforturi pentru asigurarea dimensiunii geopolitice a securității naționale prin contracararea sau minimizarea amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților de sorginte externă, care se manifestă cu intensitate variată în diferite perioade. Unele amenințări și riscuri geopolitice se

perpetuează, important fiind de a redefini geopolitica sistemului național de securitate, în general, și de a regândi politicile de asigurare a securității geopolitice, în special, în contextul proliferării pericolelor geopolitice reale și potențiale, sistemice și asistemice [266, p. 298]. Suntem de acord cu poziția susținută de V. Juc că Republica Moldova se regăsește la interferența intereselor geopolitice regionale din Europa de Est ale actorilor majori și doar factorii externi sunt în măsură să influențeze decisiv asupra asigurării geopolitice a securității naționale a unei mici puteri, care este impusă să promoveze o politică externă activă [21, p. 177].

În viziunea noastră, datorită situației geopolitice regionale create, Republica Moldova încearcă să intre în scheme geopolitice ce ar permite să părăsească zona de coliziune dintre Occident și Federația Rusă, iar perspectiva posibilă de transcendere a situației geopolitice de conflict poate fi regândită și prin abordarea ideii de integrare în structurile euroatlantice și comunitare, care presupune includerea Republicii Moldova cu întregul teritoriu recunoscut internațional. Ignorarea acestor oportunități geopolitice contextuale ar suprima reforma sectorului de securitate și apărare, iar ulterior, ar duce la stagnarea procesului de modernizare și la lipsa de atractivitate pentru statele europene. Actualmente, capacitatea Republicii Moldova de a depăși amenințările geopolitice la adresa securității naționale este insuficientă. Prin urmare, diminuarea lor trebuie să devină un obiectiv fundamental în reconceptualizarea paradigmei geopolitice de asigurare a rezilienței securității naționale, dat fiind faptul că acestea sunt generate, în special, de conjunctura geopolitică regională din Europa de Est, de poziționarea geopolitică a Republicii Moldova de *stat-tampon* și de statutul geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova [234, p. 435-436].

M. Leonard și N. Popescu sunt de părerea că statutul de stat membru al Alianței Nord-Atlantice al Republicii Moldova ar provoca mecanismul faptului împlinit, făcând controlul și influența geopolitică a Federației Ruse asupra Republicii Moldova mult mai dificile și mai costisitoare, ba chiar imposibile [267, p. 13]. În accepția lui M. Walker, pe lângă necesitatea de a obține o securitate geopolitică mai eficientă, Republica Moldova are nevoie de Alianța Nord-Atlantică pentru a accelera aderarea sa la Uniunea Europeană. Autoritățile Republicii Moldova trebuie să conștientizeze faptul că Organizația Nord-Atlantică și Uniunea Europeană sunt două părți ale aceleiași monede [268, p. 471-474]. De aceeași părere este și R. Art, precizând că unicul mijloc de a urgenta procesul de aderare la Uniunea Europeană este afilierea la Alianța Nord-Atlantică. Dezvoltarea unei cooperări politico-militare mai intensificate cu Alianța Nord-Atlantică în cadrul altor programe avansate de tip Parteneriatul pentru Pace nu ar înlocui beneficiile oferite de calitatea de membru deplin al Organizației Nord-Atlantice [269, p. 28].

V. Juc acreditează aserțiunea că securitatea națională a Republicii Moldova ar putea fi asigurată cel mai eficient, având o dimensiune geopolitică pregnantă, în condițiile integrării euroatlantice. Fără îndoială, amendarea prevederilor constituționale ce se referă la statutul de neutralitate permanentă, recunoscut de N. Osmochescu ca fiind o

ficțiune [270, p. 183], art. 11(1) și 142(1) din Constituția Republicii Moldova, prezintă în sine un proces complex, anevoios și de lungă durată care soliciță voință politică, eforturi de caracter instituțional, transformări la nivel conceptual, menținerea dialogului permanent cu partenerii europeni, realizarea studiilor de fezabilitate privind beneficiile și costurile de integrare etc. [48, p. 207]. Considerăm fondată supoziția lui V. Juc că abrogarea statutului de neutralitate permanentă nu presupune expres integrarea euroatlantică a Republicii Moldova, însă calitatea de stat membru al Alianței Nord-Atlantice este în măsură cel mai eficient să-i asigure realizarea intereselor geopolitice a securității naționale, datorită art. 5 al Tratatului de la Washington din 4 aprilie 1949 [48, p. 208], pe când integritatea teritorială, conform lui A. Burian, prea puțin probabil, din cauza că regiunea transnistreană va deveni imediat un fel de Kaliningrad la Marea Neagră, separându-se de Republica Moldova [15, p. 357]. S. Nazaria este de altă părere, considerând că însăși solicitarea de aderare la Alianța Nord-Atlantică vine în contradicție cu interesele geopolitice cardinale ale Republicii Moldova și cetățenilor săi [229, p. 630], opinie combătută de Ig. Munteanu, presupunând înțelegerea beneficiilor, costurilor și mizei schimbării statutului geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova în condițiile intensificării relațiilor strategice cu Alianța Nord-Atlantică, întemeiate pe un anumit sistem de valori care fac societatea noastră cu mult mai apropiată de comunitatea europeană decât se crede și de oportunități în realizarea intereselor geopolitice ale securității naționale a Republicii Moldova.

În opinia noastră, deși Federația Rusă consecvent prezintă Alianța Nord-Atlantică ca o organizație, care practică o extindere agresivă a hotarelor sale spre Est, ea nu manifestă un interes deosebit pentru acceptarea Republicii Moldova în calitate de stat membru, astfel, respectând statutul geopolitic de neutralitate permanentă care constituie baza relațiilor de cooperare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică, însă exemplul de aderare la Alianța Nord-Atlantică a Finlandei și Suediei a schimbat viziunea Alianței privind eficiența neutralității permanente a statelor care poate servi drept precedent pentru procesul de reconceptualizare a paradigmei geopolitice de asigurare a rezilienței securității naționale a Republicii Moldova demonstrând eficiența politicii *ușilor deschise*, dar și capacitatea politico-militară de abordare și de evaluare exhaustivă a amenințărilor geopolitice de securitate împotriva statelor neutre.

Considerăm că este în interesul geopolitic al Republicii Moldova de a adera la Organizația Nord-Atlantică, deoarece neutralitatea permanentă este una costisitoare și generează multiple riscuri la adresa securității naționale, iar sistemului național de securitate și apărare, în general, și Armata Națională, în special, necesită a fi modernizate, deoarece actualmente, potențialul militar neînsemnat al Republicii Moldova nu oferă o contribuție considerabilă la capacitățile militare ale Alianței Nord-Atlantice, și este de fapt un candidat pentru beneficii. Unele state membre ale Alianței Nord-Atlantice până la invazia militară a Federației Ruse pe teritoriul Ucrainei au fost îngrijorate de apariția anumitor costuri politice în legătură cu o posibilă integrare a

Republicii Moldova dată fiind opoziția puternică a Federației Ruse, însă situația s-a schimbat în favoarea asigurării securității pe continentul european prevalând asupra relațiilor de cooperare cu Federația Rusă, context geopolitic favorabil pentru consolidarea relațiilor politico-militare cu Alianța Nord-Atlantice, chiar și demararea a unor procese de aderare, valorificarea cărora vor contribui la sporirea gradului de reziliență geopolitică a securității naționale a Republicii Moldova [243, p. 129-130].

Reflecțiile lui T. Sandler se înscriu în logica convențională, potrivit căreia până când Ucraina nu va adera la Alianța Nord-Atlantice, acceptarea Republicii Moldova va fi mai costisitoare, deoarece Republica Moldova nu va contribui la reducerea hotarelor interioare, necesare de protejat. Aceasta se explică prin faptul că Republica Moldova, având statut de țară neutră în interiorul spațiului Alianței Nord-Atlantice, va semnifica hotare mai lungi pe care Organizația Nord-Atlantice urmează să le apere. Totodată, în acest caz vor exista și considerente geopolitice, deoarece Republica Moldova având statutul de neutralitate permanentă ar putea să devină un satelit al Federației Ruse, găzduind o bază militară sub anumite pretexte, fie *pentru menținerea păcii sau antiterorism* [271, p. 735-738].

Conform lui W. Thompson, orice stat care tinde să acționeze ca actor geopolitic suveran în relațiile internaționale trebuie să întreprindă măsuri pentru asigurarea propriei securități și să plătească pentru ea. Expertul specifică că asigurarea geopolitică a securității naționale și realizarea integrității teritoriale de una singură, pentru micile puteri cum este Republica Moldova, este în majoritatea cazurilor o afacere imposibilă, mai ales în condițiile neutralității permanente [272, p. 158-162]. O. Knudsen abordează noțiunea de neutralitate permanentă prin prisma opțiunii de acomodare geopolitică, potrivit căreia, statutul geopolitic de neutralitate permanentă îi este solicitat statului din partea unui stat vecin pentru a garanta că nu va fi lansat niciun atac asupra marii puteri de pe teritoriul statului vecin. Federația Rusă impune Republicii Moldova neutralitatea permanentă utilizând mecanisme geopolitice în scopul de a preveni plecarea ei sub umbrela protectoare a Occidentului [273, p. 61-65]. C. Hemmer și P. Katzenstein sunt de părerea că există o explicație suplimentară de ce Federația Rusă ar dori să prevină aderarea Republicii Moldova la Alianța Nord-Atlantice, fiindcă Federația Rusă dorește să mențină regionalismul geopolitic cu rădăcini sovietice, ce atașează Republica Moldova de Federația Rusă prin legături economice, sociale și politice [274, p. 587-588].

Considerăm că actualmente, noțiunea de „mică putere” desemnează statele cu un potențial geopolitic redus, lipsite de suficientă capacitate de a se impune în cadrul relațiilor internaționale pentru a determina evoluția politicii mondiale și existența unui nivel redus de capabilitate geopolitică pentru asigurarea securității naționale. Punctăm că dimensiunea geopolitică a securității naționale ale micilor puteri este diminuată dacă ele nu se regăsesc într-o coaliție de state cu o pondere majoră în sistemul de securitate internațională și dacă nu au vreo importanță pentru realizarea intereselor geopolitice ale unor mari puteri sau ale unor actori non-statali în regiunile în care se află. Din acest punct de vedere, Republica

Moldova este eminentă o mică putere, a cărei securitate se dovedește a fi vulnerabilă la riscurile și amenințările geopolitice care sunt furnizate ca urmare a impactului intereselor geopolitice ale marilor puteri asupra *zonei-tampon* în care este poziționată.

Subliniem că Republica Moldova are nevoie de o reconceptualizare substanțială a paradigmei geopolitice de asigurare a reformelor consistente pentru consolidarea rezilienței securității naționale a Republicii Moldova. Realizarea acestui deziderat depinde în mare măsură de relațiile geopolitice ale marilor puteri, la baza cărora se află interesele geopolitice regionale din Europa de Est, care exercită un impact asupra dimensiunii geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova. Totodată, riscurile și amenințările geopolitice ce periclitează componentele securității naționale sunt generate de factorii externi și necesită a fi abordate în termeni geopolitici. De asemenea, un rol substanțial în fortificarea securității naționale sau în diminuarea nivelului de asigurare a securității naționale, îl va juca locul pe care îl va ocupa Republica Moldova în eventualele aranjamente de redimensionare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională și de reconturare a sferelor de influență geopolitică, în contextul declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei, ceea ce ar contribui în final la modificarea statutului geopolitic al Republicii Moldova din cel de consumator în furnizor de securitate regională consolidând reziliența sectorului de securitate și apărare națională sau va spori riscului de amplificare a vulnerabilității în domeniul securității naționale prin păstrarea statutului geopolitic de neutralitate permanentă [243, p. 131].

Suntem de părerea că realizarea consolidării dimensiunii geopolitice de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova este determinată de necesitatea valorificării oportunităților oferite de noul context geopolitic regional din Europa de Est, care se prefigurează în baza reconturării sferelor de influență geopolitică regională. Accentuăm că abordarea securității naționale a Republicii Moldova din perspectiva reflecției geopolitice este un imperativ în realizarea politicilor contemporane de asigurare a securității naționale. De asemenea, discursul geopolitic va contribui la o mai bună percepție de către societate în general și clasa politică în particular privind statutul geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova care nu asigură securitatea națională, ci generează multiple vulnerabilități geopolitice la adresa acesteia, fapt demonstrat de agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei, dar și de Finlanda și Suedia care și-au consolidat dimensiunea geopolitică a securității naționale prin depunerea cererii de aderare la Alianța Nord-Atlantică și acceptarea Finlandei în calitate de stat membru, în timp ce Suedia este în așteptarea demarării procedurii de ratificare de către Parlamentul Ungariei a cererii sale de aderare și totodată, promulgării de către președintele Turciei Recep Tayyip Erdoğan a acesteia după ce a fost ratificată de către Parlamentul Turciei, în contextul îndeplinirii de către Suedia a tuturor condiționalităților înaintate din partea statului turc [250, p. 269-270].

Subliniem că situația geopolitică a Republicii Moldova este condiționată de *zona-tampon* în care se află, unde se interferează interesele geopolitice ale marilor puteri, care creează o presiune geopolitică puternică asupra securității naționale a Republicii Moldova. Totodată, securitatea națională a Republicii Moldova, fiind dependentă de fluctuațiile intereselor geopolitice ale actorilor majori, solicită în permanență o abordare pragmatică cu o viziune geopolitică regională pe termen mediu și lung. Subiectul neutralității permanente, care se regăsește la baza fundamentării și instituționalizării politicii de securitate națională a Republicii Moldova, se impune a fi reevaluat în contextul reedificării unei noi conjuncturi geopolitice regionale europene postrăzboi rece, precedate de invazia militară a Federației Ruse pe teritoriul Ucrainei, care produce noi amenințări, riscuri și vulnerabilități la adresa securității naționale a Republicii Moldova, și a căror diminuare ar putea fi realizată prin tranșarea *zonei-tampon*, utilizând mecanismele integraționiste de orientare euroatlantică. Menționăm că statutul de neutralitate permanentă reprezintă o provocare geopolitică pentru realizarea reformelor autentice în domeniul securității și apărării naționale, precum și un impediment pentru identificarea unor soluții eficiente de modernizare, de dezvoltare și de fortificare a securității naționale a Republicii Moldova [250, p. 270-271].

Acredităm supoziția că declanșarea de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei a fost determinată de intenția Federației Ruse de a recontura sferile de influență geopolitică regională și revenirea la arhitectura geopolitică de securitate europeană din perioada războiului rece, astfel dorind să-și asigure securitatea națională. Specificăm că în ultimele două decenii Federația Rusă prin intermediul realizării politicii sale externe a promovat ideea neacceptării modelului de ordine mondială existentă pe care îl numea unipolar, exprimând preferința pentru multipolaritate, astfel aspirând la redobândirea statutului geopolitic de mare putere și realizarea propriei agende de politică mondială [250, p. 277-278].

C. Manolache subliniază că prin esența statutului de neutralitate contemporană se subînțelege *nealiniare*, mai precis de neparticipare la alianțe politico-militare, pierzându-și sensul clasic al neutralității atunci când se discută despre situația reală din zilele noastre, deoarece toate statele neutre din lume s-au angajat să sprijine scopurile și rezoluțiile Organizației Națiunilor Unite, inclusiv cele militare. Totodată, cercetătorul afirmă că în virtutea statutului geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, care presupune neaderarea la blocurile politico-militare și neadmiterea dislocării pe teritoriul său a trupelor militare sau armamente ale altor state și ale blocurilor militare, Republica Moldova își reafirmă angajamentul de a dezvolta o colaborare aprofundată cu Alianța Nord-Atlantică [23, p. 246, 260]. V. Juc exprimă aserțiunea că relațiile de cooperare politico-militare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică sunt marcate esențial de doi factori geopolitici – statutul autoproclamat de neutralitate permanentă și prezența forțelor militare ale Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova, ambii având repercusiuni asupra procesului de fortificare a

rezilienței securității naționale. Republica Moldova nu poate să facă abstracție de parteneriatul cu un asemenea actor important cum este Organizația Nord-Atlantică, cu suportul căruia va putea demara procesul de reconceptualizare a paradigmei geopolitice de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova, iar războiul dintre Federația Rusă și Ucraina demonstrează, cu lux de amănunte, precaritatea și perimarea statutului de neutralitate permanentă adoptat de o mică putere [21, p. 175].

În accepția noastră, statutul geopolitic de neutralitate permanentă, care fundamentează și instituționalizează securitatea națională a Republicii Moldova, determină incoerență în viziunea strategică privind dezvoltarea și modernizarea sistemului național de securitate și apărare, totodată, reprezentând o provocare și un impediment la adresa asigurării securității naționale a Republicii Moldova. Considerăm că menținerea statutului geopolitic de neutralitate permanentă de către Republica Moldova, care nu oferă mecanisme clare de funcționalitate a sistemului național de securitate și apărare, necesitând resurse enorme pentru asigurarea securității naționale, precum și lansarea ideii de consolidare a statutului de neutralitate permanentă prin adoptarea unei concepții/strategii cu privire la statutul de neutralitate permanentă în condițiile prezenței trupelor militare ale Federației Ruse (GOTR) pe teritoriul Republicii Moldova, va diminua din capacitatea securității naționale, dat fiind faptul că la baza elaborării nu se regăsește obiectivul optimizării asigurării securității naționale, ci condiționalitatea Federației Ruse pentru intensificarea relațiilor bilaterale cu Republica Moldova, având drept scop geopolitic obținerea garanției din partea Republicii Moldova de diminuare a relațiilor politico-militare și de neaderare la Alianța Nord-Atlantică, precum și reconfirmarea, o dată în plus, a atașamentului față de statutul geopolitic de neutralitate permanentă, astfel, contracarând extinderea valorilor euroatlantice spre hotarele Federației Ruse.

Acceptarea de către Republica Moldova a acestei constrângeri demonstrează exercitarea puterii geopolitice de către Federația Rusă și intenția de a păstra Republica Moldova în sfera sa de influență geopolitică, ceea ce va oferi o viziune eronată în asigurarea securității naționale pe termen lung, fapt care, puțin probabil, va contribui la fortificarea capacității și funcționalității sistemului național de securitate și apărare și va exclude posibilitatea unei cooperări consolidate cu Alianța Nord-Atlantică, limitând instrumentele de interacțiune și interoperabilitate, eliminând, totodată, toate oportunitățile de edificare a unei noi paradigme geopolitice de asigurare a securității naționale [250, p. 285-286].

V. Juc acreditează ideea că participarea Republicii Moldova la Programul Parteneriatul pentru Pace este importantă pentru aprofundarea cooperării între aliați și parteneri prin dezvoltarea în comun a unui set de instrumente, iar transformarea ideilor în acțiuni de a elabora un nou concept a paradigmei geopolitice de asigurare a securității naționale i-ar permite Republicii Moldova aplicarea experienței internaționale în reconstrucția sectorului național de securitate și apărare [275, p. 713]. De aceeași părere

este și V. Moraru, care subliniază că aderarea la Programul Parteneriatul pentru Pace este foarte importantă pentru Republica Moldova din cauza că îi oferă posibilități reale, în pofida statutului geopolitic de neutralitate permanentă, de a demonstra caracterul deschis al politicii sale și voința de cooperare cu parteneri în diverse sfere, politice sau militare, de a participa la edificarea mecanismelor internaționale de menținere a păcii și asigurare a securității, facilitându-i în asemenea manieră integrarea în structurile euroatlantice și europene, astfel contribuind la fortificarea dimensiunii geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova [22 p. 34-36].

Subliniem că în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, Republica Moldova având pe teritoriul său trupe, armamente și muniții militare ale forțelor armate ale Federației Ruse a devenit o sursă potențial mai accentuată de insecuritate regională, care încearcă să edifice timid, tergiversat și neconvingător față de partenerii occidentali de dezvoltare, necesitatea abordării a unei noi idei geopolitice privind asigurarea securității naționale, prin care să-și asume eliminarea tuturor constrângerilor în aprofundarea relațiilor de cooperare politico-militară cu Alianța Nord-Atlantică și acceptarea unui rol important în arhitectura geopolitică de securitate europeană, devenind un partener predictibil și furnizor de securitate regională [250, p. 286].

Ținem să precizăm că amplificarea interdependenței relațiilor dintre state în domeniul asigurării securității internaționale, dar și faptul încălcării normelor dreptului internațional de către Federația Rusă, având statutul de garant ale neutralității în cazul Ucrainei în baza Memorandumului de la Budapesta din 1994, au subminat din temelie ideea neutralității, precum și a diminuat valoarea și utilitatea practică a acesteia. Mai mult ca atât, conceptul de neutralitate adoptat de statele europene a suferit transformări fundamentale în ideea de autoizolare militară și diminuării potențialului militar, evoluând în a amplifica procesul de modernizare a capacității militare prin intensificarea relațiilor de cooperare cu structurile euroatlantice, precum și prin participarea activă în cadrul misiunilor de pacificare sub egida Organizației Națiunilor Unite, Organizației Tratatului Atlanticului de Nord sau Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. Conceptul de neutralitate a obținut și o abordare geopolitică, care urmărește obiectivul confirmării rolului și locului statelor neutre într-o ecuație de putere, confirmând potențialul militar al acestora prin asigurarea securității regionale, însușind un statut geopolitic [261, p. 167-168], care, potrivit opiniei lui A. Miroiu, reprezintă semnificația actorului în ierarhia globală sau în cadrul unui câmp geopolitic, rezultând din potențialul geopolitic ce include capacitatea statului de a se extinde, penetra sau influența zone sau regiuni geopolitice care se află în afara spațiului său de suveranitate. Capacitatea de extindere sub o anumită formă (economică, politică, militară, culturală), precum și raza de acțiune depind de putere, pe care K. Waltz o atribuie diferit statelor în dependență de numărul populației, mărimea teritoriului, capacitatea resurselor naturale și potențialul economic [276, p. 30].

M. Wight exprimă aserțiunea determinării poziției geopolitice de *stat-tampon* al țării prin adoptarea la nivel de stat a politicii de neutralitate. Nici o putere nu este în stare

să-și realizeze politica externă fără a se baza pe alte puteri, chiar dacă acestea sunt neutre. Rivalitățile locale dintre puterile minore sunt eliminate sau susținute prin exercitarea presiunii geopolitice a procesului concurențial de valorificare a intereselor geopolitice regionale ale marilor puteri, în așa mod ca micile puteri să fie reduse la o *zonă-tampon* între marile puteri, aceasta fiind reprodusă la o scară mai largă în aranjamentele dintre marile puteri. Expertul specifică că un *stat-tampon* este o putere slabă între două sau mai multe state mai puternice, menținut sau chiar creat cu scopul reducerii conflictului dintre ele. O *zonă-tampon* este o regiune ocupată de una sau mai multe puteri slabe aflate între două sau mai multe puteri de forță, care este definită ca fiind un *vid de putere*. Fiecare putere de forță va avea un interes vital de a împiedica alte puteri să controleze *zona-tampon* și va realiza acest interes în două moduri, corespunzător forței sale, căutând să mențină *zona-tampon* neutră sau independentă, ori să stabilească propriul ei control, care poate conduce la anexarea, pe termen lung, a *zonei-tampon* și convertirea ei într-o regiune de frontieră. Din acest punct de vedere, *statele-tampon* pot fi împărțite, în linii mari, în *oscilante*, *neutre* și *satelite*. *Oscilante* sunt statele a căror politică este încurajarea prudentă a rivalității dintre vecinii ei puternici. *Neutre* sunt statele fără nici o politică externă activă, sperând să rămână neobservate. *Satelite* sunt statele a căror politică externă este controlată de o altă putere. Dacă statul mai slab a cedat formal acest control printr-un tratat, încât prin lege și în fapt a renunțat la o parte din suveranitatea sa, este cunoscut ca fiind un protectorat. Trecerea de la statutul de stat oscilant la cel neutru, de la statutul de stat neutru la cel aliat, de la statutul de stat aliat la cel satelit este obscură și incertă. În opinia sa, fluctuațiile de putere ale actorilor majori determină situația geopolitică în majoritatea *zonelor-tampon* definindu-le ca fiind instabile și ambigue. O politică adoptată de o mare putere pentru a păstra statutul geopolitic de neutralitate unui *stat-tampon* poate fi percepută de rivalii săi ca o tranziție de la *stat-tampon* la cel de satelit, ca în circumstanțe diferite *statul-tampon* să se transforme într-un bastion defensiv, fie ca o pistă de lansare pentru eventualele expansiuni [30, p. 165-169].

Se impune de subliniat că neutralitatea permanentă proclamată unilateral de Republica Moldova n-a fost negociată, recunoscută și garantată de către marile puteri pornind de la obiectivul major: realizarea necesității asigurării securității naționale prin retragerea trupelor, armamentelor și munițiilor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova, dar s-a purces la autoproclamarea și menținerea acestui statut doar prin propria voință, care n-a contribuit, până în prezent, la realizarea scopului strategic urmărit, și anume la soluționarea conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, astfel neutralitatea fiind sfidată și depreciată de prezența forțelor militare străine pe o parte din teritoriul său, chiar dacă provizoriu se află sub controlul autorităților secesioniste [277, p. 39].

Considerăm că reconceptualizarea paradigmei geopolitice de asigurare a rezilienței securității naționale a Republicii Moldova trebuie începută cu regândirea statutului geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, care s-a dovedit a fi unul

nefuncțional și perimat ce nu reflectă în sine transformările geopolitice ale mediului de securitate regională postrăzboi rece, generând instabilitate pluridimensională amplificând nivelul de vulnerabilitate a sistemului național de securitate și apărare și a sporit riscul edificării impedimentelor geopolitice împotriva utilizării mecanismelor integraționiste de aderare la Alianța Nord-Atlantică, care reglementează procedura de revizuire a poziționării geopolitice a Republicii Moldova de *stat-tampon*, ce ar contribui la consolidarea capacităților de contracarare a noilor amenințări geopolitice cu care se confruntă Republica Moldova. Posibilitățile politico-militare oferite de Alianța Nord-Atlantică vor impulsiunea fortificarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova, iar angajamentele asumate vor consta în aprofundarea interoperabilității și atașarea la standardele euroatlantice. În acest sens, Republica Moldova este interesată să materializeze un cadru nou de relații mult mai dezvoltat cu structurile de securitate și apărare euroatlantice, prin constituirea Comisiei de cooperare NATO – Republica Moldova, care ar reprezenta nu doar un factor de stabilizare a statului, dar și un instrument-cheie de aderare la Alianța Nord-Atlantică, în contextul necesității determinate de războiul dintre Federația Rusă și Ucraina [234, p. 441-442].

Reieșind din actualitatea reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, procesul de actualizare a Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO este o necesitate categorică și necondiționată, dat fiind faptul că documentul este axat pe eficientizarea procesului de reforme în sectorul de securitate și apărare națională. Unele dintre aspectele benefice pentru Republica Moldova, ca urmare a realizării mecanismului de implementare a Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO, este nu doar aprofundarea relațiilor de cooperare cu instituțiile și statele membre ale Alianței Nord-Atlantice, dar și promovarea unei imagini favorabile a Republicii Moldova pe plan extern, în contextul edificării unui stat de drept, democratic și prosper, care este atașat valorilor și mecanismelor de asigurare a securității internaționale, detașând un contingent al Armatei Naționale în misiunea de menținere a păcii KFOR din Kosovo. Republica Moldova, din 2014, contribuie cu militari profesioniști la operațiunea de menținere a păcii KFOR, care are rolul de a asigura pacea și stabilitatea în Kosovo, fiind parte componentă a Comandamentului Regional Vest dislocați la baza militară Camp Villaggio a Italiei din localitatea Pech, Kosovo. În această ordine de idei, Alianța Nord-Atlantică este dispusă să susțină în continuare eforturile Republicii Moldova în reformarea și modernizarea sistemului național de securitate și apărare, pentru a face față noilor provocări generate de războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei. Mai mult ca atât, Alianța Nord-Atlantică este gata să-și extindă acest sprijin asupra unor reforme mai profunde în domeniul politic și în sectorul securității și apărării naționale la nivel instituțional, care s-a manifestat prin oferirea unui lot de 19 unități de blindate *Piranha* Armatei Naționale a Republicii Moldova, pentru a fi utilizate în diverse acțiuni militare care au drept scop asigurarea securității militare, dar și a păcii regionale, precum

și în misiuni internaționale de menținere a păcii, totodată, Alianța Nord-Atlantică susținând și necesitatea asigurării Republicii Moldova cu sisteme de interceptare și apărare antiaeriană [278, p. 30-31].

V. Juc menționează că menirea planurilor individuale de acțiuni ale Parteneriatului este de a oferi suport de cooperare prioritară și preferențială din partea Alianței Nord-Atlantice și fiecare partener pentru a asigura valorificarea obiectivelor și dezvoltarea abilităților incluse în Documentul de prezentare. Fiind prin conținut mecanisme de angajare și armonizare a relațiilor dintre Alianța Nord-Atlantică și parteneri în baza Programului Parteneriatul pentru Pace, planurile oferă posibilitatea statelor partenere de a alege și de a realiza activitățile individuale, pe care și le asumă, în conformitate cu necesitățile reformării și modernizării sectorului de securitate națională [21, p. 172].

Drept urmare a schimbării contextului geopolitic regional din Europa de Est și a vectorului geopolitic de dezvoltare al Republicii Moldova, la 19 mai 2006, Consiliul Nord-Atlantic al Alianței și, respectiv, la 24 mai 2006, Republica Moldova au adoptat Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO, care a urmărit aprofundarea cooperării cu structurile și instituțiile europene și euroatlantice, promovarea reformelor democratice în diverse domenii, reformarea și modernizarea sectorului de securitate și apărare națională, consolidarea controlului democratic asupra forțelor armate. Documentul conține mai multe linii magistrale de dezvoltare a Republicii Moldova, însă, în accepția lui V. Juc și Gh. Cojocaru, primordialitatea revine reformării și modernizării sectorului de securitate și apărare națională, prin realizarea unui pachet de acțiuni și racordării reformelor democratice la standardele europene. În ambele cazuri, rolul determinant este rezervat promovării dialogului politic dintre părți și cooperării cu instituțiile europene și euroatlantice [279, p. 252-253].

Ținem să menționăm că reieșind din perspectiva evoluției proceselor de transformare geopolitică a mediului de securitate regională, etapa nu mai puțin relevantă în procesul de implementare a Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO, este realizarea mecanismului de actualizare a Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO, ce prevede proceduri de elaborare de către instituțiile guvernamentale de resort și aprobarea finală prin adoptarea Hotărârii de către Guvernul Republicii Moldova, acțiuni care, până în prezent, s-au realizat în patru etape în anii 2010, 2014, 2017 și 2022, fiind un element esențial în intensificarea relațiilor de cooperare cu Alianța Nord-Atlantică, de realizarea cărora depinde, atât procesul de implementare a reformelor în domeniul securității și apărării naționale prin modernizarea sistemului național de securitate și apărare, cât și perspectiva cooperării politico-militare cu Alianța Nord-Atlantică. Nu este întâmplător că Republica Moldova nu s-a regăsit în lista invitaților la Summitul NATO de la Chicago din 2012, din cauza întârzierii prelungirii Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO la începutul anului 2010, însă la întrunirea la nivel înalt, care a avut loc doi ani mai târziu în Țara Galilor, deja a fost invitată, fiind

lansată Inițiativa de Consolidare a Capacității de Apărare pentru a fortifica relațiile de cooperare cu statele partenere, inclusiv cu Republica Moldova [263, p. 83].

Accentuăm că relațiile de cooperare politico-militare dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică în cadrul Programului Parteneriatul pentru Pace au contribuit la determinarea importanțelor transformări paradigmatică a politicilor ce vizează realizarea procesului de promovare a reformelor democratice în diverse domenii și de modernizare a acestora, în special în sectorul de securitate și apărare națională, dar și la aprofundarea cooperării Republicii Moldova cu structurile și instituțiile euroatlantice, evoluții care au o influență benefică asupra procesului general de fortificare a rezilienței securității naționale a Republicii Moldova. Valorificarea oportunităților geopolitice oferite de Programul Parteneriatul pentru Pace în ajustarea sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova la standardele euroatlantice și normele democratice occidentale se va solda eminent cu amplificarea gradului de asigurare a securității naționale, ceea ce înseamnă descurajarea realizării unui eventual pericol din partea unor potențiali inamici sau combaterea eficientă a riscurilor și amenințărilor la adresa tuturor componentelor securității naționale. Pentru realizarea acestui deziderat este necesară continuarea procesului de actualizare și implementare a Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO, care este pilonul fundamental în desfășurarea reformei și modernizării sectorului de securitate și apărare națională, dar și perspectiva de a trece, din anul 2025, la un nivel mai avansat de cooperare cu Alianța Nord-Atlantică prin intermediul adoptării și realizării Programului Adaptat Individual al Parteneriatului (ITPP), în contextul lansării de către NATO a procesului de reformare prin aprofundare a relațiilor cu statele partenere, urmărind scopul creării unei sinergii în mecanismele și instrumentele de cooperare existente. Totodată, este indispensabil ca autoritățile centrale responsabile de reformă să demonstreze voință politică, consecvență și transparență în acțiunile de realizare a angajamentelor asumate de Republica Moldova în relațiile de cooperare cu Alianța Nord-Atlantică [263, p. 82].

Situația geopolitică a Republicii Moldova determină necesitatea de reconceptualizare a paradigmei geopolitice de asigurare a rezilienței securității naționale a Republicii Moldova prin valorificarea opțiunii de aderare la valorile euroatlantice ce necesită o abordare pragmatică și o abilitate politico-diplomatică, ceea ce ar asigura îndeplinirea obiectivelor intereselor geopolitice de asigurare a securității naționale. Totodată, semnificația geopolitică a Republicii Moldova pe scena internațională este una neînsemnată, însă datorită declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei, a conjuncturii geopolitice regionale în care se află, precum și a statutului său geopolitic de neutralitate permanentă, care s-a dovedit a fi unul generator de insecuritate regională, se atestă o atenție sporită din partea Occidentului, dar și din partea Federației Ruse în contextul noilor reconturări ale sferelor de influență geopolitică, care o percepe ca pe un element al unei scheme geopolitice, situație ce generează un impact iminent asupra securității naționale. Din cauza

potențialului geopolitic redus, Republica Moldova este considerată de către actorii internaționali drept o putere slabă, securitatea națională a căreia este dependentă de fluctuațiile intereselor geopolitice ale marilor puteri în regiunea Europei de Est și diminuată dacă nu se regăsește într-o coaliție de state cu o pondere majoră în sistemul de securitate internațională sau dacă nu are vreo importanță pentru realizarea intereselor geopolitice ale unor mari puteri [234, p. 440].

În această ordine de idei, o oportunitate de consolidare a dimensiunii geopolitice a rezilienței sistemului național de securitate a fost valorificată de către Republica Moldova prin participarea pe data de 13 aprilie 2023, la prima Conferință privind Securitatea Regiunii Mării Negre, sub egida Platformei Internaționale Crimeea, și la a doua reuniune a trilateralei România – Ucraina – Republica Moldova, la nivelul miniștrilor de externe și ai apărării, în care a fost abordată problematica securității regionale și naționale a acestor state, în contextul războiului nejustificat declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei. În cadrul acestor întruniri a fost stabilit mecanismul de dialog și de coordonare pe termen lung, vizând susținerea activă de către România a Republicii Moldova și a Ucrainei în vederea implementării reformelor necesare în procesul de integrare europeană, precum și discutate aspecte de securitate, cum ar fi: evoluțiile geopolitice regionale; agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei și războiul informațional împotriva Republicii Moldova; sprijinul acordat de NATO și UE pentru Republica Moldova și Ucraina; modalități de consolidare a cooperării trilaterale în domeniul fortificării rezilienței capacităților de apărare ale celor două state vecine în vederea contracarării amenințărilor geopolitice regionale și sporirea interoperabilității cu Republica Moldova și Ucraina [234, p. 441].

Prin urmare, aplicând studiul de caz în cercetarea situației geopolitice regionale create, afirmăm că Republica Moldova încearcă, deocamdată, sporadic și neconvingător să părăsească arealul de coliziune dintre Occident și Federația Rusă, iar perspectiva de redimensionare a poziționării geopolitice a Republicii Moldova de *stat-tampon*, care este determinată de statutul geopolitic de neutralitate permanentă, poate fi valorificată prin necesitatea de utilizare a dimensiunii geopolitice ca elementul fundamental în reconceptualizarea noii paradigme de asigurare a securității naționale, în contextul agresiunii militare a Federației Ruse împotriva Ucrainei. Realizarea unei cercetări continue a rolului și locului geopolitic al Republicii Moldova în condițiile reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, va permite formarea unei percepți complexe și exhaustive cu privire la riscurile și amenințările de ordin geopolitic la adresa securității naționale cu care se va confrunta Republica Moldova pe termen mediu și lung. Reconturarea sferelor de influență geopolitică din regiunea Europei de Est, pe de o parte, și statutul geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, pe de altă parte, exercită o influență majoră asupra securității naționale și provoacă o reflecție conștientă referitor la accentuarea dimensiunii geopolitice, care este una determinantă și necesară în procesul de consolidare a

capacității instituționale și a fortificării capabilității militare a sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova, realizarea căreia trebuie să devină o chestiune substanțială în noua paradigmă geopolitică de asigurare a securității naționale [250, p. 287].

Așadar, vom reliefa că sistemul național de securitate și apărare al Republicii Moldova parcurge un proces plurivalent de identificare a reformei potrivite pentru fortificarea acestuia, dat fiind faptul că se confruntă cu o multitudine de provocări de ordin geopolitic. Spațiul geopolitic al Europei de Est a devenit zona de confruntare militară a intereselor geopolitice ale marilor puteri, care exercită presiuni asupra statelor din regiune și le determină politicile interne de securitate națională, precum și direcțiile de realizare a acestora, consolidând factorul geopolitic în regiune prin atribuirea rolului primordial în asigurarea securității naționale. Reconceptualizarea paradigmei geopolitice de asigurare a rezilienței securității naționale a Republicii Moldova este stringent necesară, deoarece statutul geopolitic de neutralitate permanentă nu generează securitate în contextul transformărilor geopolitice actuale ale mediului de securitate regională și se impune a fi realizată printr-o abordare academică, întrucât importanța unei expertize competente a problemelor privind asigurarea funcționalității sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova fundamentată pe o analiză științifică temeinică asupra implicării factorului geopolitic nu poate fi subestimată, care în 2014 și-a revendicat rolul central în cadrul relațiilor internaționale revenind în forță, iar la 24 februarie 2022 a determinat declanșarea unui război de către Federația Rusă împotriva Ucrainei consolidând chintesența unor noi raporturi dintre marile puteri și corelații cu micile puteri, fiind una valoroasă. Totodată, conștientizarea de către decidenții politici a gradului de complexitate a fenomenului geopolitic, a înțelegerii semnificației proceselor de realizare a intereselor geopolitice regionale de către marile puteri, precum și a priceperii evoluției edificării sferelor de influență geopolitică, care determină nivelul de stabilitate/instabilitate a mediului geopolitic de securitate regională, ce inhibă sau declanșează apariția provocărilor geopolitice regionale exercitând presiuni asupra sectorului de securitate și apărare națională, va spori interesul față de asigurarea dimensiunii geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova. Capacitatea instituțională a sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova de a depăși pe cont propriu amenințările pe dimensiunea geopolitică este una redusă, alternativa fiind examinarea oportunității combaterii colective a acestora prin aderarea la Alianța Nord-Atlantică, care trebuie să devină un imperativ în necesitatea realizării intereselor geopolitice vitale ale Republicii Moldova fundamentate pe asigurarea securității naționale.

5.2. Consolidarea dimensiunii geopolitice de valorificare a oportunităților în fortificarea rezilienței sistemului național de securitate al Republicii Moldova

Necesitatea edificării și consolidării unei noi paradigme geopolitice de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova este determinată de declanșarea de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei care a impulsionat procesele de reconturare ale sferelor de influență geopolitică din regiunea Europei de Est, ce au influențat redimensionarea arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale și reconfigurarea conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, producând un impact major asupra reconceptualizării dimensiunii geopolitice a securității naționale, asigurarea căreia poartă un caracter vădit geopolitic și depinde de rolul și locul pe care îl va ocupa Republica Moldova în noua arhitectură geopolitică regională din Europa de Est, care va fundamenta edificarea unui nou sistem de securitate europeană. Considerăm că noua abordare de asigurare a securității naționale din perspectiva reflecției geopolitice, în contextul agresiunii militare ale Federației Ruse împotriva Ucrainei, de a-și consolida statutul geopolitic de neutralitate permanentă, astfel păstrându-și poziționarea geopolitică de *stat-tampon* și de stat satelit al Federației Ruse în domeniul securității naționale acceptând sfera de influență geopolitică a acesteia sau modificând statutul geopolitic de neutralitate permanentă, abandonând *zona-tampon* și aderând la Alianța Nord-Atlantică integrându-se în sfera de influență geopolitică Occidentală, este una importantă pentru viitorul Republicii Moldova.

Imperativul geopolitic în realizarea politicilor contemporane de asigurare a securității naționale este unul vital pentru Republica Moldova, contribuind la edificarea unui nivel înalt de securizare și care oferă un cadru analitic mai profund al situației la zi privind evoluția evenimentelor geopolitice regionale ce definesc mediul de securitate regională care generează o serie de riscuri și amenințări cu repercusiuni asupra tuturor componentelor ale securității naționale a Republicii Moldova. De asemenea, discursul geopolitic în domeniul securității naționale determină o mai bună percepție de către societate în general și clasa politică în particular a poziției geopolitice a Republicii Moldova de *stat-tampon* și a statutului geopolitic de neutralitate permanentă, care în opinia noastră, nu asigură securitatea națională, ci generează multiple vulnerabilități la adresa acesteia. Fortificarea dimensiunii geopolitice de asigurare a rezilienței sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova va reliefa rezultatele analizelor geopolitice și vor demonstra existența provocărilor de ordin extern la adresa securității naționale cu care se confruntă actualmente Republica Moldova, dar și cu cele eventuale, pe termen mediu și lung, accentuând oportunitățile și soluțiile pentru consolidarea securității naționale prin aderarea la valorile de securitate cooperativă și apărare colectivă euroatlantică, care sunt oferite de contextul geopolitic regional, utilizând strategic amplasarea sa geopolitică regională importantă în realizarea intereselor geopolitice ale actorilor majori.

În accepția noastră, evoluția de consolidare a dimensiunii geopolitice de valorificare a oportunităților oferite de procesul de aderare la Alianța Nord-Atlantică în fortificarea rezilienței sistemului național de securitate a Republicii Moldova se confruntă cu trei probleme geopolitice majore interdependente, cum ar fi: 1) conflictul geopolitic dintre Federația Rusă și Republica Moldova, faza politico-militară a acestuia din raioanele de est ale Republicii Moldova rămâne una înghețată nefiind soluționată până în prezent; 2) statutul geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova; 3) poziționarea geopolitică a Republicii Moldova de *stat-tampon*. În acest context, susținem că obiectivul realizării unei analize pertinente a dimensiunii geopolitice a asigurării securității naționale a Republicii Moldova, care rezidă din necesitatea soluționării acestor trei probleme geopolitice existențiale pentru statul Republica Moldova apărând independența, suveranitatea și integritatea teritorială, în condițiile agresiunii militare declanșate de Federația Rusă împotriva Ucrainei, va scoate în evidență inevitabilitatea intensificării cooperării politico-militare cu Alianța Nord-Atlantică pentru protejarea intereselor geopolitice de securitate națională ale Republicii Moldova.

D. Dungaciu este de părerea că amenințările la adresa securității geopolitice a Republicii Moldova se datorează mai ales condițiilor geopolitice specifice în care și-a făcut apariția și se dezvoltă mica putere Republica Moldova: un teritoriu mic, situat între Ucraina și România, lipsit de resurse naturale importante, cu populație în principal rurală, cu economie preponderent agrară, o regiune caracterizată de un vid de securitate, dominată de ambițiile geopolitice ale Federației Ruse de a o ține în propria sferă de influență, combinată cu lipsa unei strategii coerente a Uniunii Europene și Alianței Nord-Atlantice pentru zona în cauză până la războiul dintre Federația Rusă și Ucraina, la care se mai adaugă lipsa unei viziuni strategice a clasei politice din Republica Moldova asupra ireversibilității vectorului politicii externe de dezvoltare, de modernizare și de asigurare a securității și apărării naționale a Republicii Moldova [280, p. 272]. Subliniem că în ultimul timp, s-au produs schimbări importante în spațiul geopolitic în care este poziționată Republica Moldova, ce au reconfigurat conjunctura geopolitică a mediului de securitate regională din Europa Est. Urmare a evenimentelor din Ucraina din 2014, dar și după 24 februarie 2022 Occidentul a intensificat prezența sa la hotarele de Est ale Alianței Nord-Atlantice, astfel amplificând interesul geopolitic față de Republica Moldova prin implicarea directă și necondiționată în soluționarea crizei energetice cu care se confruntă Republica Moldova, considerată un stat limitrof, cu o prezență militară a Federației Ruse pe teritoriul său, cu un conflict înghețat, ceea ce reprezintă o amenințare la adresa securității regionale.

Accentuăm că Republica Moldova nu va putea deveni un stat cu adevărat geopolitic viabil cu un grad înalt de asigurare a securității naționale atât timp cât va rămâne nesoluționată problema conflictului înghețat din raioanele de est, oportunitățile de reintegrare presupunând expres o conjunctură geopolitică regională favorabilă, dar care trebuie încadrată într-un context geopolitic mult mai larg cu implicarea tuturor marilor

puteri [41, p. 145]. N. Popescu atribuie conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova un aspect internațional prin extinderea Organizației Nord-Atlantice și Uniunii Europene, dar și a declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei, fiind constituit un context favorabil pentru reconturarea sferelor de influență geopolitică, care ar determina reconfigurarea conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională din Europa de Est influențând reconsiderarea Occidentului asupra problemei transnistrene [281, p. 10].

N. Popescu susține ideea că procesul de reglementare a conflictului transnistrean cunoaște un transfer din categoria unui conflict postsovietic eurasiatic, în care Federația Rusă ar avea un rol special, într-un conflict european, în care Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană ar trebui să joace un rol mult mai activ, mai ales în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, care ar putea escalada la hotarul Republicii Moldova pe segmentul regiunii transnistrene [25, p. 109]. I. Stăvilă se pronunță în același context de idei, afirmând că în pofida multiplelor premise pozitive, planurilor rezonabile înaintate, eforturilor depuse și implicării mai multor actori cu pondere deosebită în afacerile internaționale, conflictul din raioanele de est ale Republicii Moldova nu a fost soluționat până în prezent din cauza caracterului său eminent geopolitic. Interesele geopolitice imuabile ale Federației Ruse în regiunea Europei de Est, care sunt asigurate prin menținerea cu orice preț a Republicii Moldova în sfera sa de influență geopolitică, au determinat-o să pledeze, mai degrabă, în favoarea *înghețării* conflictului, decât să sprijine o soluție de compromis, care ar răspunde cât se poate de adecvat intereselor tuturor actorilor implicați [282, p. 153, 173].

V. Juc acreditează supoziția că conflictul din raioanele de est impus Republicii Moldova din exterior i-a marcat profund procesele geopolitice și i-a restrâns substanțial posibilitățile de manevrare pentru asigurarea unei reziliențe consolidate a sistemului național de securitate a Republicii Moldova. Suntem de acord cu cercetătorul că Republica Moldova este o mică putere în care deseori este atestată preeminența subiectelor de geopolitică asupra aspectelor de politică internă, dat fiind că se dovedesc a fi foarte puține problemele ale căror reglementare a fost sau este posibilă de soluționat independent de împrejurările geopolitice mondiale, iar nesoluționarea problemelor geopolitice prin plasarea acestora pe agenda secundară a ierarhiei priorităților, vizând, în special, neașezarea geopolitică a țării din punct de vedere al asigurării securității naționale, a răsturnat ordinea firească a lucrurilor și a determinat o particularitate a evoluției sale istorice. Cercetătorul subliniază că în rezolvarea problemei conflictului transnistrean se impune aplicarea *responsabilității împărțășite*, iar din perspectiva geopolitică conflictul include câteva aspecte majore: 1. Retragerea trupelor, armamentelor, echipamentului și munițiilor Federației Ruse, care nu se află sub incidența Comisiei Unificate de Control din raioanele de est în conformitate cu angajamentele internaționale asumate; 2. Soluționarea geopolitică a conflictului prin elaborarea statutului juridic special al raioanelor de est în componența Republicii Moldova în

conformitate cu interesele geopolitice ale marilor puteri implicate în negocieri și a intereselor de securitate națională a Republicii Moldova; 3. Garantarea și susținerea din partea marilor puteri angajate în procesul de reglementare a implementării și durabilității soluțiilor menite să asigure restabilirea suveranității și jurisdicției pe întregul teritoriu și, implicit, reîntregirea teritorială a Republicii Moldova [38, p. 202-203].

În accepția lui O. Serebrian, conflictul din raioanele de est ale Republicii Moldova reprezintă un conflict doar geopolitic. Afirmatia că acest conflict ar fi unul de natură politică nu este relevantă, susține expertul, subliniind că regiunea transnistreană are valoare geopolitică, altfel Federația Rusă n-ar fi insistat de la bun început asupra originii geopolitice a conflictului [16, p. 106-109]. În opinia noastră, regiunea transnistreană pe lângă nesoluționarea conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, a cărei valoare geopolitică este chintesența interesului geopolitic al Federației Ruse în regiune ce exercită un impact asupra securității naționale, reprezintă și o amenințare militară directă împotriva securității naționale a Ucrainei, în contextul eventualei implicări a acesteia în războiul din Ucraina, fapt conștientizat de către Occident prin realizarea acțiunilor de prevenire manifestate prin adoptarea Rezoluției finale în cadrul Summitului NATO, organizat în perioada 11-12 iulie 2023 la Vilnius (Lituania), care prevede retragerea completă și necondiționată a trupelor și munițiilor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova și prin adoptarea Declarației finale în cadrul celei de-a 30-a sesiuni anuale a Adunării Parlamentare a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, organizată în perioada 30 iunie - 4 iulie 2023 la Vancouver (Canada), în care este stipulată solicitarea transformării misiunii de pacificare din regiunea transnistreană în una civilă multilaterală cu mandat internațional [265, p. 64].

O. Serebrian relevă că conflictul din raioanele de est ale Republicii Moldova este de esență geopolitică prin faptul că servește Federației Ruse drept instrument pentru a o menține în sfera sa de influență, oferindu-i o poziționare geopolitică într-o *zonă-tampon*, exprimată prin riscuri politico-militare elevate și cu interes redus din partea investitorilor occidentali în eventualitatea unui viitor incert [16, p. 110 -114]. Specificăm că Federația Rusă, care a declanșat războaie hibride cu activarea componentei convenționale prin intermediul regimurilor secesioniste sau prin implicarea sa militară directă în Republica Moldova, Georgia și Ucraina, denotă adevărata valoare geopolitică a acestor acțiuni, fapt scos în prim-plan de către Federația Rusă în condițiile reducerii sferei sale de influență geopolitică și a diminuării statutului său geopolitic de mare putere în plan internațional [283, p. 47].

M.-C. Neacșu și S. Neagu indică asupra complexității gradului de importanță geopolitică a regiunii transnistrene, care este un instrument geopolitic al Federației Ruse și anume, un teritoriu mic, avanpost, în care Rusia menține starea cu efectul de congelator, ce menține regiunea pentru o perioadă în care Federația Rusă va depăși criza prin care trece și își va putea garanta prin alte mijloace prezența [232, p. 45-46]. O. Tomescu-Hatto exprimă opinia că conflictul înghețat din regiunea estică a Republicii

Moldova și prezența trupelor și munițiilor militare ale Federației Ruse pe teritoriul regiunii secesioniste constituie o amenințare nu numai la adresa securității naționale a Republicii Moldova, dar și în plan regional. Regiunea a devenit o țintă a traficantilor de arme, droguri și ființe umane, fiind destinate Europei de Est [284, p. 272]. În opinia noastră, dezideratul Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene trebuie axat pe identificarea unei soluții durabile privind reglementarea conflictului înghețat din raioanele de est ale Republicii Moldova, ceea ce ar însemna confirmarea rolurilor sale de actori geopolitici importanți la nivel regional, mai ales în condițiile declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei, când regiunea transnistreană este utilizată de către Federația Rusă ca un instrument de intimidare și de șantaj în războiul energetic împotriva Republicii Moldova.

A. U. Gabanyi opinează că Republica Moldova este un actor-cheie într-un nou joc geopolitic, problema fundamentală constituind conflictul transnistrean, soluționarea căruia rezidă în evacuarea contingentului militar, armamentelor și munițiilor de către Federația Rusă în contextul evoluției evenimentelor din teren al teatrului de război din Ucraina. În același timp, expertul susține că Federația Rusă este interesată să-și păstreze regiunea secesionistă transnistreană pentru realizarea unui eventual scenariu de desprindere a acesteia, în schimbul apropierii Republicii Moldova de Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană [285]. De aceeași părere este și A. Severin, care susține că problema transnistreană este un conflict geopolitic între Republica Moldova și Federația Rusă, generat de dorința celei de-a doua de a-și găsi locul și rolul în spațiul postsovietic. Expertul evaluează interesele geopolitice ale Federației Ruse în regiunea Europei de Est, afirmând că regiunea transnistreană este doar o parte a unei probleme care mai include Abhazia, Osetia de Sud, războiul din Ucraina, soluția ar putea fi identificată la interferența intereselor Federației Ruse, Statelor Unite ale Americii și Uniunii Europene. În relațiile internaționale nu există legitimitate, ea se negociază de către marile puteri într-un context geopolitic prielnic, iar alternativa avantajoasă pentru consolidarea dimensiunii geopolitice a rezilienței sistemului național de securitate a Republicii Moldova ar fi integrarea în Uniunea Europeană, în urma căreia Republica Moldova ar fi ancorată în albia valorilor europene, pe când regimul secesionist din regiunea transnistreană, nefiind de acord cu politica externă a Republicii Moldova, ar putea fi decuplată, după modelul Ciprului [286].

În ordinea reliefată de idei, considerăm necesară următoarea precizare, că o atare abordare a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova este în detrimentul interesului național, care ar submina poziția Republicii Moldova în procesul de negocieri, demonstrând slăbiciune la nivelul autorităților centrale ce ar provoca în lanț și alte procese de dezintegrare regională, în special în raioanele de sud ale Republicii Moldova, care s-ar solda cu un nou conflict militar la frontiera Uniunii Europene. Totodată, o eventuală decuplare a regiunii transnistrene n-ar fi în beneficiul Republicii Moldova, deoarece și-ar pierde din credibilitate în fața majorității cetățenilor din

raioanele de est ale Republicii Moldova. De asemenea, este irelevantă și supoziția că aceștia n-ar contribui la realizarea dezideratului de integrare europeană, fenomen care se sprijină pe procesele democratizării și realizării reformelor instituționale, modernizarea economiei și competitivitatea produsului finit, consolidarea securității naționale, amplificarea rolului societății civile în procesul decizional al statului, dezvoltarea tehnologiilor informaționale, lucruri care cu siguranță vor demara procese centripete de reintegrare teritorială prin cooptarea și populației din raioanele de est, mai ales în condițiile desfășurării unui război în țara vecină Ucraina, ceea ce deocamdată este puțin vizibil în Republica Moldova, și nu pe acțiuni de dezintegrare teritorială [287, p. 154].

Conform lui Ig. Munteanu, cauza fundamentală datorită căreia Republica Moldova s-a pomenit în situație de incapacitate pentru soluționarea problemei transnistrene este gestionarea incorectă a conflictului. Din nefericire, Occidentul nu a venit în ajutor Republicii Moldova, similar Țărilor Baltice, considerând prioritare promovarea intereselor geopolitice în regiunea Mării Baltice contrar intereselor geopolitice în regiunea Mării Negre, astfel fiind cedate de către Republica Moldova părți din suveranitatea sa [288]. I. Chifu evidențiază că nu există un conflict transnistrean propriu-zis și nici similitudini între acest conflict și alte *conflicte înghețate* din spațiul Comunității Statelor Independente, deoarece teritoriul din stânga Nistrului nu se învecinează nemijlocit cu Federația Rusă și nu există nici o justificare pentru prezența trupelor sale în raioanele de est ale Republicii Moldova, dat fiind faptul că majoritatea populației ruse trăiește legitim pe teritoriul Republicii Moldova. I. Chifu este de părerea că în problema transnistreană există mai multe niveluri: geopolitic, regional, național și local [289].

I. Fota relevă o abordare critică a actorilor participanți la soluționarea conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, susținând că problema transnistreană persistă din cauza vulnerabilității și lipsei de voință politică a actorilor implicați, totodată specificând apariția conflictului transnistrean ca fiind o continuare a unei noi forme a războiului rece dintre Federația Rusă și Occident [290]. D. Dungaciu precizează că în cazul conflictului transnistrean nu conflictul este *înghețat*, ci soluțiile. Decizia Curții Europene a Drepturilor Omului din 2004 a fost crucială în acest sens. Cercetătorul punctează că nu se poate vorbi de soluții viabile în soluționarea problemei transnistrene atât timp cât există acțiuni incoerente în spațiul euroatlantic [291]. N. Popescu se pronunță în aceeași ordine de idei, considerând că Federația Rusă a folosit în mod tradițional regiunea transnistreană ca instrument de menținere a influenței sale geopolitice și al prezenței militare în Republica Moldova și parțial în Ucraina [25, p. 77]. N. Ecobescu exprimă supoziția că tergiversarea soluțiilor în problema transnistreană îi are ca protagoniști pe Federația Rusă și Statele Unite ale Americii, ale căror interese geopolitice sunt antagoniste, dar și din cauza contramăsurilor adoptate de ambele părți, în contextul declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei [292].

Altă opinie este prezentată de către K. Buescher, care menționează că consolidarea dimensiunii geopolitice în valorificarea oportunităților de fortificare a rezilienței sistemului național de securitate a Republicii Moldova prin soluționarea conflictului din raioanele de est, acordând regiunii statut autonom în componența Republicii Moldova, nu pare a fi în interesul geopolitic al Federației Ruse, iar îmbunătățirea de lungă durată a raporturilor dintre autoritățile Republicii Moldova și autoritățile secesioniste din stânga Nistrului ar însemna nu doar limitarea prezenței militare în regiune, ci și pierderea rolului geopolitic al Federației Ruse de arbitru în regiune, astfel contribuindu-se la reintegrarea Republicii Moldova și la aderarea în spațiul geopolitic occidental de securitate cooperativă și apărare colectivă [293].

M. Vahl precizează că Federația Rusă deține o pondere geopolitică semnificativă în spațiul postsovietic, permițându-i să aibă o influență constantă asupra statelor din regiune. Necesitatea implicării mai active a Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene în soluționarea conflictului transnistrean se dovedește a fi un scenariu inevitabil care este determinat de contextul declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei, în cadrul căruia Republicii Moldova i se va acorda o atenție mai sporită, deoarece se află la hotar cu Alianța Nord-Atlantice și Uniunea Europeană, iar regimul secesionist din raioanele de est subordonat Federației Ruse reprezintă o amenințare la adresa securității regionale [294, p. 7].

Considerăm că confruntarea geopolitică dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană, pe de o parte, și Federația Rusă, pe de altă parte, se reflectă asupra asigurării securității naționale a Republicii Moldova, atât sub aspect pozitiv, cât și sub aspect negativ. Lista aspectelor pozitive include: participarea Republicii Moldova la diverse programe și proiecte europene privind consolidarea politicilor de diversificare a surselor de asigurare a securității energetice; monitorizarea de către Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM) a hotarului Republicii Moldova cu Ucraina pe perimetrul transnistrean; semnarea și intrarea în vigoare a Acordului de Asocierie dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, a Acordului de Liber Schimb, Aprofundat și Cuprinzător, a Acordului privind Liberalizarea Regimului de Vize, acordarea statutului de țară candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană, precum și deschiderea procesului de negocieri privind aderarea la Uniunea Europeană; instituirea misiunii de parteneriat a Uniunii Europene în Republica Moldova (EUPM Moldova) în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC), misiunea civilă având drept scop sporirea rezilienței sectorului de securitate în domeniul gestionării crizelor și amenințărilor hibride, în special ale securității cibernetice și contracararea acțiunilor străine de manipulare a informațiilor și a ingerințelor străine; livrarea de către Uniunea Europeană a primului lot de echipamente speciale pentru dezvoltarea capacităților subdiviziunilor de geniu și de asistență medicală ale Armatei Naționale în cadrul Platformei de suport *Instrumentul European pentru Pace* lansat în 2021, pentru consolidarea capacităților de apărare și sporirea rezilienței securității naționale ale Republicii Moldova în contextul intensificării

provocărilor actuale de securitate regională; fortificarea relațiilor de cooperare dintre Republica Moldova și Organizația Nord-Atlantică prin prisma implementării prevederilor Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO actualizat și participarea la Inițiativa de Consolidare a Capacității de Apărare. Din lista aspectelor negative pot fi evidențiate următoarele: lipsa progreselor notabile în identificarea soluțiilor de reglementare a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova în formatul de negocieri 5+2; tergiversarea procesului de evacuare a trupelor, armamentelor, munițiilor și echipamentelor din zonă de conflict; menținerea contingentului de pacificare constituit din Forțelor Mixte de Menținere a Păcii și lipsa unui progres în procesul de transformare a acestuia din unul militar în unul civil sub egida unei organizații internaționale cu asumarea desfășurării acțiunilor de stabilizare și asigurare a securității regionale, toate aceste acțiuni având un singur scop – menținerea Republicii Moldova în sfera de influență geopolitică a Federației Ruse, care își protejează hotarele de proximitate Occidentului creând, *zone-tampon* din state neutre în care sunt susținute mișcările secesioniste pentru a submina vectorul euroatlantic și european al politicii externe de asigurare a securității naționale, astfel compromițând procesele integraționiste orientate spre est promovate de Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană [287, p. 154-155].

V. Juc consideră că la Reuniunea Ministerială a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Istanbul din noiembrie 1999, Federația Rusă și-a asumat în mod deliberat angajamentul de a retrage ordonat și complet forțele militare, armamentul și munițiile sale până la finele anului 2002, angajament care n-a fost respectat. Deja la 21 decembrie 1999, Federația Rusă a invocat necesitatea sincronizării evacuării arsenalului său militar cu soluționarea politică a conflictului [38, p. 203-204], plasând problema transnistriei, conform estimărilor lui Gh. Cojocaru, pe un cerc vicios [295, p. 165]. Deși declarația Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Istanbul n-a fost anulată, acest argument a pierdut treptat din puterea sa de convingere și din capacitatea de mobilizare, fiind folosit de Republica Moldova cu incoerență și timiditate, ca și altele, spre exemplu: acuzarea de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului a Federației Ruse ca fiind agresoare în conflict [38, p. 204]. Subliniem, în acest context, că un rezultat important obținut de Republica Moldova ține de adoptarea Rezoluției Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite A/RES/72/282 din 22 iunie 2018 cu privire la retragerea completă și necondiționată a forțelor militare străine de pe teritoriul Republicii Moldova. Expresia *trupe rusești care staționează ilegal în raioanele de est ale Republicii Moldova* încorporează grupul operativ care asigură paza depozitelor de muniții și armament ale Federației Ruse rămase din perioada sovietică, dar neavând acordul autorităților constituționale, fiind incompatibil cu suveranitatea, independența, integritatea teritorială și neutralitatea proclamată în aspect constituțional [296].

V. Juc precizează că pe teritoriul din stânga Nistrului staționează două categorii de forțe armate rusești: forțele de menținere a păcii, care staționează legal în conformitate cu prevederile Acordului privind principiile reglementării pașnice a conflictului armat din

regiunea transnistreană a Republicii Moldova din 21 iulie 1992 [297], și grupul operativ de trupe ruse, care staționează ilegal. Staționarea neautorizată a forțelor militare ale Federației Ruse în raioanele de est ale Republicii Moldova și oportunitatea identificării mecanismelor pentru retragerea lor au condiționat decretarea inițial a statutului de zonă demilitarizată, iar mai târziu de neutralitate permanentă, stări care practic se dovedesc a fi incompatibile cu dislocarea de trupe ale altor state pe teritoriul său. În opinia sa, neutralitatea permanentă proclamată unilateral și menținută prin propria voință, fără a avea garanții internaționale, care frecvent nu valorează mult, fapt demonstrat de agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei, n-a contribuit până la moment la atingerea obiectului strategic urmărit, fiind sfidată și depreciată de prezența forțelor militare străine (GOTR) pe o parte din teritoriul său, chiar dacă provizoriu se află sub controlul autorităților tiraspolene. Încălcând permanent statutul Republicii Moldova de neutralitate, Federația Rusă încurajează menținerea acestei calități, dar urmărind obiectivul de a preveni apropierea statelor din vecinătatea sa imediată de Alianța Nord-Atlantică [38, p. 204-205].

F. Lukianov se pronunță în același context de idei, afirmând că evenimentele din Ucraina din 2014 au transmis semnale clare ale unui revizionism geopolitic manifestat de către Federația Rusă în spațiul geopolitic postsovietic, care a debutat cu realizarea intereselor geopolitice materializate în *conflicte înghețate* din raioanele de est ale Republicii Moldova, în Karabahul de Munte din Azerbaidjan, în Abhazia și Osetia de Sud din Georgia, asigurând baza separatistă, fiind mediator și garant în procesul de identificare a soluțiilor, fapt care îi asigură pârgii de menținere a tuturor acestor state în sfera sa de influență geopolitică [298, p. 65]. S. Nazaria exprimă opinia că nu este corect să comparăm conflictul transnistrean cu cel din Caucaz, Ucraina sau Kosovo, deoarece aici nu există divergențe religioase sau de alt gen cu implicarea populației de pe cele două maluri ale Nistrului, ci doar fiind un conflict dintre elitele politice [299].

P. Felgenhauer subliniază că în schimbul refuzului Republicii Moldova de a adera la Alianța Nord-Atlantică, Federația Rusă este gata să exercite presiuni asupra regiunii secesioniste din raioanele de est, pentru a reanima *Memorandumul Kozak*. Cât de mari vor fi aceste presiuni, depinde de mai mulți factori. Dar o condiție obligatorie a Federației Ruse este de a menține prezența militară pe teritoriul Republicii Moldova reunificate pentru o perioadă cât se poate de mare, preferabil pentru totdeauna [300].

Potrivit lui O. Nantoi, nu există premise pentru soluții rapide și viabile ale conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, deoarece Federația Rusă n-a fost niciodată interesată să accepte propunerea Republicii Moldova de reglementare a conflictului *în pachet* și încă n-a renunțat la ideea de a crea în locul Republicii Moldova un nou stat comun (federație sau confederație) format din doi subiecți egali, Republica Moldova și regiunea secesionistă transnistreană, care va beneficia de un statut special și drept de veto [301]. A. Barbăroșie notează că pentru fortificarea dimensiunii geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova este necesar ca autoritățile să se concentreze pe problemele interne pentru a face atractiv acest teritoriu, în caz contrar cetățenii din

stânga Nistrului vor fi pierduți, pentru că propaganda secesionistă este foarte eficientă [301]. V. Grosu exprimă supoziția că perspectivele reglementării conflictului din stânga Nistrului sunt destul de incerte în condițiile în care Federația Rusă realizează o politică externă imperialistă ascendentă declanșând faza convențională activă a războiului hibrid împotriva Ucrainei, fiind determinată de asigurarea sferei de influență geopolitică aflându-se în opoziție față de procesul de extindere a Organizației Nord-Atlantice și Uniunii Europene [302]. Împărtășim opinia lui A. Zagorski, care susține că elementul determinant al Federației Ruse cu privire la conflictul transnistrean este calculul geopolitic. Legăturile strânse cu regiunea secesionistă și menținerea trupelor, armamentelor și munițiilor militare permit Federației Ruse să își exercite influența geopolitică asupra Republicii Moldova [303, p. 71].

R. Ivan prezintă o analiză a unor tentative ale actorilor implicați în reglementarea conflictului transnistrean, menționând că prima dintre acestea a fost *Memorandumul Primakov* din 1997, care prevedea că relațiile dintre raioanele de est și autoritățile centrale ale Republicii Moldova erau reglementate în baza conceptului de *stat comun*. Deși conceptul a avut semnificații și interpretări diferite a fost acceptat de către cele două părți: pentru autoritățile centrale însemna autonomie regională acordată regiunii secesioniste, iar pentru regimul din stânga Nistrului percepția era constituirea unei confederații, în care cele două entități urmau să dețină un statut egal. În anul 2003 a fost elaborat alt plan, de federalizare a Republicii Moldova, numit *Memorandumul Kozak*. Planul prevedea dreptul regiunii transnistrene, dar și Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia, de a solicita autodeterminare în urma unui referendum local și dreptul de veto în probleme de politică internă sau externă. Mai mult, Planul nu prevedea nici o garanție internațională, acesta fiind unul din motivele pentru care documentul nu a fost acceptat de Republica Moldova și de partenerii de dezvoltare. Altă inițiativă neoficială a Federației Ruse, lansată în 2004 de S. Belkovski, presupunea o soluție care prevedea independența regiunii secesioniste transnistrene, urmând pe termen mediu să se unească cu Federația Rusă, iar Republica Moldova cu România. Planul nu a fost discutat de către autoritățile oficiale din România și din Republica Moldova. La rândul său, în 2005, Ucraina a propus *Planul Iușcenko*, a cărui implementare să fie supusă medierii de către Federația Rusă, Ucraina și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, document care n-a fost acceptat și realizat de către statele vizate. Ulterior, Republica Moldova propune în anul 2005 *Planul Voronin-Șova*, care stabilește formatul de negocieri „3+3” (Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina, Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană și România), document ce a stat la baza edificării formatului actual de negocieri 5+2. De asemenea, expertul remarcă și existența unor acorduri internaționale semnate sub egida Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa cu privire la retragerea trupelor militare ruse din regiunea transnistreană: primul datează cu 1994, și prevedea retragerea definitivă până în 2002; al doilea, semnat la Istanbul în 1999, fixând calendare precise pe categorii de armament, însă, nici unul nu a fost respectat de Federația Rusă [304, p. 12-13].

Considerăm că în condițiile când actorii implicați în reglementarea conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova lansează proprii proiecte, acestea urmăresc în mod exclusiv realizarea intereselor sale geopolitice, subminând interesul național de asigurare a securității și subestimând independența, suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova [41, p. 157-158]. O. Nantoi susține ideea elaborării unei Strategii naționale de reintegrare a Republicii Moldova, ținându-se cont de interesele naționale și ulterior interesele celor implicați în procesul de negocieri privind securitatea regională. În opinia expertului, această Strategie, fiind adoptată de Parlament, ar asigura realizarea următoarelor deziderate: ar fi devenit cadrul politico-juridic obligatoriu în promovarea politicii de stat, interne și externe, în problema transnistreană; ar fi conturat o perspectivă clară, inclusiv garanțiile raționale, asigurate prin lege, pentru cetățenii din regiunea din est; ar fi pus capăt încercărilor de realizare a intereselor geopolitice, dar și de alt gen, a altor actori prin inițierea diferitor documente pentru procesul de negocieri [305, p. 4].

V. Cibotaru abordează problema transnistreană reliefând trei scenarii de reglementare: pozitiv, negativ și probabil. În scenariul pozitiv, autoritățile Republicii Moldova și autoritățile din stânga Nistrului ajung la o înțelegere reciprocă susținută de elitele politice din ambele părți asupra distribuirii competențelor și a modului de atingere a variantei de fuzionare într-un model *finalizat*, păstrându-se statutul geopolitic al Republicii Moldova de stat integru. În scenariul negativ intervin factorii externi *duri* (Federația Rusă recunoaște independența regiunii transnistrene față de Republica Moldova, aceasta din urmă intră în conflict cu mediatorii și observatorii procesului de negocieri), care condiționează dezvoltarea unor factori negativi interni, cum ar fi criza economică, energetică, politică pe ambele maluri ale Nistrului. Conflictul se termină prin dezintegrare teritorială cu consecințe geopolitice proiectate într-un viitor îndepărtat. Scenariul probabil constă în începerea realizării în practică a măsurilor de consolidare a încrederii dintre malurile Nistrului, în urma căruia anumite probleme ar putea fi soluționate (economice, sociale, de transport, de telecomunicații, ecologice și, într-o măsură mai mică, cele de securitate), iar soluția definitivă de rezolvare a conflictului va fi amânată până la apariția unor noi oportunități geopolitice [306]. La fel și O. Serebrian pune în lumină câteva soluții de reglementare a conflictului transnistrean, una dintre care este blocarea regimului secesionist transnistrean în cazul când tratativele intră în impas și Republica Moldova nu-și mai poate permite politica concesiilor, care nu s-a soldat cu nici un rezultat [307, p. 122-124].

O. Nantoi nu este de acord cu ideea lansată de O. Serebrian, că prin instituirea unei blocade economice a regimului secesionist transnistrean s-ar contribui la reglementarea conflictului, cauza principală constând în moravurile și realitățile societății din Republica Moldova, în special fiind vizați funcționarii de stat [308]. R. Gorincioi exprimă o atitudine critică similară, subliniind că Republica Moldova nu este pregătit să aplice o decuplare bruscă, tranșantă a zonei transnistrene, cu toate rigorile care decurg [309]. Altă variantă de soluționare a conflictului transnistrean examinată de O. Serebrian

este fundamentată pe dialogul cu Ucraina, în contextul în care își va elibera în totalitate teritoriile sale, asigurându-și integritatea teritorială, astfel ieșind învingătoare din războiul cu Federația Rusă [307, p. 127-128].

Considerăm o asemenea variantă ca fiind una ipotetică, dar care necesită a fi luată în calcul, deoarece, Ucraina având statutul de învingător în războiul cu Federația Rusă își va consolida poziția sa în procesul de negocieri împreună cu Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană, fapt care va determina transformări structurale fundamentale a formatului de negocieri, inclusiv prin eliminarea Federației Ruse din viitorul format de negocieri ca subiect care și-a pierdut calitatea de garant al securității din regiunea transnistreană și credibilitatea de mediator pentru următoarele etape de soluționare a problemei transnistrene, iar Republica Moldova va trebui să fie gata pentru un astfel de scenariu coordonându-și politica de reglementare a conflictului transnistrean cu formatorii contextului geopolitic al mediului de securitate regională realizând dimensiunea geopolitică în asigurarea securității naționale [41, p. 74].

În ordinea de idei reliefată, V. Lupan punctează două premise de bază pentru soluționarea conflictului transnistrean. Prima ar fi că Federația Rusă este interesată în rezolvarea conflictului, altminteri fiind discutabil dacă Federația Rusă va accepta să ofere un exemplu pozitiv, demonstrând comunității internaționale că poate soluționa un conflict, pierzând, în același timp, influență și pârghiile geopolitice. A doua vizează menținerea statu-quoului în dosarul transnistrean, în acest caz, Republica Moldova trebuie să mizeze pe aliați naturali, cum ar fi Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană [310]. J. Sherr, reflectând asupra subiectului soluționării conflictului transnistrean exprimat prin reintegrarea teritorială a Republicii Moldova, deduce următoarea concluzie: conflictul ar putea fi soluționat foarte repede în cazul în care Republica Moldova ar fi dispusă să renunțe la propria suveranitate [311]. I. Stăvilă consideră că înlocuirea actualei operațiuni de menținere a păcii cu o misiune multinațională civilă cu mandat internațional și asigurarea îndeplinirii pe deplin a deciziilor Summitului OSCE de la Istanbul din 1999, pot contribui substanțial la crearea condițiilor necesare pentru depășirea impasului în problematica transnistreană, stimulând procesul de reglementare a conflictului [312, p. 92].

Accentuăm că eforturile autorităților Republicii Moldova îndreptate spre identificarea soluțiilor eficiente și durabile de reglementare a conflictului din raioanele de est nu s-au soldat cu rezultate palpabile. Suntem de părerea că elaborarea unor soluții viabile de reglementare a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova se dovedește a fi un proces foarte dificil, complex și multidimensional, aspectul determinant revenindu-i factorului geopolitic, însă ar fi o greșeală dacă am insista în exclusivitate asupra lipsei totale de progrese, dintre cele mai importante pot fi menționate următoarele: cu titlul de realizări se înscrie inaugurarea EUBAM, lansată la 30 noiembrie 2005 în vederea îmbunătățirii controlului la punctele de trecere gestionate în comun; Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al raioanelor de est

ale Republicii Moldova din 22 iulie 2005; inițiativele de consolidare a încrederii între cele două maluri și a securității, lansate în toamna anului 2007 în scopul elaborării unor proiecte comune de caracter social-economic și umanitar, dezarmării și demilitarizării întregului teritoriu al Republicii Moldova; luările de poziții cu privire la ineficiența actualului mecanism de pacificare și oportunitatea transformării lui într-o misiune multinațională de observatori civili [41, p. 161].

A. Țăranu, abordând subiectul reglementării geopolitice a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, ridică o problemă gravă, legată de funcționalitatea formatului de negocieri „5+2”, în contextul războiului ruso-ucrainean. În aceste condiții, Republica Moldova are motive mai mult decât întemeiate pentru a insista asupra revizuirii actualului format internațional de mediere în sensul sporirii gradului de eficiență al lui. Analiza evoluției conflictului transnistrean ne demonstrează că regiunea secesionistă rămâne în continuare o amenințare la adresa securității naționale a Republicii Moldova și o sursă de pericol și de instabilitate regională [313, p. 329].

V. Juc este de părerea că fărâmițarea teritorială și prezența regimului secesionist din stânga Nistrului reprezintă un impediment geopolitic esențial în calea integrării euroatlantice și europene a Republicii Moldova. Este important totuși de conștientizat că reintegrarea țării, integrarea euroatlantică și integrarea europeană reprezintă procese paralele care nu trebuie contrapuse, însă obiectivele strategice urmărite sunt consolidarea dimensiunii geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova [38, p. 211-213].

În contextul utilizării studiului de caz în cercetarea procesului de reglementare a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, specificând aspectul geopolitic, care reprezintă o amenințare constantă la adresa securității naționale și regionale, distingem două dimensiuni de abordare și de identificare a soluțiilor: externă (geopolitică) și internă (națională). Dimensiunea externă, fiind una determinantă în evoluția soluționării conflictului transnistrean, prevede atribuirea rolului principal marilor puteri (Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană și Federația Rusă), care își intensifică promovarea interesele geopolitice în regiunea Europei de Est, în contextul declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei, contribuind la reconturarea sferelor de influență geopolitică și la amplificarea reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, care va impulsiona identificarea soluției privind reglementarea conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova. Procesul de negocieri dintre marile puteri în vederea soluționării conflictului transnistrean este perceput ca un element de compromis geopolitic, care depinde în totalitate de evoluția evenimentelor militare din teatrul de război din Ucraina, însă acesta rămâne deocamdată incert în condițiile războiului declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei. Totodată, motivarea valorificării compromisului geopolitic în relațiile dintre marile puteri va contribui substanțial la reglementarea conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova. Dimensiunea națională include elaborarea și adoptarea, în baza consensului național, o Strategie de

reintegrare a Republicii Moldova, care va servi drept temelie pentru alocarea surselor financiare în scopul realizării programelor social-economice în raioanele din stânga Nistrului. Eventualele succese ale Republicii Moldova pe calea integrării europene, exprimate prin realizarea prevederilor Planului de Acțiuni privind implementarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, obținerea statutului de țară candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană, dar și perspectiva europeană asigurată de instituțiile comunitare prin demararea procesului de negocieri privind aderarea la Uniunea Europeană, ar putea deveni un factor determinant cu o încărcătură geopolitică semnificativă ce va eroda regimul secesionist din raioanele de est ale Republicii Moldova din interior [41, p. 163-164].

Considerăm că pentru a obține o soluție durabilă în reglementarea conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, în condițiile declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei, este necesar ca conducerea țării să fie pregătită din timp să declare comunității internaționale despre intenția politică de promovare a strategiei care să prevadă, după înfrângerea Federației Ruse în războiul cu Ucraina, realizarea unor acțiuni prompte în vederea soluționării conflictului transnistrean prin susținerea abordării securității naționale a Republicii Moldova la pachet împreună cu garanțiile de securitate oferite Ucrainei de Occident, inclusiv și pe dimensiunea euroatlantică. În opinia noastră, o altă conjunctură geopolitică a mediului de securitate regională favorabilă ca cea după înfrângerea Federației Ruse în războiul cu Ucraina nu va mai exista pe termen lung, de aceea valorificarea acestei oportunități de către conducerea țării trebuie abordată ca un imperativ existențial statal, dar și ca o prioritate în realizarea intereselor geopolitice de securitate națională a Republicii Moldova [41, p. 165].

Actualmente, în condițiile războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, care generează amplificarea riscurilor și amenințărilor la adresa securității regionale, totodată, periclitând și securitatea națională a Republicii Moldova, determină necesitatea organizării unor dezbateri naționale substanțiale la nivelurile mediului academic, societății civile și clasei politice privind regândirea asigurării dimensiunii geopolitice a securității naționale prin valorificarea oportunităților oferite ca urmare a aprofundării relațiilor politico-militare cu Alianța Nord-Atlantică în vederea fortificării rezilienței sistemului național de securitate a Republicii Moldova, dar și eventualitatea modificării statutului geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova pentru aderarea la Alianța Nord-Atlantică, astfel consolidând definitiv dimensiunea geopolitică a securității naționale, beneficiind de o securitate cooperativă și de o apărare colectivă. În același timp, ezitarea realizării de către Republica Moldova a alternativei geopolitice de asigurarea a consolidării capacității de reziliență a sistemului național de securitate a Republicii Moldova, ar determina conservarea statutului geopolitic de neutralitate permanentă nefuncțională care nu asigură, ci doar sporește gradul de vulnerabilitate al securității naționale, precum și păstrarea poziției geopolitice de *stat-tampon* între două centre de putere, astfel diminuând potențialul

geopolitic de asigurarea a securității naționale, fiind menținută în sfera de influență geopolitică a Federației Ruse [261, p. 162].

O. Serebrian susține că neutralitatea unui stat este manifestată prin politica de echidistanță a unei țări în raport cu părțile beligerante dintr-un conflict, iar în caz de pace, în raport cu blocurile politico-militare. Cercetătorul distinge neutralitatea permanentă și neutralitatea temporară, care este declarată de un stat în momentul declanșării unui conflict și valabilă pe durata acțiunilor militare în raport cu părțile beligerante. La rândul ei, neutralitatea permanentă poate fi autoasumată, cazul Republicii Moldova, sau impusă de un acord internațional, cazul Austriei, însă actualmente conceptul de neutralitate își pierde tot mai mult din semnificație, cazul Finlandei și Suediei [95, p. 191].

Ținem să subliniem, că pentru realizarea dimensiuni geopolitice de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova statutul de neutralitate permanentă a fost reglementat prin adoptarea unui set de acte legislative, care în prezent doar Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, prevede această clauză. Noua Strategie de securitate națională, adoptată la 15.12.2023, în contextul reconfigurării conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, nu face referință la statutul de neutralitate permanentă, așa cum era stipulat în Concepția securității naționale și vechia Strategie de securitate națională, abrogate după intrarea în vigoare a noii Strategii de securitate națională, care au fost adoptate în alte condiții geopolitice de securitate regională. Neutralitate permanentă a Republicii Moldova se distinge prin două aspecte: 1) juridic, art. 11, al. 2 din Constituția Republicii Moldova – Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său; 2) politic – Republica Moldova nu este parte și nici nu va intra în blocuri militare și nu va participa la acțiuni militare [277, p. 33].

V. Moșneaga și V. Beniuc consideră că cel mai optimal și efectiv mijloc de asigurarea a securității naționale, care ar corespunde intereselor geopolitice ale Republicii Moldova îl constituie strategia și tactica neutralității permanente, punctând că asigurarea dimensiunii geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova trebuie să fie realizată prin promovarea unei politici externe echilibrate, bazate pe o profundă analiză a contradicțiilor dintre marile puteri, statele participante la structurile regionale, subregionale și statele vecine [314, p. 19].

Conform lui N. Osmochescu, ideea de a proclama Republica Moldova ca stat cu statut de neutralitate permanentă nu a apărut spontan, ci a fost o idee propusă și temeinic analizată, care a fost influențată de mai mulți factori externi, cei mai importanți fiind: poziționarea geopolitică de *stat-tampon*; interesele geopolitice constante ale Federației Ruse în zonă; menținerea trupelor ruse în regiunea transnistreană; situația de conflict creată în raioanele de est ale Republicii Moldova începând cu anul 1992 [315, p. 4-5]. N. Osmochescu este de părerea că instituția neutralității permanente poate fi și trebuie examinată în mai multe aspecte: ca instituție de drept constituțional a statului; ca instituție de drept internațional public; ca element al securității naționale și internaționale [270, p. 182], subliniind că până în prezent Republica Moldova nu a încheiat acordul cu

alte state prin care acest statut să fie recunoscut și garantat, ceea ce nu este efectiv, cu toate acestea statutul de neutralitate permanentă creează obligația generală a tuturor statelor de a-l respecta [270, p. 183]. De aceeași părere este și V. Gamurari specificând că posibilitatea declarației neutralității permanente printr-un act unilateral a fost introdusă intenționat de către legiuitori, pentru a exclude concepția conform căreia neutralitatea Republicii Moldova, ce nu este garantată printr-un tratat internațional, nu ar produce efecte juridice. Mai mult ca atât, cercetătorul insistă asupra specificului neutralității permanente, care constă în faptul că posesor al acesteia poate fi doar statul subiect originar în dreptul internațional. În cazul impunerii statutului unei neutralități printr-un tratat internațional, aceasta se poate produce doar în condițiile garantării suveranității și integrității teritoriale [316, p. 242].

În același timp, V. Lupan este de părerea că dacă Republica Moldova a inclus neutralitatea în documentele care fundamentează geopolitica instituționalizării securității naționale a Republicii Moldova având drept scop retragerea trupelor rusești din raioanele de est, iar Federația Rusă insistă consecvent pe neutralitatea Republicii Moldova urmărind obiectivul că aceasta nu va deveni membră a Alianței Nord-Atlantice. Republica Moldova, dacă își dorește un viitor euroatlantic și european, care îi este oferit de Organizația Nord-Atlantică și de Uniunea Europeană, egal cu cel al altor state membre, nu poate fi doar un consumator de securitate, dar va trebui să-și asume și un rol mai serios și să înceapă să devină și un furnizor de securitate regională în contextul unei noi reconfigurări a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională din Europa de Est, care va fi edificată în perioada de după războiul dintre Federația Rusă și Ucraina [317].

S. Cebotari examinează principalele probleme și preocupări ce țin de statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, în contextul activizării cooperării cu Alianța Nord-Atlantică și tendința predominării influenței geopolitice a acesteia în regiunea Europei de Est. În opinia sa, declararea unui asemenea statut presupunea apărarea eficientă a intereselor de securitate națională reieșind din situația geopolitică regională și consolidarea păcii și stabilității în Republica Moldova, însă problema elucidării indispensabilității statutului de neutralitate permanentă pentru Republica Moldova sau dezvoltarea vectorului direcționat către aderarea la Alianța Nord-Atlantică, acțiune care ar garanta securitatea atât în regiune, cât și pe teritoriul Republicii Moldova, rămâne și în prezent una actuală și deschisă pentru dezbateri în Republica Moldova. S. Cebotari susține că statutul de neutralitate permanentă nu vizează promovarea intereselor naționale prin menținerea la distanță a marilor puteri și prin tratate, ci, dimpotrivă, contribuie la asigurarea securității naționale și regionale prin stabilirea unor relații în scopul prosperității [318, p. 90]. Statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova este abordat și de A. Burian, care consideră că Republica Moldova nu va rămâne în continuare o țară neutră, supoziție care decurge din confruntările geopolitice dintre Est și Vest, acest motiv determinând Republica Moldova să-și asigure geopolitica securității naționale, printr-un posibil parteneriat cu acel stat sau bloc

politico-militar care va fi în stare să-i garanteze independența și integritatea teritorială [319, p. 8, 10]. O. Dorul punctează că pe plan internațional statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova n-a fost valorificat pe deplin, totodată, reliefând rațiunea adoptării de către Republica Moldova a statutului de neutralitate permanentă, pe care a redus-o la următoarele idei: realitățile geopolitice în contextul luptei pentru sferele de influență; potențialul politic și militar destul de slab al Republicii Moldova; situația țărilor vecine [320, p. 202].

C. Manolache este de părerea că în condițiile în care raioanele de est se aflau sub ocupația fostei Armate a 14-a, prin conceptul de neutralitate se urmărea (și în prezent) asigurarea unor condiții optime de apărare a independenței, suveranității, integrității teritoriale și securității naționale la cele patru niveluri: individual (cetățeni), colectiv (asociații de interese), național (stat) și internațional (în mediul extern) [321, p. 136]. A. Lavric, la rândul său, identifică problemele cu care se confruntă Republica Moldova în contextul asigurării securității naționale din perspectiva statutului geopolitic de neutralitate permanentă, acestea fiind: terorismul, traficul de droguri și persoane, migrația ilegală, conflictele nesoluționate. În opinia sa, prevenirea și combaterea acestor provocări pot avea loc numai în condițiile renunțării la principiul neutralității permanente și intensificării eforturilor privind o mai strânsă interacțiune cu Alianța Nord-Atlantică, care va contribui la rezolvarea conflictului transnistrean și la asigurarea securității naționale a Republicii Moldova [322, p. 87]. V. Mija examinează conceptul de neutralitate în aspect evolutiv geopolitic prin a-l defini și clasifica în scopul distingerii modelului geopolitic al statelor neutre [323, p. 109-110]. Cercetătorul confruntă unele viziuni privitor la aplicabilitatea statutului de neutralitate în diferite perioade de timp și anumite contexte geopolitice, exprimând supoziția absolut fondată că realitățile geopolitice în context global și regional pot schimba percepția asupra statutului geopolitic de neutralitate a țării [323, p. 115].

În accepția lui V. Pleșca, fiecare țară cu statut de neutralitate permanentă trebuie să-și propună o formă proprie a neutralității care să răspundă necesităților de ordin intern și extern ale statului, cu posibilitatea de a fi modificată în timp. În opinia sa, Concepția securității naționale a Republicii Moldova reflectă în mod explicit evaluarea generală a mediului de securitate în plan național și internațional în care operează Republica Moldova [324]. Nu suntem de acord cu afirmațiile lui V. Pleșca, considerăm că în contextul războiului dintre Federația Rusă și Ucraina s-au produs schimbări fundamentale în arhitectura geopolitică mondială a securității internaționale și în conjunctura geopolitică a mediului de securitate regională din Europa de Est, care generează noi riscuri și amenințări geopolitice la adresa componentelor securității naționale ale Republicii Moldova, iar evaluarea generală a mediului de securitate regională în care operează Republica Moldova prevăzută în Concepția securității naționale nu mai reflectă actualitate și importanță pentru asigurarea securității naționale, de asemenea, politicile din domeniul securității și apărării naționale nu mai generează

soluții relevante pentru combaterea riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale și nu mai reprezintă o sursă de idei raționale pentru procesul de consolidare a rezilienței instituționale a sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova, necesitând în regim de urgență demararea procesului de elaborare și adoptare a unor noi documente strategice de bază pentru asigurarea veritabilă a securității și apărării naționale a Republicii Moldova.

V. Lupan de asemenea contestă aceste supoziții, afirmând că neutralitatea Republicii Moldova nu a produs rezultatul scontat de retragere a trupelor ruse și de soluționare a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, pornind de la faptul că ar trebui să urmărim evoluțiile geopolitice și să fim pregătiți pentru riscurile și amenințările în aflate în schimbare [317]. Potrivit lui A. Rácz, prevederile Concepției securității naționale a Republicii Moldova nu sunt capabile să răspundă adecvat la situația geopolitică de securitate regională cu care actualmente se confruntă Republica Moldova. [325]. S. Troebst, analizând critic analogia situațiilor de securitate dintre Georgiei și Republicii Moldova, susține că în termeni militari Republica Moldova nu poate face față capacităților militare ale Federației Ruse. Deși un scenariu maximal negativ nu amenință direct Republica Moldova, necesitatea integrării țării într-un sistem geopolitic stabil de alianță politico-militară este condiția esențială pentru protejarea contra unor riscuri potențiale și curente legate de securitatea Republicii Moldova [326]. J. Bugajski susține că neutralitatea nu mai emite un semnal de independență și libertate în acțiuni. Aceasta presupune o vulnerabilitate care se manifestă prin izolare și pierdere a suveranității în raport cu presiunile geopolitice exercitate de Federația Rusă [327]. G. Istvan este de părerea că în condițiile geopolitice actuale statutul de neutralitate permanentă nu asigură securitatea statului la parametri înalți. În opinia sa, neutralitatea nu mai este percepută ca un concept valid și aplicabil, care ar totaliza interesele unei națiuni într-o lume în care competiția ideologică a Războiului Rece a luat sfârșit [328]. L. Movchanyuk subliniază că proclamarea neutralității permanente poate intensifica potențialele aspirații al statelor vecine vizavi de teritoriul acestui stat, deoarece, în caz de conflict, acesta nu va fi apărat de nimeni [329].

I. Chifu este sceptic în privința posibilității statului ce se află la periferie sau în *zona-tampon* între două blocuri geopolitice să-și poată asigura securitatea prin sine însuși și prin garanții de neutralitate [330]. I. Mastac exprimă opinia că statutul de neutralitate permanentă prevede abținerea statului de la aderarea la blocuri sau alianțe politico-militare. Totodată, fiecare stat, și mic, și mare, poartă o anumită responsabilitate privitor la menținerea stabilității și securității atât proprii, cât și regionale, internaționale etc. [331, p. 8]. R. Gorincioi demonstrează falsitatea promotorilor neutralității permanente ce se axează pe compararea Republicii Moldova cu situația geopolitică a altor state neutre din Europa, susținând că nici unul din statele neutre din Europa nu se confruntă cu problema secesionismului, a instabilității politice, economice și puternicii presiuni geopolitice din partea Federației Ruse [332]. I. Chifu acreditează opinia că

Republica Moldova nu poate să-și asume singură propria securitate, din mai multe motive: absența capacităților instituționale necesare din cadrul sistemului național de securitate și apărare; dimensiunile reduse în raport cu vecinii și actorii regionali; situația geopolitică actuală care exclude posibilitatea asigurării securității unui stat de sine stătător, cu excepția marilor puteri geopolitice cu capabilități majore militare și de securitate; poziționarea geopolitică de *stat-tampon* a Republicii Moldova; existența pe teritoriul țării a trupelor militare ruse; toate soluțiile negociate și convenite privind retragerea acestora dovedindu-se ineficiente [333, p. 31-32].

V. Juc accentuează că statutul geopolitic de neutralitate permanentă, consfințit constituțional, nu asigură în regim automat securitatea națională a Republicii Moldova, iar rezultatul cel mai important se dovedește a fi neparticiparea la procesele de cooperare militară din cadrul Comunității Statelor Independente. Securitatea națională a Republicii Moldova ar putea fi asigurată cel mai eficient în condițiile integrării euroatlantice, prin re poziționarea sa geopolitică de *stat-tampon*, deoarece, calitatea de stat membru al Organizației Nord-Atlantice ar putea să-i asigure securitatea națională, în contextul în care, actualmente, organizația dată este cea mai viabilă în materie de securitate [48, p. 207].

I. Chifu precizează în contextul ordinii de idei reliefate de V. Juc că statutul geopolitic de neutralitate permanentă nu este nici soluție de securitate, nici angajament pentru rezolvarea de către comunitatea internațională prin state garante a unor probleme de securitate ale Republicii Moldova, cum sunt trupe militare străine pe teritoriul său, nu reprezintă un transfer către eventualele state garante privind soluționarea securității naționale și nu scutește statul neutru de obligațiile de a respecta angajamentele luate ca stat neutru de asigurarea securității naționale, regionale și internaționale. În opinia expertului, adoptarea statutului geopolitic de neutralitate permanentă de către Republica Moldova nu este consecința unei strategii temeinic argumentate, urmărindu-se de fapt cedarea asigurării securității și responsabilității apărării statului comunității internaționale [334, p. 17].

În opinia noastră, statutul geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova s-a dovedit a fi unul iluzoriu care n-a fost în stare să asigure o securitate durabilă ce ar reflecta în sine toate transformările geopolitice ale mediului de securitate regională postrăzboi rece, ci s-a dovedit a fi, mai degrabă, o provocare generând instabilitate geopolitică regională și vulnerabilitate pentru sistemului național de securitate și apărare amplificând riscul apariției unor impedimente geopolitice de consolidare a capacităților de contracarare a noilor riscuri și amenințări geopolitice cu care se confruntă Republica Moldova. Considerăm interpretarea art. 11 din Constituția Republicii Moldova de către Curtea Constituțională prin adoptarea Hotărârii nr. 14 din 02.05.2017, ca fiind un argument fundamental în favoarea admiterii participării forțelor armate ale Republicii Moldova la sisteme colective de securitate, asemenea sistemului de securitate al Națiunilor Unite, la operațiuni de menținere a păcii și operațiuni umanitare, care ar impune sancțiuni colective împotriva agresorilor și infractorilor de drept internațional, nefiind considerată o

contradicție cu statutul de neutralitate. Totodată, prin această Hotărâre sunt combătute supozițiile acelor experți care pledează pentru demilitarizarea completă a Republicii Moldova în condițiile adoptării statutului geopolitic de neutralitate permanentă, care îi va asigura securitatea națională prin respectarea acesteia de către actorii internaționali, fiind promovată ideea desființării armatei naționale ca instituție inutilă. Implicarea forțelor armate ale Republicii Moldova în asigurarea securității internaționale și regionale, fiind eliminat impedimentul de ordin juridic, va consolida dimensiunea geopolitică în realizarea procesului de reziliență instituțională a sistemului național de securitate și apărare prin aprofundarea nivelului de instruire și pregătire profesională a efectivului, sporirea gradului de interoperabilitate, precum și realizarea standardelor internaționale în implementarea modernizării forțelor armate ale Republicii Moldova.

D. Dungaciu este de părerea că la Summitul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord din 4-5 septembrie 2014 din Țara Galilor, în contextul securității regionale din Europa de Est au fost adoptate decizii care se vor materializa, inclusiv și pentru Republica Moldova, astfel beneficiind de un statut geopolitic de partener privilegiat al Alianței Nord-Atlantice, respectând statutul de neutralitate pe care îl are în prezent Republica Moldova și afirmând aplicarea suficientă a eforturilor pentru integrarea euroatlantică. Potrivit expertului, actualmente Republica Moldova nu își poate asigura securitatea națională, dat fiind faptul că statutul geopolitic de neutralitate permanentă și poziționarea geopolitică de *stat-tampon* nu determină calitatea capacităților militare de care are nevoie Republica Moldova, care sunt la un nivel aproape inutilizabil [335].

În contextul procesului de consolidare a dimensiunii geopolitice de valorificare a oportunităților în fortificarea rezilienței sistemului național de securitate a Republicii Moldova B. Paclikova accentuează absolut fondat imperativul realizării de către Republica Moldova a Inițiativei de Consolidare a Capacităților de Apărare, menționând că în aceste condiții au fost elaborate și adoptate Strategia națională de apărare și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia pentru anii 2018-2022 (prin Hotărâre de Parlament nr. HP 134/2018 din 19.07.2018) și Strategia militară a Republicii Moldova și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia pentru anii 2018-2022 (prin Hotărâre de Guvern nr. 961 din 03.10.2018). De asemenea, programul se axează pe revizuirea riscurilor și pericolelor cu caracter militar la adresa statului, modificarea cadrului legislativ și normativ la nivelul politicilor strategice, evaluarea structurii de comandă și control a capacităților existente și estimarea dezvoltării economice [336].

Conform lui V. Cibotaru, problema stringentă cu care se confruntă armata națională este procesul care este lipsit de operativitate și implementare rapidă a etapelor de modernizare și schimbare a tehnicii militare, în contextul declanșării de către Federația Rusă a fazei convenționale active a războiului hibrid împotriva Ucrainei, care generează noi riscuri și amenințări la adresa securității și apărării naționale, Republica Moldova având nevoie de armament de tip nou, apărare antiaeriană și antirachetă modernă și de suplینirea rezervelor de muniție. Expertul susține că grație Inițiativei de Consolidare a

Capacităților de Apărare, Republica Moldova își consolidează dimensiunea geopolitică de interoperabilitate a forțelor armate cu cele ale statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice, care au pus la dispoziția Republicii Moldova experții săi din Statele Unite ale Americii, România, Polonia, Țările Baltice pentru diferite programe de asistență și posibilități de modernizare a tehnicii [336].

Așadar, pentru realizarea procesului de consolidare a dimensiunii geopolitice prin valorificarea oportunităților de fortificare a rezilienței sistemului național de securitate al Republicii Moldova, evoluția căreia este subminată de problemele identificate, cum ar fi: conflictul geopolitic dintre Federația Rusă și Republica Moldova, faza politico-militară a acestuia din raioanele de est ale Republicii Moldova rămânând în stare înghețată; statutul geopolitic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova; și poziționarea geopolitică a Republicii Moldova de *stat-tampon*, este necesară intensificarea relațiilor de cooperare politico-militare la nivel multilateral cu structurile și instituțiile euroatlantice, precum și la nivel bilateral cu statele membre ale Alianței Nord-Atlantice în cadrul Programului Parteneriatul pentru Pace, care vor contribui la implementarea unor reforme profunde de modernizare a sectorului de securitate și apărare națională, ce se va solda cu amplificarea gradului de descurajare a eventualelor pericole din partea potențialelor inamici, precum și combaterea eficientă a riscurilor și amenințărilor actuale la adresa securității naționale. Soluționarea acestor probleme geopolitice, care periclitează procesul de asigurare a independenței, suveranității și integrității teritoriale, depinde în mare măsură de finalitatea războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, ce va determina o nouă reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, care va fundamenta edificarea unui nou sistem de securitate europeană, fiind reconturate noi sfere de influență geopolitică. Totodată, consolidarea dimensiunii geopolitice a securității naționale a Republica Moldova, prin re poziționarea geopolitică de *stat-tampon*, renunțarea la neutralitatea permanentă și aderarea la Alianța Nord-Atlantice, care va contribui la fortificarea statutului geopolitic de stat furnizor de securitate regională, depinde în mare măsură și de redimensionarea intereselor geopolitice ale Republicii Moldova în contextul noilor aranjamente de securitate regională, ca urmare a încheierii războiului cu victoria raportată de statul ucrainean.

5.3. Concluzii la Capitolul 5

1. În contextul situației geopolitice regionale de instabilitate, creată de agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei, Republica Moldova încearcă, deocamdată, sporadic și neconvingător să părăsească arealul de coliziune dintre Occident și Federația Rusă, iar perspectiva de redimensionare a poziționării geopolitice a Republicii Moldova de *stat-tampon*, care este determinată de statutul geopolitic de neutralitate permanentă, poate fi valorificată prin necesitatea de

utilizare a dimensiunii geopolitice ca elementul fundamental în reconceptualizarea noii paradigme de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova.

2. Spațiul geopolitic al Europei de Est a devenit zona de confruntare militară a intereselor geopolitice ale marilor puteri, care exercită presiuni asupra statelor din regiune și le determină politicile interne de asigurare a securității naționale, precum și direcțiile de realizare a acestora, consolidând factorul geopolitic în regiune prin atribuirea rolului primordial în asigurarea securității naționale. Reconceptualizarea paradigmei geopolitice de asigurare a rezilienței securității naționale a Republicii Moldova este stringent necesară, deoarece statutul geopolitic de neutralitate permanentă nu generează securitate în contextul transformărilor geopolitice actuale ale mediului de securitate regională și se impune a fi realizată printr-o abordare academică, întrucât importanța unei expertize competente a problemelor privind asigurarea funcționalității sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova fundamentată pe o analiză științifică temeinică asupra implicării factorului geopolitic nu poate fi subestimat.
3. Capacitatea instituțională a sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova de a depăși pe cont propriu amenințările pe dimensiunea geopolitică este una redusă, alternativa fiind examinarea oportunității combaterii colective a acestora prin aderarea la Alianța Nord-Atlantică, care trebuie să devină un imperativ în necesitatea realizării intereselor geopolitice vitale ale Republicii Moldova fundamentate pe asigurarea securității naționale.
4. Realizarea procesului de consolidare a dimensiunii geopolitice prin valorificarea oportunităților de soluționare a problemelor geopolitice cu care se confruntă sistemul național de securitate al Republicii Moldova în fortificarea asigurării rezilienței, necesită o intensificare a relațiilor de cooperare politico-militare la nivel multilateral cu structurile și instituțiile euroatlantice, precum și la nivel bilateral cu statele membre ale Alianței Nord-Atlantică, care vor contribui la implementarea unor reforme profunde de modernizare a sectorului de securitate și apărare națională, ce se va solda cu amplificarea gradului de descurajare a eventualelor pericole din partea potențialelor inamici, precum și combaterea eficientă a riscurilor și amenințărilor actuale la adresa securității naționale.
5. Reglementarea problemelor geopolitice, care periclitează asigurarea independenței, suveranității și integrității teritoriale, depinde în mare măsură de finalitatea războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, care va determina o nouă reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională fundamentând un nou sistem de securitate europeană, fiind reconturate noi sfere de influență geopolitică, iar rezolvarea dimensiunii geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova, prin re poziționarea geopolitică de *stat-tampon*, renunțarea la neutralitatea permanentă și aderarea la Alianța Nord-Atlantică, care va contribui la fortificarea statutului geopolitic de stat furnizor de securitate regională, depinde de realizarea intereselor geopolitice ale

Republicii Moldova în noile aranjamente de securitate regională.

CONCLUZII GENERALE

Rezultatele principial noi, care au fost obținute în urma realizării investigațiilor științifice, au contribuit la crearea unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „**Geosecuritologia**”, ce are ca suport epistemologic analiza dimensiunii geopolitice a securității fundamentată prin aplicabilitate, iar ca obiect de investigație influența fenomenului geopolitic din perspectiva evoluției transformărilor structurale de sistem internațional din perioada postrăzboi rece asupra securității abordate multinivelar, sistemic și structural-funcțional.

Concluziile generale, care au fost argumentate din punct de vedere teoretico-metodologic și aplicativ, obținute în baza analizei materialului empiric, ce a contribuit la realizarea cercetării subiectelor propuse spre investigație, sunt următoarele:

1. Evoluția relațiilor internaționale în perioada postrăzboi rece au impulsionat demararea unor noi cercetări științifice în domeniile geopoliticii, securitologiei și teoriei relațiilor internaționale rezultatele cărora au fundamentat apariția noilor etape de dezvoltare a acestor discipline, lăsând în urmă etapele clasică și cea de repudiere a geopoliticii, etapa abordării securității nucleare și a păcii din perioada războiului rece și etapa bipolară a sistemului internațional. Cercetarea impactului geopoliticii asupra securității abordată multinivelar, sistemic și structural-funcțional din perspectiva evoluției transformărilor structurale de sistem internațional din perioada postrăzboi rece, reflectată atât în literatura de specialitate din străinătate, cât și din Republica Moldova a acumulat în timp un volum semnificativ de izvoare, însă dimensiunea geopolitică a securitologiei ca entitate științifică interdisciplinară – „**Geosecuritologia**” nu a fost identificată în circuitele academice valorificate. Implicarea plenară a mediului universitar-academic în cercetarea „**Geosecuritologiei**” ar contribui la o mai bună înțelegere a influenței fenomenului geopolitic asupra securitologiei [41, p. 79-111].
2. Polurile reprezintă subsisteme geopolitice care formează puncte extreme ale axei globale pe care este edificat sistemul internațional, structurând sistemul prin potențialul său geopolitic, fapt care le permite să se echilibreze reciproc, totodată, îndeplinind și rolul de garant al configurației ordinii geopolitice mondiale pe care au edificat-o și o reflectă, având nevoie unul de altul, pentru a menține situația internă și externă stabilită, dar, în același timp, fiind și concurenți geopolitici, care urmăresc scopul să se anihileze mutual unul pe altul sau să contribuie prin extindere la diminuarea sferei de influență geopolitică a adversarului, astfel reducându-i din spațiul geopolitic de manevră și micșorându-i valoarea statutului geopolitic în cadrul sistemului internațional. Dispariția unui *pol*, acțiune care se manifestă printr-un proces de reconfigurare a structurii geopolitice a sistemului internațional, dar și a ordinii mondiale, demarată de *polul* concurent într-un context de confruntare geopolitică, se surpă întreaga construcție geopolitică mondială [41, p. 45-78].

3. Abordarea geopoliticii sub aspectul disciplinar-științific, reprezintă prin statutul său un domeniu al cărui obiect de studiu este valorificat prin interacțiunea mai multor discipline academice și cu ajutorul unui spectru diversificat de metode investigative, incontestabil fiind prezent și caracterul interdisciplinar, pluridisciplinar și transdisciplinar al materiei cercetate. Geopolitica în plan epistemologic, ca obiect de investigație, urmărește direct descrierea, descifrarea, explicarea, interpretarea și înțelegerea complexității fenomenelor și proceselor geopolitice, care este în măsură să contribuie la definirea statutului disciplinar al geopoliticii, atât sub aspect ontologic, cât și în plan epistemologic, ca în ultimă instanță să se asigure demarcarea cadrului științific precum și să se definească identitatea academică a domeniului [41, p. 11-45].
4. Necesitatea fundamentării teoretice și definirea unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, va consolida supoziția promovării unor analize actualizate și perfecționate, fiind indispensabile pentru procesul de cunoaștere a fenomenelor geopolitice postrăzboi rece, care determină realizarea evenimentelor și acțiunilor de securitate din partea statelor în cadrul sistemului de relații internaționale. Fundamentarea teoretică a Geosecuritologiei abordată în calitate de nouă direcție științifică de cercetare în cadrul securitologiei reprezintă prin conținut un fenomen combinativ multiaspectual, ce întrunește valențe corelative ale două ramuri științifice complexe a cunoașterii *geopoliticii* și *securitologiei*, care fiind supuse analizei bazate pe interacțiune pentru stabilirea raporturilor între aceste domenii, au provocat numeroase dezbateri academice evidențiind aspectul geopolitic ca fiind unul determinant în comportamentul statelor în procesul de asigurare a securității, totodată, alimentând luări de poziție atât convergente ca esență, cât și diametral opuse din cauza naturii și cadrului epistemologic dificil supus investigațiilor științifice comparativ cu obiectele de studiu ale altor științe sociale, însă oportunitatea fundamentării unei noi direcții științifice în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia” este determinată de primordialitatea cercetării dimensiunii geopolitice în procesele de asigurare a securității multinivelare [41, p. 79-111]. Noua direcție științifică în domeniul cercetării securitologiei – „Geosecuritologia”, care a fost fundamentată în Capitolul 2, Subcapitolul 2.2., ne aparține cu titlul de noutate științifică, ce nu s-a regăsit în alte circuite academice, fiind o contribuție personală cu semnificație teoretică, va contribui la dezvoltarea științei securitologia din perspectiva teoretico-metodologică, iar sub aspect aplicativ, prin propunerea unei noi subdiscipline în cadrul securitologiei, cu aceeași denumire.
5. Prin consolidarea *polului* ca structură inerentă a sistemului internațional postrăzboi rece, fiind condiționată de evenimentele geopolitice regionale și internaționale, au fost determinate distincte tipuri de configurații geopolitice în cadrul diferitor etape ale perioadei sistemului internațional postrăzboi rece, fiind clarificate următoarele

etape: prima etapă a sistemului internațional postrăzboi rece cu o structură *uni-multipolară echilibrată geopolitică* a început după dispariția sistemului internațional bipolar și încheierea războiului rece, etapă care a luat sfârșit către anul 2014, fiind precedată de anexarea peninsulei Crimeea, an în care evenimentele geopolitice din Ucraina au impulsivat începerea celei de a doua etapă a perioadei de dezvoltare a sistemului internațional postrăzboi rece cu aceeași structură geopolitică; cea de a doua etapă a perioadei sistemului internațional postrăzboi rece, s-a încheiat și mai repede, durând doar opt ani, până la 24 februarie 2022 când Federația Rusă a comis o agresiune militară neprovocată, astfel declanșând faza convențională activă a războiului hibrid împotriva Ucrainei, determinând începutul celei de a treia etape a perioadei de evoluție a sistemului internațional postrăzboi rece cu o structură *uni-multipolară neechilibrată geopolitică*, finalizarea căreia determina sfârșitul acestei perioade, iar etapa a patra, se va solda cu o reconfigurare geopolitică structurală *bipolară militar-asimetrică neechilibrată geopolitică* a sistemului internațional în cadrul unui nou război rece, cu o vădită dimensiune geopolitică de securitate promovată de marile puteri în cadrul relațiilor internaționale [55, p. 45-78].

Constatarea etapelor din perioada postrăzboi rece cu edificarea structurii geopolitice a sistemului internațional pentru fiecare din ele, care a fost cercetată în Capitolul 3, Subcapitolul 3.1., este o contribuție personală cu semnificație teoretică, ce va contribui la dezvoltarea științei teoriei relațiilor internaționale.

6. Consolidarea rezilienței securității naționale ale marilor puteri pe dimensiunea asigurării securității geopolitice este determinată de gradul de implicare în procesele geopolitice de asigurare a securității regionale și securității internaționale. Nivelul de complexitate și de antagonizare a intereselor geopolitice promovate de către toți actorii geopolitici interesați de un spațiu geopolitic regional, condiționează degajarea oportunităților și constrângerilor de caracter geopolitic pentru politicile de asigurare a securității naționale a statelor din sfera de influență geopolitică. Continentul cu cei mai mulți actori geopolitici importanți, cu cele mai multe regiuni disputate geopolitic și asupra căruia sunt concentrate interesele geopolitice ale tuturor marilor puteri, este Eurasia, care fiind dominată de o singură supraputere sau de o coaliție constituită din două sau mai multe mari puteri, va oferi actorilor posibilitatea exercitării puterii geopolitice pentru a influența evoluția evenimentelor de securitate în plan mondial. Nedefinirea sau ignorarea intenționată ori involuntară a intereselor geopolitice reprezintă un pericol deloc neglijabil pentru securitatea națională oricărui stat, deoarece actualmente, riscurile și amenințările geopolitice se manifestă tot mai pregnant la adresa securității internaționale, regionale și naționale [60, p. 15-36].
7. Evoluția situației geopolitice regionale din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, care se manifestă prin acțiuni din partea marilor puteri de reconfigurare a conjuncturii geopolitice a mediului de securitate regională, este impulsivată de concurența intereselor geopolitice pentru reconturarea sferelor de influență, ce le-ar asigura actorilor majori consolidarea securității naționale prin obținerea unor avantaje

strategice teritoriale, exercitând un impact asupra relațiilor geopolitice de securitate în raport cu puterile regionale și cu micile puteri, aflate în zona geopolitică disputată, determinându-le politicile de securitate națională. Totodată, procesele geopolitice regionale de securitate au contribuit la re poziționarea strategică a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est, în contextul necesității asigurării securității naționale și au impulsionat declanșarea agresiunii militare din partea Federației Ruse împotriva Ucrainei, rezultatul finalizării căreia rămâne a fi unul extrem de important în procesul de asigurare a securității regionale, care va fi supus unei transformări fundamentale, ce se va solda cu edificarea unei noi arhitecturi geopolitice în baza căreia va fi constituit un nou sistem de securitate europeană, care ar oferi priorități de securitate statelor din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est [250, p. 269-289].

8. Necesitatea redefinirii geopoliticii a puterilor regionale și a micilor puteri din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est din perspectiva consolidării rezilienței sistemului național de securitate, în condițiile dezintegrării polului estic din cadrul structurii geopolitice a sistemului internațional bipolar, ceea ce a determinat un vid de putere geopolitică regională de securitate, au determinat în perioada postrăzboi rece extinderea proceselor integraționiste ale Alianței Nord-Atlantice și ale Uniunii Europene spre Est, care au fost esențiale în asigurarea securității naționale ale acestor state și efective ca acțiuni de descurajare a escaladării războiului dintre Federația Rusă și Ucraina în plan regional, contribuind și la consolidarea poziției geopolitice regionale ale acestor organizații internaționale în raport cu geopolitica de securitate a Federației Ruse promovată de o politică externă revanșardă [263, p. 73-84].
9. Spațiul geopolitic al Europei de Est a devenit zona de confruntare militară a intereselor geopolitice ale marilor puteri, care exercită presiuni asupra statelor din regiune și le determină politicile interne de asigurare a securității naționale, precum și direcțiile de realizare a acestora, consolidând factorul geopolitic în regiune prin atribuirea rolului primordial în asigurarea securității naționale. Reconceptualizarea paradigmei geopolitice de asigurare a rezilienței securității naționale a Republicii Moldova este stringent necesară, deoarece statutul geopolitic de neutralitate permanentă nu generează securitate în contextul transformărilor geopolitice actuale ale mediului de securitate regională, iar capacitatea instituțională a sistemului național de securitate și apărare al Republicii Moldova de a depăși pe cont propriu amenințările pe dimensiunea geopolitică este una redusă, alternativa fiind examinarea oportunității combaterii colective a acestora prin aderarea la Alianța Nord-Atlantică, care trebuie să devină un imperativ în necesitatea realizării intereselor geopolitice vitale ale Republicii Moldova fundamentate pe asigurarea securității naționale [278, p. 18-33].
10. Realizarea procesului de consolidare a dimensiunii geopolitice prin valorificarea oportunităților de soluționare a problemelor geopolitice cu care se confruntă sistemul

național de securitate al Republicii Moldova în fortificarea asigurării rezilienței, necesită o intensificare a relațiilor de cooperare politico-militare la nivel multilateral cu structurile și instituțiile euroatlantice, precum și la nivel bilateral cu statele membre ale Alianței Nord-Atlantice, care vor contribui la implementarea unor reforme profunde de modernizare a sectorului de securitate și apărare națională, ce se va solda cu amplificarea gradului de descurajare a eventualelor pericole din partea potențialelor inamici, precum și combaterea eficientă a riscurilor și amenințărilor actuale la adresa securității naționale. Reglementarea problemelor geopolitice cu care se confruntă Republica Moldova, depinde în mare măsură de finalitatea războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, iar fortificarea statutului geopolitic de stat furnizor de securitate regională, depinde de realizarea intereselor geopolitice ale Republicii Moldova în noile aranjamente de securitate regională din spațiul geopolitic al Europei Centrale și de Est [234, p. 420-443]. Cercetarea dimensiunii geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova a fost realizată în Capitolul 5, Subcapitolele 5.1. și 5.2., în cadrul cărora au fost identificate problemele geopolitice cu care se confruntă Republica Moldova în domeniul securității naționale și constatate mecanismele de consolidare a rezilienței dimensiunii geopolitice în cadrul procesului de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova, prin argumentarea necesității de reconceptualizare a paradigmei geopolitice a securității naționale, care este o contribuție personală cu valoare practică, ce va determina fortificarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova.

Concluziile generale reflectă numărul exact al obiectivelor trasate la momentul elaborării lucrării, ceea ce denotă limitele rezultatelor obținute, iar problemele care rămân a fi nesoluționate sunt determinate de noile evoluții a fenomenului geopolitic, care are un caracter dinamic în cadrul relațiilor internaționale, ce exercită un impact asupra securității, astfel contribuind la apariția unor noi probleme pentru eventualele cercetări științifice.

Geosecuritologia deschide largi perspective pentru noi elaborări de pronosticare a eventualelor evoluții ale proceselor din cadrul relațiilor internaționale, cu implicarea fenomenului geopolitic în transformarea securității abordate multinivelar, sistemic și structural-funcțional.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BRZEZINSKI, Zbigniew. *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice*. București: Editura Univers Enciclopedic, 2000. 238 p. ISBN 973-9436-24-2
2. KISSINGER, Henry. *Diplomația*. București: Editura Bic All, 2003. 784 p. ISBN 973-571-462-0
3. KAPLAN, Robert. *Răzbumarea geografiei. Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului*. București: Editura Litera, 2014. 480 p. ISBN 978-606-686-603-3
4. MARSHALL, Tim. *Prizonierii geografiei. Zece hărți care îți spun tot ce trebuie să știi despre politica globală*. București: Editura Litera, 2018. 288 p. ISBN 978-606-33-2508-3
5. FRIEDMAN, George. *Următorii 100 de ani. Previziuni pentru secolul XXI*. București: Editura Litera, 2009. 213 p. ISBN 978-973-675-695-5
6. SĂGEATĂ, Radu. *Geopolitică*. Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga”, 2008. 303 p. ISBN 978-973-739-602-0
7. FRĂSINEANU, Dragoș. *Geopolitica*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Editura Fundației România de Măine, 2007. 332 p. ISBN 978-973-725-917-2
8. VĂDUVA, Gheorghe. *Geopolitica. Teorii. Areale. Falii. Conexiuni*. București: Editura Societatea Scriitorilor Militari, 2013. 446 p. ISBN 978-973-8941-61-8
9. HLIHOR, Constantin. *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane: considerații teoretice și metodologice*. București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2005. 330 p. ISBN 973-663-304-7
10. NAUMESCU, Valentin. *Politica Marilor Puteri în Europa Centrală și de Est. 30 de ani de la sfârșitul Războiului Rece*. București: Editura Humanitas, 2019. 295 p. ISBN 978-973-50-6418-1
11. НАРТОВ, Николай. *Геополитика*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Единство, 2004. 544 с. ISBN 5-238-00682-9
12. ТУЗИКОВ, Андрей. *Основы геополитики*. Москва: КноРус, 2004. 272 с. ISBN 5-94761-033-7
13. DUGHIN, Aleksandr. *Bazele geopoliticii. Viitorul geopolitic al Rusiei. Volumul 1*. București: Editura Eurasiatica, 2011. 447 p. ISBN 978-606-92763-1-0
14. КОЛОЦОВ, Владимир, МИРОНЕНКО, Николай. *Геополитика и Политическая География*. Москва: Аспект Пресс, 2005. 479 с. ISBN 5-7567-0143-5
15. BURIAN, Alexandru. *Geopolitica lumii contemporane*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2003. 456 p. ISBN 9975-78-251-5
16. SEREBRIAN, Oleg. *Despre geopolitică*. Chișinău: Editura Cartier, 2009. 176 p. ISBN 978-9975-79-558-6
17. TEOSA, Valentina, VASILESCU, Grigore, CROITORU, Vasile. *Geopolitica în sistemul științelor politice*. In: *Politologie: manual pentru specialitățile nonprofil* / coord. Moșneaga Valeriu, Rusnac Gheorghe, Sacovici Vasiliu. Chișinău: CEP USM, 2007, pp. 336-345. ISBN 978-9975-70-183-9
18. BUZAN, Barry. *Popoarele, statele și frica. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*. Chișinău: Editura Cartier, 2014. 404 p. ISBN 978-9975-79-727-6
19. UNGUREANU, Radu-Sebastian. *Securitate, suveranitate și instituții internaționale*. Iași: Editura Polirom, 2010. 240 p. ISBN 978-973-46-1804-0
20. GHICA, Luciana, Alexandra, ZULEAN, Marian. *Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese*. Iași: Editura Polirom, 2007. 326 p. ISBN 978-973-46-0624-5

21. JUC, Victor. *Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece*. Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2015. 200 p. ISBN 978-9975-53-530-4
22. MORARU, Victor. *La République de Moldova: les enjeux du passé, du présent et de l'avenir*. Chișinău: Editura Tipografia-Sirius, 2022. 200 p. ISBN 978-9975-57-321-4
23. MANOLACHE, Constantin. *Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului*. Chișinău: Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2015. 386 p. ISBN 978-9975-4239-9-1
24. ALBU, Natalia. *Riscuri și amenințări la adresa securității naționale: tehnici de analiză și evaluare. Ghid metodic*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2019. 135 p. ISBN 978-9975-3298-0-4
25. POPESCU, Nicu. *Politica externă a Uniunii Europene și conflictele post-sovietice*. Chișinău: Editura Cartier, 2013. 224 p. ISBN 978-9975-79-822-8
26. BULL, Hedley. *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*. Chișinău: Editura Știința, 1998. 318 p. ISBN 9975-67-065-2
27. WALTZ, Kenneth. *Teoria politicii internaționale*. Iași: Editura Polirom, 2006. 325 p. ISBN 978-973-46-0447-0
28. HOFFMANN, Stanley. *Ianus și Minerva. Eseuri asupra teoriei și practicii politicii internaționale*. Chișinău: Editura Știința, 1999. 418 p. ISBN 9975-67-106-3
29. HUNTINGTON, Samuel. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*. București: Editura Antet, 1997. 528 p. ISBN 978-973-363-464-8
30. WIGHT, Martin. *Politica de putere*. Chișinău: Editura ARC, 1998. 326 p. ISBN 9975-61-065-X
31. MORGENTHAU, Hans. *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*. Iași: Editura Polirom, 2007. 735 p. ISBN 978-973-46-0548-4
32. MIROIU, Andrei, UNGUREANU, Radu-Sebastian. *Manual de relații internaționale*. Iași: Editura Polirom, 2006. 352 p. ISBN 973-46-0429-5
33. PUȘCAȘ, Vasile. *Relații internaționale/transnaționale*. Cluj: Sincron, 2005. 285 p. ISBN 973-9234-58-5
34. VLAD, Constantin. *Relații internaționale politico-diplomatice contemporane*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 2001. 144 p. ISBN 9735823799
35. АЧКАСОВ, Валерий, ЛАНЦОВ, Сергей. *Мировая политика и международные отношения*. Москва: Аспект Пресс, 2011. 480 с. ISBN 978-5-7567-0618-5
36. ЦЫГАНКОВ, Павел. *Международные отношения*. Москва: Новая школа, 1996. 320 с. ISBN 5-7301-0281-10
37. МАНЬКИН, Александр. *Введение в теорию международных отношений*. Москва: МГУ, 2001. 320 p. ISBN 5-211-04377-4
38. JUC, Victor. *Dimensiuni ale relațiilor internaționale contemporane*. Chișinău: ÎS FEP „Tipografia Centrală”, 2018. 296 p. ISBN 978-9975-3298-1-1
39. BENIUC, Valentin. Instrumente de realizare a interesului și securității naționale în contextul integrării europene (cazul Republicii Moldova). In: *Consolidarea administrației publice în contextul edificării statului de drept în Republica Moldova. Materialele conf. șt. intern*. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2007, pp. 116-117.
40. SACA, Victor. Considerații privind structura interesului național în condițiile tranziției spre democrație. In: *Consolidarea administrației publice în contextul edificării statului de drept în Republica Moldova. Materialele conf. șt. intern*. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2007, pp. 113-115.
41. UNGUREANU, Veaceslav. *Redimensionarea arhitecturii geopolitice a sistemului internațional postrăzboi rece: adversități geostrategice și replieri de securitate*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2020. 236 p. ISBN 978-9975-3430-0-8

42. O'BRIEN, Patrick. *The Pax Britannica and American Hegemony: Precedent, Antecedent or Just Another History*. Burlington: Ashgate, 2002. 64 p.
43. IKENBERRY, John. America's Imperial Ambition. In: *Foreign Affairs*. 2002, vol. 81, nr. 5, pp. 45-62. ISSN 00157120
44. KRAUTHAMMER, Charles. The Unipolar Moment Revisited. In: *The National Interest*. 2002-2003, vol. 70, pp. 5-17. ISSN 08849382
45. ART, Robert. *A Grand Strategy for America*. Ithaca: Cornell University Press, 2003. 182 p. ISBN 978-0-8014-4139-4
46. КРЕМЕНИУК, Виктор. Внешняя политика США в год президентских выборов. In: *Международная Жизнь*. 2008, nr. 7, с. 5-16.
47. SENARCLENS, de Pierre. *La politique internationale*. Paris: Armand Colin, 1992. 185 p.
48. JUC, Victor. *Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice*. Chișinău: Editura Tipografia-Sirius, 2011. 248 p. ISBN 978-9975-4222-5-3
49. BUZAN, Barry, LITTLE, Richard. *Sisteme internaționale în istoria lumii*. Iași: Editura Polirom, 2009. 469 p. ISBN 978-973-46-1306-9
50. GRIFFITHS, Martin. *Relații Internaționale: școli, curente, gânditori*. București: Editura Ziua, 2003. 439 p. ISBN 973-86292-1-7
51. HUGHES, Barry. *Continuity and Change in World Politics: Competing Perspectives*. New Jersey: Prentice Hall, 2000. 499 p. ISBN 9780130835789
52. FUKUYAMA, Francis. The End of History?. In: *The National Interest*. 1989, nr. 16, pp. 3-18. ISSN 08849382
53. KAPLAN, Robert. *Anarhia care va veni. Spulberând visele ulterioare Războiului Rece*. București: Editura Antet, 2002. 120 p.
54. HIRST, Paul, THOMPSON, Graham. *Globalizarea sub semnul întrebării. Economia internațională și posibilități de guvernare*. București: Editura Trei, 2002. 240 p. ISBN 973-8291-25-9
55. ПОЗДНЯКОВ, Эльгиз. *Системный подход и международные отношения*. Москва: Наука, 1976. 159 с.
56. ARON, Raymond. *Paix et guerre entre les nations*. Paris: Calmann-Levy, 1984. 873 p. ISBN 2702100716
57. HUNTINGTON, Samuel. The Lonely Superpower. In: *Foreign Affairs*. 1999, vol. 78, nr. 2, pp. 35-49. ISSN 00157120
58. БОВИН, Александр. Ведущие тенденции развития международных отношений. In: *Международная Жизнь*. 2004, nr. 4-5, с. 172-182.
59. GUZZINI, Stefano. *Realism și relații internaționale. Povestea fără sfârșit a unei morți anunțate. Realismul în relațiile internaționale și în economia politică internațională*. Iași: Institutul European, 2000. 472 p. ISBN 973-611-123-7
60. UNGUREANU, Veaceslav. Reconfigurarea arhitecturii geopolitice mondiale în contextul reedificării sistemului internațional postrăzboi rece. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2019, nr. 3, pp. 15-36. ISSN 1857-2294
61. JUC, Victor. Aspecte ale stabilității și echilibrului sistemelor internaționale. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2007, nr. 3, pp. 38-44. ISSN 1857-2294
62. SAVA, Ionel. *Geopolitica. Teorii și paradigme clasice. Școala geopolitică germană*. București: Editura Info-Team, 1997. 159 p. ISBN 973-97239-9-3
63. HAUSHOFER, Karl. *De la géopolitique*. Paris: Fayard, 1986. 268 p.
64. TOURET, Denis. *Éléments de géopolitique: puissance* [online]. Université Paris 12 Faculté de Droit, pp. 1-17 [citat 10.12.2021]. Disponibil: <https://studylibfr.com/doc/2938869/%C3%A91%C3%A9ments-de-g%C3%A9opolitique---puissance-chapitre-1>
65. LACOSTE, Yves. *Dictionnaire de géopolitique*. Paris: Édition Flammarion, 1995. 1716 p. ISBN 9782080351074

66. CONEA, Ion. Geopolitica – o știință nouă. In: *Sociologie Românească*. 1937, vol. 2, nr. 9-10.
67. GOLOPENȚIA, Anton. Insemnare cu privire la definirea preocupării ce poartă numele de geopolitică. In: *Geopolitica*. Craiova: Editura Ramuri, 1940, pp. 98-107.
68. WEIGERT, Hans. *Generals and Geographers*. New York: Oxford University Press, 1942. 273 p.
69. TAYLOR, Eva. Geography in War and Peace. In: *Scottish Geographical Magazine*. 1949, nr. 63, pp. 97-108.
70. KRISTOF, Ladis. The Origin and Evolution of Geopolitics. In: *The Journal of Conflict Resolution*. 1960, vol. 4, nr. 1, pp. 15-51.
71. COHEN, Saul. *Geography and Politics in a World Divided*. New York: Oxford University Press, 1973. 334 p. ISBN 0195016955
72. GRAY, Colin. *The Geopolitics of the Nuclear Era: Heartland, Rimlands and the Technological Revolution*. New York: Crane Russak, 1977. 70 p. ISBN 0844812579
73. GLASSNER, Martin. *Political geography*. Second Edition. New York: John Wiley and Sons, 1996. 736 p. ISBN 0471114960
74. O'SULLIVAN, Peter. *Geopolitics*. New York: St. Martin's Press, 1986. 144 p. ISBN 0312323816
75. FOUCHER, Michel. *Fronts et frontières: un tour du monde géopolitique*. Paris: Fayard, 1988. 527 p. ISBN 2-213-01974-6
76. TAYLOR, Peter. *Political Geography. World-Economy, Nation-State and Locality*. London: Longman Scientific and Technical, 1993. 360 p. ISBN 0582098629
77. GALLOIS, Pierre. *Géopolitique: les voies de puissance*. Paris: Plon, 1990. 474 p. ISBN 2259023940
78. JOYAUX, François. *Géopolitique de l'Extrême-Orient: Espaces et politiques*. Bruxelles: Éditions Complexe, 1991. 222 p. ISBN 2870273789
79. DAUDEL, Christian. Geografie, Geopolitică și Geostrategie – Termeni în schimbare. In: *Geopolitica*, vol. 1. Iași: Editura „Glasul Bucovinei”. 1994.
80. COUTAU-BÉGARIE, Hervé. Géopolitique-Géostrategie [online]. [citat 17.12.2021]. Disponibil: http://www2.tvt.fr/fmes/Fonds_documentaire/Coutau_begarie_1195.htm
81. TORET, Denis. Eléments de Géopolitique [online]. [citat 17.12.2021]. Disponibil: <http://www.denistouret.fr/geopolitique>
82. JEAN, Carlo. *Geopolitica del mondo contemporaneo*. Roma: Editura Laterza, 2014. 335 p. ISBN 9788858100745
83. CHAUPRADE, Aymeric, THUAL, François. *Dictionnaire de géopolitique: états, concepts, auteurs*. Paris: Editions Ellipses, 1999. 633 p. ISBN 2729899847
84. DUSSOUY, Gerard. *Quelle géopolitique au XXI-e siècle?*. Paris: Editions Complexe, 2001. 405 p. ISBN 2870278411
85. CSURGAI, Gyula. Geopolitics, geoeconomics and economic intelligence. In: *Strategic Datalink* [online]. Toronto: The Canadian Institute of Strategic Studies, 1998, nr. 69, pp. 1-4
86. TĂMAȘ, Sergiu. *Geopolitica – o abordare prospectivă*. București: Editura Noua Alternativă, 1995. 344 p. ISBN 973-96060-8-3
87. CLAVAL, Paul. *Geopolitică și geostrategie. Gândirea politică, spațiul și teritoriul în secolul al XX-lea*. București: Editura Corint, 2001. 248 p.
88. MIROIU, Andrei. Teoriile geopolitice clasice. In: *Manual de relații internaționale / coord. Miroiu Andrei*. Ungureanu Radu-Sebastian. Iași: Editura Polirom, 2006. pp. 71-75. ISBN 973-46-0429-5
89. STĂNCIULESCU, Mihaela. *Geostrategie și geopolitică post-Război rece în Balcani*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2013. 153 p. ISBN 978-973-595-519-9
90. NEGUȚ, Silviu. *Introducere în geopolitică*. București: Editura Meteor Press, 2005. 281 p. ISBN 973-728-062-8

91. ПОЗДНЯКОВ, Эльгиз. *Геополитика*. Москва: Прогресс Культура, 1995. 95 с. ISBN 5-01-004528-1
92. ENCEL, Frederic. *Orizonturi geopolitice*. Chişinău: Editura Cartier, 2011. 216 p. ISBN 978-9975-79-683-5
93. ШУБИН, Сергей. *Геополитика*. Архангельск: Поморский Государственный Университет М. В. Ломоносова, 2008. 137 с.
94. ПРОСКУРИН, Сергей. Геополитический фактор в международных отношениях. In: *Социально-гуманитарные знания*. 2003, nr. 2, с. 18-39.
95. SEREBRIAN, Oleg. *Dicţionar de geopolitică*. Iaşi: Editura Polirom, 2006. 343 p. ISBN 973-46-0237-3
96. SEREBRIAN, Oleg. *Geopolitica spaţiului pontic*. Chişinău: Editura Cartier, 2006. 208 p. ISBN 978-9975-79-009-3
97. СЕБОТАРИ, Svetlana. Istoriografia şi metodologia cercetării geopoliticii. In: *Enciclopedia. Revistă de istorie a ştiinţei şi studii enciclopedice*. 2014, nr. 1-2 (6-7), pp. 59-68.
98. CROITORU, Vasile. Geopolitica în Republica Moldova: dilemele conceptualizării, instruirii şi realizării. In: *Moldoscopia (Probleme de analiză politică)*. 2006, nr. 3, pp. 120-136. ISSN 1812-2566
99. PARKER, Geoffrey. *Geopolitics. Past, Present and Future*. London: Editura Pinter, 1998. 199 p. ISBN 1855673983
100. СОРОКИН, Константин. *Геополитика современности и геостратегия России*. Москва: Российская политическая энциклопедия, 1996. 168 p. ISBN 5-86004-040-7
101. SANGUIN, André-Louis. *La géographie politique*. Paris: Presses Universitaires de France, 1977. 183 p.
102. MUIR, Richard. Political Geography: dead duck or phoenix?. In: *Area Institute of British Geographers*. 1976, vol. 8, pp. 195-200.
103. BODOCAN, Voicu. Geografie politică şi geopolitică. In: *Studia Universitatis „Babeş-Bolyai”, Geographia*. 1995, nr. 1-2, pp. 219-223.
104. CLAVAL, Paul. *La nouvelle géographie*. Paris: Presses universitaires de France, 1982. 126 p. ISBN 2130372376
105. NEGUŢ, Silviu, CUCU, Vasile, VLAD, Liviu. *Geopolitica României*. Târgovişte: Editura Transversal, 2004. 290 p. ISBN 973-86649-5-0
106. HAYDEN, Günter. *Critica geopoliticii germane. Esenţa şi funcţia socială a unei şcoli sociologice reacţionare*. Bucureşti: Editura Politică, 1960. 547 p.
107. GHICA, Luciana, Alexandra, ZULEAN, Marian. O agendă pentru dezvoltarea studiilor de securitate. In: *Politica de securitate naţională: concepte, instituţii, procese* / coord. Ghica Luciana Alexandra. Zulean Marian. Iaşi: Editura Polirom, 2007, pp. 27-31. ISBN 978-973-46-0624-5
108. ZULEAN, Marian. Politica de securitate naţională ca domeniu al politicilor publice. In: *Politica de securitate naţională: concepte, instituţii, procese* / coord. Ghica Luciana Alexandra. Zulean Marian. Iaşi: Editura Polirom, 2007, pp. 33-45. ISBN 978-973-46-0624-5
109. SMOKE, Richard. *National Security and The Nuclear Dilemma: An Introduction to the American Experience in the Cold War*. New York: Random Hause, 1993. 368 p. ISBN 0070593523
110. GALTUNG, Johan. Violence, Peace and Peace Research. In: *Peace, Research, Education, Action. Essays in Peace Research*. Copenhagen: Christian Ejlers Forlag, 1975, vol. 1, pp. 109-134. ISBN 8772413689
111. BOULDING, Kenneth. *Stable Peace*. Austin: University of Texas Press, 1978. 156 p. ISBN 0292764480
112. SARCINSCHI, Alexandra. *Elemente noi în studiul securităţii naţionale şi internaţionale*. Bucureşti: Editura Universităţii Naţionale de Apărare, 2005. 43 p. ISBN 973-663-156-7

113. HERZ, John. *International Politics in The Atomic Age*. New York: Columbia University Press, 1959. 360 p. ISBN 0231884605
114. JERVIS, Robert. *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press, 2017. 544 p. ISBN 978-0-691-17585-0
115. MEARSHEIMER, John. The False Promise of International Institutions. In: *International Security*. 1994/1995, vol. 19, nr. 3, pp. 5-49. ISSN 1531-4804
116. JERVIS, Robert. From Balance to Concert: A Study of International Security Cooperation. In: *World Politics*. 1985, vol. 38, nr. 1, pp. 58-79. ISSN 0043-8871
117. KUPCHAN, Charles, KUPCHAN, Clifford. The Promise of Collective Security. In: *International Security*. 1995, vol. 20, nr. 1, pp. 52-61. ISSN 1531-4804
118. JERVIS, Robert. Security Regimes. In: *International Organization*. 1982, vol. 36, nr. 2, pp. 357-378. ISSN 0020-8183
119. VAGTS, Alfred. The Balance of Power: Growth of an Idea. In: *World Politics*. 1948, vol. 1, nr. 1, pp. 82-101. ISSN 0043-8871
120. HAAS, Ernst. The Balance of Power: Prescription, Concept or Propaganda. In: *World Politics*. 1953, vol. 5, nr. 4, pp. 442-477. ISSN 0043-8871
121. SPYKMAN, Nicholas. *America's Strategy in World Politics*. New York: Harcourt, 1942. 534 p. ISBN 1412806313
122. GILPIN, Robert. *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 288 p. ISBN 0521273765
123. GILPIN, Robert. The Theory of Hegemonic War. In: *Journal of Interdisciplinary History*. 1988, vol. 18, nr. 4, pp. 591-613. ISSN 0022-1953
124. MIROIU, Andrei, SOARE, Simona. Balanța de putere. In: *Manual de Relații Internaționale / coord. Miroiu Andrei. Ungureanu Radu-Sebastian*. Iași: Editura Polirom, 2006. pp. 199-208. ISBN 9734604295
125. WALT, Stephen. The Renaissance of Security Studies. In: *International Studies Quarterly*. 1991, vol. 35, nr. 2, pp. 211-239
126. DOYLE, Michael. *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism and Socialism*. New York: Norton, 1997. 560 p. ISBN 0393038262
127. PHILPOTT, Daniel. *Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations*. Princeton: Princeton University Press, 2008. 352 p. ISBN 1400824230
128. WALT, Stephen. *Originile alianțelor*. Iași: Institutul European, 2008. 408 p. ISBN 9789736115356
129. SCHWELLER, Randall. Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. In: *International Security*. 1994, vol. 19, nr. 1, pp. 72-107. ISSN 1531-4804
130. BUZAN, Barry. Is International Security Possible?. In: *New Thinking about Strategy and International Security / coord. Booth Ken*. London: Harper Collins Academic, 1991, pp. 32-58. ISBN 0044454155
131. STOICESCU, Ruxandra. Conceptul de securitate. In: *Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese / coord. Ghica Luciana Alexandra. Zulean Marian*. Iași: Editura Polirom, 2007, pp. 77-98. ISBN 978-973-46-0624-5
132. GORDENKER, Leon, WEISS, Thomas. The Collective Security Idea and Changing World Politics. In: *Collective Security in a Changing World / coord. Weiss Thomas*. New York: Columbia University Press, 1993, pp. 7-21. ISBN 978-1-55587-555-8
133. RAPPARD, William. Collective Security. In: *The Journal of Modern History*. 1946, vol. 18, nr. 3, pp. 195-201
134. KUPCHAN, Charles, KUPCHAN, Clifford. Concerts, Collective Security and the Future of Europe. In: *International Security*. 1991, vol. 16, nr. 1, pp. 114-161. ISSN 1531-4804
135. BAYLIS, John. International and Global Security in the post-Cold War Era. In: *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations / coord. Baylis*

- John. Smith Steve. New York: Oxford University Press, 2005, ediția nr. 3, pp. 254-276. ISBN 0199271186
136. CUSACK, Thomas, STOLL, Richard. Collective Security and State Survival in the Interstate System. In: *International Studies Quarterly*. 1994, vol. 38, nr. 1, pp. 33-59. ISSN 0020-8833
  137. HAAS, Ernst. Types of Collective Security: An Examination of Operational Concepts. In: *The American Political Science Review*. 1955, vol. 49, nr. 1, pp. 40-62.
  138. BENNETT, Andrew, LEFGOLD, Joseph. Reinventing Collective Security after the Cold War and Gulf Conflict. In: *Political Science Quarterly*. 1993, vol. 108, nr. 2, pp. 213-237. ISSN 0032-3195
  139. WIGHT, Martin. *International Theory: The Three Traditions*. Leicester: Leicester University Press, 1994. 286 p. ISBN 071851744X
  140. MOȘTOFLEI, Constantin. *Securitatea, puterea și armata la începutul secolului XXI* [online]. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005, nr. 4 (17), pp. 17-26 [citat 25.05.2022]. ISSN 1582-6511. Disponibil: <http://www.cssas.unap.ro>
  141. MIROIU, Andrei. Evoluția sistemului internațional până la 1914. In: *Manual de relații internaționale* / coord. Miroiu Andrei. Ungureanu Radu-Sebastian. Iași: Editura Polirom, 2006. pp. 15-30. ISBN 973-46-0429-5
  142. RUSSETT, Bruce. *International Regions and the International System: A Study in Political Ecology*. Chicago: University of Chicago Press, 1975. 252 p. ISBN 0837171911
  143. AGOR, Weston, SUAREZ, Andres. The Emerging Latin American Political Subsystem. In: *Proceedings of the Academy of Political Science*. 1972, vol. 30, nr. 4, pp. 153-166. ISSN 00650684
  144. KAISER, Karl. The Interaction of Regional Subsystems: Some Preliminary Notes on Recurrent Patterns and the Role of Superpowers. In: *World Politics*. 1968, vol. 21, nr. 1, pp. 84-107. ISSN 0043-8871
  145. BRECHER, Michael. International Relations and Asian Studies: The Subordinate State System of Southern Africa. In: *World Politics*. 1963, vol. 15, nr. 2, pp. 213-235. ISSN 0043-8871
  146. AGOR, Weston, SUAREZ, Andres. The Emerging Latin American Political Subsystem. In: *Proceedings of the Academy of Political Science*. 1972, vol. 30, nr. 4, pp. 153-166. ISSN 00650684
  147. ADLER, Emmanuel, BARNETT, Michael. *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 462 p. ISBN 0521639530
  148. GHICA, Luciana Alexandra. Securitatea regională. Contexte, agende, identități. In: *Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese* / coord. Ghica Luciana Alexandra. Zulean Marian. Iași: Editura Polirom, 2007, pp. 99-116. ISBN 978-973-46-0624-5
  149. HAAS, Michael. International Subsystems: Stability and Polarity. In: *The American Political Science Review*. 1970, vol. 64, nr. 1, pp. 98-123. ISSN 00030554
  150. BRECHER, Michael. The Middle East Subordinate System and Its Impact on Israel's Foreign Policy. In: *International Studies Quarterly*. 1969, vol. 13, nr. 2, pp. 117-139. ISSN 0020-8833
  151. THOMPSON, William. The Regional Subsystem: A Conceptual Explication and a Propositional Inventory. In: *International Studies Quarterly*. 1973, vol. 17, nr. 1, pp. 89-117. ISSN 0020-8833
  152. HETTNE, Bjorn. The New Regionalism: A Prologue. In: *Globalism and the New Regionalism* / coord. Hettne Bjorn. Inotai Andras. Sunkel Osvaldo. New York: Macmillan Press, 1999, pp. 15-30. ISBN 0333687086
  153. FAWCETT, Louise. Regionalism in Historical Perspective. In: *Regionalism in World Politics. Regional Organizational and International Order* / coord. Fawcett Louise. Hurrell Andrew. New York: Oxford University Press, 1995, pp. 12-37. ISBN 019828067X

154. HETTNE, Bjorn, SODERBAUM, Fredrik. Theorising the Rise of Regionness. In: *New Political Economy*. 2000, vol. 5, nr. 3, pp. 457-473. ISSN 13563467
155. BUZAN, Barry, WAEVER, Ole. *Regions and Powers. The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 564 p. ISBN 0521891116
156. CHA, Victor. Globalization and the Study of International Security. In: *Journal of Peace Research*. 2000, vol. 37, nr. 3, pp. 391-403. ISSN 0022-3433
157. WALTZ, Kenneth. *Theory of International Politics*. Reading Mass.: Addison-Wesley, 1979. 251 p. ISBN 0201083493
158. VÄYRYNEN, Raimo. Regional Conflict Formations. An Intractable Problem of International Relations. In: *Journal of Peace Research*. 1984, vol. 21, nr. 4, pp. 337-359. ISSN 0022-3433
159. MOURITZEN, Hans. *Finlandization: Towards a General Theory of Adoptive Politics*. Aldershot: Avebury, 1988. 463 p.
160. ASHLEY, Richard. *The Political Economy of War and Peace: The Sino-Soviet-American Triangle and the Modern Security Problematique*. London: F. Pinter, 1980. 384 p. ISBN 0893970875
161. BOOTH, Ken. *Strategy and Ethnocentrism*. London: Croom Helm, 1979. 191 p. ISBN 0856645281
162. BEATON, Leonard. *The Reform of Power: A Proposal for an International Security System*. London: Chatto and Windus, 1972. 240 p. ISBN 0701118296
163. HOFFMANN, Stanley. *Primacy or World Order. American Foreign Policy Since the Cold War*. New York: McGraw-Hill, 1978. 331 p. ISBN 0070292051
164. BULL, Hedley. *The Control of the Arms Race. Disarmament and Arms Control in the Missile Age*. New York : Praeger for the Institute for Strategic Studies, 1961. 215 p.
165. ROSENAU, James N. Many Damn Things Simultaneously: Complexity Theory and World Affairs. In: *Conference on Complexity, Global Politics and National Security / coord. Alberts David. Czerwinski Thomas*. Washington: National Defense University, 1997, pp. 32-43.
166. KRAUSE, Lawrence, NYE, Joseph. Reflections on the Economics and Politics of International Economic Organizations. In: *International Organization*. 1975, vol. 29, nr. 1, pp. 323-342. ISSN 0020-8183
167. WOLFERS, Arnold. *Discord and Collaboration. Essays on International Politics*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1962. 283 p. ISBN 0801806917
168. SCHULTZE, Charles. The Economic Content of National Security Policy. In: *Foreign Affairs*. 1973, vol. 51, nr. 3, pp. 523-540. ISSN 00157120
169. BALAZS, Jozsef. A Note on the Interpretation of Security. In: *Development and Peace*. 1985, nr. 6, pp. 143-150. ISSN 0209-5602
170. BALDWIN, David. *Neorealism and Neoliberalism. The Contemporary Debate*. New York: Columbia University Press, 1993. 377 p. ISBN 9780231084406
171. BELLANY, Ian. Towards a Theory of International Security. In: *Political Studies*. 1981, vol. 29, nr. 1, pp. 100-105. ISSN 0032-3217
172. HARTLAND-THUNBERG, Penelope. National Economic Security: Interdependence and Vulnerability. In: *National economic security: perceptions, threats and policies / coord. Alting von Geusau Frans. Pelkmans Jacques*. Tilburg: John F. Kennedy Institute 1982, pp. 47-61. ISBN 0878559469
173. LOUW, Michael. The Introductory Note On the Purpose of the Symposium. In: *National Security: A Modern Approach: (Papers Presented at the Symposium on National Security)*, 31 March-1 April 1977, Pretoria, Republic of South Africa, pp. 3-5. ISBN 0620031247
174. LUCIANI, Giacomo. The Economic Content of Security. In: *Journal of Public Policy*. 1989, vol. 8, nr. 2, pp. 151-173. ISSN 0143-814X
175. MARTIN, Lawrence. Can There be National Security in an Insecure Age?. In: *Encounter*. 1983, vol. 60, nr. 3, pp. 11-23.

176. MROZ, John. *Beyond Security: Private Perceptions Among Arabs and Israelis*. New York: Pergamon Press, 1980. 215 p. ISBN 0080275176
177. TRAGER, Frank, SIMONIE, Frank. An Introduction to the Study of National Security. In: *National Security and American Society: Theory, Process and Policy* / coord. Trager Frank. Kronenberg Philip. Lawrence: University Press of Kansas, 1973, pp. 26-48. ISBN 0700600957
178. ULLMAN, Richard. Redefining Security. In: *International Security*. 1983, vol. 8, nr. 1, pp. 129-153. ISSN 1531-4804
179. WOLFERS, Arnold. National Security as an Ambiguous Symbol. In: *Political Science Quarterly*. 1952, vol. 67, nr. 4, pp. 481-502. ISSN 0032-3195
180. BOOTH, Ken. *Theory of World Security*. New York: Cambridge University Press, 2007. 496 p. ISBN 978-0-521-54317-0
181. ALBU, Natalia. Conceptele de securitate și securitate națională: definiții și abordări metodologice. In: *Riscuri și amenințări la adresa securității naționale: tehnici de analiză și evaluare. Ghid metodic* / coord. Albu Natalia. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2019, pp. 7-15. ISBN 978-9975-3298-0-4
182. AYOUB, Mohammed. Defining Security: A Subaltern Realist Perspective. In: *Critical Security Studies. Concepts and Cases* / coord. Krause Keith. Williams Michael. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997, pp. 121-146. ISBN 0816628572
183. AYOUB, Mohammed. Security in the Age of Globalization: Separating Appearance from Reality. In: *Globalization, Security, and the Nation State. Paradigms in Transition* / coord. Rosenau James. Aydinli Ersel. New York: State University of New York Press, 2005, pp. 9-27. ISBN 0791464016
184. HAFTENDORN, Helga, WALLANDER, Celeste, KEOHANE, Robert. *Imperfect Unions. Security Institutions Over Time and Space*. New York : Oxford University Press, 1999. 380 p. ISBN 0198207956
185. BECK, Ulrich. Risk Society. *Towards a New Modernity*. London: Sage, 1992. 260 p. ISBN 080398345X
186. WAEVER, Ole. European Security Identities. In: *Journal of Common Market Studies*. 1996, vol. 34, nr. 1, pp. 103-132. ISSN 0021-9886
187. KRAUSE, Keith. Critical Theory and Security Studies. The Research Programme of `Critical Security Studies. In: *Cooperation and Conflict*. 1998, vol. 33, nr. 3, pp. 298-333. ISSN 00108367
188. KRAUSE, Keith, WILLIAMS, Michael. *Critical Security Studies. Concepts and Cases*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997. 379 p. ISBN 9781857287332
189. MATHIAS, Albert. Security as a Boundary Function. Changing Identities and Securitization in World Politics. In: *International Journal of Peace Studies*. 1998, vol. 3, nr. 1, pp. 24-46. ISSN 10857494
190. CAMPBELL, David. *Writing Security. United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1992. 269 p. ISBN 0816622213
191. ADLER, Emanuel, The Emergence of Cooperation. National Epistemic Communities and the International Evolution of the Idea of Nuclear Arms Control. In: *International Organization*. 1992, vol. 46, nr. 1, pp. 101-145. ISSN 0020-8183
192. HAAS, Peter. Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination. In: *International Organization*. 1992, vol. 46, nr. 1, pp. 1-35. ISSN 0020-8183
193. WENDT, Alexander. Anarchy is What States Make of it. The Social Construction of Power Politics. In: *International Organization*. 1992, vol. 46, nr. 2, pp. 391-425. ISSN 0020-8183
194. JUC, Victor. Elemente constituționale ale ordinii internaționale. In: *Administrarea Publică*. 1999, nr. 1, pp. 65-71. ISSN 1813-8489
195. БОВИН, Александр. Ведущие тенденции развития международных отношений. In: *Международная Жизнь*. 2004, nr. 4-5, с. 172-182.

196. ШЕВЦОВА, Лилия. Россия и Запад. *Материалы дискуссии, организованной Фондом „Либеральная миссия” совместно с Московским центром Карнеги* [online]. [citat 16.07.2022]. Disponibil: <http://www.liberal.ru/sitan.asp?Num=115>
197. ИМИН, Сун. Китайско-российские, американо-российские и китайско-американские отношения, а также взаимная роль КНР, РФ, США в этом треугольнике. In: *Экспресс-информация*. Москва: Институт Дальнего Востока Российской Академии Наук. 1997, nr. 10, с. 75-85.
198. WOHLFORTH, William. The Stability of Unipolar World. In: *International Security*. 1999, vol. 24, nr. 1, pp. 5-40. ISSN 1531-4804
199. DUNGACIU, Dan. America pe divan? – două prognoze la început de secol: Samuel Huntington și Zbigniew Brzezinski. In: *Politica externă și de securitate a SUA*. București: Editura Tritonic, 2006, pp. 74-107.
200. КИССИНДЖЕР, Генри. *Нужна ли Америке внешняя политика?*. Москва: Ладомир, 2002. 352 с. ISBN 5-86218-405-8
201. БОГАТУРОВ, Алексей. Иракский кризис и стратегия „навязанного консенсуса”. In: *Международная Жизнь*. 2003, nr. 3, с. 30-39.
202. JUC, Victor. Reconfigurarea ordinii mondiale după încheierea războiului rece: aspecte teoretico-metodologice. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2009, nr. 3, pp. 44-60. ISSN 1857-2294
203. КРЕФТ, Генрих. Китай в сообществе великих держав. Стремление к всемирно-исторической роли. In: *International Politik (русское издание)*. 1997, nr. 6, с. 23-30.
204. КАШЛЕВ, Юрий. Международные отношения в зеркале информационной революции. In: *Международная Жизнь*. 2003, nr. 1, с. 118-128.
205. ПИСАРЕВ, Александр. „Два берега Китая” и интересы России. In: *Pro et Contra*. 1998, том 3, nr. 3, с. 103-115.
206. АЧНСАР, Gilbert. *Noul Război Rece. Lumea după Kosovo*. București: Editura Corint, 2002. 104 p. ISBN 973-653-195-3
207. ДИПАНДЖАН, Рой. БРИК в новом миропорядке. In: *Международная Жизнь*. 2008, nr. 1, с. 78-89.
208. БОГАТУРОВ, Алексей. Плюралистическая однополярность и интересы России. In: *Свободная Мысль*. 1996, nr. 2, с. 29-45. ISSN 1728-2756
209. BROWN, Chris, AINLEY, Kirsten. *Understanding International Relations*. New York: Palgrave, 2005. 294 p. ISBN 1-4039-4663-9
210. ШАКЛЕИНА, Татьяна. Реалистическая школа: дебаты о мировом порядке и внешнеполитической стратегии современной России. In: *Вестник Московского Университета*. 2004, серия 18, Социология и Политология, nr. 2, с. 50-79. ISSN 1029-3736
211. JUC, Victor. Formarea ordinii mondiale policentriste după încheierea războiului rece. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2010, nr. 1, p. 83-90. ISSN 1857-2294
212. ОБУХОВ, Алексей. Холодная война все-таки не объявлена. In: *Международная Жизнь*. 2007, nr. 5, с. 19-29.
213. МАКСИМЫЧЕВ, Игорь. Холодная война или историческая норма?. In: *Международная Жизнь*. 2007, nr. 10, с. 15-23.
214. PREDA, Gavriil. *Geopolitica (suport de curs)*. Ploiești: Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, 2007. 60 p.
215. ТĂМАȘ, Sergiu. *Geopolitica*. București: Editura Noua Alternativă, 1995. 320 p.
216. LIOTTA, P. H. To Die For: National Interests and Strategic Uncertainties. In: *The US Army War College Quarterly Parameters*. 2000, vol. 30, nr. 2, pp. 46-57. ISSN 0031-1723
217. SCHELLING, Thomas. *Strategia conflictului*. București: Editura Polirom, 2000. 380 p. ISBN 9780674840317

218. KEOHANE, Robert. Institutional Theory and the Realist Challenge After the Cold War. In: *The Contemporary Debate*. New-York: Columbia University Press, 1993, pp. 269-300.
219. BURCHILL, Scott, LINKLATER, Andrew. *Theories of international relations*. New York: Palgrave Macmillan, 2005. 310 p. ISBN 1403948666
220. PÎNTEA, Iurie. Identificarea pericolelor existente și probabile pentru interesele naționale de bază ale Republicii Moldova. In: *Evaluarea strategică a securității și apărării naționale a Republicii Moldova*. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2001, pp. 18-37.
221. MAGLOIRE DE MONTBRIAL, Thierry René Henri. *Acțiunea și sistemul lumii*. București: Academia Română, 2003. 441 p. ISBN 973-618-007-7
222. SAVA, Ionel. *Teoria și practica securității. Suport de curs*. București, 2007. 90 p.
223. DUROSELLE, Jean-Baptiste. *Tout empire perira. Une vision theorique des relations internationales*. Paris: Armand Colin, 1982. 357 p. ISBN 2859440364
224. DERRIENNIC, Jean-Pierre. *Esquisse des problematique pour une sociologie des relations internationales*. Grenoble, 1977. 498 p.
225. AXELROD, Robert, KEOHANE, Robert. Achieving cooperation under anarchy: strategies and institutions. In: *World Politics*. 1985, vol. 38, nr. 1, pp. 226-254.
226. PEARSON, Frederic, ROCHESTER, Martin. *International Relations. The Global Condition in the Twenty-First Century*. New York: McGraw-Hill, 1998. 711 p. ISBN 007049083X
227. MERLE, Marcel. *La politique etrangere. Traite de science politique*. Paris: Armand Colin, 1984. 428 p. ISBN 2130388426
228. MACKINDER, Halford. *The Scope and Methods of Geography and the Geographical Pivot of History*. London: The Royal Geographical Society, 1969. 44 p. ISBN 0902447017
229. НАЗАРИЯ, Сергей. *История международных отношений и внешней политики великих держав в новейшее время. Курс лекций*. Кишинёв: Центральная Типография, 2007. 687 с. ISBN 978-9975-78-512-9
230. ПЕТРОВ, Валерий. *Геополитика России. Возрождение или гибель?*. Москва: Вече, 2003. 350 с. ISBN 5-9533-0097-2
231. THUAL, François. *Reperes internationaux: L`evenement au crible de la geopolitique*. Paris: Ellipses, 1997. 144 p. ISBN 2729897623
232. NEACȘU, Marius-Cristian, NEGUȚ, Silviu. Zona Mării Negre – o nouă „zonă gri”? In: *Impact Strategic*. 2013, nr. 2 (47), pp. 39-49. ISSN 1842-810X
233. KAHN, Sylvain. *Geopolitica Uniunii Europene*. Chișinău: Editura Cartier, 2008. 176 p. ISBN 978-9975-79-468-8
234. UNGUREANU, Veaceslav. Redimensionarea securității naționale a Republicii Moldova în contextul noilor transformări ale arhitecturii geopolitice regionale. In: *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european / coord. Juc Victor*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2018, pp. 420-443. ISBN 978-9975-3043-8-2
235. MICHTA, Andrew. *The Fading of the Idea of Central Europe. Will the European Rift Widen in 2018?* [online]. [citat 12.11.2022]. Disponibil: <https://www.the-american-interest.com/2018/01/01/fading-idea-central-europe/>
236. BOGZEANU, Cristina. Balcanii de Vest – valențe ale (in)stabilității în actualul context de securitate european. In: *Impact Strategic*. 2019, nr. 1-2 (70-71), pp. 7-19. ISSN 1842-810X
237. HOBBSAWM, Eric. *Națiuni și naționalism din 1780 pînă în prezent. Program, mit, realitate*. Chișinău: Editura Arc, 1997. 206 p. ISBN 9975-61-027-7
238. HINDMARSH, Jennie. How Do We Define Small States and Islands? A Critical Analysis of Alternative Conceptualisations. In: *Convergence*. 1996, vol. 29, nr. 2, pp. 36-45. ISSN 1748-7382
239. GLASER, Edwin. *Statele mici și mijlocii în relațiile internaționale*. București: Editura Politică, 1971. 255 p.

240. GÄRTNER, Heinz, SENS, Allen. Small States and the Security Structures of Europe: The Search for Security after the Cold War. In: *New Security Challenges. The Adaptation of International Institutions*. New York: Palgrave Macmillan, 1996, pp. 179-201. ISBN 978-1-137-05126-4
241. KNUDSEN, Olav. Analiza securității statului mic: rolul factorilor externi. In: *NATO: Ce este? Ce va fi? Noua Europă și securitatea statelor mici*. București: Editura Militară, 1996. 189 p.
242. KATZENSTEIN, Peter. *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996. 560 p. ISBN 9780231104692
243. UNGUREANU, Veaceslav. Geopolitica securității statelor mici: cazul Republica Moldova. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2012, nr. 2, pp. 119-132. ISSN 1857-2294
244. PROHNIȚCHI, Valeriu. Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova. In: *Apărarea și securitatea națională a Moldovei*. Chișinău: 2001. 62 p.
245. CROITORU, Vasile. Conotația geopolitică a sferelor de interes și de influență. In: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. 2014, nr. 3, pp. 147-154. ISSN 1812-2566
246. ROTARU, Vasile, UMLAND, Andreas. How Romania and Poland Can Strengthen NATO and the EU. Two New Cooperation Initiatives Could Improve Regional Security. In: *Foreign affairs*. 10 noiembrie 2017. 7 p. ISSN 0015-7120
247. UNGUREANU, Veaceslav. Geopolitica securității regionale din Europa Centrală și de Est în contextul pandemiei COVID-19. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2020, nr. 3, pp. 5-20. ISSN 1857-2294
248. KORYBKO, Andrew. *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change*. Moscow: People's Friendship University of Russia, 2015. 132 p. ISBN 978-5-209-06595-1
249. BĂDĂLAN, Eugen. România în noul mediu de securitate după Summitul de la Istanbul. In: *Surse de instabilitate la nivel global și regional. Implicații pentru România. A IV-a Sesiune anuală de comunicări științifice, din 25 noiembrie 2004 / coord. Moștoflei Constantin*. București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2004, pp. 11-26.
250. UNGUREANU, Veaceslav. Consolidarea dimensiunii geopolitice în noua paradigmă de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova. In: *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european, partea a II-a / coord. Juc Victor*. Chișinău: ÎS FEP „Tipografia Centrală”, 2019, pp. 269-289. ISBN 978-9975-3298-6-6
251. DELANOE, Igor. *Amprenta rusă tot mai marcată în Marea Neagră și Marea Mediterană* [online]. [citată 15.11.2022]. Disponibil: <http://www.curentul.ro>
252. UNGUREANU, Veaceslav. Valorificarea oportunităților de fortificare a securității naționale a Republicii Moldova în contextul noilor replieri geopolitice în spațiul pontic. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2015, nr. 2, pp. 20-32. ISSN 1857-2294
253. IONESCU, Mihail. Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre în epoca post-Război Rece. In: *Marea Neagră. De la „lacul bizantin” la provocările secolului XXI: culegere de studii*. București: Editura Militară, 2006, pp. 364-430. ISBN 9733207144
254. CALOPĂREANU, Gheorghe. Implicații de securitate ale extinderii NATO și UE la Marea Neagră. In: *Impact Strategic*. 2011, nr. 1 (38), pp. 65-71. ISSN 1582-810X
255. MINCHEV, Ognyan. Interese și strategii fundamentale pentru regiunea Mării Negre. In: *Monitor Strategic*, 2006, nr. 3-4, pp. 5-28. ISSN 1582-3156
256. GRIGAS, Agnia. *Commentary: Tramp can do more for the Baltic States* [online]. [citată 17.11.2022]. Disponibil: <https://www.reuters.com/article/us-grigas-baltics-commentary-idUKKCN1HA2ME>
257. GALLAGHER, Tom. *Balcanii în noul mileniu. În umbra războiului și a păcii*. București: Editura Humanitas, 2006. 344 p. ISBN 973-50-1162-x

258. NAUMESCU, Valentin. Stability, Ambiguity and Change in the Discourses of the NATO Allies in the Black Sea Region: The Cases of Romania, Bulgaria and Turkey. In: *Croatian International Relations Review*. 2017, vol. 23, nr. 80, pp. 187-209. ISSN 1848-5782
259. BOGATUROV, Alexey, KREMENIUK Victor. Americanii, ei înșiși, nu se vor opri niciodată. In: *Nezavisimaya Gazeta*, 28 iunie 1996 [online]. [citat 17.11.2022]. Disponibil: <https://www.ng.ru>
260. BÈCHEV, Dimitar. *Rival Power. Russia in Southeast Europe*. New Haven: Yale University Press, 2017. 320 p. ISBN 9780300219135
261. UNGUREANU, Veaceslav. Emergența statutului geopolitic al Republicii Moldova în contextul consolidării capacității instituționale a securității naționale în perioada pandemiei COVID-19. In: *Meritocrație, profesionalism, integritate: deziderate versus realități. Materialele conferinței științifice cu participare internațională din 19 noiembrie 2020*, Chișinău: ÎS FEP „Tipografia Centrală”, 2021, pp. 160-189. ISBN 978-9975-157-25-4
262. CIBOTARU, Viorel. Cartografierea sistemului de securitate și apărare a Republicii Moldova și valorificarea rezilienței în acest sector. In: *Reziliența în atenția securității: concepte, procese, necesități*. Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 44-54. ISBN 978-9975-158-93-0
263. UNGUREANU, Veaceslav. Riscurile și oportunitățile geopolitice ale securității naționale a Republicii Moldova în contextul necesității intensificării relațiilor de cooperare cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. In: *Analele științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova, Ediția a VI-a*, Chișinău: USEM, 2020, pp. 73-84. ISBN 978-9975-3423-1-5
264. UNGUREANU, Veaceslav. Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul reconfigurării geopoliticii Uniunii Europene. In: *Republica Moldova și Uniunea Europeană: dimensiunile cooperării*. Chișinău: „Tipografia Sirius”, 2016, p. 84-114. ISBN 978-9975-3043-5-1
265. UNGUREANU, Veaceslav, JUC, Victor. *Interesele geopolitice ale marilor puteri și impactul lor asupra securității naționale a Republicii Moldova*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2016. 168 p. ISBN 978-9975-3043-6-8
266. MANOLACHE, Constantin. Securitatea națională. In: *Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic*. Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2015, p. 279-298. ISBN 978-9975-3073-0-7
267. LEONARD, Mark, POPESCU, Nicu. *A Power Audit of EU-Russia Relations*. London: Cambridge, 2007. 65 p. ISBN 978-1-906538-00-2
268. WALKER, Martin. Variable Geography: America`s Mental Maps of a Greater Europe. In: *International Affairs*. 2000, vol. 76, nr. 3, pp. 459-474. ISSN 00205850
269. ART, Robert. American Foreign Policy and the Fungibility of Force. In: *Security Studies*. 1996, vol. 5, nr. 4, pp. 7-42. ISSN 0963-6412
270. OSMOCHESCU, Nicolae. Neutralitatea permanentă a Republicii Moldova în contextul relațiilor internaționale contemporane. In: *Academia de Administrare Publică – 15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova. Materialele conferinței internaționale științifico-practice din 21 mai 2008*, Chișinău: AAP, 2008, vol. 2, pp. 182-183. ISBN 978-9975-9960-5-1
271. SANDLER, Todd. Alliance Formation, Alliance Expansion and the Core. In: *The Journal of Conflict Resolution*. 1999, vol. 43, nr. 6, pp. 727-747. ISSN 00220027
272. THOMPSON, William. Democracy and Peace: Putting the Cart Before the Horse? In: *International Organization*. 1996, vol. 50, nr. 1, pp. 141-174. ISSN 0020-8183
273. KNUDSEN, Olav. Did Accommodation Work? Two Soviet Neighbors 1964-1988. In: *Journal of Peace Research*. 1992, vol. 29, nr. 1, pp. 53-69. ISSN 0022-3433
274. HEMMER, Christopher, KATZENSTEIN, Peter. Why is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism and the Origins of Multilateralism. In: *International Organization*. 2002, vol. 56, nr. 3, pp. 575-607. ISSN 0020-8183

275. JUC, Victor. Politica externă. In: *Republica Moldova. Ediție enciclopedică*. Chișinău: Tipografia „Bons Offices”, 2010, p. 706-715.
276. MIROIU, Andrei. *Balanță și Hegemonie: România în politica mondială 1913-1989*. București: Tritonic, 2005. 206 p. ISBN 973-8494-50-8
277. UNGUREANU, Veaceslav. Trăsăturile fundamentale ale conceptului de neutralitate permanentă al Republicii Moldova: dimensiunea funcțională. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2018, nr. 1, pp. 31-43. ISSN 1857-2294
278. UNGUREANU, Veaceslav. Asigurarea rezilienței securității naționale a Republicii Moldova în contextul intensificării coordonatei geopolitice a fenomenului pandemiei COVID-19. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2021, nr. 1, pp. 18-33. ISSN 1857-2294
279. JUC, Victor, COJOCARU, Gheorghe. Politica externă. In: *Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic*. Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2015, p. 228-256. ISBN 978-9975-3073-0-7
280. DUNGACIU, Dan. *Moldova ante portas*. București: Editura Tritonic, 2005. 320 p. ISBN 973-733-045-5
281. POPESCU, Nicu. *Noile oportunități de soluționare a problemei transnistrene prin mecanismele Europei moderne* [online]. 2003, pp. 1-47 [citat 15.09.2022]. Disponibil: <http://www.policy.hu>
282. STĂVILĂ, Ion. Evoluția reglementării conflictului transnistrean. In: *Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008)*. Chișinău: Editura Cartdidact, 2009, pp. 153-176. ISBN 978-9975-4001-6-9
283. UNGUREANU, Veaceslav, GROSU, Ruslana. Secesionismul – instrument de promovare a in-tereselor geopolitice ale Federației Ruse în spațiul postsovietic. In: *Extremismul și separatismul – provocări la adresa securității regionale și naționale / coord. Juc Victor*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2014, pp. 44-55. ISBN 978-9975-3043-0-6
284. TOMESCU-HATTO, Odette. Noile frontiere ale Uniunii Europene și relațiile româno-moldoveneste. In: *Stat slab, cetățenie incertă. Studii despre Republica Moldova / coord. Heintz Monica*. București: Editura Curtea Veche Publishing, 2007, pp. 252-289. ISBN 978-973-669-290-1
285. GABANYI, Anneli Ute. *Conflictul transnistrean, un statu-quo dorit de Rusia* [online]. [citat 20.09.2022]. Disponibil: <http://www.ziua.net>
286. SEVERIN, Adrian. *Soluții alternative pentru Republica Moldova* [online]. [citat 21.09.2022]. Disponibil: <http://www.fisd.ro>
287. UNGUREANU, Veaceslav, JUC, Victor, RUSANDU, Ion. Consolidarea securității politice a Republicii Moldova: aspecte geopolitice. In: *Moldoscopia (probleme de analiză politică)*, 2010, nr. 2, pp. 148-155. ISSN 1812-2566
288. MUNTEANU, Igor. *Soluții alternative pentru Republica Moldova* [online]. [citat 21.09.2022]. Disponibil: <http://www.fisd.ro>
289. CHIFU, Iulian. *Soluții alternative pentru Republica Moldova* [online]. [citat 21.09.2022]. Disponibil: <http://www.fisd.ro>
290. FOTA, Iulian. *Soluții alternative pentru Republica Moldova* [online]. [citat 21.09.2022]. Disponibil: <http://www.fisd.ro>
291. DUNGACIU, Dan. *Soluții alternative pentru Republica Moldova* [online]. [citat 21.09.2022]. Disponibil: <http://www.fisd.ro>
292. ECOBESCU, Nicolae. *Soluții alternative pentru Republica Moldova* [online]. [citat 24.09.2022]. Disponibil: <http://www.fisd.ro>
293. BUESCHER, Klemens. *Separatismul în transnistria* [online]. [citat 24.09.2022]. Disponibil: <http://www.altermedia.info>
294. VAHL, Marius. The Europeanisation of the Transnistrian Conflict. In: *Center for European Policy Studies, Policy Brief*. 2005, nr. 73, p. 1-9.

295. COJOCARU, Gheorghe. *Politica externă a Republicii Moldova. Studii*. Chișinău: Editura Civitas, 2001. 205 p. ISBN 9975-936-75-X
296. *General Assembly Adopts Texts Urging Troop Withdraw from Republic of Moldova* [online]. [citat 24.09.2022]. Disponibil: <https://www.un.org/press/en/2018/ga12030.doc.htm>
297. *Acordul privind principiile reglementării pașnice a conflictului armat în regiunea transnistreană a Republicii Moldova*, din 21 iulie 1992 [online]. [citat 24.09.2022]. Disponibil: <https://gov.md/ro/content/acordul-privind-principiile-reglementarii-pasnice-conflictului-armat-regiunea-transnistreana>
298. ЛУКЪЯНОВ, Фёдор. Central Asia: An Indicator of Russia's Imperial Aspirations. In: *Global Affairs*. 2011, nr. 2, pp. 54-69.
299. *Experți de la Chișinău și Moscova au opinii diferite vizavi de reglementarea rapidă a conflictului transnistrean ca urmare a ultimelor evenimente din Georgia* [online]. [citat 25.09.2022]. Disponibil: <http://www.ape.md>
300. ФЕЛЬБЕНГАУЭР, Павел. *Soluție pentru conflictul transnistrean* [online]. [citat 25.09.2022]. Disponibil: <http://www.business-point.ro>
301. *Experți locali despre soluționarea problemei transnistrene prin dialog direct cu Kremlinul* [online]. [citat 26.09.2022]. Disponibil: <http://www.ape.md>
302. GROSU, Vitalie. *Politica de securitate a Republicii Moldova în capcana intereselor geopolitice a Federației Ruse* [online]. [citat 26.09.2022]. Disponibil: <http://www.viitorul.org>
303. ЗАГОРСКИЙ, Андрей. Russia and the Shared Neighbourhood. In: *Chaillot Paper*. 2005, nr. 74, pp. 61-77. ISSN 1017-7566
304. IVAN, Ruxandra. Conflictetele înghețate în zona extinsă a Mării Negre. Cazurile Transnistria, Nagorno-Karabach și Cecenia. In: *Revista Institutului Diplomatic Român*. 2009, nr. 1, pp. 5-25. ISSN 1842-4724
305. NANTOI, Oazu. Soluționarea conflictului. In: *Reporter European*. 2007, nr. 2, pp. 2-10.
306. CIBOTARU, Viorel. Dialogul politic – șansa reală de unificare a Moldovei. In: *Săptămânal economic național „Dezvoltarea”*. 2008, nr. 19-20.
307. SEREBRIAN, Oleg. *Politosfera*. Chișinău: Editura Cartier, 2001. 266 p. ISBN 9975790925
308. NANTOI, Oazu. *Transnistria* [online]. [citat 26.09.2022]. Disponibil: <http://www.altermedia.info>
309. GORINCIOI, Radu. *Soluții pentru transnistria* [online]. [citat 30.09.2022]. Disponibil: <http://www.revista22.ro/so-lutii-pentru-transnistria-2073.html>
310. LUPAN, Vlad. *Experții semnalează necesitatea unei noi paradigme de abordare a reglementării conflictului transnistrean de către autoritățile Republicii Moldova* [online]. [citat 30.09.2022]. Disponibil: <http://www.viitorul.org>
311. SHERR, James. *Moscova și Tiraspolul văd Procesul de Integrare Europeană al Republicii Moldova ca o contradicție cu statutul de neutralitate* [online]. [citat 30.09.2022]. Disponibil: <http://www.ape.md>
312. STĂVILĂ, Ion. Evoluția reglementării conflictului transnistrean în anii 1992-2009. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2009, nr. 2, pp. 74-96. ISSN 1857-2294
313. ȚĂRANU, Anatol. Conflictul din raioanele de est. In: *Republica Moldova pe calea modernizării: studiu enciclopedic*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2015, pp. 299-329. ISBN 978-9975-3073-0-7
314. MOȘNEAGA, Valeriu, BENIUC, Valentin. De ce Republica Moldova trebuie să urmeze calea neutralității permanente. In: *Relații Internaționale: istorie și contemporaneitate*. 1998, vol. 1, pp. 18-25.
315. OSMOCHESCU, Nicolae. Neutralitatea permanentă – instituție de drept constituțional și de drept internațional public (Studiu comparat). In: *Revista Națională de Drept*. 2005, nr. 2, pp. 2-7. ISSN 1811-0770

316. GAMURARI, Vitalie. Unele aspecte privind concepția neutralității permanente în dreptul internațional contemporan. In: *Symposia professorum: Seria Drept. Materiale ale sesiunii științifice din 4-5 mai 2001*, Chișinău: ULIM, 2001, pp. 238-246. ISBN 9975-920-43-8
317. LUPAN, Vlad. *Peste un deceniu de neutralitate, mai mult de zece ani de cooperare cu NATO* [online]. [citat 02.10.2022]. Disponibil: <http://www.ape.md>
318. CEBOTARI, Svetlana. The Republic of Moldova between neutrality and NATO membership status. In: *Postmodern Openings*. 2010, vol. 3, pp. 83-91. ISSN 2068-0236
319. BURIAN, Alexandru. Schimbările geopolitice din lumea contemporană și problemele statalității moldovenești în contextul proceselor de integrare europeană. In: *Revista Națională de Drept*. 2005, nr. 1, pp. 6-10. ISSN 1811-0770
320. DORUL, Olga. Măsurile de implementare în sistemul național de drept a normelor dreptului internațional compatibile cu statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova. In: *Implementarea normelor dreptului internațional în legislația națională a Republicii Moldova*. Chișinău: Editura CEP USM, 2011, pp. 201-216.
321. MANOLACHE, Constantin. Securitatea militară – element esențial al securității naționale. In: *Akademios*. 2014, nr. 4, pp. 134-140. ISSN 1857-0461
322. LAVRIC, Aurelian. Problema neutralității Republicii Moldova în contextul asigurării securității sale. In: *Studia Securitatis*. 2012, nr. 1, pp. 73-88. ISSN 1843-1925
323. MIJA, Valeriu. Conceptele de neutralitate în relațiile internaționale. In: *Moldoscopia (Probleme de analiză politică)*. 2014, nr. 1, pp. 108-118. ISSN 1812-2566
324. PLEȘCA, Valeriu. Neutralitate permanentă, un pas înainte pentru integrarea europeană [online]. [citat 02.10.2022]. Disponibil: http://www.prisa.md/rom/comments_csn_plesca
325. RÁCZ, András. *Securitatea Republicii Moldova* [online]. [citat 03.10.2022]. Disponibil: <http://www.viitorul.org>
326. TROEBST, Stefan. *Securitatea Republicii Moldova* [online]. [citat 03.10.2022]. Disponibil: <http://www.viitorul.org>
327. BUGAJSKI, Janusz. *Securitatea Republicii Moldova* [online]. [citat 03.10.2022]. Disponibil: <http://www.viitorul.org>
328. ISTVAN, Gonda. *Securitatea Republicii Moldova* [online]. [citat 03.10.2022]. Disponibil: <http://www.viitorul.org>
329. MOVCHANYUK, Lyudmyla. *Securitatea Republicii Moldova* [online]. [citat 03.10.2022]. Disponibil: <http://www.viitorul.org>
330. CHIFU, Iulian. *Securitatea regională în spațiul Ucraina – Republica Moldova – România. Trilogia reușitei: reforme, securitate și construirea bunăstării* [online]. [citat 06.10.2022]. Disponibil: <http://www.viitorul.org>
331. MASTAC, Ion. *Conceptul securității naționale a Moldovei pentru noul mileniu. Apărarea și Securitatea Națională a Moldovei*. Chișinău: Editura Arc, 2001. 25 p.
332. GORINCIOI, Radu. *Comentarii privind Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova* [online]. [citat 06.10.2022]. Disponibil: <https://infocenter.md>
333. CHIFU, Iulian. Modelarea opțiunilor de securitate ale Republicii Moldova. In: *Infosfera*. 2009, nr. 2, pp. 31-36. ISSN 2065-3395
334. CHIFU, Iulian. Neutralitatea între mit, imagine și realitate. In: *Infosfera*. 2009, nr. 4, pp. 9-17. ISSN 2065-3395
335. DUNGACIU, Dan. *Securitatea Republicii Moldova. Neutralitatea costă extrem de mult* [online]. [citat 06.10.2022]. Disponibil: <http://www.digi24.ro>
336. PACLIKOVA, Barbora. *Masă rotundă: Importanța DCBI pentru reformarea sectorului de securitate al Republicii Moldova* [online]. [citat 07.10.2022]. Disponibil: <https://infocenter.md/masa-rotunda-importanta-dcbi-pentru-reformarea-sectorului-de-securitate-al-republicii-moldova/>

UNGUREANU VEACESLAV

**DIMENSIUNEA GEOPOLITICĂ A SECURITĂȚII
DIN PERIOADA POSTRĂZBOI RECE**

Machetare computerizată: *Tatiana Capliuc*

Bun de tipar 30.06.2025. Formatul 70×100^{1/12}

Coli de tipar 22,2. Coli editoriale 22,3.

Comanda 111/25. Tirajul 30 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009
e-mail: cep1usm@mail.ru; usmcep@mail.ru